

ELŐSZÓ

Dolgozatom témája Nyíregyháza legnagyobb és leghosszabb ideig működő nyomdájának és tulajdonosainak története.

A Jóba család kiemelkedő szerepet játszott 1879-től 1933-ig nemcsak a város, hanem egész Szabolcs vármegye tetszetős kivitelezésű nyomdatermékekkel való ellátásában. Kezdetben még csak társtulajdonosként, de rövid idő elteltével már önállóan vezette egyre jobban fejlődő kis officináját az a fiatalember, aki a népes Jóba családban a nyomdász mesterséget űzők és az Elek nevet viselők sorát megnyitotta. Ez utóbbi miatt említem majd őt első Jóba Elekként. Az Elek név ettől kezdve apáról fiúra szállt a családban, mint ahogyan a lapkiadói és nyomdaipari vállalkozás folytatása is.

A Jóba Elek Könyvnyomda a többi vidéki nyomdához hasonlóan számtalan olyan nyomtatványt készített, amelyek a helyi társadalmi, politikai, gazdasági, közigazgatási és kulturális élet aktuális eseményeihez kapcsolódtak, illetve azokról tájékoztattak. Így közigazgatási nyomtatványok (nyugták, kötelezvények, meghatalmazások, születési, házassági, illetve halotti anyakönyvi kivonatok, munkakönyvek, cselédkönyvek, felhívások, körlevelek stb.) hatalmas választékát tartották raktáron az élet minden területére kiterjedő ügyintézés segítésére, megkönnyítésére. Szabolcs vármegye majd minden települését ők látták el közigazgatási nyomtatványokkal. Számtalan aprónyomtatványt (plakátot, hirdetményt, különböző cégek számára nyomott számlát, meghívót, gyászjelentést, különböző egyházi és kulturális eseményeken elmondott beszédet stb.) készítettek. A Jóbák saját lapjukon, a *Nyírvidéken* kívül – ami fél évszázadig megjelent, és ez egy vidéki sajtótermék esetében már önmagában véve is nagy szó – bekapcsolódtak több mint harminc más folyóirat és újság (napi-, heti- és kétheti lap) nyomtatásába, sőt némelyikük kiadásába is. Közel ötszáz önálló kötetben napvilágot látott szépirodalmi, liturgiai és tudományos témájú könyvet, kisnyomtatványt, brosúrát; iskolai értesítőt, tankönyvet; alispáni jelentést, jegyzőkönyvet, jelentést, kimutatást, szabályzatot, szabályrendeletet, utasítást és egyéb hivatalos kiadványt stb. állítottak elő.

Mostanáig terjedelmesebb, átfogó tanulmány nem született a helytörténeti és nyomdászattörténeti szempontból egyaránt jelentős Jóba családról és annak munkásságáról. Ezt a hiányt igyekszem pótolni ezzel az írással, ami kor-, társadalom-, ipar-, művelődés- és sajtótörténeti vonatkozásokat is tartalmaz.

Az anyaggyűjtéshez elsősorban a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár iratai és nyomtatványgyűjteménye, negyedik Jóba Elek magántulajdonában lévő családi iratai és közlései, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteményében és a Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központjának Helyismereti Gyűjteményében fellelhető korabeli helyi kiadású dokumentumok szolgáltak.

A sajátos forrásadottságú kutatási témám – ami a Jóba-nyomda történetének megírásakor a legtöbb esetben szűkös, épphogy elégséges adattal szolgált –, 1918 és 1931 között egy családi tragédia miatt adatgazdagságot mutatott. Az 1918 augusztusában fiatalon elhunyt második Jóba Elek ugyanis három kiskorú gyermeket hagyott hátra, és mindaddig, amíg a legfiatalabbat is nagykorúvá nem nyilvánították – 1931 októberében –, a vállalkozást érintő legfontosabb eseményeknek 1918–1931 között nyoma maradt az árvaszéki iratanyagban.

A korabeli nyomdatermékek feltárásában fontos források voltak az országos és a megyei retrospektív bibliográfiák. Egyrészt a Magyar Könyvészet 1712–1920-ig terjedő szöveges adatbázisa, ami Petrik Géza, Kiszlingstein Sándor, Barcza Imre és Kozocsa Sándor művei alapján készült 2001-ben az Országos Széchényi Könyvtár kiegészítéseivel. Másrészt a Komjáthy Miklósné és Kertész Gyula által szerkesztett Magyar Könyvészet 1921–1944 közötti évek könyvtermését feltáró köteteinek elektronikus változata, ami Kégli Ferenc munkájának köszönhetően 2005-ben jelent meg betűrendes mutatóval, pótlásokkal és javításokkal. Fontos forrásul szolgált még az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szakkönyvtárának elektronikus adatbázisa is. A nyomdatermékek számbavételekor két megyei retrospektív bibliográfia is hatalmas segítséget nyújtott. László Gézáné adatokban gazdag, s e munkához nélkülözhetetlen megyei sajtóbibliográfiája, valamint az ugyancsak általa összeállított *Szabolcsi iskolai értesítők bibliográfiája*. Rajtuk kívül számos szakirodalmi munka szolgáltatott nyersanyagot, amelyek könyvészeti adatait az irodalom- és forrásjegyzék tartalmazza.

A Jóba család vállalkozásának történetét egymást kronológiai rendben követő fejezetekben mutatom be, a vele egy időben működő konkurens helyi nyomdákra kitekintve. Ez elkerülhetetlen, hiszen az egy városban azonos mesterséget folytató iparosok sorsa számos ponton összefonódott. Az önállóan bejegyzett Jóba-nyomda fennállása alatt (1884–1933-ig) rajta kívül még 31 officina tevékenykedett Nyíregyházán.

A dolgozatomban azt a feltételezést kívánom bizonyítani, hogy a vizsgált időszakban a Jóba Elek Könyvnyomda volt Nyíregyháza legjelentősebb nyomdája. Ez a hipotézis egyben azt is feltételezi, hogy ez volt a technikailag legjobban felszerelt és legnagyobb tipográfiai vállalat, ahol a legtöbb nyomdatermék is készült. Mivel ezt csak a többi helyi nyomdával összevetve lehetséges bebizonyítani, a kérdéses időszak határait kissé kitágítva (1866–1949-

ig) valamennyi nyíregyházi officinára kiterjesztettem a vizsgálatot, aminek eredményét az adattárban rögzítettem. Ez az összehasonlítás világít rá arra is, hogy mik voltak a Jóba cég törekvései, nehézségei, és segíti a konkurenciaharc helyi, illetve ágazati megnyilvánulásainak megértését.

Munkám fő részében mutatom be a közös Piringer és Jóba Társcégből kivált Piringer-nyomdát is. A többi officina az adattárban található alapításuk időrendjében. Amennyiben ugyanaz a nyomdász többször is vállalkozásba kezdett, az első nyomdaalapítása után olvasható az azt követő(k) története is az ismételések és utalások elkerülése érdekében. Nyíregyháza nyomdáinak többsége a városközpontban működött, mint ahogy arra a székhelyükként említett utcanevekből következtethetünk. Az utóbbiak változásának nyomon követésére Urbán Teréz *Nyíregyháza utcaneve* című munkája volt a segítségemre. Azoknál az utcáknál, amelyek nevében nem történt változás, nem tettem megjegyzést. Amelyek elnevezése azonban módosult az idők folyamán, az utcanév első említésekor hívtam fel erre a figyelmet.

Az is célom volt, hogy a Jóba Elek Könyvnyomda történetét ne egyoldalúan – csak a történetére koncentrálva – mutassam be, hanem igyekeztem összevetni az ott folyt munkát, a fejlődését, gyarapodását, majd hanyatlását a helyi és az ország más településein működő nyomdákkal, kitekintve az országos nyomdászat eseményeire, jelenségeire is.

A disszertációt a Jóba-nyomda termékeit teljességre törekvően számba vevő bibliográfia zárja, amely alapján képet kapunk a vizsgált tipográfiai műhely teljesítményéről, és egyúttal betekinthetünk a korabeli Nyíregyháza kiadványaiba.

I.

NYÍREGYHÁZA IPARA, ELSŐ NYOMDÁI ÉS A VÁROS LAPKIADÁSÁNAK KEZDETEI

A nyomdaalapítás alapvető feltételei közé tartozik, hogy egy adott településnek olyan fejlettek legyenek a gazdasági, társadalmi és kulturális viszonyai, hogy egyrészt megélhetést biztosítsanak a nyomdásznak, másrészt szükségessé is váljék a nyomdalétesítés. Így volt ez Szabolcs vármegyében is. Bár az ipar fejlődése ebben a régióban eltért az országos átlagtól az erős agrárjellege miatt, így az iparstruktúráját is a mezőgazdasági iparra, illetve az élelmiszeriparra alapozta. A dualizmus korában az itteni „legnagyobb” üzemek 200 munkásnál kevesebbet foglalkoztattak, vagyis középnagyságúaknak számítottak, és a termelésük technikai szintje jóformán csak kisipari volt. Az igazán sikeres üzemekhez ebben a régióban több szellemi, vállalkozói plusz kellett, mint az általában fejlettebb vidékeken. A nyíregyházi Májerszky-féle gépgyárba minden nyersanyag messziről jött, de saját szerkesztésű olajsajtólói távoli vidékeken is keresettek voltak. „... a Jóba-féle, technikailag kiemelkedő nyomda nem egyedüli családi vállalkozás.”¹ Nyíregyházán a dualizmus korában már jelentősebb számú iparos élt. A térségben kiemelkedő helyet foglalt el a szeszgyártás, szeszfinomítás, a malomipar és a dohányipar. „Az ország szeszgyárainak 1/3-a üzemelt itt, az ország szeszipari munkásainak 82%-a a megyében dolgozott [...]. Az ország malmainak 1/10-e Szabolcs megyében működött [...]. A dohányipar alapját az 1850–1885 között csaknem megtízszereződött dohánytermesztés adta. A 39 legnagyobb dohánybeváltó között a nyíregyházi a 2. volt a korszakunkban.”² „A nehézipar ágazataiban pedig a nyersanyag- és energiahiány mellett a tőke hiánya miatt sem történt jelentősebb beruházás. 1848 és 1948 között Nyíregyházán a kézműipar [...] mindvégig megőrizte dominanciáját. [...] 1896-ban 48 szakmában már 1025 iparos, 1900-ban pedig tovább növekvő számú mesterséget 1200 önálló iparos űzött. [...] Nyíregyházán az értelmiségi és hivatalnoki réteg gyarapodásával rangosodnak a kőművesek, ácsok, asztalosok, de lassan-lassan elszegényednek a gubások. [...] Elszaporodnak a cserép- és bádogtetők, nő a presztízszük és jövedelmük a bádogosoknak, ácsoknak. [...] Tartják magukat a kovácsok, kerékgyártók, kocsikészítők, gazdagodnak a pékek, vendéglősök, cukrászok; és megélnek már Nyíregyházán a könyvkötők is, a nyomdászok pedig gazdagodnak is. A nyíregyházi kézműipar többsége azonban továbbra is a parasztgazdaságok igényeit és a paraszti lakosság szükségleteit elégíti ki.

¹ Cservenyák, 1993. 337–338.

² Uo. 339.

Nyíregyháza és a környező falvak lakossága tartja a legtöbb kézművesben a lelket. A városba özönlött hivatalnoki, értelmiségi és katonatiszti réteg élteti a szabókat, cipészeket, csizmadiákat”³, és tegyük hozzá a nyomdászokat és lapkiadókat is. Mivel ez a réteg ekkor már igényelte a nyomdatermékek által lehetővé tett információszerzést, művelődést, szórakozást, és áldozni is képes volt rá.

„Húsznál több alkalmazottat foglalkoztató vállalkozás kettő van Nyíregyházán 1900-ban is. Jellemző, hogy ezek közül az egyik szálloda. A Korona Szálló 1900-ban már 25 alkalmazottal üzemelt [...] A másik nagyobb vállalkozás a vasöntöde. 22 ember dolgozik benne. [...] A törpe- és kisüzemek száma elég magas a városban 129 olyan mester dolgozik, aki 3–5 segédet és inast alkalmaz. 26 műhelyben tevékenykedik 6–10 alkalmazott; 6 vállalkozó foglalkoztat 11–20 közötti munkást. Az üzemek, vállalkozások többsége a ruházati iparral és a mezőgazdasági eszközök készítésével kapcsolatos tevékenységet végez.”⁴

Ebben a régióban a polgárosodás enyhébb modelljét jelzi, hogy a polgárság részesedése kisebb a helyi hatalomból mint az ország más részein. A társadalmi-gazdasági elmaradottság, az ipar, a kereskedelem és az egyéb nem mezőgazdasági ágazatok fejletlensége mutatkozott meg az urbanizáció rendkívül alacsony szintjében is. Szabolcs vármegyében az 1840-es évektől népességszáma, gazdasági helyzete és főként közlekedésföldrajzi adottságai Nyíregyházát jelölték ki a fokozott városi fejlődésre. A kiegyezés utáni években a korábbi mezővárosból, a vármegye igazgatási, forgalmi, kézműipari, kulturális központja, majd 1876-tól a székhelye lett. Ahol a lakosságszám is egyenletesen növekedett az előbbi változásoknak köszönhetően. Ipára azonban nem volt számottevő.⁵ Még az 1910-es évek végén is alig lépte túl a céhes kereteket. Ekkor Nyíregyháza 1790 ipari termelőegysége közül 1109 segéd nélkül volt, 674 1–20 munkást foglalkoztatott, és csupán 7 olyan működött itt, ahol 20 munkásnál több dolgozott. Ez a 7 üzem (2 gépgyár, 1 kocsigyár, 1 áramfejlesztő üzem, 1 cementgyár, 1 dohánygyár és a Jóbanymoda) együttesen is csupán 325 főt alkalmazott.⁶ Nyíregyháza társadalma a dualizmus korában megmaradt agrártársadalomnak. A lakosság száma gyorsan gyarapodott ugyan, de az urbanizálódásban lemaradt a vele egy időben vagy korábban szerveződött mezővárosoktól, mint például Nagyvárad, Kecskemét, Cegléd, vagy Miskolc. A város lakóinak száma 1869-ben 21 648, 1910-ben pedig már 38 198 fő volt. A népesség állandó növekedésének hátterében a nagyarányú beköltözések álltak. 1869–1910 között egyre inkább a polgárosultabb népelemek – kézművesek, kereskedők, értelmiségiek, hivatalnokok –

³ Takács, 1987. 123–124.

⁴ Uo. 126.

⁵ Frisnyák, 1998. 178.

⁶ Cservenyák, 1993. 355.

beköltözése a jellemző. Agrárjellegét azonban mindvégig megőrizte. Az 1900. évi népszámlálás adatai szerint az agrárlakosság aránya 55,03 % , az ipari tevékenységet folytatóké 8,39 %, a kereskedelemben és a hiteléletben munkálkodóké 5,43 %, a közszolgálatot teljesítőké és a szabad foglalkozást űzőké együttesen 8,31 % volt. Az utóbbi kategóriába tartozik a hivatalnoki és értelmiségi réteg. Közöttük többségben vannak a vármegyei és városi hivatalnokok. Így Nyíregyházán olyan társadalmi helyzet alakult ki, amilyen az országban is kevés volt. Hiszen itt egy önszerveződésű paraszti közösségre települt rá a vármegye a hivatalnokaival.⁷

Az urbanizációval párhuzamosan nagyarányú tanyásodás vette itt kezdetét már az 1850-es években, ami az országosan is megfigyelhető tendenciánál jelentősebb mértékű volt. 1910-ben a lakosságnak közel 1/3-a tanyán élt elzárva mindazoktól az előnyöktől, amit a városiasodó Nyíregyháza biztosított lakóinak.⁸

Az 1920. évi népszámlálás adatsora szerint Nyíregyháza 43 340 lakosából 19 706-an voltak keresőképesek, akiknek 20,81 %-a (4102 fő) dolgozott az iparban, tehát az arányuk húsz év alatt több mint kétszeresére nőtt. 1920-ban Szabolcs vármegyében az iparban foglalkoztatottak aránya az összes kereső népességhez viszonyítva (9, 74 %) messze elmaradt az országos átlagtól (17,84 %).⁹

Az 1930. évi népszámlálás adatai azt mutatják, hogy Nyíregyházán 51 308 lakos élt, közülük 22 902 fő volt keresőképes, akiknek 21,93 %-a (5023 fő) dolgozott az iparban. Vagyis a tíz évvel korábbi állapothoz viszonyítva alig növekedett az iparban foglalkoztatottak aránya.¹⁰ Nyíregyházán 1930-ban is csupán kilenc 20 főnél többet foglalkoztató vállalat volt. *„Nyíregyházán 2 gépgyárban, 2 vasúti műhelyben, 2 gőz- és hengermalomban összesen 188-an, az áramfejlesztőben 90-en, a nyomdában 28-an, a szállodában 45-en kaptak munkát.”*¹¹ Vagyis a Jóba cég – a nyomda 28 és a kiadó 12 alkalmazottal – 40 fővel szintén közéjük tartozott és nyíregyházi viszonylatban jelentős ipari vállalkozásnak számított.¹²

Az ipari fejlődés alacsony fokát mutatja, hogy még 1930-ban is csak hat 20 főnél többet foglalkoztató üzem volt Nyíregyházán kívül, tehát Szabolcs vármegyében összesen 15 nagyobbak számító vállalat tevékenykedett. A vármegyében az iparban foglalkoztatottak aránya az összes kereső népességhez viszonyítva még mindig csak 9,64 % volt az országos

⁷ Takács, 1987. 132–135.

⁸ Uo. 139.

⁹ Gyarmathy, 1982. 90–91.

¹⁰ Uo. 280.

¹¹ Cservenyák, 1993. 408.

¹² Háger, 1929. 198.

21,86 %-hoz képest.¹³ A tíz évvel korábbi adattal (9,74 %) összehasonlítva láthatjuk, hogy az iparosodás stagnált a vármegyében. A válság legkedvezőtlenebb hatásai 1932-től jelentkeztek, miután 1931 nyara után Magyarországot is elérte a nemzetközi pénzügyi és hitelválság. Pangott az ipar és a kereskedelem, a vállalkozások tönkrementek, csökkentek a fizetések, nem volt munkaalkalom.¹⁴

Ha végigtekintünk a vizsgált időszakon, akkor láthatjuk, hogy Nyíregyháza jelentőségét nem a gazdasági életben betöltött szerepében kell keresni, hanem inkább közigazgatási, kulturális, oktatási, kereskedelmi, forgalmi centrum¹⁵ jellegében, és a kiterjedt vonzáskörzetben ráháruló központi funkciókban.¹⁶ Mindezt a megyeszékhellyé válása tette lehetővé, amire 1876-ban került sor.

A tőkés fejlődés közvetlenül megnövelte a nyomtatványszükségletet, maga után vonva a nyomdák számának és a nyomdászat technikájának a fejlődését. Ez viszont sok tekintetben hozzá is járult – többek között a polgári liberalizmus nézeteit szélesebb körben terjesztő újságok tömegméretű és gyors előállításával – a kapitalista fejlődés intenzívebbé válásához.¹⁷ A városi és megyei közigazgatás ügyintézési módjának fokozatosan polgári jellegűvé alakulása az addigihoz képest több, igényesebb és változatosabb nyomtatványanyagot követelt. A kiegyezést követően Magyarország közigazgatását teljesen új alapokra kellett fektetni. A cél egy polgári államszervezet létrehozása volt, ezért a közigazgatás felépítésének és működtetésének is ezt az elképzelést kellett szolgálnia. Az 1869. évi IV. tc. értelmében szétválasztották a közigazgatást és az igazságszolgáltatást, ami igen haladó szellemű intézkedés volt. Majd 1870–1871-ben a helyi önkormányzatok általános reformjára került sor.¹⁸ Ennek következtében a közigazgatási nyomtatványszükséglet jelentősen módosult, illetve megnőtt. A társadalmi modernizáció is újabb nyomtatványtípusokat – például alkalmi és aprónyomtatványokat – igényelt. Hiszen a helyi társadalmi, kulturális törekvések megélénkülése nagyobb számban kívánta meg az ilyen jellegű kiadványok készítését. Számszerűen gyarapodtak a műsorlapok, különböző ünnepélyes alkalmakra írt versek, köszöntők és beszédek nyomtatott formái.

A polgárosodás vitathatatlan jeleként Nyíregyházán is megjelentek a nyomdák, illetve a helyi lapok a 19. század utolsó harmadában. Ez országos jelenség volt – az 1870-es években a megyeszékhelyeknek közel harmada rendelkezett már helyi közlönnyel –, aminek igen

¹³ Gyarmathy, 1982. 278.; Cservényák, 1993. 409.

¹⁴ Margócsy, 1987. 191.; Romsics, 2001. 168.

¹⁵ 1920-ban Nyíregyházáról 9 irányba lehetett eljutni az államvasút és a keskenyvágány vonalain. Lásd Szerafinné, 2005. 174.

¹⁶ Frisnyák, 1998. 178.

¹⁷ Fülöp, 1995. 7.

¹⁸ Kozári, 2005. 193–195.

egyszerű a magyarázata.¹⁹ Egyrészt már 1859-ben bevezette az iparszabadságot a Habsburg-iparrendtartás. „Szabadon lehetett iparűzésbe kezdeni, nem kellett ehhez már a céhek engedélye.”²⁰ „A negyvenes-ötvenes években hozott törvények és rendeletek gyakorlatilag iparszabadságot teremtettek Magyarországon. A folyamatot a magyar törvényhozás az 1872. évi ipartörvénnyel zárta le, amely megteremtette a céhes kötöttségektől, állami és rendi monopóliumoktól mentes iparűzés feltételeit. Az 1872: VIII. tc. megszüntette a képesítés elvét is, vagyis az iparűzéshez nem írt elő szakismeretet.”²¹ A nyomdászat is szabad ipar lett, így bárki nyomdatulajdonos lehetett, akinek kedve és anyagi lehetősége volt hozzá.²² Másrészt 1867-től újból szabad lett a magyar sajtó, megszűnt a Habsburg-birodalmon belüli egységes sajtóügy. „Magyarországon 1867. március 17-én életbe lépett ismét az 1848: XVIII. tc. a szabad sajtóról.”²³ Ennek köszönhető, „... hogy 1867 és 1875 között élte a magyar és az egész magyarországi sajtó [a] legszabadabb korszakát. Ennek több oka volt. A sajtótörvény 14. §-a a nyilvánosságnak, ezáltal mind az ellenzéki, mind a nemzeti kritikának komoly védelmet nyújtott azzal, hogy kizárta a büntethetőséget a törvényhatóságok és a törvényszékek »nyilvános üléseinek hív szellemében történő közlése« esetén. Az egész törvény szelleme sem tette lehetővé a kizárólag politikai ellenzékiesség miatti vádindítást.”²⁴

Az iparszabadság, a sajtószabadság és az egyre erőteljesebben kibontakozó technikai modernizáció közösen járult hozzá ahhoz, hogy míg Magyarországon „... közvetlenül a kiegyezést megelőzően, 1866-ban 89 vidéki nyomda volt üzemben; 1900-ig számuk meghatszorozódott: 531-re emelkedett.”²⁵ A nyomdaalapítással teljesült a lapindítás legfontosabb tárgyi feltétele. Nem szabad azonban elfeledkeznünk még egy nagyon fontos tényezőről, a tankötelezettségen alapuló, egyenletesen fejlődő közoktatási rendszerről, ami megnövelte az olvasni tudó lakosság számát. Eötvös Józsefnek a kiegyezés után sikerült elfogadtatnia a népiskolákról szóló törvényjavaslatát, ami az 1868. évi XXXVIII. tc.-kel emelkedett törvényerőre. A törvény előírta 6–12 éves korig a tankötelezettséget. 1908-ban pedig már ingyenessé vált az elemi iskolai oktatás. Mindezek következtében látványosan csökkent az analfabetizmus. 1869-ben a lakosság 65 %-a, 1910-ben 42 %-a, 1920-ban alig több, mint 20 %-a, 1930-ban már csupán 8 %-a volt analfabéta.²⁶ Magyarország 1910-ben az

¹⁹ Kosáry – Németh, 1985. 45.

²⁰ Gyáni – Kövér, 2003. 30.

²¹ Estók, 1999. 102.

²² Dezsényi – Nemes, 1954. 158.

²³ Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 124.

²⁴ Uo. 125.

²⁵ Dezsényi – Nemes, 1954. 158.

²⁶ 1920-ban Szabolcs vármegyében az analfabéták aránya magasabb (29 %) volt az országos átlagnál, és a régióban is itt találhatjuk a legrosszabb mutatókat. Bereg vármegyében a 6 évesnél idősebb lakosság 21,6 %-a, Szatmárban 26,1 %-a, Ungban 18,6 %-a nem tudott írni és olvasni. 1930-ra ugyan javult a helyzet, mert

írni-olvasni tudás szempontjából már az európai középmezőnyhöz tartozott. A kiegyezés után a műveltségi szint lassan növekedni kezdett, így fokozatosan nőtt az igény a különböző sajtótermékek iránt.²⁷ Ezek a feltételek együttesen alapozták meg a sajtó gyors fejlődését és a lapkiadás üzletté válását. Ezért a 19. század utolsó harmadában nemcsak a nyomdák szaporodtak gomba módra, hanem a lapindítási kedv is megnőtt. A kiegyezés után már egymással versenyezve indították meg a vidéki városok is a maguk lapjait.²⁸ Hiszen a szépirodalomnál és a ponyvánál is nagyobb olvasótáborral rendelkezett a kor tipikus és hosszú évekig kizárólagos tömegkommunikációs eszköze, az újság. Az olvasni tudók számának növekedésével egyenes arányban szaporodtak a különböző sajtótermékek, és emelkedett a példányszámuk is. 1892-ben 734, 1906-ban 1878 és 1913-ban már közel 2000 különböző sajtótermék jelent meg.²⁹ A magyarországi sajtó robbanásszerű gyarapodását néhány szám is érzékeltetheti. *„1870-ben az ország egy lakosára nem egészen egy hírlappéldány jutott, 1905-re már több mint 7. De talán még többet mond az a tény, hogy az évtized végére az ország minden írni-olvasni tudó lakosára jutott hetente egy sajtópéldány.”*³⁰

A dualizmus fél évszázada folyamán az iparpártoló törvényeknek³¹ is köszönhetően a nyomdászat nagyipari színvonalra emelkedett, és a nyomdák területi eloszlása is jelentősen megváltozott. A 100 munkásnál többet foglalkoztató nagy nyomdák mind a fővárosban működtek 1910-ben. Vidéken csak közepes és kis nyomdák alakultak ki, amelyek többsége kézműipari műhelyként működött. A nagyobb vidéki városokban egymás mellett több nyomda is tevékenykedett. A vidéki városok közül legjelentősebb nyomdaiparral Kolozsvár, Szeged, Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Sopron, Gyoma és Békéscsaba rendelkezett.³²

Nyíregyházának a dualizmus idején több sajtóorgánuma is volt egy időben. Ezek az országos tendenciával megegyezően hetilapok, vegyes tartalmú közlönyök voltak, amelyek a város társadalmi kérdéseivel, üzleti életével foglalkoztak. Politikai lapok indítását a sajtótörvény csak magas kaució letétele mellett engedélyezte. A vidéki hírlapirodalmat általánosságban az jellemezte, hogy heterogén volt, mivel nagyon eltérő igényű közönséghez kellett szólnia. A vidéki lapok számának gyors növekedését a fővárosi sajtó bizalmatlanul és

Szabolcs és Ung k. e. e. vármegyében az analfabéták aránya 16,7 % volt, de ez még mindig kétszerese volt az országos átlagnak. Lásd Gyarmathy, 1982. 93., 282.

²⁷ Kókay, 1997. 114.; Kósa, 2002. 380.; Kozári, 2005. 277–278.

²⁸ Dezsényi – Nemes, 1954. 178.

²⁹ Romsics, 2002. 98.

³⁰ Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 137.

³¹ Az 1881., 1890., 1899., és 1907. évi törvényekben az állami ipartámogatás fő formája kezdetben a gyáraknak nyújtott 15 éves adó- és illetékmentesség volt. A századfordulótól kezdve már az újonnan alapított vagy kibővített gyáraknak és a kisiparosoknak nyújtott pénzbeli szubvenciók és gépségélyek kerültek előtérbe. Lásd. Hanák, 1983. 346–347.

³² Kovács, 1970. 86–87.

feltékenységgel fogadta. Létjogosultságukat is megkérdőjelezte. Az élet azonban a vidéki hírlapok szükségességét igazolta, mert a helyi eseményekről csak ezek tudták informálni az olvasóikat. A hírlapírói-szerkesztői gárda főként a helyi polgárságból és értelmiségből került ki. Közülük a legtevékenyebbek az ügyvédek, a tanárok és a közigazgatási tisztviselők voltak. Sajátosságuk volt még az is, hogy többnyire rövid ideig álltak fenn, mert mint vállalkozások nem jártak haszonnal.³³

Mindaddig, amíg Nyíregyháza nem rendelkezett saját nyomdával, a nyomtatványait a hozzá legközelebb fekvő debreceni városi nyomdában készítette számos más kisebb vidéki városhoz és helységhez hasonlóan, mint például Kisvárdára, Nyírbátorra vagy Nagykállra. A debreceni városi nyomda megrendelői köre csaknem minden irányban 80–100 km-es körzetre kiterjedt az 1870-es évekig. Akkortól azonban sorra alakultak a környékén is az új nyomdák „*Hajdúböszörményben, Hajdúszoboszlón, Karcagon, Kisvárdán, Mátészalkán és – ami a debreceni nyomda üzletkörét leginkább szűkítette – Nyíregyházán.*”³⁴

Dobay Sándor³⁵ alapította városunkban az első nyomdát 1866-ban, és 1877-ig működtetette azt, majd Békéscsabára költözött.³⁶ Maurer Károly³⁷ bábáskodásával jött létre Nyíregyháza második officinája 1874-ben a *Szabolcsmegyei és Hajdúkerületi Közlöny* nyomtatása céljából.³⁸ E tipográfiai üzem megszűnésének pontos ideje nem ismert, de a levéltári forrásokból megállapítható, hogy 1889 végén még működött.³⁹ 1875-ben a város tanácsa saját nyomdát hozott létre ügyiratai másolására. Az 1877. év első feléig a vármegyének is saját nyomdája lett.⁴⁰

Az 1870-es évek végére érett meg a helyzet Nyíregyházán egy új, három nyomdai üzletágra – könyv-, sajtó- és közigazgatási nyomtatványok készítésére – is kiterjedő officina alapítására. Erre 1879 októberében került sor, amikor Jóba Elek és Piringer János⁴¹ nyomdászok közös céget alkottak – Piringer és Jóba név alatt – azzal a céllal, hogy nyomdájukban lapot is előállítsanak.⁴² Így indulhatott meg a *Szabolcsi Hírlap* című társadalmi hetilap 1879. november 2-án Kmethy István kiadásában és szerkesztésében. Az általuk kiadott hetilap csupán egy évig élt. 1880. november 28-án megszűnt, és 1880.

³³ Kosáry – Németh, 1985. 46–47., 57., 385.

³⁴ Benda – Irinyi, 1961. 182.

³⁵ Lásd bővebben az adattár 1. fejezetében!

³⁶ V. B. 186. K. 4316. 1877. A közigazgatási tanács ülésén 1877. júl. 5-én hozott határozat.; V. B. 186. K. 1949/1877. Árverési hirdetmény 1877. márc. 17-én.; IV. B. 255. 4485/1868. Iparosok jegyzéke Szabolcs megye területén 1868. okt. 3-án.; Uo. Iparosok jegyzéke Nyíregyháza területén. 1868. aug. 16-án.; IV. B. 255. K. 6303/1806. Jármű Menyhért polgármester levele a főispánnak 1866. nov. 9-én.

³⁷ Lásd bővebben az adattár 2. fejezetében!

³⁸ V. B. 186. K. 256/1884.

³⁹ XV. 6. Nyíregyháza, 23/a. és 24. köt.

⁴⁰ Lásd az adattár 3/a. és 3/b. fejezetét!

⁴¹ 1846, május 14-én, a bánági Zomborban született. Lásd V. B. 186. K. 9288/1879. Piringer János és Jóba Elek levele a városi tanácshoz, 1879. október 12-én.

⁴² V. B. 186. K. 9288/1879. Piringer János és Jóba Elek levele a városi tanácshoz 1879. okt. 12-én.

december 16-tól beleolvadt a *Nyírvidék*be, amit szintén ők indítottak meg 1880. április 1-jén Ábrányi Lajos felelős szerkesztésében.⁴³

Így lett 1880 végére Nyíregyházának két állandó lapja: a *Szabolcs Megyei Közlöny* és a *Nyírvidék*, valamint négy nyomdája: Maurer Károly ún. „Közlöny” nyomdája, a városi, a vármegyei nyomda, illetve a Piringer és Jóba Társ cég. Az utóbbit 1879. október 14-én jegyezte be Nyíregyháza város tanácsa mint elsőfokú iparhatóság, miután Piringer János és Jóba Elek az 1872. évi VIII. tc. (első ipartörvény) értelmében bejelentette könyvnyomda alapítási szándékát, és kérelmezte az iparosok közé történő felvételét.⁴⁴ Mindketten szakképzettek voltak, és hosszú nyomdász múltra tekinthettek vissza. Piringer ekkor 33 éves, barátja, Jóba Elek 36 éves volt, aki már közel két évtizede gyakorolta a betűszedő mesterséget nyomdaalapításuk idején.⁴⁵

⁴³ László, 2002. 7., 297–298., 237–238.

⁴⁴ Ezt az ipartörvény 4. paragrafusa mondta ki, amely szerint a szabadon gyakorolható ipar üzésének szándékát az illetékes iparhatóságnak be kellett jelenteni szóban vagy írásban. Ugyanakkor azt is igazolni kellett, hogy megfelelt-e a bejelentő az ipar önálló gyakorlására.

⁴⁵ V. B. 186. K. 9288/1879. Piringer János és Jóba Elek levele a városi tanácshoz 1879. okt. 12-én.

II.

A JÓBA DINASZTIA NYOMDÁJA

1. Első Jóba Elek

Pályakezdő vándorévek

Első Jóba Elek 1843. szeptember 12-én Kiskunhalason született. Édesapja, Jóba Imre kisbirtokos volt. Édesanyja Jóba Imréné, Spühler Éva.⁴⁶ Jóba Imrének hat gyermeke született. Józsefet követte Elek, majd Teréz, Sándor, Mária és Amália.⁴⁷ Jóba Elek 1854-ben Kunhalason végezte el a gimnázium első osztályát.⁴⁸

Arra vonatkozóan nem áll pontos adat a rendelkezésünkre, hány évig járt gimnáziumba, de a Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete Jóba Elek Sándor nevére kiállított nyugtakönyvének tanúsága szerint a mesterségét 1859-re, 16 éves korára tanulta ki Szabadkán Bittermann Károlynál. A nyomdász szakmában 3–4 év volt a képzési idő, így nyilvánvaló, hogy a gimnáziumi tanulmányait félbehagyta.⁴⁹ Egy német nyelvű bizonyítvány szerint 1862. november 4-től 1863. szeptember 28-ig már betűszedőként dolgozott ugyanott, de a kor szokásait figyelembe véve feltételezhetjük, hogy a két dátum közötti időszakot is a Bittermann-nyomdában töltötte, mint segéd. *„Ez idő alatt nagyon rendszerető módon dolgozott, és erkölcsileg hibátlanul viselkedett. Ezt aláírással és pecséttemmel igazolom.”*⁵⁰ – írta a mestere. Bittermann Károly 1805. július 13-án született Óbudán. 1816 táján szegődött el a Trattner–Károlyi-nyomdába tanoncnak, ahol négy évig tanulta a mesterségét. Ott különösen a betűszedésben tűnt ki rátermettségével, pontosságával és gyorsaságával. Ezután három éven keresztül külföldi – osztrák, német és cseh – nyomdákban tökéletesítette tudását. 1823-tól 1832-ig a Trattner–Károlyi-nyomdában dolgozott, de megfordult a Landerer és Heckenast cégnél is, majd ismét visszakérült a Trattner vállalatához.

Bittermann Károlynak 1844. március 7-én V. Ferdinánd kiváltságlevelet adományozott a szabadkai nyomdaalapítási kérelmére. Így került sor 1844 nyarán a vállalkozás megkezdésére. Az officina gyorsan fejlődésnek indult, és a tulajdonosa 1847-ben már azt

⁴⁶ XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1906.

⁴⁷ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Amália hagyatéki kimutatása. Kelt: Kiskunhalason, 1931. okt. 10-én.

⁴⁸ Iskolai bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Halason, 1854. szept. 20-án. Aláírták: Bulcsu Károly gimnáziumi igazgató és Szabó Lajos oktató. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁴⁹ Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének Jóba Elek Sándor nevére kiállított nyugtakönyve. Kelt: Budapesten, 1867. márc. 9-én. Kiállította Adolf Steiner. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁰ Német nyelvű bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva 1863. szept. 28-án. Aláírta: Karl Bittermann. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

tervezte, hogy a megyeszékhelyen, Zomborban is felállít egy fióknyomdát, amihez az engedélyt is megkapta. A szabadságharc kitörésekor a szabadkai officináját azonnal az események szolgálatába állította. 1848-ben megindította a *Honunk Állapota* című népies kis hetilapot, 1849-ben pedig *A Közlöny Kivonata* címmel a hivatalos lap tartalmának hetenként megjelenő ismertetését nyomtatta. Ezenkívül még a harcokban is részt vett. Mindezekért a szabadságharc leverése után becsukták másfél hónapra, a Bach-korszakban pedig fokozottan ellenőrizték kiadványait. Bittermann a zombori cégét végül 1850. október 12-én állította fel, amelyet később Nándor fiának engedett át.⁵¹ Bittermann 1844 nyarától haláláig, 1869. május 29-ig tevékenykedett Szabadkán. Sokoldalú tevékenységével és személyiségével nagy hatást gyakorolt a fiatal Jóba Elekre, aki ezen a korai munkahelyén egy páratlan ügyességű betűszedőt kapott mestereként.⁵²

Jóba Elek a Bittermann-nyomdából közvetlenül Szegedre, Burger Zsigmond könyvnyomdájába ment, ahol 1863. október 6-tól majdnem három és fél évig dolgozott.⁵³ Ezt az országos viszonylatban is jelentős üzemet Szeged első nyomdájaként 1801-ben Grün Orbán Fülöp alapította. 1844-től itt állt alkalmazásban műszaki vezetőként a miskolci születésű Burger Zsigmond. Az officina tulajdonosa ez idő tájt már Grün János volt, akitől Burger 1854 kora ősztől bérelte, majd 1857-ben 9000 forintért meg is vette, és 1874. május 31-én bekövetkezett haláláig vezette.

Az új tulajdonos 1858-tól modern nyomdagépek és divatos szedőanyag vásárlásával olyan, a kor által megkövetelt technikai színvonalúra fejlesztette a nyomdát, hogy nagyarányú könyvkiadással, majd 1859. május 1-jétől lapkiadással is foglalkozhatott. *Szegedi Híradó* címmel hetente kétszer jelent meg a közlönye, ami 1869-től már heti három alkalommal látott napvilágot, jelentőségéhez méltó tipográfiával. Burger Zsigmond bevételei nemcsak a könyv- és lapkiadásból, illetve a -nyomtatásból származtak, hanem Szeged város számára készített közigazgatási nyomtatványok készítéséből is. Az első szerződés – amit azután megújítottak – ebben a tárgyban 1862. november 1-jétől 1863. október 31-ig jogosította őt fel a város nyomtatvány-, papír- és írószerszükségletének ellátására.⁵⁴ Vagyis Jóba Elek mestere ugyanazokban az üzletágakban tevékenykedett, mint amiket közel húsz esztendő múlva ő maga is folytatott a saját nyomdájában. Burger a nyomtatványkészítésen kívül 1851-től nagy könyvkereskedést is működtetett Szegeden.⁵⁵

⁵¹ Két házasságából – az első felesége 1849-ben elhunyt – tizenegy gyermeke született, így egy népes nyomdászcsaládot is alapított.

⁵² Novák. 1928. 74. ; Németh, 1994. 16–18., 26., 39–41., 49–50.

⁵³ Bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Szegeden, 1867. márc. 2-án. Aláírta: Burger Zsigmond. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁴ Gaál, 2001. 121–126, 132–133.

⁵⁵ Reizner, 3. 361.

Jóba Eleknek volt mit tanulnia mesterétől, mert azokban az években dolgozott az officinában, amikor az a virágkorát élte. Míg 1836-tól 1856-ig csak 330, addig 1856–1879 között már 730 kiadványa volt.⁵⁶ Jóba éppen akkor időzött Burgernél, amikor ő egy másik nyomda megjelenése miatt vállalkozását újult erővel fejleszteni kezdte. A vetélytársa Bába Imre volt, aki 1863 januárjában megalapította Szegeden az első lapnyomtatás céljából létrehozott officinát, aminek már gyorsajtója is volt. A konkurencia feltűnése Burger Zsigmondot elsősorban szedőanyaga korszerűsítésére ösztönözte.⁵⁷ Mindennek köszönhetően egy technikailag kiválóan felszerelt nyomdában tevékenykedhetett Szegeden Jóba Elek, és mestere személyében pedig egy rendkívül sokoldalú, a modern technikai vívmányok iránt fogékony, kiváló szakembert ismerhetett meg. Az sem mellékes, hogy Burger éppen a betűszedésben jeleskedett, aminek a minél alaposabb elsajátítására törekedett Jóba Elek is. Ízléses kiadványainak köszönhetően a nyomdája még távoli vidékekről is kapott megrendeléseket.⁵⁸ Így a fiatal betűszedő remek gyakorlólhelyre talált itt, ahol főnökének a teljes megelégedését kiérdemelte a szorgalmával és a betűszedésben, illetve a nyomdász mesterségben való nagyfokú jártasságával. Így amikor úgy döntött, hogy önként kilép a Burger-nyomdából más officinákban történő tapasztalatszerzés céljából – ami a kor bevett szokása volt, és maga Burger is hasonló módon tett szert magas szintű szakképzettségére –, akkor a szakmáját magas fokon művelő Jóbáról dicsérő szavakkal nyilatkozott. Így ajánlotta őt szaktársai figyelmébe 1867. március 2-án. *„Bizonyítvány, hogy halasi születésű Jóba Elek betűszedő könyvnyomdában 1863-ik évi október 6-ikától kezdve mai napig, vagyis három év és 5 hónapig, hasonló minőségben alkalmazva volt, s ezen idő alatt tanúsított szorgalma, kitűnő jó magaviselete és szakmánkbani kellő jártassága és haszonvehetősége által teljes megelégedésemet kiérdemlé, ezennel bizonyítom. – Ezen tulajdonai, valamint más nyomdákban szereshető tapasztalások szempontjából történt önkéntes kilépése kötelességemmé tévék, hogy Jóba Elek urat különösen is a szaktársaim kegyébe ajánljam.”*⁵⁹

Bizonyítványával egyenesen Pestre, a Pollák Testvérek Könyv- és Könyomdai Műintézetébe ment, ahol 1867. március 5-től betűszedőként volt alkalmazásban ugyanazon év július 2-ig. A Pollák Testvérek a következő ajánlást írták Jóba Eleknek. *„Ezennel igazoljuk, hogy ezen idő alatt szorgalmával és szolid, visszafogott viselkedésével teljes*

⁵⁶ Uo. 350–351.

⁵⁷ Gaál, 2001. 135.

⁵⁸ Uo. 349.

⁵⁹ Bizonyítvány Első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Szegeden, 1867. márc. 2-án. Aláírta: Burger Zsigmond. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

elégedettségünket kivívta, és saját akaratából hagyta el nyomdánkat.”⁶⁰ A Pollák Testvérek litográfiai műhelye már 1858 óta működött Pesten, amelyhez a hatvanas években könyvnyomda és kiadóvállalat is társult, és idővel a Légrády Testvérek sokágazatú műintézetévé fejlődött. 1865-ben már kilenc segéd dolgozott a könyvnyomdában, jobbára akcidenziákon⁶¹ és könyveken. Vagyis amikor Jóba Elek idekerült, az már nagyobb nyomdának számított.⁶²

A Pollák Testvérek Könyv- és Könyomdai Műintézete után Heckenast Gusztáv híres könyvnyomdája következett, ami 1863-tól már csak Heckenast nevét viselte. Magyarország történetébe az 1848. március 15-i szereplésével, a szabad sajtó első termékeinek nyomtatásával bevonult nyomda 1840-ben kapta a Landerer és Heckenast nevet, amikor a Wigand-féle könyvkereskedés főnöke, Heckenast Gusztáv társas viszonyba lépett Landerer Lajossal. A nyomda cégjelzése megmaradt még Landerer 1854 februárjában bekövetkezett halála után is hosszú évekig. Onnantól kezdve viszont Heckenastra nehezedett a nyomda és a kiadóvállalat valamennyi gondja, amit addig megosztva⁶³ végeztek. Vagyis abban az időszakban, amikor Jóba Elek Heckenastnál dolgozott, már egyedül ő vezette a nagy vállalatot, aminek nemcsak könyvnyomtatása volt jelentős, hanem könyv- és hírlapkiadása is.⁶⁴ Jóbának itt ismét kiváló alkalma nyílt a betűszedés gyakorlására közel három éven át. *„Jóba Elek úr 1867. július 1. és 1870. február 6. között betűszedőként dolgozott az alulírott nyomdában. Jól beilleszkedett, és a munkában hasznossá tette magát ez idő alatt. Alkalmazását nagyon ajánljuk.*”⁶⁵ – írta a nyomda faktora Jóba Elek bizonyítványába.

További tapasztalatszerzésének valamennyi helyszínéről nem maradt fenn dokumentum, de a Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete által kiállított nyugtakönyvének bejegyzései szerint 1867. március 9-től 1870. február 5-ig, majd 1870. július 9-től 1877. szeptember 8-ig és végül 1878. április 6-tól ugyanazon év szeptember 7-ig volt tagja a fővárosi egyletnek. Ez azt bizonyítja, hogy 1867 és 1878 között egy öt és egy hét hónapos periódust nem számítva folyamatosan a főváros nyomdáiban dolgozott. A korábban már említett bizonyítványainak segítségével csak részben tudjuk megállapítani, hogy mely nyomdákban tevékenykedett az említett időszakban. 1867. március 9-től 1870. február 5-ig a Pollák Testvéreknél. Ezt követte öt hónap, amiről nem tudni, hogy hol dolgozott.

⁶⁰ Német nyelvű bizonyítvány a Pollák Testvérek által első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Pesten, 1867. júl. 2-án. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁶¹ Alkalmi kiadványok.

⁶² Novák, 1928., 43.

⁶³ Landerer a nyomdával járó feladatokat, Heckenast pedig a vállalat kereskedelmi irányítását, valamint a könyvkiadás szellemi és gyakorlati menedzselését végezte.

⁶⁴ Novák, 1928. 24–25., 29.

⁶⁵ Német nyelvű bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Pesten, 1870. febr. 6-án. Aláírta: Heckenast Gusztáv Könyvnyomdájának faktora. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

Valószínűleg valamely vidéki nyomdában, mert 1870. február 6-tól július 8-ig nem volt tagja az említett egyletnek. A következő hét évben, 1870. július 9-től 1877. szeptember 8-ig ismét a fővárosban gyakorolta a mesterségét, bár arra nincs információnk, hogy pontosan mely tipográfiai üzemben vagy üzemekben.⁶⁶

Az is tény, hogy nemcsak pesti nagy nyomdákban, hanem vidéki officinákban is megfordult. Így dolgozott például Szabadkán és Szegeden kívül Miskolcon is, özvegy Sártory Istvánné Könyvnyomdájában egy rövid ideig, 1877. szeptember 6-tól 1878. február 17-ig.⁶⁷

Sártory István 1875 decemberében állított fel nyomdát Miskolcon, a *Miskolcz* című ipari, kereskedelmi, gazdasági és ismeretterjesztő közlöny kiadása céljából.⁶⁸ Nyomdájának működését azonban nem sokáig élvezhette Sártory István. Az általa megindított vállalkozást 1877 második felétől – férje halálát követően – az 1872. évi VIII. tc. 23. paragrafusa értelmében már az özvegye vitte tovább, eredményesen. Az 1880-as években több könyvet is kiadott, gyakran más nyomdával közösen.⁶⁹

Az özvegyiségre jutott Sártoryné azonban egymaga nehezen boldogult a reá háruló feladatokkal, így egy tapasztalt nyomdászt keresett az üzletvezetői munkakör betöltésére. 1877. szeptember elején Jóba Elek személyében meg is találta a megfelelő embert. Eddigi ismereteink szerint özvegy Sártoryné volt az egyetlen olyan munkaadója Jóbanak, akinél nem betűszedőként, hanem cégvezetőként kamatoztathatta tudását, és szerezhette újabb ismereteket a hamarosan esedékessé váló saját nyomdaalapításához. Egy fél esztendő elteltével Jóba Elek saját elhatározásából Sártorynétól is kilépett, aki a következő bizonyítványt állította ki a számára. „... ezennel bizonyítom, hogy Jóba Elek betűszedő 1877. szept. 6-tól 1878. február 17-ig könyvnyomdámiban, mint üzletvezető működött, s midőn saját kívánatára elbocsátom, s jelen s jelen [!] bizonyítványt kiállítom, egyszersmind ajánlom főnöktársaimnak, mint hasznavehető egyént.”⁷⁰

Az utolsó tapasztalatszerző állomáshelyei között találjuk a jól ismert budapesti Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda vállalatot, ahol egy újabb fél évig, 1878. március 28-tól szeptember 15-ig dolgozott.⁷¹ Öt évvel azután jött ide, hogy a társulat 1873-ban megalakult Heckenast Gusztáv egykori kiadói és nyomdai cégéből. Jurány Vilmos

⁶⁶ Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének Jóba Elek Sándor nevére kiállított nyugtakönyve. Kelt: Budapesten, 1867. márc. 9-én. Kiállította Adolf Steiner. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁶⁷ Bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Miskolcon, 1878. febr. 17-én. Aláírta: Özv. Sártory Istvánné. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁶⁸ Szinnyei, 1876. 107; Petrik, 2001.; Veres, 2003. 945.

⁶⁹ Szendrei, 1911. 229., 234., 263., 345.

⁷⁰ Bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Miskolcon, 1878. febr. 17-én. Aláírta: Özv. Sártory Istvánné. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁷¹ Bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Budapesten, 1878. szept. 15-én. Aláírta: Hirsch Lipót. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

igazgató ekkor kérte fel Hirsch Lipótot a Franklin Társulat Rt. nyomdaüzemének vezetésére, aki megteremtette ott az úgynevezett „*Franklin-stílust*”. Hirsch – aki maga is betűszedőként kezdte a mesterséget – először a nyomda korszerűsítéséhez látott hozzá. Munkába állította az első betűöntőgépeket, több Monotype-ot, nagy számban vásárolt gyorssajtókat és rotációs gépeket. Rendkívül nagy figyelmet szentelt a nyomda betűkészletének, ami már az induláskor is jelentős volt, meghaladta az ezer mázsát. Hirsch ezt a készletet bővítette tovább divatos külföldi betűtípusokkal, ezenkívül a korszak legjobb szedőit alkalmazta. Tipográfiai eredetisége abban nyilvánult meg, hogy Magyarországon elsőként dolgozott egyenlő metszésű betűkkel. Ezzel az új stílussal el tudta kerülni az idegen, főként német motívumokat. A fiatal korában szobrász ambíciókkal induló Hirsch Lipót a betűmetszésben hasznosította a szép iránti egyéni művészi érzékét. Nyomdászati elveinek középpontjában a betű állt. A sík felület művészi arányainak egyik mestere volt. Sík-kezelését ornamensektől mentes sajátos puritanizmus jellemezte, ami megóvta a különböző divatos archaizáló stíluskeverésektől. Ez a sallangok nélküli egyszerű tipográfiai stílus volt életművének legfőbb eredménye. A húszas évek elején kijelölték helyét a Kner Imre által is követett „*tiszta tipográfia*” útján. A világhírű gyomai tipográfus maga is nagyra értékelte Hirsch munkásságát.⁷²

A fent említetteknek köszönhetően Jóba Elek a Franklinnál minden eddigénél kiválóbb gyakorlólhelyre talált, ahol betűszedőként dolgozni szakmai elismerést jelentett. Ma már ugyan nehéz lenne eldönteni, hogy nyomdaválasztásainál milyen arányban játszott szerepet a tudatosság, illetve a véletlen. Egyértelműen tetten érhető azonban az a határozott törekvése, hogy lehetőleg olyan jelentős vidéki és fővárosi tipográfiai vállalatoknál igyekezett elhelyezkedni, ahol kiváló betűszedők dolgoztak nagyszerű betűkészlettel. Ezen a helyen Jóba Elek végleg tökélyre fejleszthette mesterségbeli tudását, ami minden bizonnyal bekövetkezett, hiszen Hirsch Lipót elismerését is kivívta, aki a következő ajánlást írta a számára 1878. szeptember 15-én. „*Bizonyítvány, hogy Jóba Elek úr, betűszedő, az alulírt intézetbe 1878. március hó 28-án belépett, s ez időtől kezdve a mai napig, midőn saját akaratából kilépván, alkalmazhatósága és illedelmes magaviselete által a megelégedés kinyerése mellett, itt foglalkozott, ezennel bizonyíttatik.*”⁷³ Az itt eltöltött fél esztendő bizonyítja a már többször említett egyleti nyugtakönyve is, amelyben az utolsó bejegyzés az

⁷² Haiman, 1990. 63.; Voit, 2004. 176–179.

⁷³ Bizonyítvány első Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Budapesten, 1878. szept. 15-én. Aláírta: Hirsch Lipót. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

1878. április 6-tól szeptember 7-ig terjedő időszakra vonatkozott. Ezzel együtt tehát összesen tíz évig gyűjthette tapasztalatait a különböző fővárosi nyomdákban.⁷⁴

⁷⁴ Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének Jóba Elek Sándor nevére kiállított nyugtakönyve. Kelt: Budapesten, 1867. márc. 9-én. Kiállította Adolf Steiner. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

Első Jóba Elek és Piringer János nyíregyházi letelepedése és közös cégalapítása

Jóba Elek a Franklin vállalatnál eltöltött kevesebb, mint hat hónapot követően már a mi vidékünkön talált munkát. Ezt a tény támasztja alá a Debreceni Könyvnyomdászok Önképző Egylete által 1878. október 1-jén a nevére kiállított tagsági jegy, ami 1879. augusztus 31-ig volt érvényben. Erre a dátumra a későbbiekben még visszatérünk.

A nyomdaipar Debrecenben 1871-ben vett nagyobb lendületet, aminek folytán 1872-ben az ottani nyomdászok szükségesnek érezték a Debreceni Könyvnyomdászok Beteg- és Utassegélyező Egyletének létrehozását az önsegélyezésükre. Ennek az egyesületnek csak helyben dolgozók lehettek tagjai, és ha a városból távoztak, tagságuk megszűnt. A debreceni segélyező egylet az 1885-ben megindult központosítási mozgalom következtében 1888-ban beolvadt a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyesületébe, mint annak debreceni kerülete. Az egyesüléskor az ország nyomdávárosait kerületekre osztották fel. A debreceni kerülethez tartozott Hajdú, Szabolcs, Szatmár, Szilág, Máramaros, Ugocsa, Jász-Nagykun-Szolnok megye és 1900-tól az egész nagyváradi kerület is. Ez az állapot 1911-ben szűnt meg, amikor a kerülethez tartozó városokat a központhoz csatolták.⁷⁵

A Debreceni Könyvnyomdászok Önképző Egylete egy időben keletkezett a segélyező egyesületükkel, és 1899-ig működött. A segélyező egyleti tagság feltétele volt az önképző egyleti tagságnak, de kezdetben az önképzés nem volt kötelező. Az önképző egylet minden lehetséges eszközt igénybe vett tagjai képzése érdekében. Mulatságokat rendezett, és azok jövedelméből könyvtárat létesített. Szakelőadások tartásával, szedéspályázatok kiírásával fejlesztette tagjai szaktudását. Mindezt az alapszabályában első helyen rögzítette. *„Az egylet célja: tagjai szellemi kiképeztetésének előmozdítása.”* Az egyesületnek tagja lehetett *„... minden magyarországi feddhetetlen jellemű önálló honpolgár, ki e célból magát a pénztárnoknál jelenti.”* – olvashatjuk a továbbiakban. A székhelye Debrecen volt, és elsősorban a debreceni nyomdászok számára alakult meg. Emellett szól az is, hogy ez az egylet a debreceni nyomdászok önsegélyező egyesülete mellett jött létre, és idővel már mindkét egyesületnek tagja lett az, aki az önsegélyezőbe belépett.⁷⁶ Ezek szerint – bár csak önképző egyleti tagságáról maradt fent bizonylat – Jóba Elek tagja volt az önsegélyező egyletnek is, és amikor Debrecenből távozott, akkor onnan ki kellett lépnie, az önképző egyleti tagságáról pedig önként mondott le.

⁷⁵ Benedek, 1922. [7.], [11.], 12.

⁷⁶ A Debreceni Könyvnyomdászok Önképző Egyletének tagjai közé tartozást igazoló tagsági jegy első Jóba Elek nevére kiállítva. A belépésének időpontja: 1878. okt. 1. A kilépésének időpontja: 1879. aug. 31. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában; Benedek, 1922. [11.], 13., 18., Novák, 1929. 30., 32.

Ez alapján jó okunk van feltételezni, hogy Jóba Elek ebben a majdnem egy évben Debrecenben volt alkalmazásban. Dolgozhatott Schwarz Máté gyorssajtó-nyomdájában, vagy Erdélyi István officinájában, esetleg a Tiszay Dániel szerkesztésében megjelenő *Debreczen* című napilap nyomtatására létrehozott lapnyomdában, illetve az előbbieknél jelentősebb Telegdy K. Lajos tipográfiai üzemében. Az utóbbi komoly vetélytársa volt Debrecen legnagyobb officinájának, a városi nyomdának. Jóba Elek korábbi munkahelyeit figyelembe véve a legnagyobb valószínűsége annak van, hogy Debrecennek valamelyik jelentősebb üzemében helyezkedett el.⁷⁷ Feltevésünket arra alapozhatjuk, hogy a Debreceni Könyvnyomdászok Önképző Egyletének kizárólag csak a már említett időszakban volt tagja. Vagyis a Franklintól való távozása és a nyíregyházi letelepedése közötti egy esztendőben. Hangsúlyozzuk azonban, hogy ez pusztán egy feltételezés, amit az említett tagsági jegyen kívül ez idáig egyéb adat nem bizonyít, mivel más forrás a kutatások során nem került napvilágra.

Erre az időszakra esik barátjának, Piringer Jánosnak egy mindkettőjük további életére kiható javaslata. Piringer az 1879. március 11-én Budapesten kelt levelében azt tudakolta tőle, hogy elégedett-e az akkori állásával, vagy lenne-e kedve vele társként Nyíregyházán nyomdát nyitni.⁷⁸ A nyíregyházi székhellyel történő nyomdalapítás említése arra enged következtetni, hogy a két nyomdász – valószínűleg Jóbának köszönhetően – jól ismerte az itteni nyomdai viszonyokat, illetve arra is, hogy Jóba Elek 1879 tavaszán már magánszemélyként szintén kötődött a városhoz. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy ekkoriban már ismernie kellett későbbi hitvesét, a nyíregyházi Bleuer Zsuzsannát, akivel 1880. július 4-én kötött házasságot.⁷⁹ Margócsy József szerint ennek az ismeretségnek köszönhető, hogy Jóba Elek a városunkba került.⁸⁰ Szerintünk ehhez még más körülmények is hozzájárultak, így például Piringer levele a továbbiakban.

Piringer János rendkívül nagy jelentőségű és pályájuk alakulását nagyban megváltoztató kérdést tett fel a barátjának a fent említett levelében. Hiszen pozitív válasz esetén Jóba Eleknek lehetősége nyílt a hosszú vándorévek után – amikor mások nyomdáiban állt alkalmazásban –, saját vállalkozásba kezdeni, még ha társként is. Piringernek pedig szintén kedvező alkalomként kínálkozott ez a lehetőség a letelepedéshez.⁸¹ A ceglédi Lesska-nyomda – ami adósság kiegyenlítéseként került a tulajdonába – nem kecsegtetett hosszú távú reményekkel, és az újabbhoz anyagi és szakmai segítségre volt szüksége.⁸²

⁷⁷ Gunst, 1997. 234.; Petrik, 2001.

⁷⁸ Piringer János levele első Jóba Eleknek 1879. márc. 11-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁷⁹ XXXIII. 1. Nyíregyházi házassági anyakönyv, 1880.

⁸⁰ Margócsy, 1986. 71.

⁸¹ Az ő felesége, Bozán Mária is nyíregyházi származású volt. Lásd Margócsy, 1986. 27.

⁸² Piringer János levele első Jóba Eleknek 1879. márc. 11-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

A korábbi tulajdonos, Lesska Nándor 1850. szeptember 12-én született. A nyomdászmesterséget Gyulán sajátította el Dobay János⁸³ nyomdájában, ahol 1869 júliusáig betűszedőként alkalmazták. Ezt követően az Egyetemi Nyomdában, majd Debrecenben a városi nyomdában volt gépmester. Ezután ismét Gyulára került. 1877–1878-ban Budán az Állami Nyomdában dolgozott gépmesterként, de ekkor az orvosok eltiltották ettől a munkától, mert ólommérgezésben⁸⁴ szenvedett, ami egyre jobban elhatalmasodott a szervezetében. Így jutott arra az elhatározásra, hogy egy csendes vidéki városban nyomdát alapítson, ahol esetleg még reménykedhetett állapota javulásában. A választása Ceglédre esett, és a családja segítségével 1878 nyarán felállította ott a város első nyomdáját. Mint a legtöbb korabeli vidéki nyomdász, ő is úgy gondolta, hogy az újságkiadás jó üzlet, ezért megindította a település első lapját *Cegléd* címmel. Ennek a mutatványszáma 1878. december 25-én jelent meg, amit 1879. január 5-től követtek az első évfolyam rendes számai. Ezeknek azonban nem sokáig örülhetett Lesska Nándor, mert 28 éves korában, 1879. január 19-én végzett vele a betegsége. Halála után a lapja tudatta az olvasóközönségével, hogy egy ideig szünetelni fog, de „... május hóban a nyomdát egy kitűnően képzett nyomdász fogja átvenni, s ezzel együtt a lap kiadását is, és így a tc. előfizetők a májusban és [a] következő hónapokban megjelenő számokkal kárpótoltatnak.”⁸⁵ A következő szám 1879. április 13-án jelent meg a ceglédi műhelyben, aminek ekkor Lesska Nándor testvére, Lesska Karolin volt a tulajdonosa. Egy hónap múlva azonban az officinát a korábban beígért új nyomdász, Piringer János vette át.⁸⁶

Itt kell ismét visszautalnunk Piringernek a Jóba Elekhez írt levelére, amelyben arról számolt be, hogy Lesska halála után kénytelen volt megvenni a ceglédi nyomdát, mert az egykori tulajdonos tartozott neki, és csak így módon juthatott hozzá a pénzéhez. Valószínűleg a tőle vásárolt nyomdaberendezések árának egy jelentős részével maradt adósa Piringernek a Lesska cég. Ő ugyanis ekkoriban ezek árusításával is foglalkozhatott. Ugyanebben a levelében Jóbatól is megkérdezte, hogy nem tudna-e egy jó vevőt ajánlani egy eladó gyorssajtójára. Itt említette a barátjának a Lesska-nyomda újraindításának gondolatát is, amit 1879. április 1-jére tervezett. Csupán azzal a szándékkal, hogy újból eladhassa azt – abból a feltételezésből kiindulva – hogy egy működő tipográfiai cégre könnyebben talál vevőt, mint egy üzenen kívülre.⁸⁷ 1879 áprilisában azonban a nyomda Lesska Karolin vezetésével folytatta a tevékenységét, és csak májusban vette azt át Piringer, egyúttal a

⁸³ A róla írt rövid tájékoztatót lásd Dobay Sándornál, az adattár 1. fejezetében!

⁸⁴ Tipikus nyomdászbetegség volt, ami fiatalon szedte az áldozatait. Az 1870-es években a nyomdászok átlagéletkora 28 év volt Magyarországon. Lásd Dezsényi – Nemes, 1954. 159.

⁸⁵ Szomorú, 1957. 8–13.

⁸⁶ Uo. 13–14.

⁸⁷ Piringer János levele első Jóba Eleknek 1879. márc. 11-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

korábbi székhelyéről, a Templom u. 2. sz. alatti házból a Templom u. 3. szám alá költöztetve azt. Az általa vezetett officinában már nem kézi sajtóval, hanem kerekessajtóval állították elő a *Czegléd* című vasárnaponként megjelenő hetilapot, ami 1879. augusztus 31-ig jelent meg nála. Újraállítására még történt egy kísérlet ugyanazon év decemberében, és egy negyedévig megjelent, de már nem Cegléden készült, hanem Nagykőrösön.⁸⁸ Vagyis addigra Piringer valóra váltotta a tervét, mivel ő jobban felmérte a nyomtatványok iránti igényeket Cegléden, mint elődje. Felismerte, hogy ott nem volt szükség erre a nyomdára, így ő nem is szándékozott letelepedni a városban. A nyomdai felszerelés egy részére Cegléden akart vevőt találni, mert látta, hogy ott egy kisebb vállalkozás is elegendő lenne, és a másik részét Nyíregyházára szándékozott telepíteni. Vevő híján viszont az egész berendezéssel ide kívánt jönni, és ehhez a nyíregyházi nyomdaalapításhoz szeretne volna társként megnyerni Jóba Eleket.⁸⁹

1879 decemberében Cegléden már nem működött nyomda. Nem tudjuk, hogy Piringernek sikerült-e eladnia a felszerelés egy részét, vagy sem. Arra sincs adat, hogy az officina teljes berendezése Nyíregyházára került-e, vagy csak egy része, ahogy eredetileg is tervezte. Mindenesetre Piringer és Jóba a következő levelet írták 1879. október 12-én a nyíregyházi városi tanácsnak: *„Van szerencsénk a tekintetes város tanácsánál tudatni, hogy itt helyben mint tanult nyomdászok egy kor igényeinek megfelelő, s elegendő alaptőkével rendelkező nyomdát nyitunk. Amidőn azt a tek[intetes] város becses tudomására hozzuk, egyszersmind kérjük »Piringer és Jóba« cégünket a helybeli iparosok névsorába felvenni.”*⁹⁰

Az 1879 október 12-én beadott kérelmükre a városi tanács október 14-én a K. 9288/1879. számon kiállította Piringernek és Jóbanak mint üzlettársaknak az iparjegyét „... iparbejelentésük folytán, kifogástalan minősítvényeik, s az orsz[ágos] ip[ar] törv[ény] 1–4 §-ai alapján...”, és „... az iparsor-jegyzőkönyv 71. sz[áma] a[latt] a város rendszeres iparúzői sorába...” bejegyezte őket. Az iparüzletüket a Csengery Sámuel-féle Szarvas u. 118. sz. alatti házban kívánták megnyitni, amit kézi és gyorssajtóval szereltek fel. Az elsőfokú iparhatóság a határozatában képzett nyomdászokként említette őket. Az eljárási illeték díja három forintba került. Mivel minden feltételnek eleget tettek, az iparjegyük kiadásának nem volt akadálya, ezért a városi tanács a következőképpen döntött: „... az orsz[ágos] ip[ar] törv[ény] alapján a kívánt iparjegy az 1875-ik évi XXXVII. tc.⁹¹ 16[.] és 21[.] §-ai[nak] érvényben tartása mellett »Piringer és Jóba« cím alatt kiadni határoztatik, s erről a városi főkapitány és városi számvevő jelen határozattal, a Kir[ályi] Iparfelügyelőség és a

⁸⁸ Szomorú, 1957. 13–17

⁸⁹ Piringer János levele első Jóba Eleknek 1879. márc. 11-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁹⁰ V. B. 186. K. 9288/1879. Piringer János és Jóba Elek levele a városi tanácsnak 1879. okt. 12-én.

⁹¹ Kereskedelmi törvény.

Debreceni Iparkamara havi kimutatással, – folyamodók iparjegyükkel értesíttessenek.”⁹² A határozatnak megfelelően a városi tanács főjegyzője, Sárly Pál 1879. november 2-án elkészítette a város által októberben kiadott iparendedélyekről a kimutatást a Debreceni Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara számára is. A jelentésében Piringer nevében elírt egy betűt, és így a bejegyzett cég nevéként abban „Pilinger és Jóba” szerepelt.⁹³ Láthatjuk tehát, hogy az 1879. évi márciusi nyomdaalapítási tervet hamarosan Jóba Elek beleegyező válasza, majd tettek követték, aminek eredményeként fél év múlva létrehozták Nyíregyháza időrendben harmadik magánnyomdáját.⁹⁴

Piringer elgondolása kiváló üzleti érzékre utalt, mivel jól mérte fel, hogy városunkban nagy szükség volt egy másik magánkézben lévő nyomdaüzemre az akkor egyedüli „Közlöny” nyomdán kívül, Cegléden viszont nem lett volna érdemes fenntartania azt. Az sem lehetett közömbös a számára, hogy jól ismerte barátját. Tudta róla, hogy számos neves nyomdában gyűjtötte a nyomdász mesterségre vonatkozó tapasztalatait, és mindenütt nagyra becsülték szaktudását, megbízhatóságát és alkalmazkodó készségét. Vagyis ideális társnak tartotta őt. Nyilvánvalóan az ő pénze is kellett a vállalkozás megkezdéséhez. Végül, de nem utolsósorban Jóba Elek jól ismerte a nyíregyházi nyomdai viszonyokat. Itt kell visszaaltnunk a debreceni önképző egyleti tagságának 1879. augusztus 31-i megszűnésére. Ha megfigyeljük, éppen akkor lépett ki onnan, mielőtt ténylegesen hozzálátott barátjával közös nyomdájuk üzembe helyezéséhez, amire októberben került sor. Vagyis ennyi egybeesés már nem lehet a véletlen műve, hanem arra enged következtetni, hogy a Franklin vállalatnál történő alkalmazása és a barátjával közösen végrehajtott nyíregyházi nyomdaalapítása közötti időt Debrecenben töltötte.

A nyomdájuk gyors tempóban fejlődött. 1883. júniusában kibérelték 516 forintért a város tulajdonában levő új városházi 14. és 15. bolthelyiségeket.⁹⁵ Kezdetben maguk a tulajdonosok dolgoztak néhány alkalmazottal. Kitartó munkájukkal és rátermettségükkel elérték, hogy hamarosan az egész vármegyéből kaptak megrendeléseket.⁹⁶ Közös kiadványaik voltak a már említett *Szabolcsi Hírlap*, majd a *Nyírvidék*, aminek az első felelős szerkesztője Ábrányi Lajos volt. Nevét a korabeli budapesti képeslapok illusztrátorai között találjuk meg.⁹⁷

⁹² V. B. 186. K. 9288/1879. A városi tanács 1879. okt. 14-i ülésének jegyzőkönyve.

⁹³ IX. 201/b. 47. 1879–1880. Nyíregyháza város tanácsa által 1879. nov. 2-án készített kimutatás a Debreceni Kerületi Kereskedelmi Kamara számára.

⁹⁴ 1875 végén kezdett működni egy litográf gyorssajtóval a városi nyomda. Lásd V. B. 186. K. 5808/1876. A vármegyei nyomda is létrejött 1877-ig. Lásd V. B. 186. 1877-es közigazgatási mutató! Lásd azokat bővebben az adattár 3. fejezetében!

⁹⁵ V. B. 186. III. 877/1894. Dr. Meskó László főügyész jelentése.

⁹⁶ Háger, 1929. 197–198.

⁹⁷ Szabolcsi – Németh, 1985. 427.; László, 2002. 238.

1883. július 19-től augusztus 3-ig az országos visszhangú, tiszzaeszlári bünper tárgyalása idején Jóba Elek felelős szerkesztésében⁹⁸ napi értesítőt adott ki a *Nyírvidék* szerkesztősége *Tisza-Eszlár* címmel, amelynek számai tartalmazták a vérvád végtárgyalását, vád- és védő beszédeit gyorsírói jegyzetek alapján 200 oldal terjedelemben. Önálló kiadványban szintén beszámoltak ugyanerről az eseményről *A tiszta-eszlári per* címmel.⁹⁹ Mindezeket megelőzve már a *Nyírvidék* harmadik és negyedik évfolyamában megjelentek az első híradások az 1880-as években nagy port felkavaró tiszzaeszlári rejtélyről. A kis Tisza-parti község neve egyik napról a másikra ismert lett. A *Nyírvidék* mindvégig megőrizte tárgyilagosságát az ügygel kapcsolatban, hiszen kezdettől fogva kerülte a szenzációhajhászást. 1882 és 1883 folyamán több cikk jelent meg az újság hasábjain Solymosi Eszter eltűnéséről, és az ügy kapcsán a zsidóságot ért vádakról. Vezércikkeikben már jóval a per lezajlása előtt rávilágítottak az eset tanulságaira. A másfél hónapig tartó bünper végtárgyalásáról is tájékoztattak a lapban. A főtárgyalás előtt közzétették Krasznay Gábor nyíregyházi polgármester lakossághoz intézett kérését, amiben higgadt viselkedésre szólította fel a tárgyalás résztvevőit. A felmentő ítélet kihirdetése után még évekbe került, mire az ügy keltette indulatok lecsillapodtak, amihez helyi szinten a *Nyírvidék* is hozzájárult az objektivitásával.¹⁰⁰

Országosan abban az időben zajlott le a liberális és az antiszemita sajtó nagy ütközete. „*A per során azonban a pártok és a befolyásos országos politikai lapok elzárkóztak az uszító írások közlésétől, és nemcsak a kormánypárt, hanem a függetlenségi ellenzék vezető újságírói is a mozgalommá növekvő antiszemitizmus ellen foglaltak állást. A védelem vezetője a függetlenségi párt egyik befolyásos alakja, egyúttal publicistája, Eötvös Károly lett. A magyar sajtó szervezete és teljesítőképesége szempontjából is mérföldkövet jelentett a tisztaeszlári per [...] tárgyalása Nyíregyházán. A budapesti központú országos sajtónak kihívást jelentett ez a távoli, de nagy fontosságú esemény, amelyenhez addig csak a fővárosban volt hozzáférése. »A közönség feszülten nézett e végtárgyalás elé – írta a Vasárnapi Újság¹⁰¹ – s a fővárosi sajtó rendkívüli, eddig páratlannak mondható erőfeszítést tett, hogy teljesen eleget tegyen a közönség érdeklődésének.« A pesti lapok leggyorsabb tudósítóikat küldték oda, gyorsíróirodát állítottak fel, külön távíróvonalakat béreltek [...] A képeslapok rajzolóikat küldték oda; a tárgyalások résztvevőinek portréi és a fontosabb*

⁹⁸ Csak feltételezhetjük, hogy azért lett Jóba Elek az értesítő felelős szerkesztője, mert a *Nyírvidék* szerkesztősége adta ki, amelynél ugyanilyen feladatokat látott el abban az időben.

⁹⁹ *A tiszta-eszlári per.* (8-r. 24 l.) Nyíregyháza, é. n. Píring és Jóba ny. Lásd Petrik, 2001.

¹⁰⁰ Vertse, 1928. 211–215.; Puskás, 1980. 10–14.

¹⁰¹ A *Vasárnapi Újság* (1854–1921) a dualizmus korának legnépszerűbb hetilapja volt. Népszerűsége a századfordulótól csökkent. Képanyaga és számos tanulmánya forrásértékű. Lásd Kovács, 1970. 39.

*események így képileg is megjelenhettek.*¹⁰² Az említett *Vasárnapi Újságot* fél éven keresztül szintén lefoglalta a per. Kiküldött grafikusa – az az Ábrányi Lajos, aki hat hónapon át a *Nyírvidék* felelős szerkesztője volt három évvel korábban – helyszíni képriportokkal tudósította a lap olvasóit a per eseményeiről.¹⁰³

A tiszta-eszlári per című munkán kívül a Piringer és Jóba cég önálló nyomtatványaira példaként említhetjük még 1880-ból Kmethy István költeményeit *Őszi napsugarak* címmel és Nyíregyháza város szervezési szabályait; 1882-ből Nyíregyháza város építkezési rendszabályait és Lukács Ödöntől a *Templomai imákat*; 1883-ból Antal Albert könyvét *A kis- és apróbirtokosok gazdasági kézikönyve* címmel. Szép számmal nyomtak iskolai értesítőket is. Így a Nagykállói Főreáliskola értesítőit 1880-tól 1883-ig, valamint 1880-ban 1882-ben és 1883-ban a Nyíregyházi Ágostai Evangélikus Hatosztályú Gimnázium tudósítóit.¹⁰⁴

A társ cég nemcsak egyfajta nyomtatványtípust készített, mert az kiszolgáltatottá tette volna. Könyveket, időszaki kiadványokat és már 1880-tól a város hivatalai számára közigazgatási nyomtatványokat is előállított.¹⁰⁵ 1882 júniusában Bencs László tanácsnok és Déry Károly számvevő a város akkori két magánnyomdájának (a Piringer és Jóba Társ cég, valamint Maurer Károly „Közlöny” nyomdája) vállalkozóit árajánlattételre szólították fel a tanács egyes ügyosztályai számára abban az évben szükséges nyomtatványok biztosítására. Részletes ajánlatot kértek tőlük, amelyek alapján egy középárat kívántak megállapítani, ami a két cég között meghirdetett nyomtatványszállítási versenyenél kikiáltási alaprul szolgált volna. A döntéshozatalnál az áron kívül fontos szerepet szántak a papír minőségének és a nyomás tisztaságának is, ezért mindkét nyomdának kiadták ugyanazt a nyomtatványt próbanyomás elkészítésére. Árajánlatukhoz ezt a nyomtatványmintát kellett mellékelniük egy olyan írásbeli nyilatkozattal együtt, hogy valamennyi elkészítendő nyomtatványt a próbanyomással megegyező minőségben fogják előállítani, amennyiben elnyernék a szállítás jogát.

Ennek a felhívásnak azonban csak a Piringer és Jóba cég felelt meg. Maurer Károly többszöri felkérés után sem értett egyet a nyomtatványok ily módon történő beszerzésével, mert abban a két helybeli nyomdatulajdonos egymás elleni uszítását látta. A városi tanács által ajánlott beszerzési eljárás helyett mást javasolt. A budapesti Dona Döme és Társa nevű

¹⁰² Buzinkay – Kókay, 2005. 150–151.

¹⁰³ Kosáry – Németh, 1985. 212., 449.

¹⁰⁴ László, 1984. 45–47., 72–73.; Lukács, 1886. 344–345.; Petrik, 2001.; László, 2002. 53., 92., 310–311, 360. A társ cég, majd később a Jóba-nyomda az esetek többségében csak előállítója volt a nála készült kiadványoknak. Kiadói funkciót – mint amit például a *Nyírvidék* esetében töltött be –, ritkán vállalt. Amennyiben kideríthető a nyomda kiadói minősége is, arra a továbbiakban utalni fogok.

¹⁰⁵ IX. 102. Rendelvény, királyi közjegyzői költségjegyzék a Piringer és Jóba cég előállításában.

cég¹⁰⁶ által kínált nyomtatványok és irodaszerek árát vette alapul, amihez hozzáadta azok szállítási költségét, és az így kapott összegből 10 % engedményt szándékozott adni. A Dona Döme-féle árjegyzékben azonban nem szerepelt a város által igényelt valamennyi nyomtatványtípus. A hiányzó minták között pedig több olyan is előfordult, ami nagyon speciális volt, ezért az előállítási költsége is messze meghaladta az átlagos nyomtatványokét. A Maurer Károly által megszabott egységárak nem sokban tértek el Piringer és Jóba ajánlatától. Ráadásul kínálata csak részben fedezte a városi hivatalok nyomtatványszükségletét, és próbamintát sem adott. Ezenkívül nem vállalt kötelezettséget sem az általa használt papír minőségét sem a nyomás tisztaságát illetően.

Mindezek következtében Bencs László és Déry Károly Maurer Károly ajánlatával szemben Piringer János és Jóba Elek cégét javasolta Krasznay Gábor polgármesternek elfogadásra azzal a kikötéssel, ha az általuk megszabott árból 20 %-ot engednek. Végül 1882. június 12-én ez utóbbi feltételek mellett kapta meg egy évre a nyomtatványszállítás jogát Piringer János és Jóba Elek vállalkozása.¹⁰⁷

Tipográfiai műhelyük egyre jobban prosperált, és 1884-ben már sokkal jelentősebb volt, mint az akkor már tíz éve működő „Közlöny” nyomda. A társ cég működésének utolsó hónapjaiban egy új officina alakult a városban – az *Ébredjünk* című antiszemita hetilap nyomdája. Annak iparjegyét a városi tanács 1883. december 31-én adta ki Mikecz Józsefnek született Fitkonidesz Zsuzsanna nyíregyházi lakos számára, „Ébredjünk nyomdája” cégnév alatt, a férje ügyvezetésével. Mikecz József volt a hetente kétszer megjelenő lap kiadótulajdonosa és a felelős szerkesztője is.¹⁰⁸

A nyíregyházi officinák és nyomdászati események 1884–1919 között

A Piringer és Jóba Társ cég tulajdonosai 1884. április 2-án teljes egyetértésben feloszlatták a közös cégüket, és mindketten önálló vállalkozásba kezdtek. Az adásvételi szerződésben Piringer kinyilvánította, hogy eladja a részét Jóba Eleknek a nyomdában található gépekkel,

¹⁰⁶ Dona Döme és Társa papírraktára a poprádi papírgyár egyedüli raktára volt, ami társas viszonyban állt egy könyvnyomdával és litográfiai intézettel, így mindenféle nyomtatvány előállítását vállalta kedvező áron. 1894 januárjától 1899 decemberéig ez a cég szállította a város közigazgatási hivatala számára az irodaszereket, mindkét esetben ajánlatával maga mögé utasítva három helybeli papírkereskedőt. Lásd: V. B. 186. III. 867/1893. Dona Döme és Társa számlája 1894. jún. 28-án. Kovách Győző alszámvevő jelentése a város tanácsának 1893. nov. 25-én. A közigazgatási tanácsülés 1896. decemberi K. 3117/1896. sz. határozata.

¹⁰⁷ V. B. 186. K. 4677/1882. Bencs László és Déry Károly jelentése nyomtatvány beszerzés tárgyában, Krasznay Gábor polgármesternek 1882. jún. 4-én.

¹⁰⁸ V. B. 186. 11 468/1883. A közigazgatási tanácsülés határozata 1883. dec. 31-én. Lásd bővebben az adattár 4. fejezetében!

felszerelésekkel és tartozékkal, valamint a céget érintő minden tartozással és követeléssel, illetve a folyamatban lévő ügyekkel együtt. Jóba Elek pedig kötelezte magát, hogy megveszi, illetve átvállalja mindazt. A vételárat közösen állapították meg 2300 forintban, és abban is megegyeztek, hogy mikor és milyen részletekben történjen annak a kifizetése. Jóba Eleknek összesen kilenc hónap állt a rendelkezésére, hogy a fenti összeget három részletben kifizesse. (1884. április 5-ig 1000, július 8-ig újabb 1000 és 1885. január 8-ig pedig 300 forintot kellett egykori társának adnia.) Piringer János átadta Jóba Eleknek az általa özvegy Lesskánétól vásárolt nyomdákra vonatkozó közjegyzői átruházási okiratot, továbbá elismerte, hogy a közösen jegyzett nyomdájuk tulajdonjoga ettől kezdve kizárólag a barátját illette meg. Természetesen abban is megállapodtak, hogy a cég nevében változás történjen. Az erre vonatkozó bejegyzést közösen kérelmezték, aminek költsége a vevőt terhelte.¹⁰⁹ Erre 1884. április 5-én¹¹⁰ került sor. Akkor jegyezték be hivatalosan a Jóba Elek Könyvnyomdát.¹¹¹ A változásról Jóba Elek a *Nyírvidék*ben tájékoztatta olvasóit 1884. április 13-án.¹¹²

Arra vonatkozóan nem maradt fenn adat, hogy Piringer milyen nyomdagépekkel indította meg a saját nyomdáját, miután a közös vállalkozásuk felszerelésének öt illető részét eladta Jóbának. Feltételezhetjük, hogy vagy újakat szerzett be magának, vagy ekkor hozta ide a volt Lesska-nyomda berendezésének addig esetleg Cegléden maradt részét. A két nyomdász kezdettől fogva tervezhette azt, hogy csak addig dolgozik együtt, amíg Jóba ki nem tudja fizetni Piringer részét. Hiszen ő már Cegléden is csak azért indította újra a nyomdát Lesska Nándor halálát követően, hogy eladhassa azt. Mivel ez akkor ott nem sikerült, elképzelhető, hogy korábbi tervét ekképpen valósította meg Nyíregyházán. Az viszont tény, hogy 1884 áprilisában Piringer János is önálló vállalkozásba kezdett városunkban a feleségével.

Ettől kezdve 1897-ig a már említett „Közlöny” és az „Ébredjünk” nyomdát, valamint Kalina József¹¹³ által 1892 októberében megnyitott, és egy évig működtetett officinát nem számítva két nagyobb magánnyomdája volt Nyíregyházának: Piringer Jánosé és Jóba Eleké. Ezért idővel elkerülhetetlenné vált közöttük egyfajta versengés kialakulása.

¹⁰⁹ Adásvételi szerződés, amit első Jóba Elek mint vevő és Piringer János mint eladó írt alá 1884. ápr. 2-án. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

¹¹⁰ A későbbiek során azonban a Jóba-nyomda alapítási dátumául mindig az 1879-es évet említették.

¹¹¹ V. B. 186. K. 3327/1884. A Piringer és Jóba Társ cég kérelme a városi tanácshoz 1884. ápr. 5-én.

¹¹² Vertse, 1928. 237.

¹¹³ Lásd bővebben az adattár 5. fejezetében!

Korabeli vetélkedésük tényét megőrizte egy kis versike:

„*Piringer és Jóba*
sosem voltak jóba.
Mert Piringer azt mondja:
Jobban nyom, mint Jóba.”¹¹⁴

A korábban az új városháza alatti 14. és 15. számú közösen bérelt bolthelyiségek bérleti joga a szétválásuktól kezdve Piringer kizárólagos tulajdonába ment át,¹¹⁵ ahol neki, majd később már csak az özvegyének, Bozán Máriának könyv- és papírboltja, illetve nyomtatványraktára lett. Közvetlenül a Piringer és Jóba Társ cég feloszlata után (1884 áprilisában) a Piringer házaspár mindkét tagja iparengedélyt váltott ki. Piringerné könyv- és papírkereskedésre, Piringer János pedig nyomdász iparra.¹¹⁶ Piringernek ez a törekvése is szerepet játszhatott a Jóbával közösen folytatott vállalkozás megszüntetésében. Ő nemcsak a nyomdászatban, hanem a könyv- és papírkereskedésben is kiváló üzleti lehetőséget látott. Bár az egykorú adóbevallások szerint a nyomdászat és a kiadás jobban jövedelmezett, mint a könyvkereskedés, kiegészítő tevékenységként azonban haszonnal kecsegtetett. Pár héttel azután, hogy a feleségével együtt iparengedélyt kaptak, már papír- és írószerszállításra tett árajánlatot a Piringer cég a város számára.¹¹⁷

Piringer János a saját nyomdájában főként kisebb terjedelmű nyomtatványokat készített. Ezeken kívül két hetilapot is kiadott. Az első, *Szabolcsi Szabadsajtó* címmel, Inczédi Lajos szerkesztésében, 1885. január 18-tól 1899 decemberéig, a második, a *Szabolcs*, 1902. március 15-től 1912. december 7-ig, jelent meg.¹¹⁸

A Piringer-nyomda fő tevékenységi körébe az iskolai értesítők és közigazgatási nyomtatványok készítése tartozott. Ebben az officinában készült öt alkalommal a Nyíregyházi Ágostai Hitvallású Evangélikus Elemi Népiskolák értesítője. 1886-ban nyomtatta a Nyíregyházi Alsófokú Ipariskola, 1901-ben a Nyíregyházi Községi Polgári Leányiskola és 1904-ben az Újfehértói Görög Katolikus Fiúiskola értesítőjét.¹¹⁹

A Jóba-nyomdával ellentétben nem dicsekedhetett jelentős lapkiadással, és a könyvkiadása sem volt olyan mértékű, mint a versenytársáé. Elsősorban tankönyvek,

¹¹⁴ Margócsy, 1986. 28.

¹¹⁵ V. B. 186 K. 3327/1884. A Piringer és Jóba Társ cég kérelme a városi tanácshoz 1884. ápr. 5-én.

¹¹⁶ Lásd XV. 6. Nyíregyháza, 1. köt.

¹¹⁷ V. B. 186. 3200/1884. A számvevő előterjesztése Piringer árajánlatáról Nyíregyháza város tanácsának 1884. ápr. 24-én.; Kókay, 1997. 112.

¹¹⁸ László, 2002. 274., 303.

¹¹⁹ László, 1984. 58–60., 68., 100.

egyházi témájú kiadványok és hivatalos nyomtatványok kerültek ki a nyomdából. Nála készült 1884-ben Mezősy Lászlótól *A nyíregyházi háromszoros választás* és Szabó Dávidtól a *Béla futása* című tizenöt énekből álló hősköltemény, 1885-ben Guttmann Józseftől az *Izraelita vallástan a középiskolák számára* és Simkó Endrétől a *Szabolcsmegye földrajza a népiskolák 3. osztálya számára*, 1899-ben Jósa Andrástól a *Szabolcsvármegyei Múzeum ős- és középkori tárgyainak ismertetése* és 1901-ben a Nyíregyházi Ipartestület alapszabályai.¹²⁰

A Piringer-nyomda bevételeinek legnagyobb hányadát a városi hivatalok kiadványainak és a számukra szükséges közigazgatási nyomtatványoknak az előállítása, illetve a szállítása jelentette. Ennek érdekében Nyíregyháza város tanácsa által 1892-től háromévenként (korábban, 1882-től évente) meghirdetett zárt ajánlati versenytárgyalásokon igyekezett mélyen a többi nyomda lehetséges árajánlata alá menni.¹²¹ Hiszen nagy volt a tét, mivel az a cég, amelynek a tanács elfogadta az ajánlatát, három éven keresztül rendszeres munkához, így megbízható jövedelemhez jutott a hivatalos nyomtatványok szállítása révén. A tanács pedig mindig a legolcsóbb ajánlatot tevő vállalkozót részesítette előnyben. A Piringer-nyomda egymás után ötször került ki győztesen a háromévente meghirdetett árlejtésekből, így 15 éven keresztül 1895-től 1910-ig folyamatosan nyomtatványszállítója volt Nyíregyháza város tanácsának.

Korábban – 1882-ben – még a Piringer és Jóba Társ cég nyerte el az arra az évre szóló nyomtatványszállítás jogát Maurer Károly nyomdájával szemben. 1885-ben a városban működő négy nyomdatulajdonos (Jóba Elek, Piringer János, Maurer Károly és Mikecz Józsefné) közül Piringer az árlejtések helyett a nyomtatványkészítés helybeli nyomdák közötti arányos elosztását javasolta. Az ötletet Déry Károly számvevő támogatta, mert a licitálást nehézkesnek tartotta. A sokféle nyomtatványtípus miatt úgyis bonyolult volt az egységárak megállapítása. Piringer indítványát – ami nem volt egyedülálló a korban, így például az 1890-es években Székesfehérvár közigazgatási nyomtatványainak elkészítésén előbb három, majd négy helyi officina osztozott, Szeged városi nyomtatványkiadását 1900-ban négy nyomda osztotta fel egymás között – a tanács nem fogadta el. Krasznay Gábor polgármester ellenvéleménye szerint, sem az egységár, sem a nyomtatványok egyformán jó minősége nem volt biztosítható ezzel a módszerrel. Arra utasította a számvevőt, hogy 1886-tól az ajánlattételre felszólított helybeli nyomdászok közül mindig a legmérsékeltebb árat

¹²⁰ Petrik, 2001.; MZSK Helyismereti Gyűjteménye.; XV. 8. 2. d. 6. pallium. Nyíregyháza, Piringer János nyomdája, 1886–1911.

¹²¹ Ezt olcsóbb, de egyben gyengébb minőségű papír használatával érte el a Piringer cég.

szabó vállalkozó élvezzen elsőbbséget. A város hivatalaiban attól kezdve történt árlejtés útján a nyomtatványok beszerzése.¹²²

1888. április 4-én Piringer János is beadta javaslatát a városi tanácshoz nyomtatványszállításra, akárcsak Mikecz Józsefné, de hozzá hasonlóan ő sem járt akkor sikerrel. Elégedetlenkedő soraiból arra következtethetünk, hogy 1885-től kezdve egy befolyásos nyomdásztárs¹²³ nyerte el a nyomtatványszállítás jogát évenként kb. 1000 forintért, ami az ő bérleti díjának a kétszerese volt. „... az előforduló nyomdai munkák ne egyes kegyelteknek adassék [!] át a többi helybeli nyomda¹²⁴ kizárásával. [...] nyomdai munkák most is, mint azelőtt, mellőzve mindenkit többnyire egy helyről kerülnek ki. [...] Eltekintve attól, hogy e városnak adófizető iparos polgára vagyok; eltekintve attól, hogy a városnak saját házában lévő nyomdai üzlethelyiségért 560 forint bérösszeget fizetek évenként : mint egyik törekvő iparosa a városnak méltán számot tarthatok én is arra, hogy a város az én vállalatomat is támogassa.”¹²⁵

Az idő múlásával személyi változások történtek a Piringer-nyomda élén. 1894-re köztudomású lett Piringer János elmebetegsége, így szerződést akkortól már nem köthetett. Helyette a felesége, Piringer Jánosné (Bozán Mária) írt alá mindent, mint a Piringer János-féle cég vezetője.¹²⁶ 1897-ben meghalt a tulajdonos. A vállalkozást továbbra is az özvegye irányította Borbély Béla üzemvezető segítségével. A cégjelzés változatlanul a „Piringer J. Könyvnyomda” maradt.¹²⁷

Ez idő tájt rövidebb-hosszabb időre már más nyomdák is fel-feltűntek Nyíregyházán. A már említett Maurer Károly-féle „Közlöny” nyomdán és Mikecz Józsefné „Ébredjünk” nyomdáján kívül meg kell említenünk Kalina József 1892 októberétől 1893 októberéig üzemeltetett officináját.¹²⁸

A korabeli nyíregyházi nyomdák termékeinek számbavétele nem teljes, mert sem nyomtatványaik, sem a létezésüket bizonyító levéltári források – nyomdakönyvek, a nyomdatermékekről tájékoztató részletes polgármesteri, illetve alispáni jelentések – nem maradtak meg hiánytalanul. Több mint száz év távlatából a kisebb és rövidebb ideig fennálló

¹²² V. B. 186. K. 8819/1885. Déry Károly jelentése a városi tanácsnak a nyomtatványszükséglet beszerzés tárgyában 1885. nov. 19-én. Krasznay Gábor válasza Déry Károlynak 1885. nov. 25-én; Gaál, 2001. 186.; Frigyik, 2003. 160–161.

¹²³ Vagy Maurer Károlyra gondolhatunk, aki városi közhivatalnok is volt, vagy Mikecz Józsefné, akinek a férje 1885-től városi képviselői tag, majd 1888-tól aljegyző volt. A közigazgatási mutatók 1879-től 1884-ig Maurer Károly „Közlöny” nyomdájában, 1885-ben és 1886-ban nyomda feltüntetése nélkül, 1887-ben már Piringernél készültek.

¹²⁴ 1887-ben és 1888-ban is három nyomda működött Nyíregyházán: Jóba Eleké, Piringer Jánosé és a Mikecz házaspár „Ébredjünk” nyomdája.

¹²⁵ V. B. 186. K. 4078/1888. Piringer János kérvénye Nyíregyháza város ügykezeléséhez szükséges könyvnyomdai munkák elnyerése iránt 1884. ápr. 4-én.

¹²⁶ V. B. 186. III. 877/1894.; V. B. 186. III. 534/1900.

¹²⁷ Margócsy, 1986. 27–28.; László, 2002. 274.

¹²⁸ V. B. 186. III. 1173/1892.; Uo. XIII. 277/1894.

tipográfiai műhelyek termékeinek összeírására már nem is vállalkozhatunk, a nagyobbaknál is csak célkitűzésünk lehet a teljesség elérése. Ebből következik, hogy a nyomdatermékekről szóló információk gazdagíthatják ugyan ismereteinket egy-egy officinával kapcsolatban, de nem lehetnek perdöntőek az alapításuk, illetve megszűnésük időpontját illetően. Rendelkezésünkre áll viszont öt nagyon fontos levéltári forrás, ami együttesen nagy biztonsággal segít megválaszolni azt a kérdést, hogy hány nyomda üzemelt Nyíregyházán egy-egy időszakban.

Elsőként említhetjük az iparlajstromokban található adatokat. Az 1872. évi ipartörvény 100. paragrafusa ugyanis kötelezte az elsőfokú hatóságokat arra, hogy iparlajstromot vezessenek, és abban minden iparbejelentést, a telepengedélyben, valamint az ipar álladékaiban történt változást beiktassanak, és erről az illetékes adóhivatalt, valamint az iparkamarát havonként értesítsék. Az iparlajstromokban a cég, illetve a vállalkozók neve, az iparengedély-kérelmük bejelentésének, majd megadásának időpontja és az elsőfokú iparhatóság ilyen tárgyban hozott határozatának számát rögzítették. Gyakran feltüntették azt is, hogy milyen dokumentum alapján kapta meg a kérelmező az iparengedélyt. Legtöbbször a telephelyet, az iparúzással kapcsolatos változásokat, az engedélyhez szükséges ipardíj befizetésének tényét, és az iparengedélyről történt lemondást is bejegyezték. Nem minden alkalommal tüntették fel azonban egy-egy cég tényleges megszűnésének időpontját. Előfordult, hogy csak jóval később, hivatalból törölték azokat. Az említett információkat öt különböző iparlajstromban rögzítették. Az „A” iparlajstromba vezették be a képesítéshez kötött cégeket. A „B” iparlajstromba kerültek az engedélyhez kötött vállalkozások. A „C” iparlajstromban a gyáriparosok adatait rögzítették. A „D” iparlajstrom tartalmazta a kereskedelmi vállalkozások adatait. Az „E” iparlajstromban pedig a képesítéshez nem kötött cégekről gyűjtöttek információt. Az 1884-ben hozott második ipartörvény átfogóan szabályozta az iparúzás és a kereskedelem feltételeit, továbbá a munkaadók és a munkavállalók viszonyát. Egyes szakmákban az önállósulást képesítéshez, néhány ipari, illetve kereskedelmi tevékenység gyakorlását engedélyhez kötötte. Az iparosoknak be kellett lépniük a kötelezően létrehozott ipartestületekbe.¹²⁹

A második forrás a város nyomdász vállalkozói között 1882-től évente, 1892-től háromévenként, 1914-től pedig ismét évente meghirdetett versenytárgyalások dokumentációja, amely alapján hiteles képet nyerhetünk arról, hogy egy-egy időszakban mely nyomda biztosította Nyíregyháza közigazgatási nyomtatványszükségletét. Három év azonban hosszú idő, ezért csupán ez alapján nem tudnánk pontosan nyomon követni a város nyomdai viszonyaiban bekövetkező változásokat.

¹²⁹ 1884. évi XVII. tc. és az 1922. évi XII. tc. (ipartörvények); XV. 6. Nyíregyháza.; Estók, 1999. 155.

A harmadik forrásunk az időszakos lapok bejelentésére vonatkozó belügyminiszteri 1651/1894. sz. körrendelet foganatosítása Szabolcs vármegye akkori alispánja, Miklós László – majd az utódai – által. A belügyminiszter arra kötelezte az alispánt, hogy valamely időszakos lap megindításáról még azon a napon tegyen neki jelentést, amelyiken értesült arról. Erre az 1894 áprilisában hozott rendeletre azért volt szükség, mert a Belügyminisztérium késedelmesen kapta meg a jelentéseket a periodikumok megindításáról. Miklós László a belügyminiszteri rendelet hatására szintén megfogalmazta és 1894. április 25-én szétküldte a saját K. 5397/1894. számú körrendeletét a főjegyzőknek, az aljegyzőknek, a járási főszolgabíróknak és Nyíregyháza város polgármesterének.¹³⁰

A negyedik bizonyító forrás a nyomdatermékekről szóló negyedévi kimutatások iratanyaga. 1895 júniusából maradt fenn az első felszólítás ebben a tárgyban. Akkor figyelmeztette az abban az időben még főjegyző Mikecz János Bencs László polgármestert arra, hogy rendszeresen gondoskodjék a Nyíregyházán működő nyomdákban előállított termékek számbavételéről, amit ettől kezdve szigorúan megkövetelt minden aktuális alispán az esedékes időpontokban. Mindennek bevezetésére Szabolcs vármegyében úgy került sor, hogy Mikecz János 1895 elején megérdeklődte a magyar királyi belügyminisztértől, hogy mely nyomdatermékeket kell negyedéves kimutatásokban jelenteni a Sajtóügyi Hivatalnak és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak, illetve melyekből kell kötelespéldányokat küldeni a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára részére. Ekkor még az 1848. évi sajtótörvény,¹³¹ illetve a Magyar Királyi Igazságügyi Minisztériumnak az 1867. évi 487. sz. rendelete¹³² volt érvényben, amelyeknek a nyomdák sok esetben nem tettek eleget. Ezért került sor az 1897. évi XLI. tc. a nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló kötelespéldányainak beszolgáltatásáról és ennek végrehajtása tárgyában az 5720/1898. számú VKM rendelet életbe léptetésére. Az 1897. évi XLI. tc. ismét két példány beszolgáltatására kötelezte a nyomtatókat: egyet a Magyar Nemzeti Múzeumnak, egyet pedig a Magyar Tudományos Akadémiának. Ezenkívül a polgármesternek beterjesztett havi kimutatás készítésére is kötelezte a nyomdatulajdonosokat. Ezzel a polgármesterek is

¹³⁰ V. B. 186. I. 79/1894. A belügyminiszter körrendelete 1894. áprilisban; Uo. Miklós László alispán körrendelete 1894. ápr. 25-én.

¹³¹ Az 1848. évi XVIII. tc. (sajtótörvény) 40. paragrafusa kimondta, hogy a nyomdatulajdonosok minden nyomtatványukból két példányt kötelesek a helybeli hatóságnak leadni, amiből az egyik a hatóságé, a másik bekötve a Magyar Nemzeti Múzeumé lett.

¹³² A rendelet kimondta, hogy a nyomdatulajdonosnak „... a nyomdai készítmények kötelespéldányait a kerületi királyi közvádlóhoz és a város polgármesteréhez kell közvetlenül a nyomtatvány megjelenése után mindenkor személyes aláírásával elküldeni, és minden nyomda alá kerülő szellemi termékekről szabályszerű könyvet vezetni, és azokról ugyancsak a magyar királyi igazságügyi miniszternek 1867. évi december 20-tól 15856. számú kör- és szabályrendeletéhez képest [...] a sajtótermékeiről évnegyedenként a megye törvényhatóságához a kimutatást beterjeszteni”. [Lásd V. B. 186. K. 11 468/1883. A közigazgatási tanácsülés határozata iparjegy kiadására Fitkonidesz Zsuzsanna részére 1883. dec. 31-én.] A polgári sajtótörvény ugyanis utólagos ellenőrzést jelentett az ügyészi kötelespéldányok alapján. Az országot hat ügyészi körzetre osztották fel, és Nyíregyháza a Debreceni Királyi Ügyészség alá tartozott.

komoly feladatot kaptak. Egyrészt időben be kellett gyűjteniük az alispánnak továbbítandó szükséges információkat, ami nehezen ment, mert a nyomdatulajdonosok vonakodva, gyakran csak többszöri felszólításra tettek eleget ennek a kötelességüknek. Másrészt a havi kimutatások tartalmát össze kellett hasonlítaniuk a beküldött dokumentumokkal és a hiányzókat bekérniük, továbbá a kimutatások tartalmát összevetniük az 1891-es belügyminiszteri rendelet értelmében vezetendő nyomdakönyvekkel is, és pótoltatniuk a tapasztalt hiányokat. A nyomdakönyvekben a nyomdatulajdonosoknak pontosan fel kellett tüntetniük a náluk készült valamennyi nyomtatvány elkészítésének idejét, alakját, címét, tartalmát, a kötetek, példányok és ívek számát¹³³

Annál inkább dicséretes, hogy a kérdés fontosságát már az új törvény bevezetése előtt felismerte Mikecz János, és tájékoztatást kért ebben az ügyben, amit meg is kapott a belügyminisztertől. Ennek alapján készítette el ebben a tárgykörben 1895. március 23-án és május 31-én saját alispáni rendeleteit, amelyeket augusztus 22-én elküldött minden vármegyebeli fő-, illetve aljegyzőnek, megyei hivatalnoknak, járási főszolgabírónak és Nyíregyháza város polgármesterének.¹³⁴ Az alispáni rendelet hatására a mindenkori nyíregyházi polgármester ettől kezdve rendszeresen felhívta a nyomdatulajdonosok figyelmét erre a kötelezettségükre, aminek betartatását csak fokozta az 1897-es törvény és annak 1898-as végrehajtási rendelete, amit Mikecz János utasítására Bencs László is megküldött a nyíregyházi nyomdatulajdonosoknak és lapszerkesztőknek. A polgármester a nyomdatermékek kimutatásait az adott hó eltelte után nyolc nappal követelte meg tőlük, mert Mikecz János ugyanazon hó 15. napjáig kérte az ő jelentését az ellenőrzött adatokkal.¹³⁵

Az alispán nem véletlenül volt kérlelhetetlen ebben az ügyben, mert ő a Debreceni Királyi Ügyészségnek, mint sajtókerületi közvádlónak volt köteles jelentést tenni a vármegye nyomdáiról és azok termékeiről.¹³⁶ Az alispánok ügyintézésének köszönhetően – főként 1895-től, Mikecz János alispánsága kezdetétől – számos ilyen tárgyú irat maradt fent.

Ezeket még egy ötödik forrás is kiegészíti, ami további adatokkal szolgál a helyi nyomdáról, az ott uralkodó munkakörülményekről, esetenként a felszereltségéről, a

¹³³ V. B. 186. I. 39/1897. Mikecz János levele Bencs Lászlónak 1898. márc. 9-én.; Uo. Bencs László levele valamennyi nyíregyházi és járási nyomdatulajdonosnak 1898. márc. 20-án; Uo. Mikecz János levelei Bencs Lászlónak 1898. márc. 24-én, ápr. 24-én, máj. 23-án; Uo. Bencs László levelei Jóba Eleknek, Piringer Jánosnak és Nagy Mórnak 1898. ápr. 12-én, 20-án, jún. 5-én.

¹³⁴ V. B. 186. I. 46/1895. Mikecz János alispán levelei Bencs László polgármesternek 1895. jún. 17-én, aug. 22-én, 28-án; Fülöp, 2. 41.

¹³⁵ V. B. 186. I. 46/1895. Bencs László levelei Jóba Eleknek és Piringer Jánosnak 1895. aug. 27-én.; Uo. Bencs László levele Mikecz Jánosnak 1895. nov. 25-én.; V. B. 186. I. 39/1897. Mikecz János levele Bencs Lászlónak 1898. márc. 9-én; V. B. 186. K. 3644. 1882. Krasznay Gábor polgármester levele Bencs László tanácsnoknak és Mráz Károly számvevőnek 1882. máj. 5-én.; Uo. Mikecz János levelei a járási főszolgabírónak és Bencs Lászlónak 1898. febr. 12-én.

¹³⁶ V. B. 186. I. 39/1897. Mikecz János levelei a járási főszolgabírónak és Bencs Lászlónak 1898. okt. 27-én.

tulajdonos és az alkalmazottak viszonyáról. Mindezekről az illetékes nyíregyházi kerületi iparfelügyelő üzembiztonsági ellenőrzéseiről készült jelentésekből szerezhetünk tudomást. Ezeket az ellenőrzéseket az 1893. évi. XXVIII. tc.¹³⁷ 28. paragrafusa írta elő, ami kiegészült még a kereskedelemügyi miniszter 1884. évi 13496. sz. és később az 1898. évi 71553. sz. alatt kelt rendeleteivel, valamint az 1901. évi 17001. számú utasításának 31. paragrafusával. Az 1893-ban létrehozott iparfelügyelet a kereskedelemügyi miniszter felügyelete alatt működött. A törvény, illetve a rendeletek által előírt kivizsgálásokat az éppen hivatalban lévő iparfelügyelő végezte el rendszeresen Nyíregyháza minden üzemében, így nyomdájában is. Azt ellenőrizték, hogy a tulajdonosok betartják-e az előírt munka- és balesetvédelmi előírásokat alkalmazottaik életének és testi épségének a megóvása érdekében. Az iparfelügyelőt a törvény nem hatalmazta fel hatósági jogkörökkel. Csupán a szabályok betartására figyelmeztethetett, illetve szükség esetén az iparhatóságnál eljárást kezdeményezhetett. Az iparfelügyelők jelentései ugyancsak fontos információkat tartalmaznak a kor nyomdáira vonatkozóan.¹³⁸

Az előbbi források segítségével rekonstruálható az, hogy hány nyomda tevékenykedett a vizsgált időszakban Nyíregyházán. Például 1893 októberétől, Kalina József officinájának megszűntétől 1897 elejéig csak Jóba Elek és Piringer János nyomdái működtek a városban. Az 1897 februárjától már létrejött Nagy Mór tipográfiai vállalkozása is.¹³⁹ 1899 januárjától a cég tulajdonosa Nagy Mórné lett, aki 1904 márciusáig működtette itt könyomdáját.¹⁴⁰

1899-től bizonyíthatóan négy tipográfiai üzem működött Nyíregyházán. Ekkor indult ugyanis a Bessenyei-nyomda, ami Sebők Ede rövid életű vállalkozása volt.¹⁴¹ A Bessenyei-nyomdáról 1901 után több említés nem esik a levéltári forrásokban.¹⁴²

1903 szeptemberében hozta létre tipográfiai vállalkozását Tóth Sándor és Holik Lajos.¹⁴³ Tóth Sándor 1913-ig működő nyomdája nem számított jelentős vállalkozásnak.¹⁴⁴

1904 februárjában hozta létre a Jóba-nyomda után a második leghosszabb ideig, 40 évig fennálló nyíregyházi officinát Klafter Ignác.¹⁴⁵

Az egykori Piringer és Jóba Társcégből önállósult Piringer-nyomda első utódvállalata 1906. május 26-tól a „Piringer János utóda Könyvnyomda” lett Borbély Béla irányításával.

¹³⁷ 1893. évi XXVIII. tc. az ipari és gyári alkalmazottaknak baleset elleni védelméről és az iparfelügyelőről.

¹³⁸ V. B. 186. X. 27/1913. Doktor Ármin királyi ipari felügyelő jelentése a városi tanácsnak 1913. jan. 12-én; V. B. 186. X. 94. 1907. Az ipari felügyelő ad. 54/1907. sz. kimutatása a vizsgálatokról.; Kozári, 2005. 280.

¹³⁹ Lásd bővebben az adattár 6. fejezetében!

¹⁴⁰ XV. 6. Nyíregyháza, 13. köt.

¹⁴¹ Lásd bővebben az adattár 7. fejezetében!

¹⁴² Petrik, 2001.; László, 2002. 297., 165.; V. B. 186. XIII. 50/1903. Az alispán levele Nyíregyháza város polgármesteréhez 1902. dec. 30-án; V. B. 186. III. 534/1900. A városi tanács határozata 1900. dec. 29-én.

¹⁴³ Lásd bővebben az adattár 8. fejezetében!

¹⁴⁴ V. B. 186. III. 534/1900. Tóth Sándor és Társa levele a városi tanácsnak 1903. dec. 20-án, Uo. Piringerné levele a városi tanácsnak 1903. dec. 21-én; Huray Sámuel levele a polgármesternek 1903. dec. 24-én.

¹⁴⁵ XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt.; Lásd bővebben az adattár 9. fejezetében!

1908. szeptember 11-én azonban elhunyt a nyomda új tulajdonosa.¹⁴⁶ Akkor a vállalkozás vezetését 1919 elejéig testvéröccse, Sámuel vette át.¹⁴⁷ A Borbély-nyomdát 1919 januárjától különböző bérlők használták, kiadványaikon gyakran feltüntetve ezt a tényt.¹⁴⁸ A századfordulótól hosszú ideig a város meghatározó nyomdász vállalkozói Jóba Elek, Piringer János, illetve a felesége és a cég élén az őket követő Borbély fivérek, valamint Klawter Ignác lett.

Ebben az időszakban olyan jelentős országos szakmai események történtek, amelyek a nyíregyházi tipográfiai alkalmazottak életére is kihatottak. A munkásmozgalmak elindításában a legnagyobb szerepet a fővárosi és a vidéki nagyvárosok nyomdászai játszották, a szervezetségüknek és felelősségteljes munkavégzésükhöz szükséges, az átlagosnál magasabb szakképzettségüknek köszönhetően. Magyarországon az első nyomdászsztrájk Pesten volt, már 1861-ben. A nyomdászok megmozdulásai 1870-től terjedtek el a jobb munkafeltételek és fizetés eléréseért. Ennek háttérében a kiegyezést követő gyors nyomdaipari modernizáció állt. A gyorssajtók számának megnövekedése miatt a pesti nyomdák személyzete a negyedére csökkent. Ezzel egy időben tömegessé vált a nyomdászok munkanélkülisége és külföldre vándorlása. Az 1900-as évek elején újabb országos sztrájkhullám kezdődött élet- és munkakörülményeik javítása céljából. 1903-ban országos nyomdász-bérmozgalom zajlott le. (A magyar munkásmozgalomban 1903 és 1904 a sztrájkok éve volt.) A magyarországi könyvnyomdászok egységes munkaidő- és munkadíjszabályzatot készítettek, amelyben minden nyomdai munkatípusra és alkalmazottra kitértek. Az alkalmazható tanoncok számát a segédek számához kötötték a tanonc munkaerő túlzott alkalmazásának és a nyomdász túlképzésnek a visszaszorítására. Szabályozták a felmondási időt, rögzítették a bérek kifizetésének terminusát és a munkavállalás feltételeit. Magyarország nyomdával rendelkező településeit öt fizetési osztályba sorolták. Az elsőben – ide tartozott Budapest – 28, a másodikban 24, a harmadikban 22, a negyedikben 20 és az ötödikben 18 K fizetést írtak elő. Az utóbbi két osztályban található a legtöbb helységet. A negyedikbe sorolták be Nyíregyházát és Debrecen is.¹⁴⁹

Ezt az egységes szabályzatot akarták a nyíregyházi nyomdászsegédek is érvényesíttetni. Ezért 1903. november 10-én csatlakoztak a nyomdász bérmozgalomhoz, és az elsőfokú

¹⁴⁶ V. B. 186. III. 534/1900. Borbély Béla a városi tanács 1907. jan. 12-én.; V. B. 186. XIII. 19/1907. Borbély Béla levele Nyíregyháza város tanácsának 1907. jan. 12-én.; V. B. 186. III. 387/1901. Borbély Béla levele Nyíregyháza város tanácsának 1908. ápr.; V. B. 186. X. 1992/1907. a nyíregyházi iparfelügyelő jelentése Kertész Bertalan rendőrfőkapitánynak 1908. jan. 20-án; V. B. 186. X. 991/1908. a nyíregyházi iparfelügyelő kimutatása 1908-ban; XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1908.

¹⁴⁷ A Borbély fivérek vállalkozásának történetét lásd bővebben az adattár 10–11. fejezetében!

¹⁴⁸ V. B. 186. III. 211/1919. A nyíregyházi munkahivatal vezetőjének levele Bencs Kálmán polgármesternek 1919. jan. 22-én; Uo. Bencs határozata 1919. jan. 23-án; László, 2002. 274–275., 67., 311–312., 117., 60., 298., 250–251., 221., 229. A Borbély-nyomda bérlőinek történetét lásd az adattárban!

¹⁴⁹ Novák, 1929. 28–29.; Benda – Irinyi, 1961. 177.; Kovács, 1970. 19.; Kókay, 1997. 112.

iparhatóságtól békéltető ülés összehívását kérték az érdekelt felek, a munkaadók (Piringer Jánosné, Jóba Elek, Tóth Sándor és Nagy Mórné), illetve a segédek (Schmidt Imre és Faragó Ferenc betűszedők, Pöndör József nyomdai gépmester és Grünfeld Á. Sándor budapesti nyomdász) számára. Erre november 11-ét tartották megfelelőnek. Az alpolgármester az ügy rendezésére végül november 12-ét jelölte ki, és minden érintettet meghívott. Arra azonban egyetlen nyomdászsegéd sem ment el, és a munkaadók közül is csak Nagy Mórné és Tóth Sándor voltak jelen, akik nem alkalmaztak segédeket. Így a hivatalos úton történő érdekegyeztetés elmaradt. Valószínűleg az elsőfokú iparhatóságon meg nem jelent két nyomdatulajdonos: Jóba Elek és Piringer Jánosné már korábban egyezsége jutottak a segédjeikkel, ezért maradtak távol valamennyien.¹⁵⁰ Ugyanez történt Debrecenben is 1903 végén, illetve 1904 elején. A nyomdatulajdonosok ott szintén elfogadták az új árszabályt, hogy ezzel megelőzzék a sztrájkot. A századfordulótól kezdve a szervezett munkások és a velük rokonszenvezők számos bérharcot kezdeményeztek, amelyek gyakran végződtek rövidebb munkabeszüntetésekkel vagy hosszabb sztrájkokkal.¹⁵¹

Vagyis az országos megmozdulással egy időben, 1903-ban Nyíregyházán is kezdetét vette a nyomdászok bérharca, és lerakták szakegyesületük alapjait, amelyet hivatalosan csak négy évvel később hoztak létre. Az itteni nyomdászok azonban később ehhez az első megmozdulásuk időpontjához kötötték a szakegyesület helyi csoportjának létrejöttét, és így az 1928. évi június 10-i jubileumi közgyűlésükön a sóstói gyógyfürdő dísztermében már a 25 éves fennállásukat ünnepelték.¹⁵²

Ezen a jubileumi közgyűlésükön Schmidt Mihály, az egyesület elnöke úgy emlékezett, hogy már 1903-ban megalakította hét nyomdász a nyíregyházi szakegyesületüket, aminek ő lett az első elnöke. Pénztárosa Borbély Sámuel, tagjai Faragó János, Szécsy Péter, Hajdú

¹⁵⁰ V. B. 186. X. 597/1903. A magyarországi könyvnyomdászok munkaidő- és munkadíjszabályzata, Uo. Schmidt Imre és társai levele az elsőfokú iparhatóságnak 1903. nov. 10-én; Uo. az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve 1903. nov. 12-én.

¹⁵¹ Benda – Irinyi, 1961. 177–178.; Romsics, 2002. 78.

¹⁵² V. B. 186. XIII. 861/1928. Meghívó a nyíregyházi könyvnyomdai munkások ... huszonöt éves jubileumi díszközgyűlésére, Uo. Szohor Pál tudomásul vette a rendezvény megtartását 1928. jún. 4-én; Novák, 1929. 28–29.

János és két debreceni nyomdász volt. Schmidt Mihály kiemelte a debreceni kollégák¹⁵³ szerepét. Általuk ismerték meg a nyíregyházi nyomdászok a szaklapjukat, a Typopgraphiát, amelyben arról is olvashattak, hogy más városokban mások az életviszonyok és más a munkaidő. *„Elhozta a hírt az akkor dúló országos kiegyenlítődéstről, hogy Debrecenben, Budapesten, Győrött, Sárospatakon és más nagyobb városban győzelmesen vívják a kiegyenlítődéss munkáját a szaktársaim. Ezeken a híreken, ezeken a győzelmeken felbátorodva [...] több igen erős küzdelem után [...] belátta úgy a főnökérdeltség, mint a munkásérdeltség, hogy a kultúra érdekében a nyomdászipar nyugodt menetét biztosítanunk kell, és megegyeztünk.”*¹⁵⁴ Nyíregyházán a főnökök és a munkások bérmegegyezése békés úton történt, amire az is bizonyíték, hogy 1928-ban a szakegyesület jubileumi díszközgyűlésén a nyomdatulajdonosok díszelnökökként vettek részt.

Akkor azonban hivatalosan még csupán 21 éves múltra tekinthetett vissza a nyomdász szakegyesület nyíregyházi tagsága, mert az viszonylag későn, 1907. augusztus 15-én alakult meg, a már 1884-ben létrehozott Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyletének¹⁵⁵ helyi csoportjaként. A nyomdászokat tömörítő hasonló egyletek a nagyobb vidéki városokban az 1870-es, 1880-as években (Debrecenben 1872-ben, Szegeden 1873-ban) jöttek létre.¹⁵⁶ Az 1870-es évektől működő szakegyletek egész országot behálózó érdekvédelmi hálózata politikai pártjuk – az 1890 decemberében megalakult Magyarországi Szociáldemokrata Párt – 1899-es első országos kongresszusa után épült ki. A szociáldemokrata párt a hagyományos magyarországi pártoktól eltérően a helyi pártszervezetek és szakegyletek országos hálózatát irányította, illetve befolyásolta. A szervezett munkások száma a századfordulótól kezdve gyorsan növekedett. 1901-ben még csupán 10 ezer, 1905-ben már 71 ezer, 1912-ben viszont 130 ezer volt a taglétszámuk.¹⁵⁷ Ehhez a mozgalomhoz csatlakozott 1907-ben tizenhat helyi nyomdász, amikor hivatalosan is megalapította a nyíregyházi szakegyleti csoportot. Városunkban ugyanekkor már jóval többen dolgoztak ebben a szakmában, és az évek során a taglétszám is gyarapodott. Elnöknek Schmidt Mihályt, jegyzőnek Kazimir Károlyt választották meg, akik a Jóbanymoda alkalmazottai voltak, mint ahogy a tagok sorába lépett Urbán Ferenc is, aki később társelnöknek lett. A pénztáros a hamarosan nyomdatulajdonossá váló Borbély Sámuel, a

¹⁵³ Nyíregyháza fejlődésével a nyomdászipar is fellendült, de a helyi nyomdászok már nem tudtak megbirkózni a többletmunkával, ezért a munkaadók Debrecenből, Budapestről és más városokból hívtak nyomdászokat egy-egy munka elvégzésére. Debrecen közelsége miatt azonban leginkább onnan érkezett segítség. Lásd Gyarmathy, 1982. 235.

¹⁵⁴ Gyarmathy, 1982. 235.

¹⁵⁵ Az egylet az első hazai szakszervezet volt, amelynek az alapszabályait csak 1887-ben hagyta jóvá a kormány. Ez a szervezet segélyező, önképző és a tagok anyagi érdekeit védő tevékenységet fejtett ki. Lásd Gaál, 2001. 177–178.

¹⁵⁶ Novák, 1929., 30., 32., Gaál, 2001. 177.

¹⁵⁷ Kósa, 2002.382.; Romsics, 2002. 77–78.

könyvtáros Dávidovits József lett. Az ellenőri feladatokat Feuerstein Jenő és Szentessy Pál látták el. Az utóbbi jelentős szerepét a helyi csoport megszervezésében maga az elnök is hangsúlyozta, akit az alakuló gyűlésen örömmel töltött el, „... *hogyan valahára már Nyíregyházán is megalakult a szakegyleti helyi csoport.*” Az egyesületük alapszabályait az alapító tagok egyöntetűen elfogadták 1907. augusztus 15-én. A belépési nyilatkozatot augusztus 18-án írta alá tizenhat helyi nyomdász, akik név szerint, az aláírásuk sorrendjében a következők voltak: Borbély Sámuel, Schmidt Mihály, Fiók Albert, Ilosvay Lajos, Szedleczy Sándor, Faragó János, Sarkadi Ferenc, Urbán Ferenc, Térei Aurél, Kazimir Károly, Hajdú János, Kazár József, Dávidovits József, Szécsy Péter, Feuerstein Jenő és Csizák József.¹⁵⁸

Az 1910-es években működött Nyíregyházán az addigi legtöbb nyomdaüzem. A már említettek mellett 1910-ben állt üzembe a Szabolcsvármegye Nyomda és Hírlap Vállalat, saját független napilapja, Szabolcsvármegye és más periodikumok nyomtatása céljából. Lapját 1910 októberétől 1917 januárjáig, annak fennállásáig nyomtatta.¹⁵⁹

Az 1910-es évek elején átmenetileg kisebb tipográfiai üzemek is feltűntek. Például Feldmann Ferenc és Burger József műhelye.¹⁶⁰ Ez a kis üzem 1912 márciusára megszűnt, és Rothbaum Herman nyíregyházi lakos vette át.¹⁶¹ A Feldmann és Burger társ cég és a Rothbaum-nyomda megszűnése után 1919 januárjában következett be újabb változás, amikor Borbély Sámuel kiadta a nyomdáját Heiszler Jenőnek és társainak.¹⁶²

Az önálló Jóba-nyomda létrejötte és működése első Jóba Elek idején, 1884-től 1906-ig

Piringer János kiválása után a közös céget Jóba Elek neve alatt jegyezték (április 5-től), a *Nyírvidéket* is egyedül ő nyomtatta és adta ki. A lap felelős szerkesztői feladata már 1880. szeptember 30-tól rá hárult, amit hat éven keresztül látott el. Ezt a munkakört 1886. június 13-án átadta Jancsó Géza gimnáziumi tanárnak, aki nyolc hónapig 1887. március 27-ig

¹⁵⁸ V. B. 186. X. 201/1908. Jegyzőkönyv 1907. aug. 15-én a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesülete nyíregyházi helyi csoportjának alakuló gyűlésén; Uo. Belépési nyilatkozat a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesülete nyíregyházi helyi csoportjába 1907. aug. 18-án.

¹⁵⁹ V. B. 186. XIII. 19/1907.; Uo. XIII. 718/1913.; Uo. XIII. 574/1915.; László, 2002. 250., 274., 298., 312., 347. A Szabolcsvármegye Nyomda és Hírlap Vállalat történetét lásd bővebben az adattár 12. fejezetében!

¹⁶⁰ V. B. 186. XIII. 767/1911. Mikecz levele Májerszkynek 1911. május 22-én; V. B. 186 X. 291/1911. Tanoncszerződés; V. B. 186. X. 372/1911. Jegyzőkönyv Feldmann Ferenc tanonca elszökésének bejelentéséről; V. B. 186. XIII. 34/1912. Májerszky Béla levele a Feldmann és Burger cégnek 1912. jan. 9-én. A Feldmann és Burger cég történetét lásd bővebben az adattár 13. fejezetében!

¹⁶¹ V. B. 186. XIII. 29/1911. Sipos Béla főjegyző jelentése Májerszky Bélának 1912. ápr. 19-én; Uo. Májerszky Béla jelentése az alispánnak 1912. ápr. 20-án. A Rothbaum-nyomda történetét lásd bővebben az adattár 14. fejezetében!

¹⁶² Lásd bővebben az adattár 15. fejezetében!

szerkesztette a *Nyírvidéket*. Ettől kezdve Inczédy Lajos, a neves fővárosi hírlapíró vette át a lap felelős szerkesztését 1912. október 27-ig.

A *Nyírvidék* közéleti, politikai karakterű hetilap volt, de rendszeresen közölt közgazdasági, tanügyi, ipari, kereskedelmi és szépirodalmi témájú cikkeket is. Ezenkívül tájékoztatót Nyíregyháza város képviselőtestületi és törvénykezési ügyeiről. Szépirodalmi és gazdasági tárgykörben rövid ideig melléklete is volt. Az előbbi *Vasárnapi Lap* címmel 1900. október 7. és 1900. november 4. között hetente, az utóbbi pedig 1885. február 15. és 1888. március 4. között havonként jelent meg Inczédy Lajos szerkesztésében, a Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület hivatalos közlönyeként, *Gazdasági Értesítő* elnevezéssel.

A *Nyírvidék* 1885-ben a vármegye hivatalos lapja lett. Jóba Elek maga kérvényezte már azon év elején, hogy a társadalmi hetilap megyei hivatalos közlönné váljon. A megyei közgyűlés elvi határozatot hozott egy törvényhatósági közlöny létesítésére 1885. február 25-én. A törvényhatóság és a laptulajdonos közötti jogok és kötelezettségek megállapítására egy bizottságot hoztak létre, aminek elnöke Zoltán János alispán, a tagjai Lukács Ödön,¹⁶³ Krasznay Gábor,¹⁶⁴ Gaál Elek, Szikszay Pál tiszti főügyész, Kállay Ferenc főszámvevő és Mikecz János¹⁶⁵ aljegyző lettek.¹⁶⁶

A *Nyírvidék* végül 1885. október 1-jétől vált Szabolcs vármegye hivatalos sajtóorgánumává, egyben a községi jegyzők egyletének közlönyévé. Mindezt a lap október 4-i, 40. számától az alcímei is jelezték: *Vegyes Tartalmú Hetilap; Szabolcsmegye Hivatalos Lapja; A Szabolcsmegyei Községi Jegyzők Egyletének hivatalos közlönye*. Ugyanebben a számban közzéttek az alispán és a laptulajdonos között létrejött erre vonatkozó szerződés szövegét is.¹⁶⁷ Az alispán október 16-án kelt határozatában tájékoztatta a vármegye valamennyi szolgabíróját és községi előljáróját, hogy a megye bizottsági közgyűlése elfogadta a *Nyírvidéket* törvényhatósági közlönyül. Kötelezte őket a részükre megküldött lapszámok hivatalos elhelyezésére és megőrzésére. Hirdetményeik kiadásának módjáról is tőle kaptak felvilágosítást. Közérdekű közleményeiket, illetve az erre vonatkozó esetleges panaszait az alispánnak kellett jelenteniük. A járási szolgabírók fordulhattak közvetlenül a

¹⁶³ Lukács Ödön (1843–1896) református lelkész, felső-szabolcsi esperes, költő, a Nyíregyháza szabad kiváltságolt város története című monográfia szerzője.

¹⁶⁴ Nyíregyháza polgármestere 1873-tól haláláig, 1890-ig. Lásd a levéltár kimutatását Nyíregyháza város polgármesterei 1938–1944 között címmel!

¹⁶⁵ Mikecz János (1850–1901) 1878-ban lépett Szabolcs vármegye szolgálatába mint alügyész. 1883 végén lett első aljegyző. 1891-től megyei főjegyző, 1895. okt. 8-tól 1901 decemberéig a vármegye alispánja volt. Lásd Bene, 2005. 121.

¹⁶⁶ V. B. 186. K. 8233/1885. 1885. febr. 25-i közgyűlési jegyzőkönyv kivonata.

¹⁶⁷ Mikecz, 1885.; László, 2002. 237.

lap szerkesztőségéhez is közölnivalójuk megjelentetéséért. A *Nyírvidék* 1902 végéig volt a vármegye hivatalos lapja.¹⁶⁸

Szabolcs vármegye törvényhatósága, valamint Jóba Elek nyomdatulajdonos és lapkiadó között az 1885-ben létrejött szerződéses viszonyban változás először az 1903. május 10-i K. 9758. Bgy. 382/1903-as, majd az 1911. október 11-i K. 20937. Bgy. 1009/1911-es határozatokkal történt. Az 1903-as határozat legfontosabb döntése az volt, hogy megszűnt a hetilap megyei jellege. Ezért a községeknek már nem kellett a *Nyírvidéket* járattatniuk, bár a határozat továbbra is a figyelmükbe ajánlotta a lapot arra hivatkozva, hogy mindig tárgyilagosan és a valóságnak megfelelően tájékoztatott a vármegye eseményeiről. Helyette 1903-tól a hetente egyszer megjelenő *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapjának*¹⁶⁹ előfizetésére kötelezték a települések előljáróit. Ugyanakkor határoztak arról is, hogy Szabolcs vármegye törvényhatósága továbbra is Jóba Elekkel marad szerződéses viszonyban, ezért nem hirdetett árlejtést a hivatalos lap kinyomtatására, hanem elfogadták a vállalkozó két ajánlata közül a másodikat. Eszerint nem éltek azzal a lehetőséggel, hogy az új hivatalos lap mellé kedvezményes áron megrendeljék a *Nyírvidéket* is, a két újságot összesen évi nyolc koronáért, hanem csupán a hivatalos lapot kérték a főlap nélkül, ami így hat koronába került évente. A határozat a községek és a jegyzői hivatalok részére járó példányok kifizetésére a községi pénztárakat, a vármegyei hivatalokba – az alispánnak, főjegyzőnek, aljegyzőknek, fő- és alügyésznek, főorvosnak, árvászéki elnöknek, ülnököknek, iskoláknak, kiadóknak, főszolgabíróknak és szolgabíróknak – járó számok előfizetési árának kiegyenlítésére a házipénztárt utasította.¹⁷⁰

A *Nyírvidék* terjedelme már első Jóba Elek idején a kezdeti négy oldalról előbb 8–10, majd 12 oldalas heti lappá nőtt.¹⁷¹ A laptulajdonos abban látta újsága fennmaradásának biztosítékát, hogy világraszóló eseményekkel és politikával nem foglalkozott. Ehelyett „... minden erejét annak a vidéknek érdekei támogatására szenteli, amelynek támogatásától léte függ.”¹⁷² A lap fennállásának első tíz éve után a szerkesztőség meglepedéssel értékelte a közügy szolgálatában eltöltött egy évtized eredményeit. Úgy vélték, hogy a *Nyírvidék* a közönség minden olyan igényét ki tudta elégíteni, ami egy vidéki laptól elvárható. „Társadalmi életünk valamennyi kérdésének folytonos szemmel tartása mellett természetesen vármegyénk közigazgatási életének mindig objektív visszatükrözése a feladatunk. E részben

¹⁶⁸ V. B. 186. K. 8233/1885. 1885. október 16-i alispáni határozat.

¹⁶⁹ Heti rendszerességgel jelent meg 1903. január 4-től 1950. májusig. A Jóba-nyomda a fennállásáig készítette a hivatalos lapot. Lásd László, 2002, 277.

¹⁷⁰ IV. B. 402. 39/1903. Szabolcs vármegye törvényhatóságának 1903. május 10-i K. 9758. Bgy. 382/1903-as határozata; IV. B. 402. 59/1911. Szabolcs vármegye törvényhatóságának 1911. október 11-i K. 20937. Bgy. 1009/1911-es határozata.

¹⁷¹ Vertse, 1928. 156.

¹⁷² Uo. 243.

– úgy érezzük – már eddig is lehetőleg megfeleltünk a kíváncsiságnak.” – írták az 1890. évfolyam első számában.¹⁷³

A fenti célkitűzésük ellenére nemcsak helyi és megyei vonatkozású híradások kaptak helyet a *Nyírvidék* hasábjain, hanem időnként az országos jelentőségűek is. Több írás jelent meg Kossuth Lajosról, Széchenyi Istvánról és a Habsburg uralkodócsaládról, elsősorban Erzsébet királynéről. 1884-ben arról számolt be a lap, hogy gyűjtéseket rendeztek a 85 éves Táncsics Mihály részére Szabolcs vármegyében.

A legszélesebb érdeklődésre számot tartó, aktuális események vezércikkben jelentek meg. Ilyen volt például 1882-ben Arany János halálakor Kmethy István két oldalas *Költészet és valóság* című írása. Ugyanő 1884-ben vezércikk-sorozatot indított *Az ember lelki, erkölcsi és testi táplálkozása* címmel. Vezércikkben számoltak be többek között Nyíregyháza társasági életéről, az iparos oktatásról, a város és a megye közgyűléseiről, 1887-ben egy új intézmény, a Postatakarékpénztár megnyitásáról. 1888-ban vezércikk jelent meg Kossuth Lajosról a névnapján, 1889-ben az új főispán, Kállay András beiktatásakor, stb.

Leggyakrabban valóban helyi és vármegyei vonatkozású egészségügyi, egyházi témájú, közgazdasági, közigazgatási (megyei és városi igazgatásra vonatkozó), mezőgazdasági művelődési, művészeti, színházi, tanügyi és vízszabályozással foglalkozó írások jelentek meg az újságban. Több témakörben hozott a lap ismeretterjesztő cikkeket is.

1887 elejétől regénymelléklet közlésével gazdagodott a *Nyírvidék*. Színházi előadásokra és hangversenyekre is felhívták olvasóik figyelmét. Nyíregyháza egyesületeinek életéről, munkájáról szintén gyakran adtak tájékoztatást. Rendszeresen beszámoltak az oktatásügy időszerű kérdéseiről helyi és országos viszonylatban egyaránt.

Nekrológokat közöltek helyi, illetve országosan ismert hírességekről. 1887-ben Kmethy Istvánról¹⁷⁴, a *Nyírvidék* munkatársáról készült nekrológ. Ugyanabban az évben a lap 45. számában jelent meg Vietórisz József *Trefort Ágoston sírjánál* című beszéde.¹⁷⁵ 1894 márciusában Kossuth halálhírére gyászszámot adtak ki. A millennium évében gyászkeretes nagy tudósítás számolt be Lukács Ödön református pap haláláról és temetéséről. 1898-ban rendkívüli kiadásban számoltak be Erzsébet királyné tragédiájáról. 1901-ben Mikecz János alispán halálát adták hírül.¹⁷⁶

A neves évfordulókról sosem feledkeztek meg. 1888-ban arról tudósítottak, hogy a Széchenyi István javaslatára létesült kisvárdai kaszinó 50 éves. Ugyanabban az évben az

¹⁷³ Vertse, 1928. 246.

¹⁷⁴ 1830-ban született. 1858-tól előbb Szegeden, majd Miskolcon újságíró, ahonnan Dobay Sándor hívta át Nyíregyházára, a Nyíri Közlöny szerkesztésének átvételére. 1879-ben a Szabolcsi Hírlap felelős szerkesztője lett, majd 1880-tól haláláig a *Nyírvidék* munkatársa volt. Lásd Vertse, 1928. 240.

¹⁷⁵ Puskás, 1980. 1–37.

¹⁷⁶ Vertse, 1928. 253–254., 265., 277.

1848–1849-es szabadságharc leveréséről Walther Imre *Októberi napok 1849-ben* című tárcájával emlékeztek meg. 1902-ben ünnepi szám idézte fel Kossuth Lajos emlékét születésének 100. évfordulóján. 1903-ban a *Nyírvidék* ünnepi hangulatú méltató cikkben foglalkozott a szlovákok Nyíregyházára telepítésének másfél százados évfordulójáról. 1903-ban, születésének 100. évfordulóján Deák Ferencet méltatták.¹⁷⁷

Saját évfordulóikról, a lapban történt változásokról, nagyobb – számukra kedvező vagy kedvezőtlen – eseményekről is mindig említést tettek. 1899-ben huszadik évfolyamába lépett a *Nyírvidék*. Programja változatlanul „*a nyomtatott betű súlyával és nyomatékosságával becsületesen szolgálni a közjót.*”¹⁷⁸ Ugyanabban az évben zajlott le az egyik legnagyobb pere az újságnak, amikor Lőrinczy Pál Kenézlő, Viss és Zalkod községek volt körjegyzője feljelentette Jóba Elek laptulajdonos kiadót és Inczedy Lajos felelős szerkesztőt. Lőrinczy ellen ugyanis a közigazgatási bizottság büntető eljárást indított, mert több megyei tisztviselőt sértő beadványt intézett a főispánhoz és az alispánhoz. A *Nyírvidék* tudósított a közigazgatási bizottság üléséről, ezért az ügy nyilvánosságra hozatala miatt a körjegyző sajtópert indított a lap ellen. A debreceni sajtóbíráson dr. Prok Gyula – aki 1897. szeptember 27. óta a lap főmunkatársa volt – védte a laptulajdonost és a felelős szerkesztőt, ahol fel is mentették őket a vádak alól. Lőrinczyt viszont elmarasztalták, és 186 forint költség kifizetésére kötelezték.

¹⁷⁹

1904-ben ünnepelték a *Nyírvidék* 25 éves fennállását. Az évforduló jelentőségéről Inczedy Lajos vezércikkben szólt. A lap erényeként emelte ki, hogy gyűlölte a szenzációt, megbízhatóan tájékoztatott a közélet eseményeiről, és azt a nagy célt szolgálta, „... *hogy Szabolcs vármegye és Nyíregyháza közolgait előbbre segítse.*”¹⁸⁰ Balla Jenő cikke ugyanekkor azt hangsúlyozta, hogy a *Nyírvidék* „... *egész pályafutása alatt szem előtt tartotta a tárgyilagosság törvényét a közügyekben*” és „*hasábjai mindig nyitva voltak a közolgok számára.*”¹⁸¹ Prok Gyula az eddigi eredmények elismerése mellett a következő 25 év feladatát is kijelölte. Szerette volna, ha a *Nyírvidék* politikai lappá alakul, és a partikuláris érdekek szolgálata mellett az egyetemes jelentőségű kérdéseknek nagyobb teret enged. „*A »Nyírvidék« mindenkitől közöl ma cikket [...] a vármegye kiváló elméinek nem találkozó helye, s nem küzdőtere. Pedig annak kellene lennie, s azzá kell válnia! Ez pedig csak akként lehetséges, ha megnyitja hasábjait politikai vonatkozású sorok számára is. ... át kell alakulnia a »Nyírvidéknek« politikai újsággá. [...] Alaptalannak tartom azt az aggodalmat is, hogy az ajánlott változás el fogja téríteni a »Nyírvidéket« eredeti és sikerrel*

¹⁷⁷Vertse, 1928. 284–286.

¹⁷⁸Uo. 270.

¹⁷⁹Uo. 271.

¹⁸⁰Uo. 288–289.

¹⁸¹Uo. 291.

szolgált hivatásától. [...] *Ki nem foglalkozik máma politikával? A »Nyírvidék« egyedül.*”¹⁸² Mindez még tizenhárom évig jellemezte az újságot, mert csak 1917. január 18-tól vált politikai napilappá. Dr. Prok Gyula a lap gyengéjéül említette a politikamentességét, ami akkoriban országosan megfigyelhető jelenség volt. Az 1890-es évektől megszűnt ugyanis a sajtóélet egészének közvetlen átpolitizáltsága, ami a lapkiadás üzleti vonatkozásainak előtérbe kerüléséből következett. Az egyre gyorsabban szaporodó időszak kiadványok között a politikai lapok mind kisebb arányt képviseltek 1890-es években, és 1910-től 1919-ig ismét fokozatosan csökkent a számarányuk.¹⁸³

1906. június végén nekrológ jelent meg a lapban első Jóba Elek halálára. „*Akik munkatársai voltunk [...] szinte tagjai voltunk e családnak, a szeretet és tisztelet erős kötelékével fűződve egymáshoz. Ezt a köteléket most elszakította a kérlelhetetlen halál, de nem semmisíthette meg, mert nem semmisítheti meg a rá való szeretet és tisztelet teljes hálás emlékeztetést, amelyet [...] ápolunk sírja felett.*”¹⁸⁴

A korabeli cikkekből számos érdekességet is megtudhatunk eleink életéről, gondjairól, örömeiről. 1887-ben a nyíregyházi görög katolikus templom felépítésének tervéről számoltak be. 1888-ban a tiszalöki római katolikus templom felszenteléséről tudósítottak. 1884-ben az *Újdonságok* rovatban adták hírül, hogy létrejött Nyíregyháza és Budapest között a vasúti összeköttetés. Az 1884. május 11-i számból megtudhatjuk, hogy Tiszalökről húszan kivándoroltak Amerikába. Az utóbbi két téma az újság visszatérő témájául szolgált. Folyamatosan beszámoltak a megyei vasútvonal-hálózat bővüléséről, illetve a kivándorlásról. A 1880-as évek közepétől gyakran adtak hírt a koleráról, a kórházi ápolásának költségeiről, és ismeretterjesztő írásokat közöltek a kivédésére. Állandóan cikkeztek a nyíri vizek lecsapolásáról, szabályozásáról, az árvízvédelemről, továbbá azokról az erőfeszítésekről, amelyekkel a megye homoktalaját próbálták termékenyebbé tenni.¹⁸⁵

1892 elején Kállay András főispán arról számolt be a *Nyírvidék* hasábjain, hogy Szapáry Gyula miniszterelnök és belügyminiszter elismerően nyilatkozott Szabolcs vármegye közigazgatásáról. „*A belügyminiszter megállapította, hogy a vármegye közigazgatása az elmúlt három évben átalakult, és ma az elsőik közé tartozik az országban.*”¹⁸⁶

1898-ban megalakult a Bessenyei Kör. Az első összejövetelük 1898. december 17-én volt, amiről a *Nyírvidék* karácsonyi számának *Tárca* rovata számolt be.¹⁸⁷

¹⁸² Prok, 1904.; Cservenyák, 1993. 342.; László, 2002. 238., 92.

¹⁸³ Buzinkay – Kókay, 2005. 152.

¹⁸⁴ Vertse, 1928. 321.

¹⁸⁵ Puskás, 1980. 16–37.

¹⁸⁶ Vertse, 1928. 251.

¹⁸⁷ Uo. 265.

1901-ben arról tudósítottak, hogy Bencs László polgármester a 48-as és Függetlenségi Párt jelöltjeként Nyíregyháza országgyűlési képviselője lett.¹⁸⁸

1905-ben Dr. Jósa Andrást 30 éves orvosi működése alkalmából köszöntötték.¹⁸⁹

1906-ban Rákóczi hamvainak hazahozatala alkalmából vezércikket közöltek.¹⁹⁰

Nyírvidék állandó rovatai voltak ebben az időszakban:

- *Csarnok*
- *Hírek*
- *A közönség köréből*
- *Nyílt tér*
- *Tárca*
- *Tarkaságok*
- *Újdonságok*
- *Vidéki levelek*

A *Csarnok* és a *Tárca* rovatot rövidebb, illetve folytatásokban közölt hosszabb terjedelmű szépirodalmi művek, versek, novellák, fordítások alkották. A *Hírek* és az *Újdonságok* a legfrissebb híreket, tartalmazták. Az elsőben az elmélyültebb, gyakran országos jelentőségű, hosszabb terjedelmű közlemények, jelentések, statisztikai adatok, az utóbbiban a rövidebb, többnyire helyi vonatkozású híradások kaptak helyet. *A közönség köréből* és a *Nyílt tér* az olvasói észrevételekből, véleményekből és a szerkesztőségnek közlés céljából küldött egyéb írásokból kerültek ki. A *Nyílt tér*ben napvilágot látottak hitelességéért nem vállaltak felelősséget, ezért ott a legváltozatosabb, elfogultságtól sem mentes hozzászólások is helyet kaptak. A *Tarkaságok* című rovatban a legkülönbözőbb témájú és műfajú írások jelentek meg. A *Vidéki levelek* rovatban a vármegye távolabbi részein élő olvasók levelei tájékoztattak az ottani fontosabb eseményekről.

A *Nyírvidék*ben az állandó rovatokon kívül az aktuális eseményekhez kapcsolódó, rövidebb ideig élő rovatok is megtalálhatók voltak, mint például a millenniumi. A lap 1895. december 29-től egy éven keresztül minden apró részletre kiterjedően ebben tájékoztatta a nyilvánosságot a millennium országos és helyi eseményeiről. Az 1896. március 22-i számában *Nyíregyháza a millenniumon* című cikkben az itt tervezett millenniumi programról számolt be, április 19-én pedig már a város végleges, részletes programját közölte a *Millenniumi ünnepeink* című vezércikkben. Beszámoltak az országos nemzeti kiállítás május 2-i ünnepélyes megnyitójáról is. A Városligetben megrendezett eseményt Ferenc József nyitotta meg. A rendezvény november 2-án fejeződött be. A *Nyírvidék* millenniumi

¹⁸⁸Vertse, 1928. 283.

¹⁸⁹Uo. 307.

¹⁹⁰Uo. 320.

tudósításai – a lap általános eszmei állásfoglalásához híven – a hivatalos irányvonalat tartották szem előtt. A cikkek hangneme tárgyilagos, még a kényesebb hírek esetén is. A *Nyírvidék* nem vette górcső alá az ünnepi fények mögött meghúzódó társadalmi problémákat.¹⁹¹

Az 1884 áprilisától a már csak Jóba Elek által vezetett nyomda jelentősen megnagyobbodott, modernizálódott. 1887-ben már így hirdette a Nagy debreceni utca¹⁹² 1551. sz. alatti vállalkozását: „*Dúsan felszerelt könyvnyomdamban elvállalok minden e szakba vágó munkák, ú[gy] m[int]: hivatalos és kezelési ívek, számlák, szállítólevelek, eljegyzési és esketési meghívók, névnap i üdvözlések, bor, szeszesital, posztó, vászonkelme és fűszer stb. árjegyzékek fekete, színes és bronz nyomását. Készletben tartok mindenféle ügyvédi, végrehajtói és jegyzői nyomtatványokat. Hirdetések felvetetnek a kiadásomban hetenként megjelenő »Nyírvidék« megyei hivatalos lap részére a legolcsóbb átszámítással.*”¹⁹³

A nyomdák teljesítőképességének, munkájuk minőségének a technikai felszereltség: a sajtók és simítógépek száma és korszerűsége, a betűkészlet mennyisége és milyensége, betűöntő műszer léte stb. volt az egyik fontos előfeltétele. A Jóba-nyomda tíz évig működött a Piringer Jánostól megvett berendezéssel, de az 1890-es években már kevésnek bizonyult a kézi sajtó és az üzem egyetlen gyorsajtója. Ezért Jóba Elek 1894-ben elérkezettnek látta az időt egy második gyorsajtó beszerzésére, ami 50 x 70cm-es nyomófelületű volt. 1904-ben egy az előzőnél nagyobb nyomófelületű – 70 x 100 cm-es – tégelyes gyorsajtót is vásárolt.¹⁹⁴ Ezért jogosan hirdethette, hogy vállalatában „... mindennemű könyvnyomdai munkák gyorsan, pontosan és jutányosan eszközöltetnek, ...”, illetve hívhatta fel a figyelmet nyomtatványraktárának termékeire és „a legmodernebb gépekkel berendezett” könyvkötészetére is. Ez utóbbira 1892. december 13-án váltotta ki az ipart. Könyvkötő iparigazolványát a 324/1892. számon állították ki, és az „A” iparlajstromban a 70/1892. tételszámon rögzítették.¹⁹⁵

¹⁹¹ Vertse, 1928. 253.; Turcsik, 1982. [IV.], 11–13., 24–26., 37.

¹⁹² Az utca neve 1770-től Debreceni utca, ami 1890-től a Nagy debreceni utca nevet kapta. Ezt hívták 1900-tól Iskola utcának. Lásd Urbán, 1978, 49.

¹⁹³ Első Jóba Elek 1887. szept. 20-án a Nyíregyházi Termény- és értékáruraktár Igazgatóságának kiállított számlájának hirdetési szövege. XV. 8. 1. d. 8. pallium. Nyíregyháza, Jóba-nyomda, 1891[1892]–1931.

¹⁹⁴ Vertse, 1928. 155.; V. B. 189. 2821/1937. Második Jóba Elek ingó- és ingatlanairól 1918. okt. 8-án készített hagyatéki leltár másolata a Nyíregyházi Városi Árvaszház számára. Uo. Gépek és felszerelések leltára az 1926., az 1927., az 1928., az 1929. és az 1930. évről.

¹⁹⁵ Jóbáék 1906. júl. 16-án kiállított számlája Mikecz István vármegyei aljegyző rendelkezésére. A hivatkozott nyomtatványt lásd XV. 8. 1. d. 8. pallium. Nyíregyháza, Jóba nyomda, 1891[1892]–1931.; XV. 6. Nyíregyháza, 9. köt.

Sok nehézség jutott neki osztályrészül. 1891. január 13-ról 14-re virradóan a Luther utcában lévő könyvnyomdában veszedelmes tűz támadt, de a nyíregyházi tűzoltóság megfékezte a lángokat, amiért a *Nyírvidék*ben Jóba Elek köszönetet mondott.¹⁹⁶

A tulajdonos több mint két évtizedig irányíthatta a kiválóan felszerelt és a vármegyében nagy elismertségnek örvendő vállalkozását. Első Jóba Elek 1906. június 26-án, 63 éves korában hunyt el gyomorrák miatt.¹⁹⁷

Az ő nevéhez fűződött a nyomda fő profiljának kialakítása. Elérte, hogy helyi viszonylatban három nyomdai üzletágban – a könyvek, az időszaki kiadványok és a közigazgatási nyomtatványok készítése terén – is kiemelkedőt alkotott.

Tudományos és szépirodalmi könyveket, különböző önálló kiadványokat készített megrendelői számára. Többek között tankönyveket, liturgiai, ima- és énekeskönyveket, iskolai értesítőket, szabályrendeleteket, kimutatásokat, alapszabályokat és jegyzőkönyveket és más hivatalos nyomtatványokat.¹⁹⁸ A cég szinte kizárólag csak a nyomdai munkákat vállalta, a művek kiadását nem. Nyomtatványaik helyi és vármegyei testületek, intézmények, illetve szerzők saját kiadványaiként, azok költségén jelentek meg.

Első Jóba Elek nyomdájában készült *Nyíregyháza szabad kiváltságolt város története*, ami terjedelménél, valamint tartalmánál fogva is jelentős monográfia Nyíregyházáról. A helyi református lelkész, Lukács Ödön írta, és 1886-ban jelent meg a város kiadásában, a Jóba-nyomdat dícsérő ízléses tipográfiai kivitelben.

Tíz évvel később a millennium alkalmából egy másik helytörténeti munka is napvilágot látott az officinában *Nyíregyháza az ezredik évben* címmel. Geduly Henrik¹⁹⁹ munkája a város közviszonyait tárgyalta, valamint a millenáris év ünnepeiről és eseményeiről is tájékoztató. A 14 fejezetből álló könyv 1896 augusztusában jelent meg a városi tanács millenniumi bizottságának és az előfizetőknek az anyagi támogatásával. A gondos tipográfiájú nyomtatvány ára fűzve 2 forint, kötve 3,50 volt.²⁰⁰

1894-ben nyomtatta Krúdy Gyula első feleségének, Spiegler Arabellának – írói neve előbb Bogdán Bella, majd Satanella – az egyetlen kötetét, *Satanella tárczáit*, amelyhez Ágai Adolf írt előszót. A szép kiállítású könyvet alkotó írások korábban *Az Egyetértés*, a *Fővárosi Lapok*, az *Előkelő Világ*, a *Magyar Génius* és más, vidéki lapok hasábjain jelentek meg.²⁰¹

¹⁹⁶ Vertse, 1928. 248.

¹⁹⁷ XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1906.

¹⁹⁸ Az időszak önálló kiadványait lásd a bibliográfiában!

¹⁹⁹ Geduly Henrik ágostai evangélikus püspök ünnepélyes beiktatása 1911. május 10-én volt. Lásd Vertse, 1928. 354. – Betöltött hivatala és méltósága alapján 1927–1937 között felsőházi tag volt. Lásd Püski, 2000. 179–180.

²⁰⁰ Turcsik, 1982. 13., 36.

²⁰¹ Kelecsényi, 2004. 107–109.

1899-ben és 1900-ban Szabó Lajos²⁰² egy-egy novelláskötetét is elkészítette a Jóba-nyomda. Szabó Lajos Páfrány írói névvel a nyíregyházi újságoknak – elsősorban a *Nyírvidék*nek – népszerű tárcaírója, színikritikusa, novellistája volt. Elbeszélései 1899-ben *Köd és napsugár*, 1900-ban *Bakák* címmel jelentek meg.²⁰³

1901-ben került ki sajtójából a *Szabolcsvármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei* című gyűjtemény a város kiadásában. A tetszetős tipográfiai kivitelezésű könyv 23 latin nyelvű okmányt tartalmaz magyar kommentárral ellátva. Az oklevelek lemásolását és magyar nyelvű ismertetését Karlovszky Endre allevéltárnok végezte; a sajtó alá rendezés és a korrektúra Pettkó Béla allevéltárnok munkája volt.²⁰⁴

1906-ban nyomták Jósa András²⁰⁵ könyvét *Barangolás Németországba és visszaemlékezések* címmel.²⁰⁶ Jósa András szenvedélyes cikkíró volt. Előbb folytatásokban írta meg németországi múzeumlátogatásainak élményeit a *Nyírvidék* hasábjain, amelyek azután az említett kötetbe gyűjtve jelentek meg.²⁰⁷

Első Jóba Elek számos lapot nyomtatott – néhánynak a kiadója is ő volt –, ami jövedelme fontos részét képezte. A jelentősebbek közül elsőként a *Nyírvidék*et kell megemlítenünk, ami ekkor még csak hetente egyszer jelent meg. Eleinte csütörtökön, 1882. január 1-jétől vasárnaponként. Jelentős volt a *Gazdasági Értesítő* is, ami előbb a *Nyírvidék* mellékleteként látott napvilágot havonta, majd önálló formában 1894 decemberétől 1896 októberéig kéthetente. Jelentős hetilapja volt ennek az időszaknak is a *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapja*, ami 1903. január 4-től 1950 májusáig jelent meg. Indulásától 30 éven keresztül, a nyomda fennállásáig Jóbáék állították azt elő.²⁰⁸

Közigazgatási, pénzügyi, iskolai, ügyvédi és egyéb közigazgatási nyomtatványokat is raktáron tartott. Szinte az egész vármegyét a Jóba-nyomda látta el azokkal, ami állandó munkát adott a számára, és így a cég létét biztosította. Az 1892 és 1894 közötti három évben Nyíregyháza város tanácsával is szerződésben állt hivatali nyomtatványok szállítására. Déry Károly városi számvevő jelentést tett a városi tanácsnak az árlejtés eredményéről, amelyen Jóba Elek és Piringer János vett részt. Az 1892. január 25-i közigazgatási tanácsülésen az a határozat született, hogy három éven keresztül Jóba Elek készítse és szállítsa a város részére szükséges nyomtatványokat évenként 729 forint 34 K-ért. A vállalkozási szerződést dr. Meskó László városi tiszti ügyésszel kötötte meg Jóba Elek. Ugyanakkor rendelkeztek

²⁰² Szabó Lajos (1875–1904).

²⁰³ Cserenyák, 1993. 664.

²⁰⁴ Karlovszky – Pettkó, 1901. III.

²⁰⁵ Jósa András (1834–1918) megyei főorvos, régész, a megyei múzeum megalapítója, első igazgatója.

²⁰⁶ MZSK Helyismereti Gyűjteménye; Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára.; Vertse, 1928. 191–192.; Petrik, 2001.

²⁰⁷ Cserenyák, 1993. 660–661.

²⁰⁸ László, 2002. 92–93., 238., 277. Az időszak valamennyi periodikumát lásd a bibliográfiában!

arról is, hogy a másik árlejtő kapja vissza az óvadékként letétbe helyezett 100 forintról szóló betétkönyvét. 1891–1896 között Szabolcsvármegye alispánjának²⁰⁹ jelentéseit is ő nyomtatta kötet formában évente kétszer.²¹⁰

Alkalmi nyomtatványokat is készített a kiváló üzleti érzékkal rendelkező nyomdatulajdonos. Egyik legérdekesebb ilyen típusú nyomdaterméke az a selyemre nyomtatott ünnepi színlap volt, ami 1894. február 6-ára, egy nem mindennapi alkalomra készült. Nyíregyháza kulturális életében ekkor óriási esemény történt. Azon a napon nyitotta meg kapuit a város közsínháza.²¹¹

²⁰⁹ Szabolcs vármegye alispánja 1889-től 1895 nyaráig, a haláláig Miklós László volt. Utódjául Mikecz Jánost választották meg 1895. okt. 8-án. Lásd Borovszky, 18. 491., 499.

²¹⁰ V. B. 186. III. 93/1892. A városi tanács 1892. jan. 25-i határozatai.

²¹¹ Margócsy, 1997. 127.

2. Második Jóba Elek

A Jóba-nyomda története második Jóba Elek és Jóba László irányítása alatt, 1906-tól 1918-ig

A tulajdonos elhunytá után a vállalatot Jóba Elek utódai Könyvnyomdája és Könyvkötészete néven az özvegye irányította a fiaival – a 25 éves ifjabb Jóba Elekkel és a 22 éves Lászlóval – együtt 1908. július 7-ig, a haláláig.²¹² Kezdetben László vezette a céget mint nyomdatulajdonos.²¹³ Elek kezdetben csak az üzletvezetői feladatokat és a lap kiadóvállalati teendőit látta el társtulajdonosi minőségben, de 1911. február 13-tól már hivatalosan is ő jegyezte a céget, mert László öccse 1911 januárjában Budapestre költözött. Ezért Elek már 1910. december 22-én bejelentette a városi tanácsnak – ahol alszámvevőként volt hivatalban –, „... hogy a »Jóba Elek utódai« céget idegen üzletvezető alkalmazása mellett, mint háztulajdonos hivatalosan én fogom vezetni.” A képviselőtestületi közgyűlés 1911. február 17-én a szakosztályok véleményének és a tanács javaslatának figyelembevételével a bejelentését tudomásul vette. Megállapította, hogy „a cégjegyzés sem törvénybe, sem szabályrendeletbe nem ütközik [...] jelen esetben az összeférhetetlenséget fennforogni nem látja [...] Egyben kimondja, hogy mivel a Jóba Elek cég a várossal nyomtatványok szállítására szerződéses viszonyban van, a szerződésből kifolyó számvevői tennivalók a főszámvevő által látandók el.” Jóba Elek a 1955/1911. sz. határozattal kapta meg a cégjegyzői jogosultságot.²¹⁴

A nyomda szakmai vezetésével 1911. február 15-én Weisz Manót bízta meg, aki ettől kezdve a cég fennállásáig ügyvezető igazgatói beosztásban tevékenykedett ott. Évekkel később maga Weisz úgy emlékezett vissza, hogy Jóba Elekkel 1911. január 11-én kötött szerződést.²¹⁵

Jóba László nem vonzódott a nyomdász mesterséghez, mégis ő lett közel öt évig a vállalkozás vezetője. 1895-ben tízévesen a kassai katonai reáliskolába került, majd a pécsi

²¹² Jóba Elekné bejelentése nyomdai iparának fenntartása tárgyában, amit az elsőfokú iparhatóság K. 9715/1906-os és K. 10684/1906-os számon iktatott. Lásd V. B. 186. 1906-os közigazgatási mutató.; XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1908.

²¹³ V. B. 186. X. 1121/1909. A városi tanács határozata 1909. okt. 9-én; V. B. 186. X. 195/1907. A városi tanács véghatározata 1907. febr. 20-án.

²¹⁴ V. B. 186. III. 534/1900. Jóba Elek levele a városi tanácsnak 1910. dec. 22-én.; Uo. A városi tanács határozata 1911. febr. 13-án; Uo. A képviselőtestületi közgyűlés véghatározata 1911. febr. 17-én.; V. B. 186. XIII. 1657/1915. A polgármesteri hivatal levele a M. Kir. Kassai Honvéd Dandár bíróságának 1915. okt. 21-én.

²¹⁵ V. B. 189. 2821/1937. Az árvaszék jegyzőkönyve 1927. jan. 28-án Jóba Elek hagyatéka ügyében Weisz Manó üzletvezető meghallgatásáról.; Uo. Az árvaszék jegyzőkönyve a Jóba Elek cég alkalmazottainak szerződéséről. 1931. ápr. 2-án.

hadapród iskolában folytatta a tanulmányait 1899-től.²¹⁶ 1903 februárjában, 18 éves korában a szülei tapasztalatszerzés céljából az Egyesült Államokba, Clevelandbe küldték a makacs természetű fiút, ahol több ismerőse is élt a családnak. Jóba László ott Kohányi Tihamérhoz, az 1891-ben alapított *Szabadság* című clevelandi magyar nyelvű lap tulajdonosához állt be 1903 március elején korrektornak. Kohányi első Jóba Elek régi barátja volt, akinek a *Nyírvidék* számait rendszeresen megküldte, így a clevelandi magyar közösség ez alapján is értesülhetett a hazai, illetve a nyíregyházi eseményekről.

Jóba László a lap szerkesztőségében kapott feladatokat, bár az újságírást nem kedvelte: „... mégsem ilyennek gondoltam a »szabad« Amerikát, mégiscsak ott vagyok, amit sohasem szerettem, hogy ülök és írok.” – írta haza a szüleinek. Nem sokáig bírta a szerkesztőségi munkát. 1903. május 25-én megvált a *Szabadságtól*, a legrégebbi amerikai magyar laptól, és egy varrógépgyárban helyezkedett el, ahol a varrógépek farészeit készítették. Itt jó hasznát vette a veleszületett kez ügyességének, de olyan kevés fizetést kapott, hogy még a szállásköltségét sem tudta fedezni belőle. Ezért időnként kénytelen volt otthonról pénzt és ruhaneműt kérni. A gyár 1904 júniusában leállt, így munkanélküli lett. Ettől kezdve haza akart jönni. Dolgozott még néhány hétig egy youngstowni vasgyárban, majd napszámosként West Virginiában, Richwoodban egy farmernál. Az 1904. július 15-i levelében pénzt kért a szüleitől, majd hazautazott. Az Amerikában eltöltött másfél év alatt belátta édesapja igazát, hogy megérdemelte a kemény leckét. „*Most már tudom mi az élet.*” – írta egyik levelében.²¹⁷

Jóba László az Amerikában és a *Szabadság* című lapnál szerzett tapasztalatait két év múlva már a Jóba cég élén kamatoztathatta. 1911 januárjában Budapestre költözött Nyíregyházáról. Távozása előtt, 1911. január 12-én munkakönyvet kapott nyomdai alkalmazottként. Attól fogva a fővárosban élt az első világháborús általános mozgósításig, majd Kassán szolgált honvéd tizedesként.²¹⁸ A háború után ismét Budapesten élt, és újból kapcsolatba került a nyomdász mesterséggel. Az 1910-es évek végén például a Franklin Társulatnál dolgozott. Az 1930-as évek elején az Új Szent János Kórház, majd a Szent Rókus Kórház ügyintézője volt.²¹⁹

²¹⁶ V. B. 186. XIII. 5219/1895. A városi tanács jegyzőkönyve Jóba Elek hatósági bizonyítványáról 1895. máj. 8-án.; V. B. 186. XIII. 512/1895. A városi tanács jegyzőkönyve Jóba Elek hatósági honosságai bizonyítványáról 1899. jún. 21-én.

²¹⁷ Jóba László szüleinek írt levelei 1903 márciusa és 1904 júliusa között. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

²¹⁸ V. B. 186. XIII. 1657/1915. A polgármesteri hivatal 1915. okt. 21-i levele a Magyar Királyi Kassai Honvéd dandárnak.; XV. 6. Nyíregyháza, 23/a. köt.

²¹⁹ V. B. 189. 2821/1937.; Második Jóba Elek levele feleségének Drezdából 1918 nyarán; negyedik Jóba Elek szóbeli közlése.

A nyomdavállalat továbbvitelére a legidősebb fiú volt predesztinálva első Jóba Elek hat gyermeke közül. Az őt követő testvérei időrendben Éva, László, Sándor, Ilona és Berta voltak.²²⁰ Sándor – aki édesapja mellett kezdett ismerkedni a nyomdászattal – serdülőkorában, 17 évesen, 1905. szeptember 1-jén meghalt veleszületett szívbetegségben.²²¹ Lászlóban nem volt kellő ambíció a vállalkozás továbbviteléhez. Az elsőszülött fiút viszont eleve erre a pályára szánták a szülei, ezért Budapesten egy kereskedelmi szaktanfolyamot is elvégzett.²²²

Második Jóba Elek évekig párhuzamosan látta el a nyomdavezetői teendőket és a városi tanácson az alszámvevői munkáját, amire négy pályázó közül őt tartották a legalkalmasabbnak. 1902. április 3-ától töltötte be hivatalát a városnál.²²³ A köztisztviselői állása miatt időnként kellemetlenségei is adódtak. A helyi nyomdatulajdonosok és lapkiadók közül néhányan azzal vádolták, hogy alszámvevőként tisztességtelen előnyhöz jutott a többiekkel szemben, mert nagyobb mértékben részesedett a közigazgatási nyomtatványok szállításából, illetve a hirdetési lehetőségekből. Példaként említhetjük az előbbire Klafter Ignác nyomdatulajdonossal, az utóbbira dr. Kalmár Edével,²²⁴ az *Igazság* című lap szerkesztőjével és kiadójával történt afférját.

Dr. Kalmár Ede 1912. július 22-én 77 K összegben nyújtott be számlát a városi tanácson a lapjában közzétett hirdetések kifizetésére, de Jóba Elek alszámvevő a számfejtéshez kérte tőle a megrendelések csatolását, vagy azok hiányában a városi tanácsosoknak a megrendelésekre vonatkozó igazolását. Ezt nagyon sérelmesnek találta Kalmár, és panaszt is tett miatta a polgármesteri hivatalban augusztus 8-án. Szerinte az alszámvevő eljárását az indokolta, hogy ő akarta fenntartani magának a *Nyírvidék* kiadójaként az egyedüli jogot a városban a hirdetések közzétételére. Állami hatóságok ugyan nem fizethettek hirdetéseikért, de a nagyobb vidéki városokban az 1910-es évektől falragaszok helyett általányt fizettek a helyi lapnak, hogy a hirdetéseiket közölje. Ez magyarázza az *Igazság* szerkesztőjének a viselkedését.²²⁵

Kalmár Ede panaszának hatására második Jóba Elek az ügy kivizsgálását kérte a főszámvevőtől augusztus 13-án, és elégtételt akart szerezni magának az őt ért vádak miatt.

²²⁰ V. B. 186. XIII. 512/1895. Első Jóba Elek hatósági honossági bizonyítványa 1899. jún. 21-én.

²²¹ XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1905.

²²² V. B. 186. XIII. 1152/1900. A városi tanács 1900. szept. 20-i jegyzőkönyve.

²²³ V. B. 186. XIII. 1879/1918. Második Jóba Elek, 1914. máj. 26-i levele a városi tanács képviselőtestületéhez., Vertse, 1928. 315.

²²⁴ Ő vette meg Tóth Sándor nyomdáját 1912. augusztus 16-án. Lásd bővebben az adattár 8. fejezetében!

²²⁵ Buzinkay – Kókay, 2005. 157.

Bogár Lajos alpolgármester helyeselte a számvevőség eljárását, amit Mikecz Dezső²²⁶ alispán is helybenhagyott. Kalmár mégis felülvizsgálati kérelmet nyújtott be a belügyminiszternek október 10-én. Ebben ismét Jóba Elekre tett panaszt, aki egy személyben volt nyomdatulajdonos, lapkiadó, képvisleti tag és alszámvevő a városnál. Nyomdatulajdonosként akkor éppen ő biztosította a város összes nyomtatványszükségletét. Kalmár azzal vádolta őt, hogy Jóba Elek mint laptulajdonos a város összes hirdetését kizárólag saját újságának, a *Nyírvidék*nek tartotta fent.

A belügyminiszter leirata hatására az alispán elrendelte, hogy a város képviselőtestülete tárgyalja újból az ügyet, és a polgármester véghatározatát megsemmisítette. Augusztus 13-án azonban a képviselőtestület ismét úgy vélte, hogy a számvevőség helyesen járt el. Az ügy folytatódott, és Kalmár Ede 1913. február 8-án Májerszky Béla polgármesternél fellebbezett a képviselőtestületi határozat miatt. Sorain érződik a szakmai féltékenységre. *„De én azt tudom, hogy a számvevőség aggodalma, helyesebben a számvevő úr aggodalma nem a város érdekén, de személyes antipátián nyugszik. És ez a meggyőződésem annál erősebb, mert jól tudom, hogy még azelőtt nem fordult Nyíregyháza város történetében, hogy például a város egy hirdetése a Nyírvidék című lapból kimaradt volna, avagy valaha azon lap számláját a számvevő úr azon lap tulajdonosi minőségéből is kifogásolta volna.”* Ezt követően Kalmár Ede újból az alispánhoz fordult, aki 1913. február 19-én már arról érdeklődött a polgármestertől, hogy milyen szabályok és gyakorlat szerint történt Nyíregyházán a hirdetések közzététele. Májerszky Béla március 22-i válaszából megtudhatjuk, hogy ez a kérdés a város szervezkedési szabályrendeletében volt szabályozva. Minden előadott ügynek az iktatott iratanyagán a polgármester ellenjegyzésével azt is feltüntették, hogy az ahhoz tartozó hirdetést mely lapoknak kellett leadni. Az ügy többször végigjárta a hivatalos utat. Még 1914-ből, sőt 1915-ből is vannak iratok azzal kapcsolatban. Ezek a belügyminiszterig is felterjesztett kérvények, fellebbezések bizonyítják a kisebb lapkiadónak a nagyobb és sikeresebb vállalkozóval szembeni kenyéririgységét.²²⁷

²²⁶ Mikecz Dezső (1863–1952) 1906-tól 1918-ig volt Szabolcs vármegye alispánja. Az ő nevéhez fűződik a vármegye vasút- és telefonhálózatának kiépítése. Lásd Bene, 2005. 114–115. – Törvényhatósági küldötként 1930–1942 között felsőházi tag volt. Püski, 2000. 183–184.

²²⁷ V. B. 186. III. 711/1912. Kalmár Ede hirdetési díj nyugtája 1912. júl. 22-én.; Kalmár Ede a városi tanácsnak 1912. aug. 8-án.; Jóba Elek levele Májerszky Bélának 1912. aug. 13.; Májerszky Béla véghatározata 1912. aug. 16-án.; Mikecz Dezső alispán határozata 1912. szept. 9-én.; Kalmár Ede fellebbezése Májerszky Bélának 1912. szept. 4-én.; Kalmár Ede fellebbezései a belügyminiszternek 1912. okt. 10-én és 1913. máj. 17-én.; Uo. A közigazgatási tanács határozata 1913. jan. 13-án.; A képviselőtestületi közgyűlés véghatározata 1913. jan. 24-én.; Kalmár Ede levele Májerszky Bélának 1913. febr. 8-án.; Uo. Mikecz Dezső alispán levele Májerszky Bélának 1913. febr. 19-én.; Uo. Májerszky Béla jelentése Szabolcs vármegye Közigazgatási Bizottságának 1913. márc. 22-én.; Uo. Kalmár Ede levele Májerszky Béla 1913. máj. 17-én.; Uo. Szabolcs Vármegye Közigazgatási Bizottsági ülésén hozott véghatározat 1913. ápr. 10-én.; Uo. A Magyar Kir. Pénzügyigazgatóság levelei városi tanácsnak 1914. febr. 27-én, jún. 6-án és 1915. szept. 2-án.

A másik Jóba Elek ellen irányuló rágalmozási ügy három évvel korábban, 1909. július 31-én vette kezdetét, amikor Klafter Ignác helyi nyomdatulajdonos és bélyegzőkészítő²²⁸ a *Szabolcsvármegye* című politikai napilapban Jóba Eleket rágalmozó sorokat jelentetett meg. Amiatt, hogy Jóba Elek mint alszámvevő nem tőle rendelte meg a városi adóhivatal számára szükséges négy bélyegzőt. Klafter írását a friss engedéllyel rendelkező, mellőzött bélyegzőkészítő vállalkozó dühös sértettsége hatotta át. Ez azonban csak ürügy volt a rágalmozás megindításához, és vélt sérelmének feltárásához. Ezt a támadást is, akárcsak a három évvel későbbit, közvetve Jóba Elek alszámvevői posztja váltotta ki. A Jóbáékénál szerényebb eredményeket elkönyvelő konkurens vállalkozó minden alapot nélkülöző vádaskodása volt ez. *„Köztudomású, hogy Jóba úr elszedi a város szerződéses nyomtatványszállítója elől a jobb megrendeléseket, és azokat saját nyomdájában jó magas árakon készítteti el, ami azt hiszem (más városban) összeférhetetlen egy tisztviselő állásával. Ha ő szerződésen kívül lehet a város nyomtatványszállítója, úgy joggal elvárhatja minden helybeli nyomdász, hogy a várostól megrendelést kapjon, ha véletlenül nem is – alszámvevő. Én meg, ki bélyegzőkészítéssel egyedül foglalkozom a városban, még inkább elvárnám Jóba úrtól, kinek fizetéséhez filléreimmel, sőt koronáimmal én is hozzájárulok, hogy bélyegzőt ne másutt, hanem nálam rendeljen, még akkor is, ha véletlenül nyomdám van. A tekintetes polgármester urat felkérem, hogy szíveskedjék a nyomtatvány és más megrendelési ügyeket olyan tisztviselőre bízni, aki nem hajlja a maga malmára a nyomtatványt.”*²²⁹ – írta többek között Klafter. Nem érte be azonban ennyivel. Július 27-én személyesen is panaszt tett a polgármesternél, Májerszky Bélánál Jóba Elek ellen, amit augusztus 5-én írásban egészített ki. Összeférhetetlennek tartotta azt, hogy Jóba Elek köztisztviselői hivatalt töltött be a városnál, és ugyanakkor a Jóba-nyomda társtulajdonosa, valamint a *Nyírvidek* kizárólagos tulajdonosa is volt. Továbbá a nyomdája a város közigazgatási nyomtatványait biztosította, a lapja a város fizetett hivatalos hirdetéseit közölte. Mindezek kifizetési módja szintén zavarta Klaftert. *„Amennyiben az ügyrendet ismerem, az ily munkákból eredő elszámolás, számfejtés közvetlen[ül] az alszámvevő ügyköréhez tartozik, tehát anélkül hogy, a legcsekélyebb kételyt is támasztanék iránta, különösnek tűnik fel, hogy Jóba úr egy személyben munkaadó, vállalkozó fölülbíró, kiutaló és esetleg még pénzfelvevő is.”*²³⁰

Klafter Ignác Jóba Elek ellen fegyelmi vizsgálat lefolytatását kérte a polgármestertől. Azt kívánta, hogy három évre visszamenőleg vizsgálják meg a Jóba-nyomda számláit, pénztárkönyveit és a városi tanács irattári anyagát annak igazolására, milyen szoros

²²⁸ Két hónappal korábban, 1909. máj. 20-án kapta meg az iparengedélyét bélyegzőgyártásra a nyomdaiparra szóló engedélye alapján a K. 9130/1909. sz. határozattal. Lásd XV. 6. Nyíregyháza, 13. köt.

²²⁹ Klafter, 1909. júl. 31.

²³⁰ V. B. 186. II. 91/1909. Klafter Ignác 1909. aug. 5-i levele Májerszky Béla polgármesternek.

elszámolási viszonyban állt a várossal az alszámvevő. Az ügybe még Borbély Sámuel is bevonta, akinek akkor szerződése volt a tanáccsal közigazgatási nyomtatványok szállítására.

Az események augusztus 7-én a polgármesteri hivatalban folytatódtak, mert a Szabolcsvármegyében megjelent közlemény hatására Jóba Elek fegyelmi vizsgálatot kért saját személye ellen, hogy tisztázhassa magát Klafter rágalmozó kijelentései alól. Az eljárás tisztázta, hogy Jóba Elek a vállalatuknál semmiféle rendeltetést nem tett a város nevében, a náluk történt megrendeléseket és kifizetéseket nem ő végezte – ezzel is meggyanúsította Jóba Eleket Klafter Ignác –, ami egyébként a hatáskörébe tartozott volna, hanem a főszámvevő, Huray Sámuel, illetve az ő távollétében az ellenőrkönyvelő, Csapkay Géza. Bogár Lajos helyettes polgármester két és fél évre visszamenőleg megvizsgálva a város megrendeléseit megállapította, hogy a Jóba-nyomdánál történt rendeltetéseket a főszámvevő, illetve az ellenőrkönyvelő intézték. Arra is fényt derített, hogy Jóbáéknál a város elsősorban könyvkötéseket végeztetett, és csak kivételes esetekben kértek tőlük sürgősen elkészítendő nyomtatványokat, amit a városi tanács és Borbély Sámuel – az aktuális nyomtatványszállító – között kötött szerződés 4. pontja lehetővé is tett. Ez a következőket mondta ki: „*A kilencedik pontban fel nem sorolt esetleg szükségelt nyomtatványokra fenntartatik a városnak azon joga, hogy azok szállítására esetleg más vállalkozót bízson meg.*”²³¹ Ezzel a lehetőséggel máskor is éltek. Például 1915-ben – amikor Jóba Eleket kötötte ugyanilyen szerződéses viszony a városhoz – e kitétel alapján kapott épp Borbély Sámuel megrendeltetést a tanácstól. Ilyen rendkívüli megbízás volt az 1909. évi költség előirányzat kinyomtatása is, amire hat napon belül szükség volt, és annak előállítását – ennyi idő alatt – Borbély Sámuel nem garantálta. Jóba László viszont – aki ekkor még a nyomda tulajdonosa volt – igen, és a polgármester felkérésére el is készítette azt.

A vizsgálat 1909. augusztus 10-én Klafter Ignác jelenlétében folytatódott, és tisztázódott, hogy Jóba Elek a tanács utasítására rendeltet meg a szükséges bélyegzőket Budapestről, mert az ottani Klassohn cég sokkal olcsóbban vállalta azok elkészítését, mint a nyíregyházi vállalkozó. Mivel a nyomtatványrendeltetéseknél semmi szabálytalanságot nem találtak, és a bélyegzőrendeltetésnél is a város érdekét vette figyelembe az alszámvevő, ezért a fegyelmi kérelmének nem adott helyt a helyettes polgármester. Sőt azt állapították meg, hogy „... *Jóba Elek városi alszámvevőnél hivatalos kötelességeinek teljesítése tekintetében semminemű szabálytalanság nincs, sőt azoknál elismerésre méltó igyekezetet fejt ki...*”²³²

Ezzel a vizsgálat le is zárulhatott volna, de nem így történt, mert Klafter Ignác augusztus 16-án egy hat oldalas szubjektív hangvételű levélben már az alispánhoz fordult sérelmei

²³¹ V. B. 186. III. 534/1900. Árlejtési feltételek

²³² V. B. 186. II. 91/1909. 1909. aug. 10-én a polgármesteri hivatalban felvett jegyzőkönyv.

orvoslásának reményében. Abban azt is kifogásolta, hogy Borbély Sámuel ki sem hallgatták. Részletes beszámoló kíséretében az ügy alispáni kivizsgálását kérte.²³³ Így a folytatás nem maradt el. Szeptember 30-án kihallgatták Borbély Sámuel, akinek a városi számvetői hivatalra nem volt semmi panasa. Kijelentette, hogy a Jóba cég az ő beleegyezésével készítette el az 1909. évi költségvetési előirányzatot. Bogár Lajos még aznap megírt jelentésében a következőkről tájékoztatta az alispánt: „... beigazolást nyert, hogy Jóba Elek az 1908.²³⁴ évi költségvetési irányzat lenyomtatása iránti intézkedésekbe egyáltalán be[le] nem folyt, ezen munkát a Borbély Sámuel szerződéses vállalkozó tudtával és beleegyezésével lett a Jóba László által vezetett Jóba Elek-féle könyvnyomdában a főszámvető által megrendelve, s minthogy beigazolást nyert azon körülmény is, hogy Jóba Elek a kérdésben lévő bélyegzők megrendelésénél a város jól felfogott érdekében járt el, és Jóba Elek alszámvető ellen oly körülmények, amelyek miatt a fegyelmi eljárást el kellett volna rendelni fel nem merültek: a K. 13699. 13936/1909 sz. határozatommal a fegyelmi eljárás elrendelését megtagadtam. Ezen határozatom ellen Klafter Ignác fellebbezéssel élt. A fellebbezést és a vonatkozó iratokat felülvizsgálat végett tisztelettel felterjesztem.” Ezután polgári peres útra terelődött az ügy. 1909. október 10-én a vizsgálóbíró a Nyíregyházi Királyi Törvényszékről a „... sajtó útján elkövetett rágalmazás vétsége miatt terhelt Klafter Ignác ellen folyamatban lévő bűnügy...” kapcsán kérte a szükséges iratokat a városi tanácstól. December 3-án újból kihallgatták Borbély Sámuel a városi tanácson a már említett nyomtatványok miatt, aki kijelentette, hogy Jóba Eleket nem jelentette fel a polgármesternél – amint Klafter állította –, és „... panaszom Jóba Elek úr ellen nem volt és ma sincsen.”²³⁵

Végül az 1909. december 5-i Nyírvidéknek a Nyílt tér rovatában Klafter Ignác egy rövid nyilatkozatban visszavonta a rágalmakat, és bocsánatot kért Jóbától: „A »Szabolcsvármegye« f[olyó] évi július 31-én megjelent 172-ik számának nyílt téri rovatában Jóba Elek városi számvetőről oly tényeket írtam meg, amelyek őt köztisztviselői hatáskörében inkorrekt magatartással vádolták meg. Miután meggyőződtem a forrásom megbízhatatlanságáról és az állított tények valótlanosságáról, ugyanazért az érintett cikkben foglaltakat visszavonom, és Jóba Elek úrtól bocsánatot kérek.”²³⁶ Ennek hatására Jóba Elek azt indítványozta, hogy a polgármester szüntesse meg a Klafter Ignác elleni eljárást. Májerszky Béla az alispánt is tájékoztatta, aki az 1910. január 19-i véghatározatában helybenhagyta a polgármester döntését, mivel „... a polgármester részéről hivatalból

²³³ V. B. 186. II. 91/1909. Klafter Ignác levele az alispánnak 1909. aug. 16-án.

²³⁴ Helyesebben az 1909. évi költségvetési előirányzatról van szó.

²³⁵ V. B. 186. II. 91/1909. Bogár Lajos jelentése az alispánnak 1909. szept. 30-án.

²³⁶ Klafter, 1909. dec. 5.

*megindított vizsgálat során oly tények és jelenségek, amelyek a méltatlanul meghurcolt tisztviselőnek hivatalos működésénél kifogásolhatók lettek volna, fel nem merültek, s a tisztviselő egyéniségét érintő eme közlemények eredete is kizárólag a mások által félrevezetett fellebbezőnek alaptalan értesüléséből származott, ugyanazért Jóba Elek városi alszámvevő részéről a kérdés rendezése érdekében kérelmezett eljárásnak jelenleg már sem célja, sem rendeltetése nem lévén, az ennek mellőzését kimondó polgármesteri véghatározatot, az ellene irányuló s minden tekintetben tévesnek bizonyult fellebbezés elutasításával helybenhagyni kellett.”*²³⁷ Klafter Ignác még abban az évben lemondta a bélyegzőgyártásra szóló iparengedélyét.²³⁸ Így fejeződött be az a közel fél évig tartó affér, amit Klafter Ignác feljelentése és rágalmazó cikkének megjelenése indított el. Mindezt a városi megrendelésért folytatott küzdelem váltotta ki, ami egy vidéki nyomda esetében a legbiztosabb bevételi forrást jelentette. Ilyen helyzetek szép számmal adódtak a város nyomdászai között.

Éppen ebben az időben, 1909 decemberében a város tanácsa ismét árlejtési ajánlatokat kért az 1910-től 1912-ig terjedő három évre közigazgatási nyomtatványok szállítására a nyíregyházi nyomdatulajdonosoktól: Borbély Sámuelettől, Jóba Lászlótól és Klafter Ignáctól. Az utóbbi ajánlatát figyelmen kívül hagyták, mert nem tüntetett fel egységárakat, és bánatpénzt sem mellékelte. Így 1910. január 21-én a képviselőtestületi közgyűlésnek a fennmaradó két pályázó közül kellett választania, ahol a Jóba-nyomda ajánlatát (9194 K 45 fillér) fogadták el, mert az 385 K 95 fillérrel kedvezőbb volt mint a Borbély Sámuelé (9580 K 40 fillér), és nem merült fel aggály a Jóba cég szállítóképessége, illetve megbízhatósága ellen. A szerződést 1910. január 31-én küldték meg Jóba Lászlónak.²³⁹

Az 1912 októberében meghirdetett, következő három évre szóló ajánlati verseny eredménytelenül zárult a két pályázó: a Jóba Elek cég és a „Szabolcsvármegye” Nyomda- és Hírlapvállalat számára, mert a képviselőtestület mindkét ajánlatot sokallotta. Az 1914–1916-os évekre szükséges nyomtatványok szállítására újból pályázatot hirdettek,²⁴⁰ amire az időszak négy legjelentősebb helyi vállalkozásától érkezett árajánlat: Klafter Ignácétól, Borbély Sámuelétől, a Szabolcsvármegye nyomdától és a Jóba Elek cégtől. Ez utóbbi tette a

²³⁷ V. B. 186. II. 91/1909. Második Jóba Elek levele Májerszky Bélának 1909. júl. 31-én; Klafter Ignác levele Májerszky Bélának 1909. aug. 5-én.; 1909. aug. 7-én a polgármesteri hivatalban felvett jegyzőkönyv; második Jóba Elek levele Májerszky Bélának 1909. dec. 5-én.

²³⁸ 1910. szept. 14-én mondta azt le, amit a K. 16324/1910. sz. határozattal hagyott jóvá az elsőfokú iparhatóság. Lásd XV. 6. Nyíregyháza, 13. köt.

²³⁹ V. B. 186. III. 534/1900. Huray Sámuel jelentése Májerszky Béla polgármesternek 1910. jan. 8-án; Uo. Az 1910. jan. 21-i képviselőtestületi közgyűlés hitelesített jegyzőkönyvének kivonata; Uo. A városi tanács határozata a nyomtatványszállításra vonatkozó szerződésről 1910. jan. 31-én.

²⁴⁰ V. B. 186. III. 534/1900. 1910. jan. 21-i képviselőtestületi közgyűlés jegyzőkönyve; Huray Sámuel főszámvevő 1912. dec. 5-i jelentése a polgármesternek, Májerszky Bélának; Uo. egy képviselőtestületi határozat 1912 decemberében.; Uo. Huray Sámuel 1913. szept. 23-i jelentése a polgármesternek.

legalacsonyabb ajánlatot, de a képviselőtestület végül egyiket sem fogadta el, mert valamennyit drágának tartotta. Úgy döntöttek, hogy ezt követően évenként tartson ajánlati versenyt a város, és az 1914-es nyomtatványszükségletét ugyanúgy, házilag²⁴¹ kellett biztosítani, mint az azt megelőző évben.

1914 szeptemberében a nyomdatulajdonosok már csak a következő év hivatalos nyomtatványainak szállítására pályázhattak, de az árlejtési feltételek kiírásánál hiba történt, amire csupán a beérkezett ajánlatok felbontása után derült fény. Ezért a képviselőtestület úgy döntött, hogy nem fogadja el azokat, és új versenyt írt ki. Ezt a Jóba cég sérelmesnek tartotta, mert már napvilágot láttak az ajánlattételek, és kitudódott, hogy az övéké volt a város számára a legkedvezőbb. A Szabolcsvármegye nyomda visszalépett, a kisvárdai Borger Ignác és Társa cég pedig nem tüntetett fel árat, így azt kizárták a versenyből. Borbély Sámuel és Klafter Ignác, akik ez alkalommal közösen pályáztak, azzal a kérelemmel fordultak a városi tanácshoz 1914. november 24-én, hogy ők szeretnék az 1915. évi városi nyomtatványszükségletet biztosítani, mert a háborús dekonjunktúra miatt más megrendelésük nem volt. Végül a városatyák az idő előrehaladottsága miatt, illetve mert az ajánlattevők árai ismertté váltak, nem ragaszkodtak az újabb pályázathoz, hanem a Jóbáékét fogadták el, mint legolcsóbbat.²⁴² A vállalati szerződés megkötésére 1915. július 24-én került sor.²⁴³

1915 szeptemberében Klafter Ignác nem tett árajánlatot az 1916-os évre, hanem azt javasolta a tanácsnak a háború következtében fellépő gyakori papírár-változásra hivatkozva – de valójában azért, mert ő maga feltétlenül szeretett volna munkához jutni –, hogy arányosan ossza fel a város az évi nyomtatványszükségletét a helyi nyomdák között, és napi áron rendeljen tőlük.²⁴⁴ Ezt az észrevételt figyelmen kívül hagyták. A pályázó négy cég – Borbély Sámuelé, Klafter Ignácé, Szabolcsvármegye Napilap Nyomdáé és Jóbáéké – közül ismét az utóbbi került ki győztesen a legkedvezőbb ajánlata miatt.²⁴⁵ Ők a vármegye legtöbb településének is rendszeresen szállítottak. Így történt ez 1917-ben is. Az erre vonatkozó

²⁴¹ A városi nyomda történetét lásd az adattár 3/a. fejezetében!

²⁴² V. B. 186. III. 953/1913. Huray Sámuel főszámvevő 1914. jan. 12-i jelentése a polgármesternek; Uo. A városi tanács 1914. jan. 30-i képviselőtestületi közgyűlésének a jegyzőkönyve; Uo. A városi tanácsnak a jegyzőkönyve a jogügyi, pénzügyi és építkezési szakosztályoknak az 1914. évi december hó 10-én tartott együttes üléséről; Uo. Második Jóba Elek 1914. dec. 12-i fellebbezése a képviselő testületnek; Uo. Mátyás Béla polgármester határozata 1914. dec. 3-án; Uo. Huray Sámuel főszámvevő 1914. dec. 10-i jelentése a polgármesternek; Uo. Borbély Sámuel és Klafter Ignác 1914. nov. 24-i fellebbezése a városi tanácsnak.; Az 1914. dec. 15-i városi tanácsi határozat.

²⁴³ V. B. 186. III. 638/1916. Az 1915. júl. 24-i vállalati szerződés Balla Jenő polgármester és második Jóba Elek között. (Ugyanez a szerződés a V. B. 186. III. 953/1913. jegyzékben is megtalálható.)

²⁴⁴ Klafter kívánsága egy évtizeddel később teljesült, mert 1920-as évek közepén már munkamegosztási megállapodás működött a nyíregyházi nyomdák között. Lásd V. B. 189. 2821/1937. Medgyessy Pál ellenőrkönyvelő jelentése az árvaszéknak 1927. febr. 1-jén.

²⁴⁵ V. B. 186. III. 953/1913. Klafter Ignác 1915. szept. 17-i levele a városi tanácsnak.; Uo. Kivonat a Nyíregyházán 1915. évi szeptember hó 24-én tartott rendes képviselőtestületi közgyűlés jegyzőkönyvéből.

szerződést már 1916. szeptember 15-én megkötötték. A nyíregyházi polgármestert, Balla Jenőt is ugyanerre buzdította Jóba Elek 1916. szeptember 29-én. Azzal a feltétellel szándékozott elvállalni a nyomtatványok szállítását az előző évihez képest 40–45 %-os felárral, ha 14 napon belül megkapja a megbízást. Ez a városnak is kedvező lett volna, mert a papír ára a háború kezdetétől 1916. szeptember 15-ig tízszer emelkedett. Bizonyos papírfajtáknál 350–400 %-os, más grafikai anyagoknál 600–700 %-os volt a növekedés. Jóba Elek pedig a legutolsó változás előtti papírárat vette alapul. Ezen felül neki még megfelelő mennyiségű és minőségű papírkészlete volt. Így Nyíregyháza város tanácsa az 1916. október 20-án tartott ülésén úgy döntött, hogy az 1917-ben szükséges nyomtatványok szállításával – ajánlati verseny nélkül – a Jóba céget bízta meg. Ez nem volt szabályos, ezért Klafter Ignác kétoldalas levélben fellebbezett a véghatározat ellen. Sértette az eljárás módja, és az is, hogy Jóba Elek mélyen a reális ár alatt – 3379 K 40 fillérért – vállalta el a szállítást. Ezzel szemben Klafter szerint egy 20 000–25 000 K közötti költségár lett volna indokolt. Véleménye szerint az ő nyomdája is rendelkezett kellő mennyiségű papírkészlettel a feladat teljesítéséhez. Klafternek ezúttal igaza volt. Ennek tudatában kérte a véghatározat megsemmisítését, és az árlejtés, valamint az ajánlati verseny elrendelését, de a határozatot már nem vonták vissza. Csupán arra figyelmeztették a képviselőtestületet, hogy a jövőben az évi szállításokat mindig nyilvános árlejtésen adja ki.²⁴⁶ Klafter minden próbálkozása ellenére ekkor is városi megrendelés nélkül maradt. Jóba Elek viszont már az egymást követő harmadik évben szállított a nyíregyházi tanácsnak, ráadásul háborús időben, amikor megcsappant a nyomdai munkák iránti igény.

1918 októberében a helyi közellátási hivatal úgy döntött, hogy Helmeczy Miklós, a hivatal vezetője debreceni és budapesti nyomdákkal lépjen kapcsolatba, mert az itteni nyomdáknak nem állt elegendő mennyiségű és megfelelő minőségű papír a rendelkezésére. Helmeczy több fővárosi nyomdatulajdonossal is tárgyalt, de nem tudott minden szükséges nyomtatványt megrendelni. Egy részük nyomtatását a nagy hírű budapesti Posner műintézet vállalta, ami nemcsak papírkereskedéssel foglalkozott, hanem jelentős könyvnyomdászati, litográfiai, könyvkötészeti és térképészeti tevékenységet is folytatott, ekkor már az alapító Posner Károly Lajos fiának, Posner Alfrédnek az irányításával. A fennmaradó rész előállításával Helmeczy a helyi Klafter Ignácot bízta meg. A közellátási hivatal megbízásából utalványokat, pénztárlapokat, elszámolásokhoz szükséges nyomtatványokat,

²⁴⁶ V. B. 186. III. 638/1916. Második Jóba Elek 1916. szept. 22-i levele Balla Jenő polgármesternek.; Uo. Az 1916. okt. 20-i együttes szakosztályi ülés jegyzőkönyve; Uo. a városi képviselőtestületi határozat az 1916. dec. 22-én tartott rendkívüli közgyűlésről; Uo. a közgyűlési jegyzőkönyv kivonata az 1916. okt. 20-án tartott ülésről; Uo. Klafter Ignác fellebbezése a polgármesteri hivatalnak 1916. nov. 9-én; Uo. Az 1917. jan. 30-i városi képviselőtestületi határozat.

valamint 12 000 regiszter levelezőlapot és ugyanannyi összeírási lapot készített Klafter 1918-ban.²⁴⁷

Ezek az események betekintést engedtek számunkra a kor nyíregyházi nyomdavállalkozóinak küzdelmes életébe, a munkáért történő kemény – nem egyszer a tisztességet is háttérbe szorító – harcaikba. Nem meglepő tehát, hogy második Jóba Eleket a vállalkozótársai részéről támadások érték közhivatal-viselése miatt. A városi tanácson állt alkalmazásban, mint alszámvevő 1902. április 3-tól 1914. július 1-jéig. 1914-től már csak az üzemében dolgozott. Ekkor a képviselőtestület a megromlott egészségi állapota következtében, fiatal kora ellenére – 33 éves volt ez idő tájt –, saját kérésére ideiglenesen nyugalomba helyezte, ami 44 %-os nyugdíjra jogosította. A diagnózis: nagyfokú idegesség, általános kimerültség volt, ami miatt szellemi munka végzésére teljesen képtelennek nyilvánították. Addigra már 1913. szeptember 1-jétől kezdődően több alkalommal kért és kapott rendkívüli szabadságot idegbetegsége miatt. A képviselőtestületnek a nyugdíjaztatása tárgyában írt kérelmében hangsúlyozta szeretett városa iránti háláját, és kifejezésre jutatta, hogy továbbra is minden tőle telhetőt megtesz érte.²⁴⁸ Ígéretéhez hű maradt, mert a nyomdájával és annak kiadványaival továbbra is közérdeket szolgált. Második Jóba Elek nemcsak ekkor, hanem már korábban is nagy elismerésnek örvendett szűkebb hazájában. Ezt bizonyítja, hogy 1900-tól a haláláig, 1918-ig Nyíregyháza város képviselőtestületének választott tagja volt, ami nagy elismerést, jelentős társadalmi presztízst jelentett.²⁴⁹

A nyugdíjazásának pozitívuma is volt, hiszen attól kezdve már teljes figyelmét a nyomdaüzemére tudta fordítani. De már ezt megelőzően – az első Jóba Elek által megkezdett modernizációt folytatva –, 1911-től újabb nagyarányú fejlődés indult meg a nyomda életében. 1911 elejétől Jóba László teendőit Weisz Manó vette át. Az addig kizárólag családtagok által vezetett nyomdát attól kezdve külső személy irányította üzletvezetői minőségben. Ezt a posztot mindvégig a második Jóba Elek által alkalmazásba vett Weisz Manó töltötte be, akinek munkájával nagyon elégedett volt. Nem véletlenül, hiszen ők ketten az 1910-es évek elején gyökeres változtatásokat vittek végbe a vállalkozásban. Valamennyi nyomdai munkával kapcsolatos ágazatot továbbfejlesztették, és a kor követelményeinek

²⁴⁷ Pallas, 16. 160.; V. B. 186. III. 3844/1918. Az 1918. okt. 12-i közellátási bizottsági határozat; Uo. Helmeczy Miklós 1918. nov. 23-i levele Bencs Kálmán polgármesternek.

²⁴⁸ V. B. 186. XIII. 1879/1918. A városi tanács képviselőtestületének az 1914. máj. 26-i határozata; Uo. A városi tanács képviselőtestületének az 1914. júl. 12-i véghatározata; Uo. Dr. Szerb Zsigmond által kiállított orvosi bizonyítvány második Jóba Elekre vonatkozóan. Kelt: Budapesten 1913. aug. 11-én; Uo. a Nyíregyháza RT. Város Tisztiorvosi Hivatala által 1914. máj. 25-én kiállított orvosi bizonylat második Jóba Elekre vonatkozóan, amit dr. Konty Gyula írt alá; Uo. Az 1913. szept. 9-i képviselőtestületi határozat; Uo. Az 1914. máj. 26-i képviselőtestületi határozat; Uo. az 1913. nov. 28-i képviselőtestületi határozat; Uo. Második Jóba Elek 1914. máj. 26-i levele a képviselőtestületnek.

²⁴⁹ V. B. 186. XIII. 16/1900. Nyíregyháza képviselői tagjainak névjegyzéke az 1910. évre; Margócsy József: Nyíregyházi képviselői tagok, 1900–1944. Gépírat. Lásd a levéltár segédkönyvtárban!

megfelelő, nagyobb teljesítményű gépeket szereztek be.²⁵⁰ Így az üzem termelése lényegesen megnőtt. Ennek eredményeképpen 1912. december 15-től hetente már kétszer nyomtatták a *Nyírvidéket*, míg korábban csak egy alkalommal, vasárnaponként jelent meg 1800 példányban.²⁵¹

A vállalkozás kiteljesedését mutatja, hogy 1906. december 1-jén az Iskola utca²⁵² 8. sz. alatti Jánószky-féle házból az egész üzem előbb Nyíregyháza legközpontibb részébe költözött át, a Városház tér²⁵³ 6. sz. alá.²⁵⁴ Majd 1913. szeptember 15-én nyomdahelyiségeket is magába foglaló lakóház építésére adott be kérvényt Jóba Elek az ugyancsak forgalmas helyen fekvő Széchenyi u. 9. sz. alatti telkére. Nagy Elek²⁵⁵ műszaki tanácsos az emeletes bérház építési engedélyét 1913. október 9-én adta ki.²⁵⁶ A szecessziós homlokzatú épületet a fővárosban is elismert megyebeli építész, Szabolcs Ferenc és munkatársa, Papp Gyula tervezte.²⁵⁷ 1914. április 30-án a már elkészült házat lakhatónak és használhatónak találták, és a város közigazgatási tanácsa 1914. május 19-én kiadta rá a lakhatási és használatbavételi engedélyt.²⁵⁸ 1914. június 10-én át is költözött a nyomda, a szerkesztőség és a kiadóhivatal a korábbi helyéről ebbe az addigiaknál sokkal nagyobb, és kifejezetten a vállalat igényeinek figyelembevételével készített épületbe. Az alagsorban külön munkatermekben helyezkedett el a szedő-, a gépterem, a tömöntés (sztereotípa),²⁵⁹ a gépszedő, a gépöntő, a könyvkötő és a papírraktár. Az emeleten egy nagy nyomtatványraktárt, egy kamrát és egy mosókonyhát alakítottak ki. A földszinten kapott helyet a Jóba család lakása, a tulajdonos irodája, a szerkesztőség és az üzlet helyiségei. A lakrész kialakítása, szobáinak száma megfelelt a városi középosztály elvárásainak. Nemcsak a munkahely és a lakhely különült el egyértelműen, hanem az egyes lakóhelyiségek is, az általuk betöltött funkció alapján. Így megtalálhatjuk a Jóba család lakásában a külső

²⁵⁰ Háger, 1929. 197–198.

²⁵¹ V. B. 186. XIII. 34/1912. Második Jóba Elek 1912. jan. 11-i levele Májerszky Béla polgármesternek.; Margócsy, 1986. 72.; László, 2002. 238.

²⁵² A korábbi Nagy debreceni utcát az 1891-ben épült evangélikus egyházi iskola után Iskola utcának hívták 1900-tól. Lásd Urbán, 1978, 49., 55.

²⁵³ Ma Kossuth tér. Lásd Urbán, 1978, 59, 80.

²⁵⁴ Vertse, 1928. 321.

²⁵⁵ Nagy Elek (1879. ápr. 21. – 1953. szept. 15.) első Jóba Elek legidősebb lányának, Évának volt a férje. Margócsy József szóbeli közlése, 2004. augusztus 28-án.

²⁵⁶ V. B. 186. IV. 222/1913. Második Jóba Elek építési kérvénye; Uo. Az 1913. okt. 9-i építési jegyzőkönyv második Jóba Elek építkezésére vonatkozóan.

²⁵⁷ Margócsy, 1997. 42. Az épület ma is áll, lakóházként funkcionál.

²⁵⁸ V. B. 186. IV. 222/1913. Az 1914. ápr. 30-i jegyzőkönyv második Jóba Elek építkezésére vonatkozóan; Uo. Az 1914. máj. 19-i véghatározat a Második Jóba Elek által építtetett lakóházra vonatkozóan.

²⁵⁹ Sztereotípa vagy tömöntés olyan eljárás, amelynek segítségével a szedéstömbről bármikor felhasználható magasnyomásos nyomólemezt, ún. sztereotíp lemezt vagy tömöntvényt állítanak elő. Ez újabb kiadáshoz, illetve utánnymóshoz is felhasználható. A Jóba-nyomda gyakorlatában gyakran előfordult, hogy a *Nyírvidékben* és más, általuk nyomott sajtótermékekben megjelent egyes írásokat ennek a technikának a felhasználásával később önálló kiadvány formájában – kötetbe gyűjtve vagy különlenyomatként – is kinyomtatták. Lásd Vértessy, 1987. 220.; a Jóba-nyomda kiadványainak bibliográfiája.

kapcsolatok ápolásának helyszínét, a szalont; a család közös életterének színterét, az ebédlőt; a személyes elkülönülésre alkalmat adó hálósobát és a gyerekszobákat. A két lány, Sarolta és Katalin egy közös, a kis Elek pedig egy külön szobát kapott. A lakásban fürdőszoba, különálló mellékhelyiség, kamra, és konyha volt. A konyha mellett kapott helyet a cselédszoba.²⁶⁰ Az utcafrontról még kocsifeljárót is kialakítottak, ami arra enged következtetni, hogy már ekkor volt személyautójuk.²⁶¹ A nagy lakás és az autó megléte mellett a cseléd tartás ugyancsak arra utal, hogy Jóbáék az életmódjuk alapján a középpolgársághoz tartoztak.²⁶² Ekkori pontos vagyoni állapotukra vonatkozóan nem maradt fent adat, de annyi bizonyos, hogy a cég anyagi helyzete ekkor volt a legjobb. Ezt bizonyítja az építkezéssel egy időben lezajlott jelentős technikai beruházás is.

Második Jóba Elek 1914-ben cserélte a tíz éve üzemben lévő tégelysajtóját egy amerikai nyomóhengeres gyorsajtóra.²⁶³ Az amerikai gyorsajtón kívül 1914–1916 között még egy Kaiser 13-as rotációs gyorsajtót is vett. A rotációs gép még a gyorsajtónál is nagyobb teljesítményű nyomtatást tette lehetővé, és feltétlenül szükséges volt a nagy példányszámú napilapok nyomásához. Viszonyításképpen közöljük, hogy Szegeden Endrényi Imre 1891-ben alapított nyomdájában 1910-ben állítottak üzembe egy rotációs gépet a *Szegedi Híradó* és a *Friss Hírek* című napilapjai nyomására, de ekkor már a szegedi „Délmagyarország” Nyomda- és Lapkiadó Rt.-nél is működött rotációs gyorsajtó. A debreceni városi tanács pedig 1905-ben ismerte fel, hogy a városi nyomda berendezésének felújítása nem odázható tovább, és két gyorsajtó vásárlását is engedélyezte.²⁶⁴

A modern nyomdatechnikai vívmányok beszerzése ezzel még nem zárult le a Jóba-nyomdában. A szedőgép feltalálása forradalmasította a szedést, és a kézi szedésnél sokkal gyorsabb előállítási lehetőséget teremtett. Ezt felismerve Jóba Elek 1915-ben és 1916-ban is vásárolt egy-egy Typograph szedőgépet²⁶⁵ hét: 2 db antique, 2 db romane garmond, 2 db borgis és 1 db nero matricával ellátva. A két Typograph géppel és a rotációs gyorsajtóval

²⁶⁰ Jóbánének még az 1920-as évek végén, az 1930-as évek elején is volt egy-két cselédje.

²⁶¹ A márkája nem ismert, de 1925-ben egy Mercedes típusú autójuk volt.

²⁶² Vertse, 1928. 374.; V. B. 186. IV. 222/1913. Tervrajzok második Jóba Elek Széchenyi út 9. sz. alatti építkezésére vonatkozóan; Fónagy, 2001. 178.; Kósa, 2002. 278.

²⁶³ V. B. 186. X. 813/ 1912. Doktor Ármin iparfelügyelő jelentése a nyíregyházi Magyar Királyi Kerületi Iparfelügyelőségnek 1912. dec. 6-án; Uo. Jóba Elek levele Májerszky Bélának 1913. jan. 27-én; Uo. Doktor Ármin jelentése a nyíregyházi Magyar Királyi Kerületi Iparfelügyelőségnek 1913. dec. 23-án.

²⁶⁴ Benda – Irinyi, 1961. 209.; Gaál, 2001. 191–192.

²⁶⁵ Az Amerikában John Rogers által 1888-ban szabadalmaztatott klaviatúrás szerkezetű Typograph sorszedőgépen dolgozó szakember 3–5-ször annyi szedést volt képes előállítani ugyanannyi idő alatt, mint egy betűszedő. A szedőgépek viszonylag lassan hódítottak tért Európában, illetve Magyarországon. Az első sorszedőgépet külföldön 1886-ban, nálunk 1900-ban kezdték használni a Budapesti Hírlap nyomdájában. Az egyes betűk szedésének gépesítése Amerikában 1894-ben, Európában először hazánkban 1904-ben valósult meg, az Athenaeum nyomdában. A szedőgépek lassú elterjedése magas árakkal - 1905-ben 9000 K volt - és az új technikától való idegenkedéssel volt összefüggésben. Lásd. Pallas, 15. 494–496.; Kovács, 1970. 86.; Gara, 1977. 117.; Gaál, 2001. 188–190.

megteremtette a napilapkiadás feltételét. Vidéken elsők között Szegeden kezdték alkalmazni a nyomdatechnika századvégi vívmányát. 1904-ben már 2 Typograph működött ott. A debreceni városi nyomdában 1910-ben állították üzembe az első szedőgépet. 1904-ben országosan 63, ebből Budapesten 57 ilyen gép volt. Ezért is nagy szó, hogy Jóba Elek vidéki nyomdatulajdonosként igen hamar arra az elhatározásra jutott, hogy kettőt is beszerez az 1888-ban szabadalmaztatott Typograph 1914-ben továbbfejlesztett, sok tekintetben megjavított modelljéből.²⁶⁶

Első Jóba Elek által 1894-ben és 1904-ben, valamint második Jóba Elek által 1914-ben vásárolt gyorssajtókon és a két sorszedőgépen kívül az officina felszerelése között volt ekkor sok más, a különböző nyomdai eljárások során nélkülözhetetlen eszköz is, amelyekről a későbbiekben lesz szó.²⁶⁷ Ez a folyamatos fejlődés megteremtette a lehetőségét annak, hogy a szerény keretek között megalakult lap- és nyomdavállalat az 1910-es évek közepére a vármegye elsőrangú üzemévé nőjön, igényes kiállítású nyomtatványokat állítson elő, és a *Nyírvidék* átalakulhasson napilappá. Az utóbbi megvalósulásához a külső körülmények is hozzájárultak. 1917. január 17-én megszűnt ugyanis a *Szabolcsvármegye* című esti megjelenésű politikai napilap, ami kedvező körülmény volt ahhoz, hogy az addig heti kétszeri megjelenésű *Nyírvidék* naponta megjelenve elégítse ki a helyi lakosság információéhségét. Jóba Elek újsága a *Szabolcsvármegye* megszűntét követő naptól, 1917. január 18-tól vált politikai napilappá, Kertész László felelős szerkesztésével, aki már a megszűnt lapnál is ilyen minőségben tevékenykedett. A *Nyírvidék* attól kezdve bőséges bel- és külpolitikai hírányaggal tájékoztatta olvasóit.²⁶⁸

Ezt megelőzően, 1887 márciusától 1912. október 27-ig Szabolcsvármegye főlevéltárnoka, Inczedy Lajos volt a *Nyírvidék* felelős szerkesztője. Inczedy 1912 szeptemberében vitába keveredett a laptulajdonossal egy cikke miatt. A vitára okot adó írás egy jelentős eseményre – a Kossuth Lajos szobrának 1912. szeptember 29-i leleplezési ünnepségére – írt cikk hatására született. Az ünnepség kapcsán a lap *Tárca* rovatában Kossuth szabadkőművességét tárgyaló közlemény jelent meg, amihez a *Szabolcs* című szabadkőműves-ellenes lap megjegyzéseket fűzött.

Erre reagált volna az izzó nacionalizmusáról híres Inczedy a magyarországi szabadkőműves páholyokat bíráló cikkében, aminek közlését az eredeti változatában Jóba Elek az általa megkövetelt pártatlanságra hivatkozva nem engedte meg. Mivel azt az elvet vallotta, hogy a jó ízlés határain belül álljon nyitva a lapja a nyilvánosságot bármilyen okból

²⁶⁶ Benda – Irinyi, 1961. 211.; Gaál, 2001. 188.

²⁶⁷ Vertse, 1928. 159.; V. B. 189. 2821/1937. Második Jóba Elek ingóságairól és ingatlanairól készített hagyatéki leltár másolata a Nyíregyházi Városi Árvaszék számára 1918. okt. 8-án. Uo. Gépek és felszerelések leltára 1926., 1927., 1928., 1929. és 1930. évről.

²⁶⁸ Vertse, 1928. 156., 159.; Turcsikné, 1983. 6.; László, 2002. 238., 311–312.

érdeklő ügyben, de még üzleti érdekből sem volt hajlandó gyűlölséget szítani, és ellenségeket szerezni. A személyeskedő részek törlését kívánta, ami a tárgyhoz tartozott, megjelenhetett volna, de ezzel a felelős szerkesztő nem érte be, és inkább távozott a laptól. Inczedy Lajos nem sokkal ezután betegeskedni kezdett, és a Békés vármegyei Szarvasra költözött, ahol 1913-ban elhunyt.²⁶⁹

Ebben az időben más változás is történt a lapjuknál. 1908 közepén a *Nyírvidék* külalakja és tartalma is módosult. Kisebb méretű, így könnyebben áttekinthető lett, és Pataky István *Giardinettó* című rovatával színesítették a lap tartalmát. Az új rovatban humoros karcolatok, szellemes, tréfás kis írások jelentek meg. A változtatás szükségességét a szenzációhajhászás elutasítása mellett a szerkesztőség a következőképpen indokolta: „*Megcsináltuk a változást azért, mert így ebben az új alakban többet fogunk nyújtani olvasóinknak, s változatosabb, könnyebben áttekinthető tartalmat, mint idáig. A »több«-ben és a »változatosabb«-ban azonban csak a mennyiséget és a rovatok bővítését tessék érteni. De semmi esetre sem azt, hogy mi most már ebben a modern köntösben csak egy vonalnyira is eltérnénk a régi iránytól... Se üzleti érdek, se szenzációhajhászat – ami ezzel azonos –, régen megszokott útirányából a Nyírvidéket még csak kizökkenteni sem fogja.*”²⁷⁰

1910-ben a 22. számtól ismét új rovattal bővült a lap, *Rovás* címmel, amelyben kritikai megjegyzéseket közöltek a közélet jelenségeiről és szereplőiről.²⁷¹

A *Nyírvidék*nek 1912-ben nagy sajtópere volt. 1912 októberében a Debreceni Királyi Ügyészség elmarasztalta a lapot Kállay András *Vármegye és képviselőválasztás* című cikke miatt, amit politikai természetűnek találtak. Ekkor a még felelős szerkesztő Inczedyt a sajtóbíróság 20 K fő- és 10 K mellékbüntetésre ítélte.²⁷²

Inczedy távozását követően második Jóba Elek látta el az ő feladatait is 1917. január 18-ig, majd ezután Kertész László, Seres József, Gergely Andor, az ügyvéd Sasi Szabó László viselte ezt a tiszteletet. A gyors személyi cserék a felelős szerkesztői állásban a román megszállás idején következtek be. Kertész elmenekült, Seres csak néhány napig, Gergely Andor három hónapig szerkesztette a *Nyírvidéket*. Amikor 1919 júliusában őt és dr. Vietórisz József szerkesztőt Seres állítólagos bűne miatt elhurcolták a románok, dr. Sasi Szabó László lett a felelős szerkesztő. Végül 1922. december 31-től Vertse K. Andor töltötte be ezt a posztot a lap fennállásáig.²⁷³

Szabolcs vármegye leghosszabb életű, legnagyobb példányszámú, legszínvonalasabb és ízlésesen aránytartó lapjának nagy olvasótábora volt. Tárgyilagosan tájékoztatott az országos

²⁶⁹ Vertse, 1928. 357–359., 361. Ábrányi, 1880.

²⁷⁰ Vertse, 1928. 342–344., ; László, 2002. 238.

²⁷¹ Vertse, 1928. 349.

²⁷² Uo. 361–362.

²⁷³ Uo. 547.; László, 2002. 238.,

politikáról, a kivándorlásról, a szociális helyzet feszültségeiről, az iskolaügyről, az első világháború borzalmairól és a helyi eseményekről. Az időszak *Nyírvidek*ben közzétett néhány fontos híre. 1911 májusában vezércikkben számoltak be Geduly Henrik püspökké választásáról. 1914-ben a 35. évfolyamába lépett *Nyírvidek* köszöntötte a nyíregyházi születésű Benczúr Gyula festőművészt a hetvenedik születésnapján. 1916. november 22-én egész oldalas, gyászkeretes cikkben tudósítottak Ferenc József haláláról. 1918 októberében a spanyolnátha nyíregyházi terjedéséről és a vármegye élelmezési nehézségeiről tájékoztattak.²⁷⁴

A korabeli sajtó legnagyobb dilemmáját: tisztességesen informálni az olvasót és a lapot is eladni – a liberalizmusával oldotta meg. A *Nyírvidek* egész fennállása alatt liberális kormánypárti lapként működött, vagyis elfogadta és hirdette a mindenkori kormány politikáját.²⁷⁵ Nyíregyháza történetében nagy jelentőségű volt a *Nyírvidek* napilappá történő átalakulása, ami fénykorában hétköznaponként 1500 példányban készült.²⁷⁶ Akárcsak a *Szabolcsvármegye* című lap, hétfő kivételével minden este megjelent. Délután öt óra után került az olvasói kezébe, mert technikailag így volt kivitelezhető az előállítása. Később az értékesítés szempontjából ez nem volt kedvező, mert addigra a nagy budapesti lapok is megérkeztek.²⁷⁷

Ezek kezdetben csupán az Est Lapkiadó Részvénytársaság²⁷⁸ újságai: *Az Est*, a *Magyarország* és a *Pesti Napló* voltak, amelyek terjesztését, árusítását az Est-konzern nyíregyházi főbizománysaként épp Jóbaék vállalták. A háborús évek alatt megnőtt információs igényt ezzel az új szolgáltatással a *Nyírvidek* kiadóhivatalának fiókvállalkozása elégítette ki.²⁷⁹

A cég 1918 júliusában állította fel fiók kiadóhivatalát a Bethlen u. 2. sz. alatt, ahol előfizetést vettek fel a budapesti lapokra, folyóiratokra, a legújabb könyvekre, és lehetőséget biztosítottak a más lapokban megjelenő hirdetések elhelyezésére is. A kiadóhivatal tette népszerűvé a budapesti bulvársajtó terjesztésének mintájára Nyíregyházán a kolportázst, a lapok utcai standokon történő, rikkancsok általi árusítását.

²⁷⁴ Vertse, 1928. 354., 369., 385., 396.

²⁷⁵ Turcsikné, 1983. 6.

²⁷⁶ Margócsy, 1986. 75.

²⁷⁷ V. B. 189. 2821/1937. Géczy Kálmán jelentése a nyíregyházi Jóba Elek-féle nyomda felülvizsgálásáról. Kelt: [Budapest], 1926 novemberében.

²⁷⁸ Az Est-lapok újságvállalatot a legnagyobb magyar sajtómágnás Miklós Andor hozta létre 1910-ben, megteremtve vele az első színvonalas modern napilap családot. Három tagja volt: a Magyarország, a Pesti Napló és Az Est. A körülbelül 200-476 ezres példányszámában megjelent Est-lapok voltak a legolvasottabb magyar napilapok. Miklós Andor 1923-ban Mikes Lajos vezetésével megalapította Az Est irodalmi rovatát is. 1939-ben a három lapot Miklós Andor özvegyétől Gombaszögi Frida színésznőtől az állam vette át. Ezután a lapok sorvadtak. Kiadóját az Athenaeumot 1947-ben államosították, aminek utódja a Szépirodalmi kiadó lett. Lásd Simon; Buzinkay, 1993. 83., 85., 95., 98.

²⁷⁹ V. B. 186. XIII. 1351/1918. A városi tanács véghatározata 1918. szept. 2-án; Uo. A városi tanács határozata 1925. jún. 22-én.

Az Est-lapok nyíregyházi terjesztésére azok prosperáló időszakában került sor, ami nagyon sikeres vállalkozássá nőtte ki magát. Az árusításukat vállaló Újságbolt néven ismertté vált fiók kiadóhivatalt Bata Sándor vezette, aki a *Szabolcsvármegye* című napilap megszűnésekor lett a *Nyírvidek* munkatársa, korábban pedig, 1916 februárjától 1917 januárjáig az előzőleg említett napilap helyettes szerkesztője volt.²⁸⁰

A város kulturális életében jelentős szerepet betöltő fiók kiadóhivatal az 1920-as években már önállóan működött Bata Sándor és felesége vállalkozásaként, és csupán könyv- és lapterjesztői szerződéses viszonyban állt a Jóba céggel.²⁸¹ Profilja az idők folyamán kibővült. A hírlap- és hirdetőirodájának működtetése mellett könyv-, divatlap- és papírkereskedéssel, gyermekjátékok eladásával is foglalkozott, valamint modern kölcsönkönyvtárat tartott fent.²⁸²

Az Újságbolt terjesztésében 1920-tól már nemcsak az Est-konszern lapjai voltak kaphatók, hanem a magyar katolikus sajtó 1919 szeptemberétől alapított új orgánumai is. Nyíregyháza város tanácsa 1920-ban járult hozzá, hogy a Központi Sajtóvállalat²⁸³ újságot árusító bódékat állíthasson fel a város forgalmas helyein, és azokban a vállalat sajtótermékeit terjeszthesse. A Központi Sajtóvállalat főbizománya Bata Sándor volt Nyíregyházán.²⁸⁴

Egy 1926. májusi kimutatás szerint 14 országos napilap járt Nyíregyházára összesen 2786 példányban, ami együttesen közel kétszerese volt a helyi napilap, a *Nyírvidek* példányszámának. Az országos napilapok nagy részben (79 százalékban) Bata Sándor Újságboltjában történt eladás és előfizetés, illetve utcai árusítás és csak kisebb részben (21 százalékban) postai előfizetés útján kerültek az olvasóikhoz. A 14 lapot a népszerűségük sorrendjében lásd az 1. sz. táblázatban!

²⁸⁰ Margócsy, 1986. 130.; V. B. 189. 2821/1937. Géczy Kálmán jelentése a nyíregyházi Jóba Elek-féle nyomda felülvizsgálásáról. Kelt: [Budapest], 1926 novemberében; László, 2002. 312.

²⁸¹ V. B. 186. XIII. 1351/1918. Bata Sándor 1924. máj. 28-i levele Bencs Kálmán polgármesternek; Uo. Bata Sándor 1920. okt. 15-i levele a polgármesternek; Uo. Az 1924. dec. 19-i városi képviselőtestületi véghatározat; V. B. 189. 2821/1937. Nyíregyháza gyámpénztárának a levele az árvaszéknek 1931. márc. 25-én.

²⁸² Az Újságbolt számlái 1928. szept. 30-án a Polgári Leányiskola Igazgatóságának és 1931. jan. 7-én a Kereskedő Tanonciskolának. XV. 8. 1. d. 8. pallium. Nyíregyháza, Jóba-nyomda, 1891[1892]–1931.

²⁸³ A katolikus egyház még 1917-ben, a polgári forradalom előtt hozzálatott a Központi Sajtóvállalat megszervezéséhez, a kapitalizmus által terjesztett közszellem ellensúlyozásának szándékával, de az csak 1920-ban kezdett működni. Napilapokat indított: a reggelente megjelenő Nemzeti Újságot, a délutáni bulvár Új Nemzedéket – ami a legkelendőbb lapja volt –, az Új Lapot és a német ajkú olvasóinak a Neue Postot. A vállalat adta ki többek között a Képes Krónika című hetilapot, a Magyar Jogi Szemlét, a Nyugat vetélytársaként indított Magyar Kultúrát, a Gondolat című irodalmi és politikai folyóiratot, a Magyarorságot és a Kisgazdakönyvtárat. Lásd Széchenyi, 2004. 1156; Buzinkay, 1993. 105–106.

²⁸⁴ V. B. 186. XIII. 1351/1918. A városi tanács 1921. dec. 9-i levele a Központi Sajtóvállalatnak; Uo. Virágh László levele Bencs Kálmánnak.

1. sz. táblázat
Nyíregyházán árusított újságok (1926)²⁸⁵

	A napilap címe	Eladott példányszám	Előfordulási gyakoriság százalékban
1.	Pesti Hírlap	630	22,61
2.	Esti Kurir	375	13,46
3.	Újság	315	11,31
4.	Az Est	300	10,77
5.	Magyarság	276	9,91
6.	Pesti Napló	224	8,04
7.	8 Órai Újság	165	5,92
8.	Új Nemzedék	113	4,06
9.	Nemzeti Újság	94	3,37
10.	Magyarország	67	2,40
11.	A Mai Nap	67	2,40
12.	Budapesti Hírlap	64	2,30
13.	Magyar Hírlap	50	1,80
14.	Népszava	46	1,65
	Összesen:	2786	100

A legolvasottabb hat lapból került ki a járatott napilapok kb. 76 %-a. A legnépszerűbb hat újság liberális és baloldali lap volt. Ugyanebbe a csoportba tartozott még a kisebb példányszámmal jelenlévő *Magyarország*, *A Mai Nap*, a *Magyar Hírlap* és a *Népszava* is.²⁸⁶ A fennmaradó négy lap közül kettő a kormányhoz állt közel, amelyek részvényeinek többsége gróf Bethlen István miniszterelnök kezében volt. Ezek a kormány félhivatalos napilapjai voltak: a *Budapesti Hírlap* és Bethlen bulvárlapja, a *8 Órai Újság*. A másik két lap a Központi Sajtóvállalat által 1919 szeptemberétől megjelentetett *Új Nemzedék* és a

²⁸⁵ V. B. 186. El. 16/1926. Kardos István kultúr tanácsnok jelentése Bencs Kálmánnak 1926. jún. 1-jén.

²⁸⁶ Sipos, 2004. 103–105.

Nemzeti Újság volt.²⁸⁷ Az 1920-as évek közepén 934 megjelenő újságból 72 volt napilap, vagyis sikerült megőrizni, sőt gazdagítani a századelő színes sajtóválasztékát. Mennyiségileg a kormánypárti lapok domináltak, mivel befolyásuk alá vonták a vidéki újságokat. „Az országos lapok piacán példányszámukat és hatásukat tekintve az ellenzéki, főleg liberális ellenzéki sajtó bírt kiemelkedő jelentőséggel. A kormánypolitikával szemben folyamatosan működött a korabeli sajtó kritikai kontrollja...”²⁸⁸

Nyíregyháza hat legkedveltebb országos napilapjának 1926. májusi forgalmi adatait összehasonlítva az egész országban eladott összes példányszámukkal, illetve a vidékre szállított példányszámukkal, megállapítható, hogy a városunkba járatott lapok népszerűségi indexe inkább az országos sajtóstruktúrával mutatott hasonlóságot és nem a vidékivel. (Lásd a 2. sz. táblázatot!)

2. sz. táblázat

Nyíregyháza legkedveltebb napilapjainak népszerűségi mutatója országosan és vidéken (1926)²⁸⁹

	Az országos napilapok a nyíregyházi népszerűségük sorrendjében	Az országban eladott összes példányszám szerinti népszerűségi sorrendjük	A vidékre szállított példányszámok alapján a népszerűségük sorrendje
1.	Pesti Hírlap	1.	1.
2.	Esti Kurir	3.	9.
3.	Újság	4.	5.
4.	Az Est	2.	3.
5.	Magyarország	5.	2.
6.	Pesti Napló	6.	4.

Az összes és a vidéken eladott példányszámát is figyelembevételével az első helyen a *Pesti Hírlap* állt. Nyíregyházán ugyancsak ez volt messze a legkelendőbb. Ezt követte az *Esti Kurir*, ami Magyarországon 1926 májusában a harmadik legnagyobb példányszámban jelent meg, de vidéken csak a kilencedik helyet foglalta el a népszerűségi listán. Nyíregyházán a harmadik legkedveltebb napilap, az *Újság*, az országos listán a negyedik, a

²⁸⁷ Buzinkay – Kókay, 2005. 207–210.

²⁸⁸ Püski, 2006. 213.

²⁸⁹ V. B. 186. El. 16/1926. Kardos István kultúrtaácsnok jelentése Bencs Kálmánnak 1926. jún. 1-jén.; Sipos, 2004. 104–105.

vidékre járatott lapok között az ötödik volt. Az országban a második és vidéken a harmadik legkelendőbb lap, *Az Est*, városunkban is közkedvelt újságnak számított. A negyedik helyen állt a vásárolt példányszámok alapján. A jobboldali ellenzéki *Magyarság* Nyíregyházán, akárcsak országos viszonylatban az ötödik helyen állt, bár vidéken ekkor a második legnépszerűbb napilapként tartották számon. Végül a *Pesti Napló* szintén az országos átlaggal egyező népszerűséget mutatott Nyíregyházán, így itt is a hatodik helyre került. Vidéken azonban a negyedik leggyakrabban vásárolt napilap volt.²⁹⁰ A számadatok az országos tendenciával megegyezően Szabolcs vármegye székhelyén is az ellenzéki sajtótermékek domináltak.²⁹¹

Nyíregyházán 1925-ben hét engedéllyel rendelkező utcai árus volt, akiknél sajtóterméket lehetett vásárolni. Auspitz Jenő (39 éves) a Hatzel téren, Barzó György (37 éves) a Bessenyei téren,²⁹² Duzsik István (17 éves) a Nyírvízpalota sarkán,²⁹³ Magyar Pál (65 éves) a Korona Szálló²⁹⁴ előtt, Szabó István (33 éves) a Lányi gyógyszer²⁹⁵ sarkán, Szatky Gusztáv (16 éves) az utcákon és Tomasovszky András (41 éves) a Dessewffy téren²⁹⁶ árult. Vagyis Nyíregyháza központi fekvésű, legforgalmasabb helyein kínálták a sajtótermékeket.²⁹⁷

A Jóba cég kiadóhivatalának profilbővülése is bizonyítja, hogy az első világháború végére a kor igényeivel lépést tartó sikeres vállalkozás lett a Jóbáéké, ami akkor érte el a fénykorát. A *Nyírvidéket* is épp ebben az időben tették napilappá. Amikor a háborús időszakban a többi helyi nyomda éppen csak vegetált – Borbély Sámuel anyagi gondokkal küzdött, Klafter Ignác munkalehetőség után kutatott –, ők képesek voltak megújulni, és nyomdájukat a legmodernebb technikával felszerelni. Ennek köszönhetően ízléses tipográfiai kivitelű munkák születhettek náluk, ami miatt a Jóba-nyomda a Tiszántúl nyomdaiparában jelentős helyet foglalt el.²⁹⁸

Könyv- és sajtótörténeti szempontból is fontos nyomtatványokat találunk ebben a periódusban keletkezett termékeik között.²⁹⁹

²⁹⁰ Sipos, 2004. 104–105.

²⁹¹ Uo. 114.

²⁹² Ezt a teret 1920/1930-1952-ig hívták Bessenyei térnek, ma ez a Hősök tere. Lásd Urbán, 1978. 77.

²⁹³ 1914-ben épült A Nyírvízszabályozó Társulat székházaként az akkori a Széchenyi téren, ami 1958-tól Szabadság tér lett. Lásd 115., Urbán, 1978. 73.; Margócsy, 1884. 103.

²⁹⁴ A Dózsa György utcán.

²⁹⁵ Lányi Dezső előbb egyedül, majd Gonda Mihállyal együtt vezetett gyógyszer²⁹⁵ sarkán. Lásd Margócsy, 1986. 79.

²⁹⁶ Ezt a teret 1910 és 1949 között hívták Dessewffy térnek, ami 1952 óta viseli a Bessenyei tér nevet. Lásd Urbán, 1978. 39.

²⁹⁷ V. B 186. X. 42/1925. Az elsőfokú iparhatóság jelentette a rendőrtanácsosnak a Nyíregyháza területén sajtóterméket terjesztők adatait 1925. jan. 17-én.

²⁹⁸ Háger, 1929. 197–198.

²⁹⁹ Az időszak nyomdatermékeinek teljességre törekvő összeállítását lásd a Jóba-nyomda nyomtatványainak bibliográfiájában!

1907-ben nyomtatták Kállay András³⁰⁰ *Régi dolgok újabb idők* című munkáját. Kállay András a *Nyírvidék*ben 1906. május 27. és 1906. december 30. között megjelent visszaemlékezését gyűjtötte össze ebben a kötetben, amire barátjának, Jósza Andrásnak egy évvel korábban megjelent könyve ösztönözte.³⁰¹ „... célom [...] az, hogy kortársaimmal ezúton társalogjam a múlt idők igénytelen emlékeiről, s egyben a fiatalabb ivadék elé tárjam – nem a múltnak komoly képét, hanem ellenkezőleg, annak egyes kedélyes mozzanatait.”³⁰² Ugyancsak ő írta, és adta ki 1908-ban az *Utazás Nyíregyháza körül, hol szekéren, hol gyalog* című könyvet, továbbá 1911-ben az 1889–1911 közötti időszakot felölelő munkáit *Politikai újságcikkeim és beszédeim*, *Köz- és mezőgazdasági újságcikkeim és beszédeim* és *Vegyes közlemények* címmel.

1912-ben Jóbaéknál készült Leffler Béla³⁰³ *Petőfi Svédországban* című műve. Leffler Béla 1909-től lett a nyíregyházi a Kossuth Gimnázium tanára. Ettől kezdve publikált cikkeket a *Nyírvidék*ben a svéd, majd a norvég irodalom népszerűsítésére, és sokat fordított is. 1911-ben több előadásban, cikksorozatban ismertette Ady költészetét a nyíregyházi olvasókkal, 1912-ben pedig az említett Petőfiről szóló tanulmánya jelent meg.³⁰⁴

1915-ben Vertse K. Andor³⁰⁵ újságcikkei könyv alakban láttak napvilágot, *A Szíriusz csillag felé* címmel. Vertse K. Andor a nyíregyházi kulturális élet egyik legszínesebb, legsokoldalúbb egyénisége. 21 éves korában már színvonalas folyóiratot szerkesztett *A Hónap* címmel, aminek szép kiállítása a Jóba-nyomda érdeme volt. Előbb a *Szabolcsvármegye*, majd a *Nyírvidék* munkatársa, termékeny cikkírója, 1922-től 1933-ig az utóbbi napilap felelős szerkesztője is volt.³⁰⁶

1916. február 29-én jelent meg Vietórisz József³⁰⁷ *Levelek a harctérre* című munkája. A szép tipográfiával nyomott kis könyv a szerzőnek a harctéren lévő 18 éves fiához írt 23 levelét tartalmazza. „Ez a kis könyv a harctérre fiamhoz küldött leveleimnek gyűjteménye. [...] Gondolatát apai szívem sugallta, kiadását magyar lelkem javallta.”³⁰⁸

Ugyancsak 1916-ban került ki üzemükből Révész Béla *Jogi tanácsadó és gyakorlati útmutató pénzügyintézetek és részvénytársaságok számára* című könyve.³⁰⁹

³⁰⁰ Kállay András (1839–1919) 1889–1897 között Szabolcs vármegye főispánja volt. Lásd Révai, 11. 158.

³⁰¹ Cserenyák, 1993. 661.

³⁰² Kállay, 1907. 1.

³⁰³ Leffler Béla (1887–1936) író, műfordító, a későbbi stockholmi követségi sajtóelőadó.

³⁰⁴ Cserenyák, 1993. 651.

³⁰⁵ Vertse K. (Károly) Andor (1890–1962).

³⁰⁶ Cserenyák, 1993. 666.

³⁰⁷ Vietórisz József (1868–1954) író, költő, műfordító, egykori iskolájának, az evangélikus főgimnáziumnak a tanára, majd igazgatója volt.

³⁰⁸ Vietórisz, 1916. 6.; Vertse, 1928. 383.; Cserenyák, 1993. 664.; Margócsy – Szilágyi, 2004. 79., 83–84.

³⁰⁹ MZSK Helyismereti Gyűjteménye; Petrik, 2001.

Időszaki sajtótermékek közül ebben a periódusban is a *Nyírvidék* és a *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapja* dominált. Az utóbbi nyomdai előállítási árának felemelését 1911-ben kérte második Jóba Elek. A vármegye törvényhatósága helyt adott a kérelmének, és az addigi 6 K helyett 1912. január 1-jétől 7 K-át fizetett a tőle megrendelt lapért évente. Összesen 254 példányt rendeltek meg abból tőlük, így egy évben 1778 K-át kapott a Jóba cég a hivatalos lap számainak előállításáért.³¹⁰

A két említett lapjuk mellett a Jóba cég a magyar nyelvű sajtó országos tendenciájának megfelelően – amelyre a századfordulót követően a rohamos mennyiségi növekedés volt jellemző –, újabbakat is kezdett nyomtatni 1906 és 1918 között.³¹¹ „1906 körül a lapok száma hihetetlen magasságokba emelkedett: Budapesten 44, vidéken 106 napilap és 33, illetve 143 politikai hetilap jelent meg.”³¹²

A Jóba-nyomda készítette naponként a rövid életű *Független Szabolcsi Újságot* az indulásától, 1907. január 15-től a megszűntéig, 1907. március 19-ig. Az 54 számot megélt 48-as függetlenségi napilap felelős szerkesztője Inczedy Lajos volt. Egyik kiadója is ő volt a függetlenségi napilapnak, a másik pedig Jóba László. Az első számban olvasható beköszöntőjükben sajátos kettősség figyelhető meg a lap célkitűzésére vonatkozóan. Egyszerre kívántak pártok feletti, illetve a függetlenségi párt mellett elkötelezett politikai napilap lenni. „*Független és függetlenségi újság akarunk lenni [...] teljes bizalommal viseltetünk a függetlenségi pártnak vezérpolitikusai [...] iránt [...] A vármegyei és városi közdolgozokról mindig hű és gyors értesüléseket fogunk hozni [...] tért engedve itt minden politikai pártállásra való tekintet nélkül.*”³¹³

Három évvel később megjelent egy újabb függetlenségi napilap a városban, ami szintén a Jóba Elek Könyvnyomdában készült, a *48-as Szabolcsi Hírlap*. A Szabolcsvármegyei 48-as és Függetlenségi Párt hivatalos lapjának 69 száma látott napvilágot 1910 májusa és augusztusa között. Ez a lap sem tudta hosszú ideig szolgálni a beköszöntőjében megfogalmazott célkitűzéseit. „*Politikai programunk a függetlenségi és 48-as párt programja teljes egészében [...] Társadalmi és közéleti programunk egyetlen célt ismer: minden erőnkkel és tudásunkkal szolgálni a vármegye és Nyíregyháza város minden igaz érdekét.*”³¹⁴

³¹⁰ IV. B. 402. 59/1911. Szabolcs vármegye törvényhatóságának 1911. október 11-i K. 20937. Bgy. 1009/1911-es határozata.

³¹¹ A vizsgált periódus valamennyi időszaki kiadványát lásd a Jóba-nyomda nyomtatványainak bibliográfiájában!

³¹² Buzinkay – Kókay, 2005. 154.

³¹³ László, 2002. 88–89.

³¹⁴ Uo. 15.

Jóbáéknál készült a polgári radikalizmus eszméiért, a demokráciáért küzdő *Igazság* című szépirodalmi és társadalmi hetilap 1911 júliusától 1912 márciusáig. A lap főszerkesztője Kalmár Ede volt, akivel Jóba Eleknek az említett afférja volt. A magát a haladás mellett elkötelező lap a következő céllal indult 1910. december 30-án: „*Vágyaink a becsületes meggyőződések propagálása, terjesztése [...] felszínen tartani a kis emberek bajait, küzdeni a népjogok megvalósulásáért ...*”.³¹⁵

Ugyancsak a Jóba-nyomdában látott napvilágot egy szépirodalmi, művészeti és tudományos folyóirat is *A Hónap* elnevezéssel, fennállásának rövid ideje alatt: 1911. októbertől 1912. márciusig. A hat szám kiadását megért folyóirat szép nyomással, a kor divatos tipográfiai irányzatának megfelelően, szecessziós címbetűkkel jelent meg. A folyóiratot a *Nyírvidék* későbbi felelős szerkesztője, Vertse K. Andor indította meg Ballay Gyulával és Kubinyi Imrével közösen. A vidéki irodalmi élet fellendítésének céljával indult folyóiratban a szépirodalom és a művészetek mellett tudományos cikkek is helyet kaptak. Megjelentek benne többek között Leffler Béla írásai is, például Adyról és Strindbergről egy-egy tanulmánya. Az akkori Nyíregyháza fiatal szépíróinak, gondolkodóinak a lapja volt. A címe valószínűleg a Nagyváradon 1908-ban megalakult Holnap Társaságra és ugyanilyen című két versantológiájára vezethető vissza. Vertse és barátai szívesen nevezték magukat hónaposoknak, de ők nemcsak verseket közöltek. *A Hónap* szerkesztői is vállalták a friss művészeti eszményeket. A folyóirat modernsége abban is megnyilvánult, hogy női munkatársai is voltak. *A Hónapra* még Budapesten is felfigyeltek.³¹⁶

Több mint egy évig (1914 decemberétől 1915 decemberéig) Jóbáék állítottak elő egy országos terjesztésű szakfolyóiratot, a *Philateliát*, ami az Első Magyar Alkalmibélyeg Gyűjtők Egyesületének volt a hivatalos lapja.³¹⁷ Ez volt az általuk nyomott egyetlen országos időszaki kiadvány.

Közigazgatási, pénzügyi, ügyvédi, iskolai és egyéb hivatalos nyomtatványokból hatalmas raktára volt, és e nyomdatermékekből Szabolcs vármegye legtöbb települését, sőt 1910–1912 és 1915–1917 között magát a megyeszékhelyet is a Jóba-nyomda látta el. A közigazgatási nyomtatványféleségek valóságos tárházát kínálták az érdeklődőknek. Készítettek űrlapokat nyugtákhöz, kötelezvényekhez, meghatalmazáshoz, születési, házassági, illetve halotti anyakönyvi kivonathoz, munkakönyvhöz, cselédkönyvhöz, felhíváshoz. Ezenkívül különböző hivatalok, intézmények által kiadott szabályrendeleteket, hivatalos jelentéseket,

³¹⁵ László, 2002. 117.

³¹⁶ Uo. 114.; Vertse, 1928, 545.; Margócsy, 1983. 63–65.

³¹⁷ László, 2002. 250–251.

jegyzőkönyveket, nyilvántartásokat, szerződéseket, összeírásokat, kimutatásokat, stb. állítottak elő.³¹⁸

Szociális szempontból is fontos vállalat volt a Jóba-nyomda, mert ekkor már több mint 20 embernek adott folyamatosan munkalehetőséget. A töretlen ívű fejlődést azonban megszakította a tulajdonos korai, 1918. augusztus 18-án nyelvrák miatt bekövetkezett halála.³¹⁹ Kollégái olyannak írták le a *Nyírvidék* gyász-számában, amilyen volt. *„Egész közéleti munkája és fölfogása olyan kristálytisztta volt, mint amilyen tiszta az élete. Gondolkodásában nemes, úri és megértő, érzéseiben meleg és ragaszkodó, nézeteiben modern, haladó és magyar volt Jóba Elek. Evvel a gondolkozással, ezekkel az érzésekkel, ilyen nézetekkel szolgált a közt ő maga és az újságja. [...] Rajongva szerette ezt az újságot, mert használni tudott az újsággal minden nemes gondolatnak. [...] annyi ambícióval, olyan egész lélekkel állította a köz szolgálatába az újságját, mintha egész élete a fölvetett kérdés megoldásán múlt volna.”* A Jóba-háznál dr. Bartók Jenő református lelkész mondott gyászbeszédet. Azután négylovas gyászhintón indult utolsó útjára második Jóba Elek, díszruhás városi hajdúk kíséretében az Északi temetőbe. A sírnál dr. Garay Kálmán városi tanácsos emlékezett meg az elhunyról egykori kartársai, a városi tisztviselők nevében. A Jóba-nyomda munkásainak búcsúját Kazimir Károly tolmácsolta.³²⁰

A 37 éves korában eltávozott Jóba Elek nemcsak a vállalatában, hanem a családjában is óriási űrt hagyott maga után. Lányai: Sarolta és Katalin kilenc-, illetve hét-, fia, Elek pedig hatéves volt ekkor.³²¹ Nem sokkal halála előtt Drezdából, Dr. Lahmann Szanatóriumából egy, a feleségének írt hosszú levelében foglalta össze végakarátát a nyomda továbbvitelével, valamint hitvesével és gyermekeivel szemben támasztott elvárásaival kapcsolatban. A vállalkozást szeretett feleségére hagyta. *„Azonnal láss hozzá a nyomdához...”* – tanácsolta neki. A nyomda szakszerű irányítását az üzletvezetőjétől, Weisz Manótól várta: *„Weisz úr szaktudással tovább fogja nélkülem is vinni tudni az üzemet.”* Testvérének, Lászlónak a nyomdába kerülését ellenezte, mert *„Neki jövője van a Franklinban, és itthon ő elveszett, rossz hírű ember.”*

Lányai nevelését jó helyen tudta a felesége kezében, akitől azt kérte, hogy *„Tanuljanak, de csak nyelveket és kereskedelmet!”* Fia taníttatását illetően úgy rendelkezett, hogy a gimnázium befejezése után Németországban végezzen kereskedelmi szakiskolát,³²² és két éven át valamelyik lipcsei – vagy esetleg más német – nagy nyomdában sajátítsa el a

³¹⁸ V. B. 189. 2821/1937. A Jóba-nyomda raktári nyomtatványainak leltára 1930. dec. 31-én.

³¹⁹ XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1918.

³²⁰ Vertse, 394–396.

³²¹ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elek halálesetének felvétele 1918. aug. 19-én.

³²² „Ebben az iskolatípusban tanítottak könyvelést, közgazdasági és jogi ismereteket, gépelést, azaz csupa olyan tárgyat, amelyek egy üzletvezető számára nélkülözhetetlenek.” Lásd Erdész, 1990. 90.

nyomdász mesterséget. Legnagyobb tervei az akkor még csupán hatéves fiával voltak. Azt akarta, hogy ő legyen „szép, jövedelmező” vállalatának majdan a vezetője, a család támasza és a korai halála miatt megghiúsult „sok-sok nagy, szép” tervének a megvalósítója. Reménykedett abban, hogy fia szeretni fogja azt a mesterséget, amit a nagyapja és az édesapja is művelt. Feleségét arra kérte, hogy bátorítsa őt e szép hivatás elsajátítására, illetve folytatására; óvja őt a reá váró buktatóktól; valamint tudatosítsa benne, hogy a kis Elek feladata majdan édesapja helyére lépni. A hamarosan bekövetkező halál tudatában is rajongással írt szakmájáról, és azt hangsúlyozta, hogy milyen nagyon lelkesedett érte. „*A betű hatalma! Ideális foglalkozás.*”

Nevelési tanácsokkal és gyakorlati, anyagi kérdések megoldására tett javaslataival is ellátta feleségét a mindennapi életben rá váró nehézségek leküzdéséhez. Tudatta vele, hogy mely bankoknál helyezte el a 24 000 K-ás életbiztosítását és a 10 000 K értékű értékpapírjait. Ezekből az összegekből szándékozott az 1914-ben épített székházuk törlesztését fedezni. Gondoskodott akkor még hajadon két húgáról: Ilusról és Bertusról is, akik velük együtt laktak akkor. Minden más vagyonát a feleségére hagyta. „*Minden a tied legyen egyetlen drága életem hű párja, akit nem tudok még a másvilágon sem pótolni senkivel. Fifikénk³²³ ha megnő, megnőszül, váltsa meg a nyomdát tőled. Isten segítségével talán már akkor szép értéket fog képviselni.*”

Hálával gondolt felesége szüleire, akik sokat segítettek neki. Soraiból tudhatjuk meg, hogy vállalata felvirágoztatásához apósa, Gróman Géza anyagilag hozzájárult. Gróman Géza uradalmi igazgató volt Királytelken.³²⁴ 1909-ben a 100 nyíregyházi virilis között a 46. helyen találjuk a nevét, aki a város egyik legtöbb adót fizető polgáraként 1906 és 1918 között képviselőtestületi tag volt.³²⁵

Feleségét arra kérte, hogy haladéktalanul sajátítsa el a vállalatban addig általa végzett gazdasági ügyek intézéséhez szükséges ismereteket, és tekintse ezt a munkát szívügyének, mint ahogyan ő is tette, hiszen élete értelmét a nyomda és a Nyírvidék adta. „*Ülj le az asztalomhoz, és én melletted leszek. Érezni fogod közelségemet. Segítségedre leszek! Rövidesen meg fogod szeretni, hisz feltalálod benne minden munkám, ambícióm, tervem, vágyamat. Én nem tudtam volna élni a nyomda és a Nyírvidék nélkül. Ahogy én szentnek tartottam apám véres verejtékkel létesített, s fenntartott szerzeményét, megbecsültem, s az ő*

³²³ Elek fiuk.

³²⁴ A Nyíregyházához közel fekvő Királytelek ma Nyírtelek néven ismert.

³²⁵ Lásd V. B. 186. XIII. 16/1900. Nyíregyháza város képviselői tagjainak névjegyzéke az 1910. évre; Margócsy József: Nyíregyházi képviselői tagok, 1900–1944. Gépírat. Lásd a levéltár segédkönyvtárában!

emléke ellen elkövetett véteknek tartottam annak elhanyagolását – légy, legyetek Ti is úgy vele!”³²⁶

Második Jóba Elek múlhatatlan érdeme volt a teljes vállalat újjászervezése, a nyomda új épületbe költöztetése, modern gépekkel való ellátása, anyagkészletének fölfrissítése. Ő kezdte megjelentetni a *Nyírvideket* előbb hetenként kétszer, utóbb naponta. Jóba Elek látott hozzá kiadóhivataluk szolgáltatásainak kibővítéséhez. Modern gondolkodású, kötelességtudó, alkalmazottai iránt felelősséget érző ember volt, aki egy virágzó vállalatot hagyott maga után rövidre szabott, de annál tevékenyebb pályafutása eredményeként.³²⁷

A Jóba cég fejlődésének megtorpanása, majd hanyatlásának kezdete: 1918–1926 között

Feltételezhetjük, hogy a kiváló üzleti érzéssel megáldott és a pénzügyi kérdésekben tájékozott egykori városi alszámvevő – aki éppen az első világháború alatt virágoztatta fel vállalatát – jobb eséllyel tudta volna felvenni a harcot a forradalmak, a román megszállás, majd a gazdasági világválság okozta nehézségekkel, mint az özvegye, aki férje halálát követően az egész vállalkozás tulajdonosa lett. A nyomdát, a könyv- és lapkiadó-vállalatot a tíz évnyi házasság után 30 évesen özvegyen maradt Gróman Ilona³²⁸ irányította, amit az 1884. évi XVII. tc. 40. paragrafusa tett lehetővé. Ebben Weisz Manó üzletvezető, majd 1921. április 20-tól Urbán Ferenc művezető segítettek. Az utóbbi Weisz helyettese is volt, és a nyomda munkásai közül úgy emelkedett ki, hogy autodidakta módon képezte magát.³²⁹

Második Jóba Elek halála után a nyomda már nem fejlődött tovább. Gépparkjának utolsó számottevő frissítésére 1923-ban került sor, amikor egy kisebb (30 x 47 cm-es) nyomófelületű tégelynyomású gyorsajót vettek. Azt követően azonban nemhogy nagyobb beruházások nem történtek, hanem egyre inkább a máról holnapra élés tendenciája erősödött fel – ami az újságnyomtatáshoz szükséges rotációs papír egészen kis tételekben történő megvásárlásában teljesedett ki –, és kezdtek fokozatosan felélni a tőkéjüket. A két világháború közötti nehéz gazdasági viszonyokon kívül sokat rontott a nyomda helyzetén Weisz Manó felelőtlen üzletvitele, a fiatal özvegy járatlansága a gazdasági ügyekben és a költekező életmódja is.

³²⁶ Második Jóba Elek levele feleségének Drezdából, a Dr. Lahmann Szanatóriumból 1918 nyarán. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

³²⁷ Vertse, 1928. 534.

³²⁸ XXXIII. 1. Nyíregyházi házassági anyakönyv, 1908.; Uo. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1954.

³²⁹ Vertse, 1928. 536.; V. B. 189. 2821/1937. Néhai Jóba Elek hagyatéka ügyében az árvászéken felvett jegyzőkönyv 1931. ápr. 2-án.

Weisz Manó, mint üzletvezető Jóba Elek mellett vitathatatlan érdemeket szerzett a vállalat fejlesztésében, de a tulajdonos halála után már nem tudott megbirkózni a ráháruló megduplázódott feladatokkal. Továbbra is nagy figyelmet fordított a vállalkozás üzleti részére, de az adminisztráció és a könyvelés ellenőrzésére, nyomon követésére – ami egykori főnöke feladata volt –, már kevésbé. Így válhatott az évek során a cég üzletvitele áttekinthetetlenné; pénzkezelésének, rentabilitásának, árukészletének, a megrendelt munkák szállításának ellenőrzése lehetetlenné.

Jóba Elek felesége már gyermekként hozzászólt a jómódhoz, és nagy igényeiből később sem engedett. Rendszeresen vásárolt magán célra budapesti cégektől személyesen, illetve postai úton. Gyermekai neveltetésére és szükségleteinek fedezésére erőn felül költött, idősebbik lányát Svájcban taníttatta.³³⁰

Annak érdekében, hogy az árvaszék el ne marasztalja a túlzott háztartási kiadások miatt, még attól sem riadt vissza, hogy megmásítsa a könyvelést, amire az 1926. évi októberi kivizsgáláskor derült fény. Ilyen eset történt 1924. december 31-én, amikor 100 000 000 K-át áruszámlára, vagy 1925. december 31-én, amikor Jóba Elekné budapesti útiköltségei, budapesti törülköző vásárlása stb. címen 55 726 000 K-át a vegyes kiadások számlára könyveltek át, mindkét esetben a háztartási költségek számláról.³³¹

Az említett körülmények miatt a Jóba Elektől megörökölt jól működő cég – aminek 1919 első negyedévében mindössze 12 293 K 06 fillér adóssága volt – anyagilag teljesen meggyengült az 1920-as évek közepére.³³²

1918 októberétől 1919 júliusáig előállított és a Debreceni Királyi Ügyészséghez beszolgáltatott nyomdatermékeikről készült kimutatásuk szerint az időszakos lapok kivételével abban a tíz hónapban 445 különböző nyomdaterméket, főként aprónyomtatványokat állítottak elő.³³³

A Jóba-nyomda vezetői kénytelenek voltak a forradalmak és a román megszállás diktálta körülményeket tudomásul venni, ha munkához akartak jutni. Így az említett időszakban a szokásos gyászlapok moziplakátok, körlevelek, városi és vármegyei hirdetések mellett elkészítették a néptanács, a katonatanács és a direktórium különböző hirdetményeit, köz-

³³⁰ Negyedik Jóba Elek szóbeli közlése 2005. márc. 5-én.

³³¹ V. B. 189. 2821/1937. Medgyessy Pál, Kazár Pál et al. Jelentése Nyíregyháza város Árvaszékének a Jóba-nyomdánál tartott felülvizsgálatokról 1926. okt. 29-én.

³³² V. B. 189. 2821/1937. Nyíregyháza város Árvaszéke 1931. ápr. 2-i határozata; Uo. Nyíregyháza város Árvaszéke 1931. márc. 27-i jelentése a tiszti főügyésznek; Uo. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1926. okt. 12-én; Uo. Jóba Elekné levele az árvaszék elnökének, Bencs Kálmánnak 1931. szept. 25-én; Uo. az árvaszék véghatározata 1927. dec. 31-én; Uo. Minder Ernő revizor jelentése Nyíregyháza Árvaszékének a Jóba Elek Könyvnyomdája és Könyvkötészete vállalatnál tartott felülvizsgálatáról. Kelt: Budapesten, 1926. nov. 15-én; Uo. Medgyessy Pál, Kazár Pál et al. Jelentése Nyíregyháza Árvaszékének a Jóba-nyomdánál tartott felülvizsgálatokról 1926. okt. 29-én.

³³³ V. B. 186. XIII. 6/1918. Kimutatás az 1919. évben Jóba Elek cég nyíregyházi nyomdájában előállított sajtótermékekről.

leményeit, tájékoztatóit, körparancsait, a szociáldemokrata párt felhívásait, röplapjait – köztük Kazimir Károlyét is.³³⁴

A megszálló csapatok parancsnoksága is rendelt tőlük. A munkadíjat viszont 1/3-ad, 2/3-ad részben a város és a vármegye fizette ki. A Jóba cég készítette el a román parancsnokság 35 fajta rendeletét 50–50 példányban és más kisebb nyomtatványát összesen 4308 K értékben.³³⁵

Az egyik legnagyobb gondot az első világháború végén jelentkező rendkívüli mértékű papírhiány okozta a vállalat vezetőinek, ami Nyíregyházán a román megszállás alatt – 1919. április 27-től 1920. március 10-ig – érte el a tetőfokát. A román hadsereg a vidéki közigazgatást, a postaforgalmat és a sajtót is ellenőrizte. Mikecz István alispán panaszkodott ugyan a szegedi ellenforradalmi kormánynak a román túlkapások miatt, de más antantcsapatok híján kívánatosnak tartotta jelenlétüket a „*vörös uralom visszatérése*” ellen. A megszállók különösen súlyos terhet jelentettek a vármegye számára. A jószágállomány és a gazdasági felszerelés 75 %-át, az iparvállalatok gép- és nyersanyagkészletét teljes egészében Romániába szállították. A helyi nyomdák működését is megbénították. A Jóba-nyomdának ekkor is volt megrendelése, bár kevesebb, mint korábban. Továbbra is kiadták a *Nyírvidéket*, de kénytelenek voltak az addigitól eltérő kivitelben forgalomba hozni: előbb 4, végül 2 oldalas számokban a rotációs fehér újságpapír hiánya miatt durva minőségű barna és sárga papíron. A megjelenési idejét is át kellett tenniük délelőtt 11 órára. A lap hasábjait Mosoiu, Mardarescu, Constantinidi, Obogeanu, Mihaescu tábornokok és Fruncescu román ezredes parancsai uralták. A szerkesztőségnek meg kellett küzdenie a román katonai parancsnokság szigorú cenzúrájával is, ami gyakran egész oldalakat törölt az amúgy is egyre rövidebb *Nyírvidékből*. A román katonai cenzúrabizottság 1920. február 29-ig ellenőrizte a lap tartalmát.³³⁶

³³⁴ 1918 novemberében nyomtatott aprónyomtatványok: Budapestről katonaság érkezett – 200 db, Polgárok! Nők! Munkások! – 200 db, Kazimir Károly: Magyarország munkásai – 1500 db, Nyíregyháza népéhez – 200 db, A néptanács hivatalos tájékoztatója – 200 db, Katonák! Testvérek – 2000 db, Emberek! – 1000 db, Katonatanács: Behívóparancs – 500 db, Szociáldemokrata párt: Rokkant katonák – 500 db. 1918. december: Szociáldemokrata párt: Ismeretterjesztő előadás – 1000 db, Szociáldemokrata párt röplapja – 3000 db, Szociáldemokrata párt: Nyíregyháza népéhez – 1000 db, 1919. február: A vörös lobogó – 500 db. 1919. március: Direktórium: Mindenkihez – 500 db, Direktórium: Körparancs – 600 db. 1919. április: Direktórium: Parancs – 600 db, Direktórium: Választási rendelet és utasítás – 1000 db, 5. vörös hadosztály: Be a vörös hadseregbe, Csak az fog enni, aki dolgozik – 500–500 db, 5. vörös hadosztály: 5. vörös hadosztály: Parancs – 5000 db. Lásd V. B. 186. XIII. 6/1918. Kimutatás az 1919. évben Jóba Elek cég Nyíregyházi nyomdájában előállított sajtótermékekről.

³³⁵ V. B. 186. III. 1176/1919. A Jóba-nyomda által 1919. jún. 7-én és jún. 10-én kiállított számlák a Román Nyíregyházi Térparancsnokságnak; Uo. Polgármesteri jelentés az alispánnak 1919. jún. 20-án; Uo. Polgármesteri határozat a házipénztár számára 1919. júl. 18-án; V. B. 186. III. 2287/1919. Jóba Elek Könyvnyomda számlája a Nyíregyháza város Közellátási Hivatalának 1919. szept. 20-án; Uo. Polgármesteri határozat a közellátási hivatal számára 1919. nov. 20-án.

³³⁶ Vertse, 1928. 398., 401., 404., 409.; Margócsy, 1986. 74.; Cservenyák, 1993. 382.; Romsics, 2001. 134.

Az évekig tartó papírhány új lapok alapítását nem tette lehetővé, és a még megmaradtak számára pedig komoly nehézségeket okozott, hiszen a rendelkezésre álló papír szétosztása fontos hatalmi eszköz volt az éppen uralmon lévő kormányok kezében. Erre jó példa Durand Félix,³³⁷ a Kereskedelmi Minisztérium papírügyi miniszteri biztosa és özvegy Jóba Elekné levélváltása 1920 áprilisában. Durand Félix ugyan elfogadta a tulajdonosnő hiányosan kiállított papír-kiutalási kérelmét, és engedélyezte számára a kért mennyiségű papírt, de figyelmeztette arra, hogy a jövőben feltétlenül csatolja a nyomtatványmintákat és az egyes tipográfiai munkák hivatalosan igazolt megrendeléseit, valamint tüntesse fel a példányszámokat.³³⁸

A nyersanyaghiány országos jelenség volt, és valamennyi iparágat, illetve iparost érintette. Helyi szinten a polgármester, a rendőrkapitány és a munkástanács 1919. március 28-án rendeletben szabályozta „... a termelés és munka folyamatosságának biztosítása érdekében...” az alapanyaghoz jutást, a szakszervezeteknek kiemelt szerepet adva abban. „... minden iparos, akinek anyagra van szüksége, jelentkezzen a saját szakszervezeténél, mely a beszerezni kívánt anyag pénzbeli ellenértékének befizetése ellenében két teljesen azonos tartalmú utalványt állít ki ahhoz a kereskedőhöz, akinél az illető iparos az anyagot beszerezni óhajtja. [...] az a kereskedő, akihez az utalvány intéztetett köteles az utalványban felsorolt anyagokat, de csakis azokat, az utalvány átadása ellenében kiszolgáltatni. A kereskedő a neki anyagok ellenében átadott utalványokat összegyűjti, és megőrzi, s az anyagok árának megállapítása után ezeknek az utalványoknak az illetékes iparos szakszervezetnél leendő benyújtása ellenében fogja a szakszervezettől [az] áru ellenértékét kézhez venni.”³³⁹

A tanácsköztársaság bukását követő években a nyomdaipar országos viszonylatban is válságos helyzetbe került. „A Nyomda- és Rokonipar, a nyomdatulajdonosok lapja is egymás után közölte a *Morbus Typographicus*, a tizenkettedik órában stb. című cikkeket, s arról panaszkodott, hogy »égő ház ... a magyar nyomdaipar. Helyzete válságos. A nyersanyag drágulása már alig elviselhető. A munkabérek egyre emelkednek. Az adók fojtogatnak. A termelési nehézségek napról napra fokozódnak«.”³⁴⁰

Így érthető, hogy 1920 márciusában Jóba Elekné arra panaszkodott az alispánhoz írt levelében, hogy a forradalmak után zavarok álltak be a nyomdája működésében. Ezek túlzott

³³⁷ Az 1882-ben alakult Első Magyar Papír Rt. Vezetője, a Magyar Nyomdászok Társaságának tagja. Lásd Tóthné, 2001. 193.

³³⁸ V. B. 186. III. 871/1920. Durand Félix levele özv. Jóba Eleknének. Kelt: Budapesten, 1920. ápr. 9-én; Uo. Durand Félix levele Nyíregyháza Rt. város polgármesterének, Bencs Kálmánnak. Kelt: Budapesten, 1920. ápr. 9-én; Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 173.

³³⁹ XVI. 101. A polgármester, a rendőrkapitány és a munkástanács 1919. március 28-án rendelete a nyersanyag beszerzésről.

³⁴⁰ Benda – Irinyi, 1961. 233.

bérkövetelésekkel kezdődtek, és a tulajdonosnő szavaival élve az üzem teljes kommunizálásával végződtek.³⁴¹ A forradalmak idején a *Nyírvidék* is elveszítette önállóságát, hasábjain csupán az események kommentárok nélküli rövid közlésére szorítkozott. A Jóbáné által említett „csapásokat” még távolról sem tudta a vállalat kiheverni 1920 elejéig. Valóban ebben az időben erősödött fel a szakszervezetbe tömörült nyíregyházi nyomdászoknak az érdekérvényesítési törekvése. Más nyomdatulajdonosnak is számolnia kellett vele. Így például Klafter Ignác ellen egy alkalmazottja, Papp Mihály nyomdászsegéd keresetet indított 1922-ben, mert szerinte a munkaadója őt minden indok nélkül bocsátotta el, és nem kapta meg tőle az egy heti felmondási időre járó fizetését sem. Papp Mihály a helyi segélyező egyesület bizalmi férfinak volt, és összeférhetetlen ember hírében állt. A munkatársai is rettegetek tőle, mert többször megfenyegette őket. Állandóan lázított, és munkaadójuk ellen hangolta kollégáit. A Jóba-nyomdában dolgozó Imricsák Alberttel együtt próbálta munkabeszüntetésre kényszeríteni a Klafter-nyomda munkásait annak érdekében, hogy a tulajdonos visszavegye őt, „... mert az nem lehet, hogy egy bizalmi férfit oly könnyen kitegyenek. Azt is mondotta Imricsák, hogy tartsunk össze, és ne dolgozzunk, ne hagyjuk a kollégánkat a főnökkel szemben még akkor sem, ha a főnöknek is van igaza.” – vallotta ebben az ügyben Bácsy László, a Klafter cég egyik nyomdásza.

Ekkor már a nyomdatulajdonosok jogosan tartottak az alkalmazottaik szervezkedéseitől, mert ők a szándékos zavarkeltéstől sem riadtak vissza. Így történt ebben az esetben is. Ez Heiszler Jenő szavaiból derült ki, aki társaival együtt működtetett önálló vállalkozását 1921 júliusában lemondta,³⁴² és akkortól a Jóba-nyomda alkalmazásában állt. „*Heiszler Jenő úgy nyilatkozott Bácsy László előtt, hogy a [Jóba-] nyomdának érdeke miszerint más nyomdában zavart csináljon, és arra bujtogatta Bácsy Lászlót, hogy hagyja ott munkaadóját, menjen be a Jóba cég üzletvezetőjéhez, aki egész biztosan fogja alkalmazni, és több ízben le akarta itatni, hogy ne tudjon dolgozni.*” – vallotta a Klafter cég két alkalmazottja: Bácsy László nyomdász és Broda András nyomdászsegéd.³⁴³

1921 februárjában jött létre a Gutenberg Kör. Alakuló gyűléséről február 15-én tudósított a *Nyírvidék*. Ezt a közművelődési egyesületet Nyíregyháza munkássága hozta létre, tisztán kulturális, önképzési céllal. Már a neve is jelezte, hogy a létrejöttében a város nyomdászainak – elsősorban a Jóba-nyomda alkalmazottainak – volt meghatározó szerepük.

³⁴¹ Az ellenforradalom győzelme után, az ország közhangulatának átalakulásával egy időben a forradalmaktól való elhatárolódás került előtérbe. Lásd Püski, 2006. 41.

³⁴² Lásd bővebben az adattár 15. fejezetében!

³⁴³ V. B. 186. XIII. 1351/1918. Jóba Elekné levele az alispánnak. Kelt: Nyíregyházán, 1920. márc. 6-án.; V. B. 186. X. 33/1922. Klafter Ignác és Papp Mihály perének tárgyalási jegyzőkönyve 1922. ápr. 13-án; Uo. Broda András, és Broda Andrásné tanúvallomási jegyzőkönyvei 1922. febr. 7-én; Uo. Bácsi László tanúvallomási jegyzőkönyve 1922. febr. 6-án.; Vertse, 1928. 398.

Az elnök Vertse K. Andor, a *Nyírvidék* szerkesztője, a titkár Téger Béla, a lap helyettes szerkesztője lett. Tagjai között találjuk Szlovik Andrást és Imricsák Albertet, a Jóba cég nyomdászait is. Az előbbi rendezői funkciót töltött be, az utóbbi a kör pénztárosa volt. Az egyesület jegyzőjének Orosz Károlyt, az egyik ellenőrének Fiók Albertet választották meg, akik szintén nyomdászok voltak.³⁴⁴

Az 1918. októberi forradalom győzelme után az egyesületek száma rohamosan szaporodott, ami 1919 után ugyanilyen lendülettel folytatódott. A nyíregyházi munkások, illetve a nyomdászok szervezkedésére, kulturális egyesületeik létrehozására is azért kerülhetett sor, mert a Bethlen-kormány elismerte a különböző szakmai-érdekképviseleti intézmények – kulturális testületek, gazdasági egyesületek, stb. – létét a társadalmi önszerveződés formáiként. Ezek ugyanis alkalmasak voltak egyrészt a társadalmi konfliktusok kezelésére, másrészt arra, hogy megerősítsék a felsőbb rétegek társadalmi helyzetét, vezető szerepét.³⁴⁵

1923. március 25-én a városban folyó sztrájkokról és bérharcokról beszámolva a nyomdászok béremelés-követeléséről is tudósított a *Nyírvidék*. „*A nyomdaiparban hosszú ideig nyugalom volt, s munkaadók és munkások között állandó békét biztosító, központból irányított megállapodás jött létre. Ezt az index-számokon alapuló megállapodást azonban a munkaadók felmondták, s esetről-esetre egyeztek meg a munkásokkal. Így állott elő az az eset, hogy a legutóbb bekövetkezett nagy drágulással szemben, és a többi iparághoz képest, a nyomdászok bére elmaradt, s most előnyösebb megegyezés érdekében mozgalmat indítottak a nyomdászok is.*”³⁴⁶

Az említett esetek azt bizonyítják, hogy a Jóba Elekné által 1920 márciusában jelzett probléma állandósult, és az alkalmazottak egyre jobban védték jogaikat, érdekeiket a munkaadójukkal szemben. Az sem elhanyagolandó tényező, hogy 1919 elején a Nyíregyházán 1905-ben megalakult SZDP vette kezébe az irányítást a városban, aminek a vezetői épp az ő nyomdászai közül kerültek ki. Országos viszonylatban ugyan „... 1919–1920 folyamán egyes politikusok hosszabb távon a szociáldemokrata párt megszüntetésének lehetőségével is számoltak, viszonylag hamar kiderült, hogy a szociáldemokrácia nem iktatható ki a hazai politikai életből. Ezért a későbbiekben működésük ténye elfogadottá vált...”³⁴⁷ Nyíregyházán vezető szerephez jutott az SZDP, ami összefüggésbe hozható a tagság társadalmi összetételével. „Az értelmiségiek, hivatalnokok, pedagógusok is ehhez a

³⁴⁴ Vertse, 1928. 537.; Gyarmathy, 1982. 94.

³⁴⁵ Püski, 2006. 216., 248.

³⁴⁶ Gyarmathy, 1982. 140–141.

³⁴⁷ Püski, 2006. 43.

párthoz állnak át nagyobb bizalommal, főleg Kazimir Károly nyomdász hatására.”³⁴⁸ Ő a Jóba cég nyomdászsegéde volt, akárcsak Schmidt Mihály. Mindketten fontos szerepet töltek be a helyi szociáldemokrata pártban és Nyíregyházán az 1920-as évek elején megindult szakszervezeti mozgalomban. A szakszervezethez csatlakozás elsősorban az építőmunkások körében nőtt. A nyomdászok szervezett dolgozóinak száma kisebb volt, de a képzettségük biztosította a szellemi vezető szerepüket – Kazimir Károly és Schmidt Mihály személyében.³⁴⁹ Kazimir Károly a szociáldemokrata párt elnöke is volt. A tanácsköztársaság idején a direktórium tagjaként játszott fontos szerepet. A *Nyírvidék* több alkalommal közölte a beszédeit, előadásait. Például 1914. január 22-én a Munkás Otthonban *A gazdasági élet fejlődési menetéről* címmel tartott előadását, 1919. március 18-án a Zöldség téren a több száz ember előtt tartott március 15-i beszédét ismertették, 1919. február 27-én *Járási népgyűlés Tiszalökön* című tudósítása került a lapba.³⁵⁰

Kazimir Károlyon és Schmidt Mihályon kívül a Jóba cég több dolgozója is tagja volt még az SZDP-nek – Téger Béla a *Nyírvidék* helyettes szerkesztője vagy Fazekas János nyomdászsegéd is, az utóbbi vezető pozícióban.³⁵¹

A Friedrich-kormány hatalomra jutása után szinte azonnal megkezdte a forradalmak, elsősorban a tanácsköztársaság résztvevőinek felelősségre vonását. 1919. augusztus 19-én gyorsított bünvádi eljárásokat vezettek be, amelyek perrendtartásában a szocializálások és a rekvirálások lopásnak és rablásnak minősültek.³⁵² Ennek következtében 1920. október 23-án a Nyíregyházi Királyi Törvényszék bűnösnek mondta ki, és Kazimir Károlyt 5 év, Schmidt Mihályt 2 év 6 hó, Fazekas Jánost 2 év fegyházban letöltendő szabadságvesztésre ítélte az 1918. októberi forradalomban és a tanácsköztársaság idején játszott vezető szerepük miatt. Az ellenük felsorolt vádak között a *Nyírvidéket* és nyomdáját érintő vádpont is szerepelt. „Nyíregyházán 1919. március 23-án azon célból is, hogy a tanácsköztársaság érdekeit szolgáló *Nyírvidék* kiadóhivatalának jogtalanul vagyoni hasznot szerezzenek, [...] a *Szabolcsi Hírlap* szerkesztőjét és kiadóját³⁵³ a lap megjelenésének beszüntetésére, papírkészletének átadására, illetőleg papírkészletének a *Nyírvidék* kiadóhivatala részére leendő átadására kényszerítették.”³⁵⁴

³⁴⁸ Margócsy, 1987. 166–167.

³⁴⁹ Margócsy, 1987. 165., 168., 187.

³⁵⁰ Hársfalvi, 1981. 202.; Gyarmathy, 1982. 64., 75.

³⁵¹ Hársfalvi, 1981. 264.; Gyarmathy, 1982. 69.

³⁵² Romsics, 2001. 133.

³⁵³ A kérdéses időpontban a *Szabolcsi Hírlap* szerkesztője Téger Béla, a kiadója Szalay Béla volt, és a lapot Borbély Sámuel nyomdájában állították elő. A lap valóban megszűnt 1919. március 23-án, ez volt a 8. évfolyam 12. száma. Lásd László, 2002. 298.

³⁵⁴ Gyarmathy, 1982. 55–58., 69.

A vádpont³⁵⁵ szövegéből az is látszik, hogy az ellenforradalom győzelme után a *Nyírvidék* szerkesztőségének „jó hírére” is árnyék vetült, mivel közölték a szociáldemokrata párt felhívásait, a rendezvényeiken elhangzott beszédek, és beszámoltak az aktuális eseményekről. Ugyanakkor a cégnek előnye is származott abból, hogy több alkalmazottja az SZDP vezéregyénisége volt.³⁵⁶

Jóba Elekné az említett nehézségek mellett a magyar gazdaság 1920–1930-as évekbeli folyamatos válságállapotával is próbált megküzdeni, de nem sok sikerrel. Ormos Mária szerint a két háború közötti gazdasági folyamatok szokásos korszakolása nem felel meg teljesen a valóságnak. Igaz ugyan, hogy a gazdaságban megfigyelhető bizonyos hullámváltozás, de az már nem, hogy a háborút követő válságperiódust 1924-től általános fellendülés követte volna, továbbá az sem, hogy a válság 1932-ben véget ért, és újabb felvirágzás kezdődött.

Ormos Mária az 1926-os esztendőt – ami a Jóba cég anyagi helyzetében is az első nagy megrázkódást okozta – kiemelte, mert akkor az egész országban óriási volt a munkanélküliség. Ugyanez helyi viszonylatban is kimutatható. A *Nyírvidék* már 1925. január 31-én legalább a „kényszerépítkezések” mielőbbi megkezdését sürgette a növekvő munkanélküliség miatt. 1926 februárjában Nyíregyházán 215 építőmunkás közül 210, 68 szabómunkás közül 50, a bőriparban dolgozó 176 munkás közül 130, 300 vas- és fémmunkás közül 230 volt munka nélkül. A munkások 75 %-a (673 fő) volt ekkor állás nélkül a városban. A legjobb helyzetben a nyíregyházi nyomdászok voltak, mert az ő munkalehetőségük alakult a legkedvezőbben. A jelzett időpontban 36 nyomdász közül csupán négynek nem volt állása. Munkaadók őket foglalkoztatták a legjobban, évente 45 hetet dolgozhattak.³⁵⁷ A *Nyírvidék*ben 1930. november 30-án közzétett memorandumuk már arra bizonyíték, hogy akkor már őket is erőteljesen fenyegette a munkanélküliség.³⁵⁸

Az ország gazdasági helyzetében csupán 1927–1928-ra következett be pozitív változás, ami Nyíregyházán, sőt a Jóba cég esetében is kimutatható. Az átmeneti javulás évei után, 1929-től újult erővel jelentkezett a munkanélküliség problémája Nyíregyházán. *„1931-ben a nyíregyházi munkanélküliek memorandumban kérték a város segítségét. A memorandum szerint 881 iparos és 1400 ipari munkás volt munkanélküli. Az alispáni jelentés 1931-ben az egész megyére vonatkozóan állapította meg, hogy »a munkanélküliség különösen az ipari munkásokat sújtja.«”*³⁵⁹

Ormos Máriának az a megállapítása, hogy a válság 1932-ben nem ért véget, hanem ilyen vagy olyan formában végigkísérte a két háború közötti 21 évet, nagyon igaz Nyíregyházára,

³⁵⁵ E vádpont alól végül felmentették mindhárom vádlottat. Lásd Gyarmathy, 1982. 66–68.

³⁵⁶ Gyarmathy, 1982. 64.; Hársfalvi, 1981. 203., 243–244

³⁵⁷ Cserey, 1993. 413–414.; Ormos, 2001. 72–73.; Ormos, 2004. 70.

³⁵⁸ Gyarmathy, 1982. 273–274.

³⁵⁹ Cserey, 1993. 414.

illetve az egész vármegyére. Mivel itt 1932 után kezdődött a válság legnehezebb időszaka. „*A világválság legkedvezőtlenebb hatásai 1932-től jelentkeznek. Ez az év hosszú idők óta a legrosszabb termést hozta a határban. Teljes az ipari-kereskedelmi pangás, vállalkozási képtelenség uralkodik, a tisztviselők fizetését csökkentik: nincs munkaalkalom, csökken a vásárlóerő, növekedik a nyomor.*”³⁶⁰ Az 1932. évben mutatkozó rendkívül nehéz gazdasági helyzet fizetéképtelenné tette a Jóba cég vevőkörének jelentős részét, ami végül a vállalkozás gyors összeomlásához vezetett.

Még két tényezőt kell figyelembe vennünk. Az egyik Szabolcs vármegye erős agrárjellege. A vármegye a magyar mezőgazdaság porosztas fejlődésére különösen jellegzetes példát szolgáltatott. A nagybirtok nyomasztó túlsúlya és a paraszti birtokok elaprózódása, az agrárproletariátus aránytalan felduzzadása volt itt jellemző. Az ipar is lassabban fejlődött, mint országosan. A két világháború között ezt a régiót az iparosodás alig érintette. A lassan fejlődő ipar és az infrastrukturális ágazat nem adott megfelelő alapot a mezőgazdaságból felszabaduló, feleslegessé váló agrárproletár tömegek átrétegződésére. Mindez magyarázatul szolgál a gazdasági válság idején itt mutatkozó elviselhetetlen életkörülményekre, amelyek rosszabbak voltak az országos átlagnál. Minderről a *Nyírvidék* is napról napra tájékoztatott a közgazdasági rovatában. Tudósított a gazdasági válság egyes külföldi országokra gyakorolt hatásáról, a munkanélküliségről, a válság magyarországi hatásáról. Sokat foglalkozott a gazdasági, főleg a mezőgazdasági problémák Nyírséget sújtó jelenségeivel – a rozs alacsony árával, a szőlő- és borkrízissel, a burgonyaértékesítési gondokkal.³⁶¹

A másik tényező – ami még rontott ebben a régióban a válság által előidézett helyzeten – az volt, hogy Szabolcs vármegye a trianoni béke után elveszítette gazdasági háttérét. A békekötés ugyan területi és lakossági veszteség tekintetében a szomszédos Szatmár és Bereg vármegyéket sújtotta nagyobb mértékben, de mindez Szabolcs vármegyére is erősen kihatott. A megváltozott gazdasági kapcsolatok, a mezőgazdasági cikkek exportálási nehézségei ezeknek a vármegyéknek a lakosságát a legtöbb megyénél érzékenyebben érintették. Vagyis a trianoni békekötés a térség gazdasági-társadalmi viszonyait – ami már azt megelőzően is hátrányos helyzetben volt az országos átlaghoz képest – kedvezőtlenül befolyásolták.³⁶² Ezenkívül a trianoni szerződések következtében sokan települtek le Nyíregyházán. A menekültek elhelyezése szinte megoldhatatlan problémát okozott a városnak. A *Nyírvidék*

³⁶⁰ Margócsy, 1987. 191.; Ormos, 2001. 72–73.; Ormos, 2004. 70.

³⁶¹ Turcsikné, 1983. 15.; 55; 72.

³⁶² Cservenyák, 1993. 390–391; 423.

1921 augusztusában szükséglakás-építésről tudósított. Szeged után – ahol 580 vagonlakó³⁶³ élt – Nyíregyháza volt „*lakásnyomor dolgában az ország második városa*.”³⁶⁴ Még 1922-ben is 53 vagonlakó családot tartott számon a város vezetősége. A menekültek és a hazajött hadifoglyok foglalkoztatása is rendkívüli nehézséget okozott a városatyáknak. Az anyagi bizonytalanság miatt 1920–1922-ben bérkövetelési mozgalmak, sztrájkok követték egymást.³⁶⁵

Mindezeket szem előtt tartva kell vizsgálnunk a Jóba-nyomda helyzetét az adott időszakban. Csak így érthető meg, hogy ennyi nehézséget már kevés eséllyel védhetett ki ez a vidéki üzem azután, hogy agilis és közgazdasági ismeretekkel rendelkező vezetőjét is elveszítette. Vizsgálódásaim egyértelműen azt bizonyítják, hogy a cég működésében jelentkező válságjelek elsősorban a kedvezőtlen gazdasági tényezőkre vezethetők vissza. Ezt az kijelentést elsősorban a kutatásaim során kezembe kerülő Nyíregyháza város árvaszékének a Jóba családra vonatkozó iratanyagában található adatokra és a város, illetve a vármegye gazdasági helyzetét bemutató szakirodalom állításaira alapozom. Az árvaszéki iratanyagban második Jóba Elek halálától legkisebb gyermeke nagykorúvá válásáig (1918. augusztus – 1931. október) követhető nyomon a Jóba-nyomda gazdasági helyzete. Ez a 13 évet felölelő anyag részletesen tájékoztat a cég életében többször is mutatkozó kritikus helyzetekről, illetve azok kezelésének a kísérleteiről.

A helyi nyomdákon végigtekintve azt tapasztaljuk, hogy elsősorban a kisebb vállalkozások estek a válság áldozatául, de a nagyobbak – bár méreteiket tekintve egyik sem érte el a Jóba céget – fennmaradtak. A Hungária és a Bocskay Könyvnyomda, a „Tiszavidék” Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat, valamint Bálint Ferenc nyomdája az 1920-as években keletkezett és szűnt meg. Ugyanakkor Klafter Ignác 1904-ben alapított üzeme nemcsak, hogy túlélte a nehéz időket, hanem miután már nem kellett nagy vetélytársával számolnia, még fejlődésnek is indult. Megmaradt Nagy József 1920-ban és Orosz Károly 1921-ben indított vállalkozása is. Igaz, hogy ez utóbbi többszöri ipar visszaadás és újabb cégnév alatti bejegyzés – némi vezetői lelemény – árán vészelte át a válságot.³⁶⁶ Az 1920-as években az egy időszakban tartósan – legalább két évig – működő nyomdák száma hétre emelkedett. Az 1910-es évek fő nyomdái közül továbbra is megmaradtak: a Jóba és a Klafter, de mellettük öt új alapítású is kiállta az idő próbáját: Nagy Józsefé, Orosz Károlyé, Nagy Béla Hungária nyomdája, Oláh Sándor Bocskay nyomdája és Szelkó Sándor vállalkozása.

³⁶³ Az országban a legsanyarúbb helyzetben az elcsatolt területekről érkező kb. 350–400 ezer magyar volt, akik közül több tízezer élték hónapokig át pályaudvari vagonokban vagy barakkokban. Lásd Romsics, 2001. 155.

³⁶⁴ Gyarmathy, 1982. 103.

³⁶⁵ Margócsy, 1987. 171., 173.

³⁶⁶ Az 1920-as évek nyíregyházi nyomdáinak a történetét lásd az adattár 17–23. fejezeteiben!

Az 1930-as években számos új officinával kiegészülve átlagosan nyolc tipográfiai vállalat tevékenykedett tartósan egyszerre a városunkban. Az 1920-as évek végére megszűnt a Hungária és a Bocskay nyomda, de létrejött Heiszler Jenő és Nágler Jenő vállalkozása 1930-ban, Burger Béla és Wohlberg Jakab 1932-ben, Preisz és Wohlberg 1933-ban, Klafter Andor, illetve Fülep Lajos 1936-ban alapított tipográfiai üzeme.³⁶⁷ A többi korábbi alapítású officina (Klafter Ignácé, Nagy Józsefé, Orosz Károlyé) pedig zavartalanul működött tovább a második világháború végéig. Alig akadt kérészéletű vállalkozás, mint például az 1933-ban létrejött Drucker és Társai nyomdája. Nagy változás 1933-ban következett be, amikor Nyíregyháza legnagyobb nyomdája befejezte a működését. Főként Orosz Károly, illetve Klafter Ignác vállalkozása vette át a Jóba-nyomda helyét, de megszűnte után a kisebb nyomdatulajdonosok is több munkalehetőséghez jutottak.

Az 1920-as évek elejére az egész ország nyomdaipara válságos helyzetbe került. Még a debreceni városi nyomda is csak újabb és újabb kölcsönök felvételével tudta biztosítani üzletmenetét, s a gyakran igénybe vett kölcsönök ellenére is 1922-ben a teljes csőd határán állt. Szinte a válság teljes ideje alatt súlyos pénzügyi zavarokkal küzdött, annak ellenére, hogy csak 1932-ben és 1933-ban zárt veszteséggel. Ha egy ilyen nagy és városi tulajdonban lévő nyomda – 1920-ban 78, 1943-ban 173 munkás és tisztviselő dolgozott ott – működésében is zavarokat okozott a válság, akkor egy kisebb magánvállalatnál még nagyobb problémák adódhattak. Mint ahogy a híres székesfehérvári Számmer-nyomdánál már az első világháború végén olyan anyagi gondok jelentkeztek, ami miatt az akkori tulajdonosa, Heckenast Kálmán,³⁶⁸ 1920 végén kénytelen volt eladni a gazdasági egyensúlyát veszített vállalkozását. Annak ellenére kellett ilyen döntést hoznia, hogy ez a székesfehérvári nyomda sokkal hosszabb múltra tekinthetett vissza – 1803-ban alapította azt Számmer Mihály –, és felszereltségét, illetve alkalmazottai számát tekintetve is nagyobb volt, mint a Jóbáéké. 1904-ben a nyomdai, illetve könyvkötészeti munkásainak száma már 25–30 fő volt, amit a Jóba-nyomda csak az 1920-as években ért el. Továbbá modernizálása is tíz évvel korábban – 1904-ben – kezdődött, mint a Jóba-nyomdáé.³⁶⁹

Ritka kivételként arra is találunk példát, hogyan lehetett úrrá lenni a nehézségeken a helyesen megválasztott nyomdai üzletág előtérbe helyezésével, az adminisztráció racionalizálásával, a naprakész számlázással, az árukészlet pontos nyilvántartásával, stb. Csak ily módon lehetett a gyomai Kner-nyomdát az első világháború, a román megszállás, a területi veszteség után, az infláció idején talpra állítani, sőt páratlanul versenyképessé tenni.

³⁶⁷ Az 1930-as évek nyíregyházi nyomdáinak a történetét lásd az adattár 24–30. fejezeteiben!

³⁶⁸ Számmer Vilma férjeként 1898-tól 1920-ig működtette sikeresen a Számmer-nyomdát, mindvégig elhunyt apósa, Számmer Imre cégjelzését használva. Lásd Frigyk, 2003. 172., 190.

³⁶⁹ Benda – Irinyi, 1961. 219., 234–236.; Frigyk, 2003. 34., 172., 174., 182., 190–191.

Miközben a gyomai officina súlyosabb csapásokat szenvedett, mint a Jóba-nyomda, mert a román megszállók elrabolták betű- és papírkészletét, továbbá nyomdai felszerelése kétharmadát. Még ennél is nagyobb problémát jelentett, hogy a trianoni határok kijelölésével a közigazgatási nyomtatványokra alapozott vállalat elveszítette piacainak nagyobb részét.³⁷⁰ A Jóba cég első világháború utáni gazdasági veszteségét nem lehet a Kner-nyomdáéhoz mérni, de elveszítette a gazdasági ügyeit intéző vezetőjét, akit nem tudtak pótolni.

A Jóba cégnél az első aggodalomra okot adó jelek 1924-ben mutatkoztak, amelyek 1926-ra teljesedtek ki. 1925 szeptemberében például a Mercedes személyautójuk elárverezésére került sor, mert a céggel szemben 2 116 800 K tőkekövetelés merült fel.³⁷¹ Emellett az özvegy egyre nagyobb összegeket volt kénytelen felvenni tartozásai, illetve kiadásai fedezésére. 1926. október 7-én az árvaszék 260 millió K-s kölcsön felvételét engedélyezte számára a Nyírvidéki Takarékpénztártól egy törlesztési tervet ellenében, hogy az üzlettel járó terheket ki tudja fizetni, és ne következzen be az azonnali vagyoni összeomlás. Több mint 229 millió K értékben kellett kifizetnie adóhátralékot az 1925. és az 1926. évre, valamint kereseti adót, banki jutalékot, váltókamatot és jelentős magánszámlákat. Ezenkívül több mint 627 milliós tartozásuk maradt 17 különböző cégnél, intézménynél, többnyire a nyomda működéséhez szükséges alapanyagok biztosítására. A Nyírvidéki Takarékpénztár felé voltak a legnagyobb mértékben – tartozásaiknak közel fele részével, 300 millió K-val – eladósodva. Mivel a családi vagyon gyakori nagy arányú megterhelése a kiskorú gyermekek anyagi helyzetének romlását rejtette magában, ezért másnap, október 8-án az árvaszék elrendelte a gyámnya számadási kötelezettségét, és a cég szakértők általi teljes körű anyagi és műszaki felülvizsgálatát. Már a határozathozatalt követő napon a helyszínre érkezett két árvaszéki ülnök: dr. Márfoldy József és dr. Gönczy József; a tiszti főügyész: dr. Vietórisz István; az ellenőrkönyvelő: dr. Medgyessy Pál és az üzemi Rt. főkönyvelője, Kazár Pál.

Az üzletvitel vizsgálatát a budapesti Pénzügyintézeti Központ revizora, Minder Jenő végezte, a nyomda műszaki állapotát, munkamenetét pedig Géczy Kálmán, a Franklin Társulat igazgatója vizsgálta meg a hónap végén, akiknek a költségeit – 5 000 000 K – az árvaszék fedezte. Ők a következőket állapították meg.

1. A cég könyvelése nem volt szabályos, mert a be- és kifizetések számlákkal történő igazolása hiányokat mutatott, a városi házipénztár által kifizetett, és az általuk bevételezett összegek között óriási különbségek jelentkeztek, amire elfogadható magyarázatot nem tudtak adni. A vállalat követeléseit Weisz Manó üzletvezető szedte be, de ezeket az összegeket minden igazoló okmány nélkül adta át a pénztárnoknak.

³⁷⁰ Erdész – Füzesné, 2005. 14. 19.

³⁷¹ V. B. 186. XIII. 11/1925. Árverési hirdetmény. Kelt: Nyíregyházán, 1925. szept. 5-én. Aláírta Labay Antal királyi Járásbíróági végrehajtó.

Mindennek két fő oka volt. Egyrészt az özvegy nagymértékű költekezésének fedezése, másrészt mivel a cég nem mindig tudott határidőre eleget tenni a fizetési kötelezettségeinek a hitelezőivel szemben, ezért azok megbízottainak gyakran fizetett jutalékot, províziót a hitelek meghosszabbítása érdekében, amiről természetesen nem kapott nyugtát. A jutalékokat az utalványokkal ellátott számlák összegéből tartotta vissza úgy, hogy kevesebbet könyvelt el a ténylegesen bevételezettnél, illetve egyáltalán nem is könyvelt el egy-egy befolyt tételt.

2. A vállalatnak 1919 első negyedében alig volt adóssága, és az 1923 végéig nem is növekedett, de akkor és 1924 elején nagyobb kölcsönöket vettek igénybe (a helybeli Nemes Sándor bankártól heti kölcsönre, majd a Magyar-Olasz Banknál, a Nyírvideki Takarékpénztárnál, a Magyar Általános Hitelintézetnél), ráadásul azok jó része nem a vállalat céljait szolgálta, hanem a háztartás költségeit fedezte. A vállalat a régi egyensúlyát ettől kezdve nem tudta helyreállítani, rendszeresen kisebb-nagyobb kölcsönök felvételére kényszerült, és a felvett nagyobb kölcsönökkel a régiekből törlesztett egy-egy részt. A cég megállapítható tartozása 1926 végén mintegy 950 millió K volt. Mivel a váltótartozásokról nem vezettek hiteles nyilvántartást, ezért ez csak becsült érték. Ilyen mértékű tartozás ellenére bizonyíthatóan a háztartásra fordított összeg egy évben – például 1925-ben – meghaladta a 365 milliót. De még ennél is többet költöttek e célra, mert több nagy háztartási számlát a vegyes kiadások rovatban tüntettek fel. Az 1926. év első félévében 203 millió K háztartási kiadást könyveltek el.
3. Továbbrontotta a helyzetüket az ellenőrzés hiánya és a pontatlan számlakezelés. Az áruszámlákat minden ellenőrzés nélkül kifizették, meg sem győződtek arról, hogy beérkezett-e a kérdéses termék.
4. Óriási kintlévőségeik voltak a behajtásukra tett nagyobb erőfeszítés nélkül. Ami azt jelentette, hogy nem perelték be a fizetéssel késlekedő ügyfeleiket, mert nem akarták elveszíteni biztos megrendelő bázisukat. Például 1926-ban 168 millió K-val tartoztak nekik, és ebből 50 milliót, mint behajthatatlant leírtak. Meg kell említenünk, hogy a kintlévőségeiknek a döntő hányadát épp a vármegye településeinek tartozása képezte, mert azok gyakran késedelmesen vagy egyáltalán nem fizettek a tőlük megrendelt közigazgatási nyomtatványokért. Mivel munkájuk zömét az ő megbízásaik képezték, nem terelték jogi útra az ügyet az említett okok miatt.³⁷²

³⁷² V. B. 189. 2821/1937. Az árvaszék véghatározata az 1926. okt. 7-i ülésén; Uo. Az árvaszék véghatározata 1926. okt. 8-án; Uo. A Budapesti Pénzközpont távirata az árvaszéknek. Kelt: Budapesten, 1926. okt. 29-én; Uo. A Franklin Társulat levele az árvaszéknek. Kelt: Budapesten, 1926. okt. 21-én; Uo. Nyíregyháza város árvaszékének jegyzőkönyve az 1926. okt. 7-én tartott üléséről; Uo. A Franklin Társulat nevében dr. Glatz Erich levele az árvaszéknek 1926. dec. 19-én; Uo. Az árvaszék távirata a Franklin Társulatnak 1926. dec. 30-án; A Pénzüntézeti Központ levele az árvaszéknek 1926. nov. 19-én; Uo. Minder Ernő revizor jelentése

A vizsgálat után néhány nappal Jóbáné vagyonkezelő kirendeléséhez kérte az árvaszék bejegyzését. Családjuk régi barátját, jogtanácsosát, dr. Garay Gyula ügyvédet szeretne volna erre a posztra állítani egy patetikus hangvételű indoklással. Ez a beadvány túlzásai és az özvegy álszerénynek tűnő megjegyzései ellenére is hitelesen veszi sorra azokat a problémákat, amelyek végül a vállalat anyagi összeroppanásához vezettek. „...csaknem egy évtizede annak, hogy minden erkölcsi és anyagi támogatás nélkül [...] a több mint 50 esztendő³⁷³ múlttal rendelkező ipari üzemet és vállalatot régi tradícióihoz méltó színvonalán sikerült [...] fenntartanom a legutóbbi időkhöz. [...] Hogy ez az én nagy akarásom nem hozta meg az általam szándékolt sikert, annak oka volt elsősorban az utolsó négy esztendő fokozatosan rosszabbodó gazdasági helyzete, másodsorban az üzleti ügyekben járatlan özvegy mindenki részéről való kihasználni akarása, harmadsorban pedig a szülői szeretetből fakadó az a vétlen magatartásom, hogy többet áldoztam gyermekeim gondtalan boldogságáért, kiműveléséért, mint amennyit szabad lett volna. ... indítatva érzem magamat arra, hogy a [...] súlyos felelősséget [...] megosszam egy olyan férfival, [...] akinek segítségével képes leszek megoldani mindazokat a nagy feladatokat, amelyeknek elvégzésére [...] a gyakorlati életben járatlan, gyermekeim neveltetésével és a háztartás gondjaival³⁷⁴ amúgy is elfoglalt asszony, – képtelen lennék.”³⁷⁵

Kísérletek a vállalat megmentésére

Az 1926-os szakértői vizsgálati jelentés hiteles képet adott a könyvnyomda, a könyvkötészet és a kiadóhivatal állapotáról. Ebből megtudhatjuk, hogy a Jóba cég a vidéki igényeknek megfelelő, elég jól berendezett vállalat volt abban az időben. A gépei ugyan nem számítottak moderneknek, de a Franklin Társulat nyomdai igazgatójának, Géczy Kálmánnak szakmai véleménye szerint az officina működéséhez teljesen alkalmasak voltak. A jelentés szerint a nyomdai üzem részére két elektromos amerikai gyorsajtó és két Tipograph szedőgép állt rendelkezésre 1926 végén. A villanyerőt a városi villamos erőmű szolgáltatta. A könyvkötészetben – ahol főként kézi erővel folyt a munka – egy vágógép és egy présgép volt. Az egész üzemben tisztaság és rend uralkodott, a felszerelésre és a gépekre megfelelő

Nyíregyháza város Árvaszékének a Jóba Elek Könyvnyomdája és Könyvkötészete vállalatnál tartott felülvizsgálatáról. Kelt: Budapesten, 1926. nov. 15-én; Uo. Géczy Kálmán jelentése a nyíregyházi Jóba Elek-féle nyomda felülvizsgálásáról. Kelt: [Budapesten], 1926 novemberében.

³⁷³ Pontosabban az önálló Jóba cég ekkor 42 éves múltta tekinthetett vissza. Még a Piringer-Jóba Társ cég alapítása is csak 47 évvel korábban történt.

³⁷⁴ Ekkor még két cselédje volt Jóba Eleknének.

³⁷⁵ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1926. okt. 12-én.

gondot fordítottak. Az 1926-os vagyonleltár szerint ebben az időszakban a tipográfiai részben a következő gépek és felszerelések voltak:

3. sz. táblázat

*A Jóba-nyomda 1926-os vagyonleltára*³⁷⁶

<i>Mennyiség</i>	<i>Megnevezés</i>
2 db	Typograph szedőgép
1 db	100x69 cm-es Kaiser 13-as rotációs gyorsajtó
1 db	74x52 cm-es Frankenthal gyorsajtó
1 db	95x65 cm-es Rockstroch 13-as gyorsajtó
1 db	1923-as beszerzésű 30x47 cm-es Regina/Victória téglanyomású gyorsajtó
1 db	Siegl féle 68x50 cm-es lehúzó prés
1 db	60x45 cm-es sztereotípa teljes felszereléssel
1 db	60 cm-es Hogenforst perforáló gép
1 db	Malien fűzőgép taposó
1 db	30x40 cm-es Amerikai taposó
1 db	21x15 cm-es Hogenforst névjegynyomó
1 db	60 cm-es K. Krause vágógép
1 db	115x70 cm-es lemezolló vasból
1 db	32x46 cm-es Anger aranyozó prés
1 db	40x50 cm-es K. Krause flockprés
1 db	hulladékpapírprés és 7 db villanymotor
15 db	nagy Regál
1 db	nagy Regál fiókok nélkül
3 db	kis Regál kis szekrényekkel
5 db	kis Regál kis szekrényfiókokkal
1 db	betűállvány 23 szekrénnel
3 db	fiókos betűregál
5 db	deszkaforma betűregál
1 db	fabetű forma betűregál
77 db	nagy szekrény

³⁷⁶ V. B. 189. 2821/1937. Géczy Kálmán jelentése a nyíregyházi Jóba Elek-féle nyomda felülvizsgálásáról. Kelt: [Budapest], 1926. nov. 10-én; Uo. Gépek és felszerelések leletára az 1926. évről.

<i>Mennyiség</i>	<i>Megnevezés</i>
80 db	kis szekrény
81 db	fiók álló betűk részére
22 db	nagy formadeszka
51 db	kis formadeszka
1 db	ólomvágógép
1 db	ólomgyalu
15- fële	fabetű
22 db	fahajó
18 db	cinkhajó
13 db	szedő Winkler
4 db	angol platni facettírozáshoz [a szedőanyag osztályozásához]
1 db	stégöntő készülék

Érdekességgként említhetjük meg, hogy a vizsgálat idején, 1926 októberében csak a nyomdában 33 munkást foglalkoztattak, akik kevesebb munkavégzés mellett jobb fizetést kaptak, mint fővárosi társaik. Miközben például a sokkal jobb anyagi kondícióban lévő debreceni városi nyomda a válság terheinek egy részét igyekezett a személyzetre áthárítani – csökkentett munkaidő bevezetésével, a munkások elbocsátásával, a fizetések csökkentésével. Pedig a debreceni nyomda – különösen a fővárosi nyomdaüzemekhez képest – amúgy is rosszabbul fizette a munkásait.³⁷⁷

Géczy Kálmán külön felhívta a figyelmet a szedők és a gépterem dolgozói teljesítményének ellenőrzésére a hatékonyabb munkavégzés érdekében. A gazdasági szakértők javaslata ellenére az alkalmazottak számát nem csökkentették, és fizetésükben sem történt jelentős változás az 1926-os évhez képest. A cég havi forgalmi kimutatásai szerint 1927 és 1930 között átlag közel 90 000 P körüli összeget, a költségek és kiadások 32–38 %-át fordították az alkalmazottak fizetésére. (Lásd a 4. sz. táblázatot!)

A vizsgálat eredményeként az árvaszék arra kötelezte Jóba Eleknét, hogy minden hónap utolsó napján pontosan vezetett és eredeti nyugtákkal igazolt elszámolást adjon be az üzletmenetről (pontos forgalmi kimutatásokkal: bevétel, kiadás, költség), valamint a kiskorúak tartására és neveltetésére fordított háztartási költségekről. Ez utóbbi alapján betekintést nyerhetünk a Jóba család életvitelébe.

³⁷⁷ Benda – Irinyi, 1961. 228–229.

4. sz. táblázat

***Az alkalmazottak fizetése a Jóba cég összes
kiadásához viszonyítva (1927 – 1931)***³⁷⁸

Év	Költségek és kiadások összege P-ben	Az alkalmazottak fizetése P-ben	A költségek és kiadások összegéhez viszonyított alkalmazotti fizetések %- ban
1927.	233 880	82 861	35,43
1928.	285 225	91 107	31,94
1929.	249 850	95 031	38,04
1930.	264 784	86 197	32,55
1931. (9 hó)	147 906	49 368	33,38

A háztartási számlák arról árulkodnak, hogy az özvegy még ezekben a válságos években is csak nehezen mondott le a cselédtartásról – 1928-ig kettő, 1929-ben és 1930-ban egy cselédje volt. A háztartási elszámolás szerint csak 1931-től nem alkalmazott házi kisegítőt. Ez a középosztály körében országos jelenség volt, mert az általános elszegényedés miatt a bentlakó házicselédek száma folyamatosan csökkent.³⁷⁹ Jóbáné a cselédtartás mellett 1931-ig még külön mosatási költséget is feltüntetett a havi elszámolásokban. Az özvegy nem tett le a drága, gyakran budapesti, debreceni vagy helyi divatszalonokban történt vásárlásokról sem – elsősorban lányai kelengyjének, illetve esküvői öltözetének beszerzése céljából. Ezekből a kimutatásokból szerezhetünk tudomást arról is, hogy Elek fia 1928-ban vívni tanult, és magántanárnál elkezdte a francia nyelv elsajátítását, továbbá 1929 szeptemberétől 1931 márciusáig Pesten tartózkodott tanulmányai folytatása céljából, illetve 1930. februárban mandulaműtéten esett át.

Az árvaszék 1927-től kezdve nem engedélyezte az özvegynek havonta 1004 P-nél nagyobb összeg igénybevételét háztartási és neveltetési költség címen. Ez azt jelentette, hogy évente kb. 12 000 P-t fordíthatott a négytagú család szükségleteinek kielégítésére. Vagyis fejenként 3 ezret, miközben a középosztálybeliek átlagos évi jövedelme 1930–1931-

³⁷⁸ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné által az árvaszék számára készített havi kimutatások a cég forgalmáról 1927. januártól 1931. szeptemberig.

³⁷⁹ Kósa, 2002. 405.

ben 1050 P körül mozgott, ami az országos átlagnak (534 P) csaknem kétszerese volt.³⁸⁰ Tehát az árvaszék nagyon bőkezűen állapította meg a háztartásra és neveltetésre fordítható összeget. Főleg, ha még azt is számításba vesszük, hogy Sára 1928. április 28-án, Katalin pedig 1930. szeptember 6-án férjhez ment, így a családi kiadásokat közvetlenül már nem terhelték (kelengyjük törlesztése viszont még évekig elhúzódott).

A háztartásra fordított összeg az 1927-től 1930-ig terjedő időszakban évente átlagosan 7,5 %-át képezte a cég kiadásainak. Az elszámolásokból azonban látszik, hogy Jóbáné többnyire más címen ugyan, de mindig jelentősen túllépte az előirányzott pénzhatárt, ezzel is növelve a deficitet. Így ezt követően, ha kölcsönt akart felvenni Jóba Elekné, akkor alapos indokokkal kellett alátámasztania a kérelmét, és számlákkal igazolnia, hogy mire fordította azt. Az árvaszék pedig, a helyzet súlyossága alapján mérlegelt a felvehető összeg nagyságát illetően. Az esetek túlnyomó részében azonban megadta a hozzájárulását. Az árvaszék rendkívül fontosnak tartotta a legnagyobb takarékoság szem előtt tartását. Ugyanis ilyen nagy összegek kivonását az üzletből, és azok saját szükségletre fordítását, még nagyobb és jobb anyagi kondíciójú vállalatok sem engedhették meg maguknak.³⁸¹

Jóba Elekné költekező életmódjával szemben Kner Imre például arra tanította családtagjait, hogy *„szolid polgári módon» kell élni. Ez azt jelentette, hogy semmiben sem kell hiányt szenvedni, de nem szabad egy fillérrel sem többet költeni annál, mint amennyi okvetlenül szükséges.*”³⁸² Annak ellenére, hogy apja, Kner Izidor halála után, 1935-től ő és Endre öccse – a vállalat új tulajdonosai – virilis jogon lettek tagjai a gyomai képviselő-testületnek.³⁸³

A levéltári forrásokban rendelkezésünkre áll a Jóba cég üzletmenetéről és a háztartási kiadásairól 1927 januárjától 1931 szeptemberéig elkészített valamennyi havi kimutatás, néhány nyugta kíséretében. 1931 októberében harmadik Jóba Elek nagykorúsításával az özvegy számadási kötelezettsége az árvaszék irányába megszűnt. Így viszont épp a legkritikusabb utolsó másfél év anyagi helyzetének alakulását már nem áll módunkban nyomon követni ennek a nagyon fontos forrásnak az alapján.

Az árvaszék előírta Jóbáné számára azt is, hogy minden üzleti év végén pontos vagyoni kimutatást és leltárt készítsen a cég papír-, írószer-, irodaszer- és nyomtatványkészletéről, betű- és ólomanyagáról, a gépekről és az egyéb felszerelési tárgyokról, végül a kötészeti anyagról. Felszólították még pontos munkanapló vezetésére és adósairól, hitelezőiről részletes számlakivonattal ellátott évenkénti kimutatás készítésére. Köteles volt bemutatni

³⁸⁰ Romsics, 2002. 193–194.

³⁸¹ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné által az árvaszék számára készített havi kimutatások az üzletmenetről és a háztartási számlákról 1927. januártól 1931. szeptemberig.

³⁸² Erdész – Füzesné, 2005. 25–26.

³⁸³ Uo. 20–21.

éves folyószámla-kivonatait és kiadásai, illetve bevételei éves veszteség – nyereség számláit is.³⁸⁴ Ezek a források is megmaradtak a jelzett időszakból a munkanaplók kivételével. Ez utóbbiak meglehetősen nagy segítséget jelentett volna a nyomda termékeinek számbavételéhez, de ilyen iratanyag a cég fennállásának egyetlen évére vonatkozóan sem került elő az eddigi kutatások során.

A fenti források tanulmányozásával fogalmat alkothatunk arról, hogyan alakult a cég anyagi helyzete az említett években. Láthatjuk, hogy adósaik egyre nagyobb összeggel tartoztak a cégnek, de a vállalatot is mind nagyobb váltó- és hiteltartozás terhelte, miközben a többi tétel (gépek és felszerelések, a könyvkötőanyag-készlet, a papírkészlet, az irodaszerkészlet, a raktári nyomtatványkészlet, a készpénz, illetve a tőke és a kétes követelések tartaléka) nem mutatott nagy változást. A Jóba cég váltó- és hiteltartozásának, illetve adósaik tartozásának összecsomósított kimutatását az 5. sz. táblázat tartalmazza. A számadatok arról árulkodnak, hogy négy év alatt a Jóba cég tartozásai és adósaik tartozásai is megkétszereződtek.

A kérdéses időszakban nemcsak az árvaszék, hanem az özvegy részéről is történtek kezdeményezések a vállalat anyagi ügyeinek rendezésére a vizsgálatot követően. Jóbáné vagyonkezelő kirendelését kérte, és 1926 októberében a napilapjuk kiadásához állami támogatás elnyeréséért fordult segítségért Bencs Kálmán polgármesterhez, aki egyben az árvaszék elnöke és néhai férje barátja is volt.

5. sz. táblázat

*A Jóba cég váltó- és hiteltartozása, illetve adósainak tartozása (1927 – 1930)*³⁸⁵

Év	Váltó- és hiteltartozása P-ben	Adósainak tartozása P-ben
1927.	77 789	35 934
1928.	86 473	61 034
1929.	110 614	51 519
1930.	152 224	68 679

1926. október 18-i levelében arra hívta fel a figyelmét, hogy a tulajdonukat képező *Nyírvidék* semmiféle állami támogatásban nem részesült, pedig abban az időben a szubvenció számos vidéki politikai lap kiadását tette lehetővé, illetve segítette azt. Ilyen támogatásra ők is rászorultak volna, mert a lap kiadása sok költséggel járt. A felelős

³⁸⁴ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné árvaszéknek készített éves jelentései 1926-tól 1930-ig.

³⁸⁵ Uo. Jóba Elekné árvaszéknek készített éves mérleg számlái 1926-tól 1930-ig.

szerkesztő, a főszerkesztő és a két társszerkesztő fizetése évente 129 000 000 K-át tett ki, a szerkesztőségnek külön szoba és telefon állt a rendelkezésére, ami szintén többletkiadást okozott. Nem beszélve a Magyar Távirati Iroda helyi kirendeltségének a hírközléseiért havonta kifizetett 2 500 000 K-áról.³⁸⁶ Ugyanezeket erősítette meg Géczy Kálmán is a jelentésének a *Nyírvidék*re vonatkozó részében. Ő szintén azt a kérdést feszegette, hogyan lehetett volna támogatást találni a napilap számára. „*Minthogy továbbá a lap a kormány politikáját hirdeti, talán lehetne odahatni, hogy illetékes helyen valami támogatásra találjon, vagy a községek és hivatalok részére megrendelt előfizetések, vagy kedvezményes papiros kiutalás útján.*”³⁸⁷

Mindezek hatására Bencs Kálmán dr. Erdőhegyi Lajos és dr. Nánássy Andor országgyűlési képviselőktől³⁸⁸ kért segítséget az ügyben a lap érdemeire hivatkozva. Mindketten biztosították a polgármestert az együttműködésükről, de nem találtunk adatot arra vonatkozóan, hogy valóban érdemi segítséget tudtak volna kieszközölni a Jóba cég számára. A levéltári források alapján arra sem derült fény, hogy csak a gazdasági válság által előidézett nehéz pénzügyi helyzet eredményezte-e az állami szubvenció elmaradását, vagy a háttérben esetleg olyan nyomós ok húzódott meg, ami a lappal szemben a honatyák ellenérzését kiváltotta, és az ígért segítségnyújtást megghiúsította volna. Nyíregyháza gazdasági helyzete 1928-ban és 1929-ben annyit romlott, hogy a városnak magának is sürgős segítségre volt szüksége, amiről épp a *Nyírvidék* tudósított 1930. január 31-én. A városnak „*508 473 P rövidlejáratú kölcsönre lenne szüksége, ezenkívül más természetű adósságok fedezésére 280 000 P hosszúlejáratú kölcsön felvételére kényszerül.*”³⁸⁹

Így Nyíregyháza város tanácsa nem volt olyan gazdasági helyzetben, hogy támogassa a napilapot. Végül Jóbáné segítségkérése után két és fél évvel csupán annyi történt, hogy 1929 májusában Erdőhegyi Lajos és a *Tiszavidék* helyi napilap vezetősége ajánlatot tett a *Nyírvidék* szerkesztőségének egy részvénytársaság megalapítására, ami elsősorban a *Tiszavidék* megmentését célozta.³⁹⁰ A főispán így akart egyszerre két problémát orvosolni. Egyrészt a *Tiszavidék* politikai napilapot megmenteni, másrészt eleget tenni Bencs polgármester kérésének a *Nyírvidék* állami támogatását illetően.

³⁸⁶ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele Bencs Kálmánnak 1926. okt. 18-án.

³⁸⁷ Uo. Géczy Kálmán jelentése a nyíregyházi Jóba Elek-féle nyomda felülvizsgálásáról. Kelt: [Budapest], 1926 novemberében.

³⁸⁸ Erdőhegyi Lajos először 1922-ben a nyírbátori, majd 1927-ben a kemecsei kerület országgyűlési képviselője volt Lásd Parlamenti almanach 1922–1927. évi nemzetgyűlésre! 1929 novemberétől három éven keresztül Szabolcs és Ung vármegye főispánja volt. 1932–1942 között törvényhatósági küldöttként felsőházi tag volt. Nánássy Andor Nagykálló országgyűlési képviselője volt 1922-től 1927-ig. Lásd Parlamenti almanach 1922–1927. évi nemzetgyűlésre!; Püski, 2000. 183.

³⁸⁹ Turcsik, 1983. 69.

³⁹⁰ V. B. 189. 2821/1937. [Bencs Kálmán] levele Erdőhegyi Lajosnak [1927. februárban]; Uo. Nánássy Andor levele Bencs Kálmánnak 1927. febr. 12-én; Uo. az árvaszék levele Jóba Eleknének 1929. máj. 18-án.

A *Tiszavidék* napilapot kiadó és nyomtató Tiszavidék Nyomdaüzem és Lapkiadó-vállalat³⁹¹ 1928. november 19-én kapta meg az iparengedélyt a nyíregyházi városi tanácstól mint elsőfokú iparhatóságtól. A cég tulajdonosa és a napilap kiadója a miskolci Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadó-vállalat volt.³⁹² A miskolci részvénytársaság nyíregyházi nyomdáját Orosz Károly üzemeltette a Bercsényi u. 3. sz. alatt.³⁹³ A Tiszavidék Vállalat 1928. november 20-án indította meg a napilapját Nyíregyházán. A napilap indulásával egy időben megszűnt a *Szabolcs Népe* című hetilap, amit két évig Jóba cég adott ki, és nyomtatott.³⁹⁴

A *Tiszavidék* mindössze másfél évig jelent meg, és az utolsó hat hónapban már Jóbáék nyomtatták, mert a Tiszavidék Nyomdaüzem és Lapkiadó-vállalat 1929. szeptember 1-jén megszűnt Szohor Pál – akkor még főjegyző – Nyíregyházi Királyi Törvényszéknek írt jelentése szerint.³⁹⁵ Az újság viszont 1930. március elejéig megjelent Nyíregyházán.³⁹⁶ Ez annak volt köszönhető, hogy bár a két lap (a *Tiszavidék* és a *Nyírvidék*) között tervezett fúzió nem jött létre, de köztes megoldásként a *Tiszavidék* szanálására a Jóba cég 25 000 P kölcsönt kapott – aminek a törlesztésére állami támogatásban részesült –, de a kamatait már neki kellett fizetnie. Ennek fejében viszont 1929. szeptember 1-jétől a lap előállítását a nyomda feladata lett.³⁹⁷ Tehát ilyen áron kaptak anyagi segítséget. A fúzió létrejöttét Jóbáné 1929. május 24-én a *Nyírvidék*-ben cáfolta. „Azok a hírek, amelyek arról szólnak, hogy a Jóba Elek Könyvnyomdával vagy a »Nyírvidék« politikai napilap és egy helybeli másik könyvnyomdával, illetve sajtóorgánum fuzionáltak volna, vagy fúzióra készülének, nem felelnek meg a valóságnak.”³⁹⁸

A *Tiszavidék* politikai napilap a megmentésére tett kísérlet ellenére egy fél év múlva, megszűnt, és akkor már csak egy napilap jelent meg Nyíregyházán, a *Nyírvidék*. „Amelynek fenntartását politikai szempontból is szükségesnek tartom – írta ekkor Törös Pál az árvaszéknek –, annál is inkább, mivel a lapot a kormányzat állandóan igénybe veszi. A *Tiszavidék* című napilap felszámolása a cégnek semmi hasznát nem jelentett.”³⁹⁹ Jóba Elekné Bencs Kálmánhoz írott, a *Nyírvidék* számára támogatást kérő levelére mindössze erről az egy segítségnyújtási kísérletről tudunk. Annak ellenére, hogy 1931 októbere után, Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt elvileg sor kerülhetett volna az állam pénzügyi

³⁹¹ Lásd bővebben az adattár 22. fejezetében!

³⁹² V. B. 186. X. 910/1922. A városi tanács véghatározata 1928. nov. 19-én.; Halmay, 1929. 252.

³⁹³ V. B. 186. X. 54/1926. Bencs Kálmán jelentése a Debreceni Királyi Ügyészségnek 1929. febr. 7-én.

³⁹⁴ V. B. 186. XIII. 142/1924. Alispáni jelentés 1928. nov. 19-én; László, 2002. 276.

³⁹⁵ V. B. 186. X. 910/1922. Szohor Pál jelentése a Királyi Törvényszéknek 1930. febr. 6-án.

³⁹⁶ V. B. 189. 2821/1937. Törös Pál főszámvévő jelentése az árvaszéknek 1931. szept. 17-én.

³⁹⁷ Uo. Jóba Elekné levele Bencs Kálmánnak 1931. szept. 25-én.

³⁹⁸ Jóba, 1929.

³⁹⁹ V. B. 189. 2821/1937. Törös Pál főszámvévő jelentése az árvaszéknek 1931. szept. 17-én.

támogatására. Mivel „a vidéki lapoknak a gömbösi vonalra történő »áthangolását« döntően a főispánok közreműködésével szétszított szubvenciók segítségével kívánták elérni.”⁴⁰⁰

Az 1926. évi októberi vizsgálat másik fontos következménye az volt, hogy 1927 elején az árvaszék Weisz Manó üzletvezető azonnali elbocsátását javasolta. Ennek előkészítéséül a testület újabb feladattal, egy másik üzemvezető keresésével bízta meg Géczy Kálmánt, akihez három pályázat is érkezett 1927 elején. Két budapesti és egy miskolci nyomdász jelentkezett a felhívásra, Mészáros Jenő és Gang Károly, illetve Venkovits Károly személyében.

Géczy Kálmán az információi birtokában első helyen a 49 éves Mészáros Jenőre hívta fel az árvaszék figyelmét. Ő több évtizedes nyomdász múlttal rendelkező, számos neves officinában – például a Bíró-, a Hornyánszky- a Károlyi György-féle és a Posner-nyomdában – állt alkalmazásban betűszedőként, korrektorként, üzemvezetőként egyaránt. Fizetési igénye 500 P lett volna, de alighogy beadta a pályázatát 1927. január 4-én, már a 7-én kelt levelében vissza is vonta azt arra hivatkozva, hogy mégsem tudja a vidéki életformát vállalni.

Ezután csak két jelölt maradt versenyben Venkovits Károly és Gang Károly. Gang kiváló szakember volt, hiszen a mesterséget a Franklin Társulatnál tanulta, ahová nyolc tapasztalatszerző év után visszatért, és 14 és fél évig tördelőként dolgozott a vezetőség teljes megalégedésére. Innen a May János Rt., a Bíró Miklós és ismét a May J. Rt. nyomdájába került nyomdavezetőnek. Vagyis az üzemvezetésben, a papírismeretben és a kalkulációban egyaránt kellő jártassággal rendelkezett. A nagy hírű fővárosi officinákban tevékenykedő – ekkor már 55 éves – Gang Károllyal szemben azonban Géczy választása mégis a miskolci Venkovits Károlyra esett.

Venkovits jól ismerte a vidéki nyomdászati viszonyokat. Volt művezető Miskolcon a Klein–Ludwig–Szelényi Rt. könyvnyomdájában, korrektor és művezető a budapesti Európa-nyomdában, igazgató a miskolci Magyar Jövő nyomdájában és üzemvezető a szolnoki Roth-nyomdában. Géczy Kálmán azért is bízta volna szívesebben rá a Jóba-nyomda irányítását, mert rendkívül járatos volt az üzemvezetésben és az ahhoz kapcsolódó valamennyi teendő elvégzésében: a kalkulációtól kezdve a munkabeosztáson és a revízióon keresztül a megrendelőkkal való érintkezésig mindenben. Ezenkívül módjában állt a nyomdai, könyvkötészeti és egyéb rokon ágazatokban is tapasztalatokat szerezni vezetői állásai alkalmával, aminek a Jóba cég jó hasznát vette volna. Fiatalabb korában még németországi nyomdákban is dolgozott. Szaklapokban is publikált. A pályázás időszakában a másik két

⁴⁰⁰ Püski, 2006. 213–214.

jelölttel nagyjából egyidős, 50 éves volt. Géczy választása Venkovitsra esett, mert minden szempontból őt tartotta alkalmasabbnak egy vidéki nyomda vezetésére.

Mindkét pályázó nagyon szívesen jött volna Nyíregyházára, a Jóba-nyomda élére. Venkovits havi 400, Gang 500, illetve a 6 hónap kötelező próbaidő letelte után 600 P-ért vállalta volna el a munkát. Venkovits 1927. január közepén személyesen is járt Nyíregyházán az állásügyben, de még egy hónap múltán sem kapott értesítést, és már kezdett türelmetlenkedni. Márföldy József árvaszéki ülnök viszont csak azzal biztatta, hogy az ügy még nem fejeződött be, és az árvaszéknek nem állt módjában állást foglalni az ajánlatok tekintetében, de tájékoztatni fogják, ha az megtörténik. A számára kedvező választ sosem kapta meg Venkovits.⁴⁰¹

Az történt ugyanis, hogy Jóba Elekné 1927. január 22-én a következő kérelemmel fordult az árvaszékhez: „... méltóztassék családom létérdekeit érintő nagy fontosságú kérdések beható letárgyalása érdekében Nyíregyháza Rt. város árvaszékét teljes ülésre sürgősen összehívni.”⁴⁰² Erre január 26-án került sor, amikor a gyámánya egy memorandumot nyújtott be az árvaszéknek a cég belső ügykezelésével és a megvalósítani kívánt reformokkal kapcsolatban. Kitért benne a cégvezetés problémáira, a Weisz Manó okozta káros hatásokra, és kérte, hogy döntsenek az üzemvezetés személyi kérdésében.⁴⁰³

Az ügyben azonban több mint három hónapig nem történt említésre méltó előrelépés, pedig az árvaszék többször is beidézte Weisz Manót. Már Jóbáné előterjesztésének a kézhez vétele után, január 28-án meghallgatták az üzletvezetőt a cég könyvelésének pontatlansága tárgyában, és az ott elhangzottakról jegyzőkönyvet vettek fel. A pénztáros több alkalommal lényegesen kisebb összeget könyvelt el, mint amekkorát a vállalat kapott. Például 1924. május 20-án a város házipénztára 1 650 575 K-át fizetett ki nekik a náluk megrendelt nyomtatványokért, de ennek csak egy részét könyvelték el. Ezen a problémás tételen kívül még további ötnél vett észre nagy eltérést Medgyessy Pál ellenőrkönyvelő. (Lásd a 6. számú táblázatot!)

⁴⁰¹ V. B. 189. 2821/1937. Mészáros Jenő levele az árvaszéknek, 1927. jan. 4-én; Uo. Géczy Kálmán levele az árvaszéknek, 1927. jan. 4-én; Uo. Géczy Kálmán levele az árvaszéknek, 1927. jan. 7-én; Uo. Gang Károly levele az árvaszéknek, 1927. jan. 4-én; Uo. Venkovits Károly levele Géczy Kálmánnak, 1927. jan. 2-án; Uo. Géczy Kálmán levele az árvaszéknek 1927. jan. 8-án; Uo. Venkovits Károly levele az árvaszéknek, 1927. jan. 15-én; Uo. Venkovits Károly levele Márföldy József árvaszéki ülnöknek 1927. febr. 14-én; Uo. Márföldy József levele Venkovits Károlynak 1927. febr. 19-én.

⁴⁰² V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1927. jan. 22-én.

⁴⁰³ Uo. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1927. jan. 26-án.

*A Jóba cég könyvelésének problémás tételei*⁴⁰⁴

Problémás tételek	Bevételezett összeg K-ban	Elkönyvelt összeg K-ban	Különbség K-ban
1.	1 650 575	1 393 075	257 500
2.	1 905 150	1 132 650	772 500
3.	31 621 000	27 900 050	3 720 950
4.	1 030 000	618 000	412 000
5.	1 437 120	783 620	653 500
6.	4 743 150	–	4 743 150
Összesen:	42 386 995	31 827 395	10 559 600

A hatodiknál, az utolsó problémás tételnél egyáltalán nem könyvelték el a kifizetett összeget. Az üzletvezető ezt azzal magyarázta, hogy az elvállalt munkát a helyi Klafter-, Merkur és Hungária nyomda készítette el, és a Jóba cég csak számlázta azt. A kifizetést pedig az említett nyomdák vették fel a Nyíregyházán közöttük akkor fennálló munkamegosztási megállapodás szerint.

1927. február 4-én folytatódott Weisz meghallgatása, és ez alkalommal visszatértek arra a nagy port felkavaró kijelentésére, amit a január 28-i meghallgatásán tett. Akkor azt nyilatkozta, hogy a nyomtatványrendelések elnyeréséért a városi tisztviselőknek is fizetett jutalékot, províziót a kor szokásainak megfelelően. Ezt az állítását február 4-én – külső nyomásra – visszavonta, és kijelentette, az árvaszéknél felvett jegyzőkönyv szövege nem tükrözik pontosan az ő szavait. A províziót nem a városi tisztviselőknek fizette, mert ő ilyet soha fel nem kínál nekik. A jegyzőkönyvet Szohor Pál vette fel főjegyzői minőségben. Ő is és Weisz is aláírták azt. Minderre azért került sor, mert Weisz január 28-án tett állítása egy lavinát indított el.

Az árvaszék haladéktalanul megbízta Medgyessy Pál ellenőrkönyvelőt és Kazár Pál üzemi Rt. főkönyvelőt, hogy ismét ellenőrizzék a Jóba cég pénztárkönyveit. (Korábban erre 1926. október 19-én került sor a részükről.) Medgyessy Pál már február 1-jén megírta a jelentését az árvaszéknek, amelyben megerősítette, hogy valóban fennálltak a különbségek a

⁴⁰⁴ V. B. 189. 2821/1937. Medgyessy Pál, jelentése az árvaszéknek 1927. febr. 1-jén.

városi házipénztár által kifizetett és a cég által bevételezett összegek között, mint ahogy erre már az 1926-os jelentésében is rámutatott. Márföldy József árvaszéki ülnök jelentette Weisz Manó nyilatkozatát a polgármesternek, mely szerint az üzletvezető a városi megrendeléseknél esetenként jutalékot fizetett. Ennek hatására február 3-ára jegyzőkönyvben rögzített kihallgatásra idézte be az üzemvezetőt Szohor Pál a városi tanácsra. Csupán a jutalékfizetés gyanúja is érzékeny érintette a városi vezetőket. Ma már nehéz lenne kideríteni az igazságot. Könnyen előfordulhatott, hogy a városi tisztviselők fogadtak el jutalékot időnként Weisztől. Az ügyre való heves reagálás mindenképpen elgondolkodtató. A cégvezetőnek nemcsak a városi tanácson, hanem az árvaszéken is vissza kellett vonnia a kijelentését. Az árvaszéken erre a február 12-i meghallgatásán került sor, ahol jegyzőkönyvben rögzítették, hogy „... rosszul emlékezett a dolgokra, és ezért téves nyilatkozatot tett”. Ugyanekkor az árvaszék egy másik ügyben is meghallgatta őt, ami szintén a cég szabálytalan, pontatlan könyvelésére volt bizonyíték. Miután Medgyessy Pál az árvaszék utasítására újból átvizsgálta a Jóba cég pénztárkönyveit, nemcsak a már említett problémák tudódtak ki, hanem az is kiderült, hogy akadt még egy olyan, a vállalat részére kifizetett összeg, aminek egyáltalán nem volt nyoma a könyvelésükben, és azt nem is lehetett a helyi nyomdák együttműködésével összefüggésbe hozni.

Ezzel a kifizetéssel (556 200 K) együtt, az el nem könyvelt összeg már 11 115 800 K-ra emelkedett. Ezt a több mint fél millió koronát 1924. augusztus 29-én fizette ki nekik az „Erzsébet” Közkórház. Ennek az intézménynek elsősorban irodaszert szállítottak, de ilyenre csak 1926. augusztus 9-ig talált példát az ellenőrkönyvelő a revízió idején. Újabb megrendelést azért nem kaptak ettől az intézménytől, mert nem voltak megelégedve az irodaszerek minőségével és árával. Weisz nem tudott magyarázatot adni a hiány okára. Azzal védekezett, hogy ő nem felelős a pénzbeszedő eljárásáért – ami egy üzletvezető részéről meglepő kijelentés –, mert egyrészt ki, ha nem ő, másrészt ez is a belső ellenőrzés hiányára bizonyíték, de elismerte, hogy a pénznek be kellett volna folynia.⁴⁰⁵

Itt utalnék vissza arra, hogy Bencs Kálmán épp ekkoriban (1927 februárjában) próbált segítséget szerezni a *Nyírvidék* rentábilisabbá tételéért. Az tehát bizonyítható, hogy az árvaszék és a város vezetői megpróbáltak minden rendelkezésükre álló lehetőséget megragadni a vállalat anyagi helyzetének javításáért.

A cég többszöri – budapesti és helyi szakemberek általi – ellenőrzésének adataiból az árvaszék arra következtetett, hogy Weisz Manót terhelte a felelősség a vállalat gazdasági ügyeiben előállt helyzetért, ezért indokoltnak tartotta az elbocsátását. Ezt az üzletvezetővel a

⁴⁰⁵ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1927. jan. 22-én, 26-án, máj. 7-én; Uo. Az árvaszéken felvett jegyzőkönyvek 1927. jan. 28-án, febr. 3-án, 4-én, 12-én.; Uo. Medgyessy Pál, jelentése az árvaszéknek 1927. febr. 1-jén.

március 4-i meghallgatásán közölték, aki erre kijelentette, hogy az állását csak azzal a feltétellel hajlandó elhagyni, ha egy évi felmondási időt vagy végkielégítést kap. Ez utóbbi összesen 3670 P lett volna.

Ugyanezen a tárgyaláson az árvaszék a Jóba céggel kötött érvényes szerződésére is kitért. Weisz ugyanis a január 28-i meghallgatásán azt állította, hogy a munkaadójával két szerződést kötött. Az elsőt még néhai Jóba Elekkel 1911. január 11-én,⁴⁰⁶ a másodikat pedig 1922-ben az özvegygel. Ez utóbbinak az eredetije állítása szerint dr. Fekete Sándor budapesti ügyvédnél volt. Arra nem emlékezett, hogy ő és munkaadója azt aláírták-e, de munkakörét, kötelezettségeit az alapján látta el, és jogait aszerint gyakorolta. Az árvaszék természetesen ellenőrizte Weisz állításának hitelességét, és megkeresték az említett ügyvédet, akinek évekkel korábban maga az üzemvezető adott át egy szerződéstervezetet azzal a kéréssel, hogy fogadtassa el özvegy Jóba Eleknével. Az ő javaslatára azonban Jóbáné nem írta azt alá, mert a cégnek anyagilag meglehetősen kedvezőtlen lett volna. Az ügyvéd a következőket tartotta abban teljesíthetetlennek: „... többek között a bruttó jövedelem 2 %-ának jutalék címén való folyósítását, valamint a cégjegyzési jogosultság megadását...”. Továbbá elfogadhatatlannak tartotta „... a betegség esetére meg nem határozott időre igényelt 50 %-os fizetésre vonatkozó igényét.” Az a szolgálati szerződés, amire Weisz hivatkozott, és a másolatát bemutatta az árvaszéknek az ügyvéd szerint – aki szintén megkapta a másolatot – „... nem lehet[ett] az eredeti másolata, mert az üzleti levél alakjában céges papíron állíttatott ki.” Ezzel szemben Weisz azt állította, hogy szerződésként és nem levélformában küldte el a szerződéstervezet az ügyvédnek.⁴⁰⁷

A cégvezető újabb meghallgatására március 19-én került sor, amikor az árvaszék felajánlott neki három havi fizetést végkielégítésként, de ő azt nem fogadta el. Ragaszkodott a hat havi jövedelméhez, és a hivatalosan soha el nem fogadott szerződéstervezetében szereplő egyik kitétel alapján az 1926. évi jutalékához is. Ez viszont anyagilag nagy terhet rótt volna a gazdaságilag meggyengült cégre, ami nem sokkal azelőtt vett fel újabb kölcsönt a Nyírvidéki Takarékpénztártól 4200 P értékben. (Erre március 1-jén adott engedélyt az árvaszék.) Így az ügyet halogatták. Ez ad magyarázatot arra, hogy a vezetői posztra jelentkező Venkovits miért nem kapott értesítést.

Négy hónap elteltével Jóbáné is megelégtelt, hogy semmi változás nem mutatkozott az ügyben, így május elején ismét felvetette a személyi kérdés megoldásának időszerűségét az árvaszéknek. Erre egy családi esemény ösztönözte. Sára lányát eljegyezte Jäger Oszkár, a

⁴⁰⁶ Hivatalosan 1911. február 15-től volt a Jóba cég üzemvezetője. Lásd V. B. 189. 2821/1937. Az árvaszék jegyzőkönyve a Jóba Elek cég alkalmazottainak szerződéséről. 1931. ápr. 2-án.

⁴⁰⁷ V. B. 189. 2821/1937. Nyíregyháza város árvaszékén felvett jegyzőkönyvek 1927. jan. 28-án, márc. 4-én; Fekete Sándor, budapesti ügyvéd levele az árvaszéknek 1927. febr. 8-án.

Magyar Mezőgazdák Szövetkezete nyíregyházi fiókjának igazgatója április 17-én. Jóbáné tájékoztatta őt a család és a vállalat súlyos anyagi helyzetéről, és megkérdezte tőle, hogy segítségére tudna-e lenni a cég megerősítésében. Leendő veje elvállalta volna az üzemvezetői állást. Az özvegy elgondolásában az a meglepő, hogy Jäger ennek az állásnak a betöltéséhez szükséges szakismerettel egyáltalán nem rendelkezett. Ezért maga Jóbáné szabta meg az esetleges alkalmazásának a feltételeit. Előbb az ő nyomdájukban, majd egy nagy fővárosi nyomdaipari vállalatnál kellett volna 6–6 hónap gyakorlati időt letöltenie, hogy a nyomdaüzem kereskedelmi és ipari ügyeiben, valamint a lapkiadás terén ismereteket szerezzon. Elgondolkodhatunk azon, hogy mennyire volt megalapozott és komoly Jóbánénak ez a terve. Azzal ő is tisztában volt, hogy a „... legnagyobb mértékben aktuálissá vált a cégvezető személyi kérdésének rendezése.”⁴⁰⁸ Csupán az érthetetlen, hogy az üzemnek a válságos helyzetből történő kivezetését és megerősítését, ami azonnali hathatós intézkedések sorát igényelte volna, miért szándékozott egy nyomdai ügyekben teljesen járatlan emberre bízni – még ha leendő családtagról volt is szó –, akinek, mielőtt az érdemi munkát megkezdhetne volna, előbb még a szükséges szakismereteket kellett volna elsajátítania. Eközben két olyan kiváló szakember várta az özvegy és az árvaszék döntését a beadott pályázatára, akik több évtizedes tapasztalattal rendelkeztek a nyomdavezetés terén, és éppen ezért bármelyikük nagy eséllyel hozhatta volna rendbe a Jóba cég zilált gazdasági helyzetét. Ráadásul a Géczy Kálmán által elsősorban ajánlott Venkovits lényegesen kevesebb díjazásért (400 P-ért) vállalta a munkát, mint amennyiért (610 P-ért) Weisz látta el. Tehát még anyagilag is jobban jártak volna vele. Ez nagyon kézenfekvő megoldásként kínálkozott, ehelyett azonban Jóbánénak az idegen cégvezetővel szembeni érzelmi alapú ellenérzése, az árvaszék, illetve az árvaszéki elnök határozatlansága, vagy anyagi okok, esetleg valamennyi tényező miatt addig váratott magára az ügy megoldása, míg végül semmi sem változott, és Weisz maradt az üzem élén.

Törös Anna pénztárosnőnek – aki 1923. február 1-jétől állt a cég alkalmazásában – 1928. január 1-jén viszont felmondtak, mert az általa elvégzett munka nem állt arányban a havi 203 P-s javadalmazásával. Jóba Elekné megítélése szerint erre az állásra 60 P-s fizetésért is lehetett volna embert kapni. Az árvaszék 1928. január 20-án Jóbánénak a pénztárosnő elbocsátásáról szóló bejelentését tudomásul vette. A tulajdonos végül 130 P-ért Gallovich Erzsébetet alkalmazta Törös Anna helyett ugyanazon év március 1-jétől.⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ V. B. 189. 2821/1937.. Nyíregyháza város árvaszékén felvett jegyzőkönyv 1927. márc. 19-én; Uo. az árvaszék határozata Jóba Elekné hiteligenyő kérélmére 1927. márc. 1-jén; Uo. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1927. máj. 7-én.

⁴⁰⁹ Uo. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1928. jan. 11-én; Uo. Néhai Jóba Elek hagyatéka ügyében az árvaszéken felvett jegyzőkönyv 1931. ápr. 2-án.

Az árvaszék intézkedéseinek és a pengő 1927-re bekövetkezett végleges bevezetésének⁴¹⁰ köszönhetően az országos trendnek megfelelően⁴¹¹ átmeneti javulás mutatkozott a vállalat anyagi helyzetében. A veszteségük radikálisan csökkent. Míg az 1926-ban pengőben több mint 45 ezret tett ki, addig 1927-ben kevesebb mint 27,5 ezer P, 1928-ban pedig 14 ezer P volt. Ugyanebben az évben viszont megduplázódtak a kintlévőségeik és 61 ezer P-re nőttek.⁴¹²

Ez az átmeneti javulás adhat magyarázatot arra, hogy *Az 50 éves „Nyírvidék” albuma* című jubileumi kiadványukban miért nyilatkoztak a vállalatról olyan óriási pátosszal és optimizmussal, mintha semmi problémájuk nem lett volna. Vertse K. Andor, a könyv és a *Nyírvidék* szerkesztője felmagasztalt minden vezetőt – Weisz Manót is – és munkatársat, arra érdemeset és érdemtelen egyaránt. A tulajdonosról és az üzemvezetőről ekképp emlékezett meg: *„A vállalatot [...] özv. Jóba Elekné sz. Grómann Ilona vezeti, szigorúan abban a szellemben, amilyen az elhunyté volt. A legnehezebb időkön, legnagyobb megpróbáltatásokon keresztül higgadt megfontolással, férfinék is becsületére való határozottsággal vezette át az idők viharán, forradalmon, kommunizmuson, román megszálláson keresztül a vállalat hajóját egy nyugodt, biztos jövő felé. Hűséges tisztviselője és segítő munkatársa volt ennek a nehéz feladatnak a megoldásában Weisz Manó, a Jóba Elek könyvnyomdavidálya és a Nyírvidék kiadóhivatalának igazgatója. [...] Sok gondja van a mai nehéz gazdasági viszonyok között, sok bosszúsága a bonyolult munkáskérdésekben és a sokszor halomra torlódó munka ökonomikus elosztása körül, de hála istennek nem árt meg neki egyik sem, jó kondícióban, ereje teljében van, és végzi elismerésre méltó szorgalommal mindennapi munkáját.”*⁴¹³

Ezt a könyvüket 1929-re adták ki az 1880-tól megjelent *Nyírvidék* fennállásának 50. évfordulója alkalmából 1928 végén, és minden előfizetőjüknek küldtek belőle egy példányt ajándékba. A kiadványuk minden sorát a valós problémákról tudomást sem vevő, a biztos jövőjükben való túlzott bizakodás hatotta át. Olvasóikat köszöntve, és a fél évszázada fennálló lapjukat ünnepeelve – ami egy vidéki orgánus esetében vitathatatlanul nagy szó –, az elkövetkező újabb öt évtizedre szőtték terveiket, miközben a nyomdának és vele együtt az

⁴¹⁰ 1924. jún. 24-én megalakult a Magyar Nemzeti Bank, ami új pénznemre cserélte a koronát. Erről már az 1925. évi XXXV. tc. intézkedett, de a gyakorlatban csak 1927. január 1-jén jelent meg az angol fonthoz igazodó pengő és váltópénze a fillér. 1 font 27,8, 1 dollár 5,7, és egy német márka 1,4 pengőt ért. 1 pengő 12 500 koronával volt egyenlő. Lásd Fux – Hölgyéné, 1999. 83.; Romsics, 2001. 157.

⁴¹¹ A debreceni városi nyomda üzletmenetének fellendülését például az 1926-os év hozta meg. A vállalat forgalma 1925 és 1927 között csaknem megkétszereződött. A fellendülés azonban 1929-től teljesen visszaesett. A válság okozta forgalomcsökkenés 1933-ban volt a legnagyobb. Lásd Benda – Irinyi, 1961. 244–245.

⁴¹² V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1928. febr. 28-án; Uo. Medgyessy Pál ellenőrkönyvelő jelentése az árvaszéknek 1929. máj. 31-én.

⁴¹³ Vertse, 1928. 534–535.

újságnak, ha nem is a napjai, de az évei meg voltak számlálva. „A »Nyírvidék« ötven éves. [...] Ennek az ötven esztendőnek a kapuzárása előtt köszönetet mondunk olvasóinknak azért a nagy értékű támogatásért, amely lehetővé tette, hogy elérjük ezt a jubileumi évet, egyúttal kérünk minden barátot, minden olvasót és minden munkatársat, hogy ezt a nagy értékű támogatást, s lapunkkal szemben tapasztalt jóindulatukat [...] a jövőben is tartsák meg számunkra, s fogadják tőlünk szeretettel ezt a csekély ajándékot, a »Nyírvidék« jubiláris albumát. Az újabb ötven esztendő eseményeit takaró függöny előtt köszöntjük az olvasót!”⁴¹⁴

A munkatársak – ha tudtak is a vállalat nehézségeiről – az ünneplés pillanatait nem akarták elrontani, és olvasótáborukat sem szándékozták tájékoztatni a létükért folytatott kemény küzdelemről. A valóság az volt, hogy 1929-től kezdve a kimutatott veszteségek ismét rohamosan növekedtek: 1929-ben már több mint 29 ezer, 1930-ban több mint 45 ezer P volt. Ennek fő oka az volt, hogy az ország gazdasági helyzetének romlásával párhuzamosan egyre több olyan megyei intézmény és magáncég is fizetéseképtelenné vált, amelyek már hosszú ideje állandó megrendelésekkel látták el a Jóba-nyomdát, illetve járatták az általuk kiadott *Nyírvidék*et és a nyomdájukból kikerülő *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapját*.

Napilapjuk 1927-ben és 1928-ban ugyan mérsékelt nyereséggel zárt, de 1929-ben és 1930-ban igen veszteséges volt. Az említett években megvizsgáltam többek között a hirdetésekből, az előfizetésekből és a lapjuk eladásából befolyt összeget a bevételeket illetően, valamint a *Nyírvidék* előállítási költségét a kiadások tekintetében. Lapjuk 1927-ben és 1928-ban még nyereséges volt. 1929-ben és 1930-ban azonban jelentősen csökkentek a hirdetésekből és az újságeladásból befolyt összegek, míg a lap előállítási költségei nőttek a korábbi évekhez képest. Így a *Nyírvidék* több mint 20 ezres veszteséget eredményezett mindkét évben, vagyis ezekre az évekre már ez a valamikor nagy nyereséget hozó lapkiadói üzletáguk is veszteséges lett. (Lásd a 7. és a 8. sz. táblázatot!)

A hirdetésekből és a lapértékesítésből – előfizetésből és eladásból – befolyt összeg már a lap előállítási költségeit sem fedezte. Ennek kiváltó okai között szerepelt egyrészt, hogy számos papír nagykereskedőnél lévő hatalmas árutartozásuk miatt a *Nyírvidék* nyomtatásához szükséges újságpapírt nem nagyobb tételben szerezték be, hanem napról napra, emiatt sokkal drágábban jutottak hozzá. Másrészt a *Nyírvidék* felesleges példányszámban jelent meg, a tiszteletpéldányok száma túl magas volt, és az előfizetési díjak sem folytak be rendszeren, sőt azok jelentékeny részéhez még per útján sem jutottak hozzá. Harmadrészt a hirdetési díjakból származó jövedelmük sem úgy alakult, mint hajdanán, mivel azokat nem kérték előre az ügyfeleiktől. Negyedrészt sem a nyomdájukban,

⁴¹⁴ Vertse, 1928. 3–4.

sem a túlméretezett lapszerkesztőségükben nem csökkentették a létszámot kiadásaik mérséklésére.⁴¹⁵

7. sz. táblázat

*A Nyírvidék nyeresége, illetve vesztesége (1927–1930)*⁴¹⁶

Év	A Nyírvidék előállítási költsége P-ben	Hirdetésekből befolyt összeg P-ben	A Nyírvidék értékesítéséből befolyt összeg P-ben	A Nyírvidék nyeresége P-ben	A Nyírvidék vesztesége P-ben
1927.	97 400	58 664	42 234	3 498	—
1928.	116 587	75 907	46 473	5 793	—
1929.	128 065	64 118	43 778	—	20 169
1930.	122 332	53 061	49 015	—	20 256

A hirdetésből befolyt összeg az 1927. évről 1928-ra 17 243 P-vel nőtt. Az 1928. év kiemelkedően magas hirdetési összegéhez viszonyítva 1929-re 11 789 P-vel, 1930-ra pedig 22 846 P-vel csökkent a napilapjukban megjelent hirdetésekből befolyt pénz. Az összes bevételhez viszonyítva csupán 1930-ban láthatunk nagyobb visszaesést ezen a téren. Bár meg kell jegyeznünk, hogy 1929-ben és 1930-ban valamennyi bevételi rovatuk csökkenő tendenciát mutatott. Hiszen míg az összes bevételük 1928-ban az előző évi 166 444 P-ről 189 095 P-re nőtt, addig 1929-ben már csak 162 325 P, 1930-ban pedig 159 497 P volt. (Lásd a 10. sz. táblázatot!) Így nem meglepő, hogy csökkent a hirdetésből és az újságeladásból származó összeg is. Annál érdekesebb, hogy az előfizetésekből befolyt pénz épp 1930-ban volt kiugróan magas. (Lásd a 8. sz. táblázatot!)

A számadatok szerint az 1930. év valóban kitűnik a megelőzőkhöz képest. A vizsgált időszakban addig nemigen változott az előfizetések és az utcai, illetve az Újságboltban történt vásárlások aránya, 70–30 % körül mozgott. Abban az évben azonban az előfizetések mértéke több mint 10 %-kal nőtt a korábbiakhoz viszonyítva. Az is nyilvánvaló, hogy a Nyírvidék értékesítésénél az utcai árusítással szemben az előfizetés dominált.

⁴¹⁵ V. B. 189. 2821/1937. Törös Pál jelentése az árvaszéknek 1931. szept. 17-én.

⁴¹⁶ Uo. Jóba Elekné és Weisz Manó éves jelentése az árvaszéknek a vállalat anyagi helyzetéről 1927. dec. 31-én, 1928. dec. 31-én, 1929. dec. 31-én és 1930. dec. 31-én.

*A Nyírvidék értékesítéséből befolyt összeg (1927–1930)*⁴¹⁷

Év	Nyírvidék előfizetése P-ben	Nyírvidék előfizetése %-ban	Nyírvidék eladása P-ben	Nyírvidék eladása %-ban	Nyírvidék értékesítése P-ben
1927.	30 012	71,06	12 222	28,94	42 234
1928.	33 354	71,77	13 119	28,23	46 473
1929.	32 336	73,86	11 442	26,14	43 778
1930.	41 652	84,98	7 363	15,02	49 015

A levéltári források között csak összegszerű adatok találhatók a hirdetésekben és a *Nyírvidék* értékesítéséből befolyt összegre vonatkozóan, de a tényleges hirdetőkről, az előfizető magánszemélyekről, illetve az újságvásárlókról nem maradt fent név szerinti kimutatás. Így nem áll rendelkezésünkre annyi adat, amelyből megbízható következtetést vonhatnánk le a *Nyírvidék* olvasóinak társadalmi összetételére. Annyit tudunk, hogy előfizetőik között volt Nyíregyháza, és a vármegye több településének számos intézménye, illetve közigazgatási elöljárósága.

A következő izgalmas kérdés a *Nyírvidék* előállítási költségeinek alakulása a cég összes kiadásához viszonyítva. 1927-ben a kiadások több mint a felét, 1928-ban és 1930-ban közel 60 %-át, 1927-ben az addigi legnagyobb hányadát, 2/3-át, a lap előállítási költségei képezték. A lap értékesítéséből és a hirdetésekben befolyt összeg 1927-ben és 1928-ban jelentősen meghaladta (3498, illetve 5793 P-vel) a *Nyírvidék* előállítási költségeit. 1929-ben és 1930-ban azonban több mint 20–20 ezer P deficitet eredményezett az újságuk. (Lásd a 9. sz. táblázatot!)

A bevételek összegének csökkenésével szemben a kiadások évről évre növekedtek, ezért is halmozódott fel egy-egy évben mind nagyobb veszteség az 1928-ban mutatkozó átmeneti javulást követően. (Lásd a 10. sz. táblázatot!) 1927-ben a kiadásaik felét a *Nyírvidék* képezte 97 400 P-vel, a veszteségük pedig 27 483 P volt. 1928-ban a lapjuk előállítására fordított összeg ugyan nőtt, mégis ez az év eredményezte a legkisebb veszteséget, felére csökkent az előzőhöz képest. Sajnos ezt az arányt nem tudták tartani, mert 1929-ben újból elérték, sőt

⁴¹⁷ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné és Weisz Manó éves jelentése az árvaszéknek a vállalat anyagi helyzetéről 1927. dec. 31-én, 1928. dec. 31-én, 1929. dec. 31-én és 1930. dec. 31-én.

meg is haladták az 1927. évi veszteségüket, amihez a napilapjuk rekord előállítási költségei – 128 065 P – nem kis mértékben járultak hozzá.

9. sz. táblázat

*A Nyírvidék előállítási költségei a cég összes kiadásához viszonyítva
(1927–1930)⁴¹⁸*

Év	Az összes kiadás P-ben	Kiadás a Nyírvidékre P-ben	A Nyírvidék költsége az összkiadáshoz viszonyítva %-ban
1927.	193 927	97 400	50,22
1928.	203 123	116 587	57,39
1929.	191 685	128 065	66,81
1930.	204 697	122 332	59,76

Végül 1930-ban – amikor még utoljára a teljes naptári évben volt számadási kötelezettsége a cégnek – minden korábbinál nagyobb deficit mutatkozott. Az addigi legkevesebb bevételhez – 159 497 P –, minden korábbinál nagyobb kiadás társult – 204 697 P –, aminek majdnem 60%-át ismét a napilapjuk előállítási költségei idéztek elő. Így keletkezett a kimagaslóan nagy veszteség, 45 200 P.⁴¹⁹ 1929-ben már közel 86 ezres kintlévőségük volt, aminek jelentős részét később sem tudták behajtani, főként ezért lett 1930-ban több mint háromszorosa a veszteségük az 1928. évinek. (Lásd a 10. sz. táblázatot!)

Ilyen hatalmas összeg kiesését a vállalat már nem tudta tolerálni, és ezzel a sorsa végérvényesen eldőlt. Ettől kezdve újabb és újabb kölcsönök felvételével küzdöttek a fennmaradásukért. 1930 márciusában és áprilisában ismét kénytelenek voltak egy-egy 25 ezer P-s jelzálogkölcsönt felvenni az ingatlanaikra a Nyírvidéki Takarékpénztártól.⁴²⁰

Ebben a vállalat fennállása óta legkritikusabb időszakban, 1931 márciusában kapcsolódott be a vezetésbe harmadik Jóba Elek.

⁴¹⁸ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné és Weisz Manó éves jelentése az árvaszéknek a vállalat anyagi helyzetéről 1927. dec. 31-én, 1928. dec. 31-én, 1929. dec. 31-én és 1930. dec. 31-én.

⁴¹⁹ Uo. Jóba Elekné és Weisz Manó éves jelentése az árvaszéknek a vállalat anyagi helyzetéről 1927. dec. 31-én, 1928. dec. 31-én, 1929. dec. 31-én és 1930. dec. 31-én.

⁴²⁰ Uo. A Jóba cég 20 oldalas kimutatása az árvaszéknek a nyomda adósairól és hitelezőiről, amit Jóba Elekné aláírt, és a nyomda bélyegzőjével is ellátott 1929. dec. 31-én.; Uo. Az árvaszék véghatározata 1930. márc. 26-án; Uo. Az árvaszék véghatározata 1930. ápr. 2-án., Uo. A nyíregyházi Királyi Járásbíróság, mint telekkönyvi hatóság végzése 1930. márc. 28-án.

10. sz. táblázat

*A Jóba cég bevétele, kiadása és vesztesége (1927–1930)*⁴²¹

Év	Összes bevétel P-ben	Összes kiadás P-ben	Veszteség P-ben
1927.	166 444	193 927	27 483
1928.	189 095	203 123	14 028
1929.	162 325	191 685	29 360
1930.	159 497	204 697	45 200

Még a cég anyagi helyzetének átmeneti javulása idején, 1928 végén történt, hogy Jóba Elekné építési engedélyt kért és kapott egy külön épületben elhelyezett könyvkötő műhely létrehozására a Széchenyi utca 9. sz. alatti székhelyükön. A műhely felelős kivitelezője ifj. Tóth Pál nyíregyházi építőmester⁴²² volt. A városi tanács 1929. december 21-én adta meg az engedélyt a használatba vételére. Így ezt az 1892 óta folytatott üzletágukat attól kezdve önálló műhelyépületben működtették.⁴²³ Napilapjukban számos reklámhirdetéssel hívták fel a figyelmet erre a szolgáltatásukra is.⁴²⁴

Időközben jeles családi események is történtek Jóbaék életében. 1928. április 28-án volt az idősebb Jóba lány, Sarolta esküvője ifjabb Jäger Oszkár kereskedővel.⁴²⁵ Az özvegy engedélyt kért és kapott az árvaszéktől a számlák kifizetésére. A házasságkötés révén a még kiskorú Sára 19 évesen elérte az önjogúságot, és felvehette a gyámpénztárban az örökségét, ami az első világháború utáni valutaromlás következtében elértéktelenedett, és ezért csak 25 fillér volt.⁴²⁶

A fiatalabb Jóba lány, Katalin is 19 évesen, 1930. szeptember 6-án ment férjhez egy helyi kereskedőhöz, Járay Ervinhez.⁴²⁷ Nagykorúsítása után ő is megkapta a 25 fillér örökségét. A két lány kiházásítása jelentős anyagi terhet rótt a vállalatra, mert az özvegy nem vonta meg

⁴²¹ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné és Weisz Manó éves jelentése az árvaszéknek a vállalat anyagi helyzetéről 1927. dec. 31-én, 1928. dec. 31-én, 1929. dec. 31-én és 1930. dec. 31-én.

⁴²² Ő volt például a kivitelezője 1928-ban a Wälder Gyula tervezte háromemeletes bérháznak a Bethlen és a Zrínyi Ilona utca sarkán. Lásd Margócsy, 1987. 184.

⁴²³ V. B. 186. IV. 128/1929. Jóba Elekné levele a városi tanácshoz 1928. nov. 30-án; Uo. a városi tanács jóváhagyási záradéka 1929. máj. 30-án; Uo. Polgármesteri véghatározat 1930. jan. 2-án.

⁴²⁴ *Nyírvidek*, 1929. jún. 14. 133. sz. p. 10.; Uo. 1929. jún. 20. 138. sz. p. 8.; Uo. 1929. jún. 27. 144. sz. p. 8. – A Jóba-nyomda hirdetése „*Jóba-nyomda könyvkötészete*” megjelöléssel.

⁴²⁵ XXXIII. 1. Nyíregyházi házassági anyakönyv, 1928.

⁴²⁶ V. B. 189. 2821/1937. Jóbáné levele az árvaszéknek 1927. máj. 7-én; Uo. Jóbáné levele az árvaszéknek 1928. ápr. 19-én; Uo. az árvaszék válasza Jóbánénak 1928. ápr. 24-én; Uo. Az árvaszék ügyirata 1928. jún. 2-án.

⁴²⁷ XXXIII. 1. Nyíregyházi házassági anyakönyv, 1930.

lányaitól az emlékezetes esküvő örömét, ami viszont ismételten kölcsönök felvételéhez, ezáltal az adóságuk növekedéséhez vezetett.⁴²⁸

Az egyre növekvő kölcsönök törlesztésére a korábbi éveknél több nyomtatvány elkészítésére vállalkozott a cég. Ez is magyarázhatja, hogy az üzemvezető nem minden munka elvállalásánál járt el körültekintően. Nyomdai munka vállalására több olyan szerződést kötött kellő körültekintés nélkül, amik a könyvnyomtatás terén is veszteségesé tették a céget. 1929. április 5-én a debreceni illetőségű Erdélyi Gyulával egyezett meg az Erdélyi kiadásában megjelent *Nyíregyházi fejek* című könyv előállítására 350 példányban, melyeknek még a kötését is ők készítették el. A nyomdai költségek fedezésére 3200 P-ről kiállított váltót Erdélyi nem fizette ki a szerződésben rögzített időpontra. Sőt az említett könyvön kívül 1929 és 1930 folyamán más nyomtatványokat, űrlapokat, reklámtáblákat, prospektusokat is készíttetett a céggel nagy példányszámban, és azok összegét sem egyenlítette ki. Így 1931. januárjában már 6670 P-vel tartozott nekik.

1930. január 13-án a kisvárdai Bakcsy Elemérrel állapodott meg az *Utász zsebkönyv* című munka nyomtatásában 6000 példányra, 5600 P-s előállítási árért a szerző kiadásában. Bakcsy 1000 P előleget adott a munka megkezdésekor. Az év folyamán még kliséket, körleveleket, csekklapokat, különböző portókat, felhívásokat, okmánybélyegeket, bélyegpapírt és borítékokat is készíttetett a vállalattal, de időközben csődbe ment. Így 1931. január 1-jén 5512 P tartozása volt Jóbaéknál.

Még egy biztos anyagi sikerrel kecsegtető nagy példányszámban megrendelt oktatási segédanyag nyomtatása is veszteséggel zárult. Weisz 1930. július 28-án Tesléry Károllyal, Szabolcs vármegye tanfelügyelőjével kötött szerződést a *Tanítói táblarajzok az új tanterv tárgyai köréből* című könyv előállítására. Tesléry még megrendelt a cégtől 16 000 db 68 x 94 cm méretű rajzlapot is a hátlapján magyarázó szöveggel, 800 db mappát és ugyanannyi tasakot, 8800 db használati utasítást tartalmazó füzetet, reklámkliséket, 8000 db körlevelet és ugyanannyi borítékot, felhívásokat, levelezőlapokat stb. összesen 11 575 P értékben. Tesléry az 1931. év első negyedében tekintélyes összeget törlesztett, de még március 25-én is 2500 P tartozása volt.

A három megrendelő összesen 14 682 P-vel tartozott a cégnek 1931 januárjában, amiből még törlesztettek egy keveset, de év végére csak ez a három megrendelés több mint 12 000 P-vel növelte a vállalkozás veszteségét.

⁴²⁸ V. B. 189. 2821/1937. Az árvaszék véghatározata 1930. okt. 6-án.; Uo. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1928. ápr. 19-én.

A Jóba céggel szerződéses viszonyban álló Újságbolt is kifizetetlen nyomtatvány- és újságszámlákkal tartozott nekik, amiből hetenként 2–300 P-t adtak meg.

Mindezt tetézte Jóbáné különböző kereskedőknél felhalmozódott saját tartozásainak a törlesztésére a pénztárukból kivett, 12 668 P 1930 végéig.⁴²⁹ További magánkiadásaival együtt épp abban az évben amikor vészesen megnőttek a behajthatatlan kintlévőségeik, és emiatt legalább saját költségeiket kellett volna a minimumra csökkenteniük, Jóba Elekné mintegy 18 ezer P-vel lépte túl a háztartási kiadásokra⁴³⁰ engedélyezett 12 ezer P-t.⁴³¹

1931. március 15-én nemcsak Medgyessy kapott megbízást dr. Márföldy József árvaszéki ülnöktől a cég anyagi helyzetének felülvizsgálatára, hanem Weisz Manó üzletvezető is. Felszólította őt, hogy három napon belül terjessze be az árvaszékhez megtekintésre a saját és a cég alkalmazásában álló összes havi díjas tisztviselőnek, illetve alkalmazottnak a szolgálati szerződését, továbbá az Erdélyi Gyulával, a Bakcsy Elemérrel és dr. Teslery Károllyal és az Újságbolttal megkötött vállalati szerződéseket.

Weisz csak részben tudott eleget tenni a felhívásnak, mert az Újságbolttal kötött szerződést nem találták, a cég alkalmazottai pedig Weisz⁴³² kivételével sohasem rendelkeztek írásbeli szolgálati szerződéssel. Márföldy József a szerződések hiánya miatt kilenc dolgozóval vetetett fel jegyzőkönyvet 1931. április 2-án. (Lásd a 11. sz. táblázatot!)

1931. március 27-én Gönczy József árvaszéki ülnök elküldte az ellenőrkönyvelő jelentését és a nagy veszteséget okozó három vállalati szerződést a tisztí főügyésznek véleményezésre.⁴³³ Az árvaszék az alábbi kérdésekre akart válasz kapni. Kellő kereskedői gonddal kötötte-e meg a szerződéseket az üzletvezető? Felmerült-e a részéről olyan fokú gondatlanság, ami anyagi kárt okozott a cégnek, és emiatt Weiszt bírói úton eredményesen lehetett volna anyagilag felelősségre vonni? Végül veszélyeztette-e a még kiskorú Jóba Elek anyagi érdekeit a cégvezető olyan mértékben, hogy ezért felmondás és végkielégítés nélkül azonnali hatállyal el lehetett volna bocsátani?

⁴²⁹ V. B. 189. 2821/1937. Medgyessy Pál jelentése az árvaszéknek 1931. márc. 27-én.

⁴³⁰ Abban az évben ment férjhez a kisebbik lánya, Katalin.

⁴³¹ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1931. ápr. 29-én; Uo. Az árvaszék véghatározata Jóba Elekné kérelmére 1931. máj. 1-jén.; Uo. A Nyíregyházi Kir. Törvényszék végzése 1931. nov. 18-án.

⁴³² Érdekességként említhetjük, hogy Weisz ekkor már csak a néhai Jóba Elek cégtulajdonossal kötött szerződését említette.

⁴³³ Uo. Márföldy József levele Weisz Manónak 1931. márc. 15-én; Uo. Az árvaszék jelentése a tisztí főügyésznek 1931. márc. 27-én.

*A Jóba-nyomda havi díjas alkalmazottai 1931-ben*⁴³⁴

<i>Név</i>	<i>Mióta?</i>	<i>Mennyiért?</i>	<i>Miként?</i>
Gallovich Erzsébet	1928. 03. 01.	130 P/hó	pénztáros
Máczay Lajos	1922	80 P/hó	a lap belső munkatársa
Szabó Bella	1923. 12. 27.	160 P/hó	könyvelő
Téger Béla	1919. 10. 01.	200 P/hó	helyettes szerkesztő a lapnál
Urbán Ferenc	1921. 04. 20.	94 P/hét jutalék: egy havi illetménye	nyomdai művezető
Várallyay Jenőné	1929. 02. 01.	100 P/hó	a lap belső munkatársa
Vertse K. Andor	1919. 10. 01.	310 P/hó	szerkesztő, majd felelős szerkesztő
Walter Ede	1928. 11. 01.	120 P/hó	hírlapíró
Weisz Manó	1911. 02. 05.	1931. 01. 01- jétől 570 P/hó, azelőtt 670 P/hó	üzletvezető

Az árvaszék által elvégzetetett alapos kivizsgálás bizonyítja, hogy ismét megpróbálták Weisz Manó eltávolítását a cég éléről, de a főügyész április 1-jén nemleges választ adott a fenti kérdésekre. Úgy ítélte meg, hogy az akkor érvényben levő 1884. évi XVII. tc. (második ipartörvény) 94. paragrafusában⁴³⁵ foglalt rendelkezések szerint csak abban az esetben bocsátható el azonnal a kereskedelmi alkalmazott, „... ha az iparos bizalmával való visszaélés által az üzlet érdekeit veszélyezteti. Ez a törvényhely az ily következtetés alapjául határozottan szándékosságot követelvén, minthogy az előttünk fekvő 3 jogügyletből károsításra irányuló szándék[ot] nem lehet megállapítani, bármilyen nagyfokú gondatlanság mutatkozzék is a 3 esetben különösen, nem hiszem, hogy ilyen irányú intézkedést a bíróság ítélettel szentesíteni fogja.”⁴³⁶

Így tehát Weisz Manó jogi úton történő, felmondási idő nélküli elbocsátására nem volt lehetőség. Az ügyel kapcsolatban felvetődhetnek még a következő kérdések. Az ilyen

⁴³⁴ V. B. 189. 2821/1937. Néhaj Jóba Elek hagyatéka ügyében az árvaszéken felvett jegyzőkönyv 1931. ápr. 2-án;

⁴³⁵ Az 1922. évi XII. tc. csak módosította az 1884. évi XVII. törvénycikkbe iktatott ipartörvényt. Többek között ezt a paragrafusát is érintetlenül hagyta.

⁴³⁶ V. B. 189. 2821/1937. A tiszti főügyész jelentése az árvaszéknek 1931. ápr. 1-jén.

nagyobb megrendeléseknél miért nem konzultált a cégvezető a jogtanácsosukkal? Miért nem tudott Jóbáné ezekről a szerződésekről? Miközben a főügyész tudomása szerint a gyámánya csaknem állandóan az üzletben tartózkodott, annak menetét figyelemmel kísérte, sőt abban maga is tevékenyen részt vett. Az özvegy viszont azt állította – az 1931. április 2-án felvett jegyzőkönyv tanúsága szerint –, hogy a kérdéses vállalati szerződéseket nem ismerte, sőt Bakcsy Elemér megrendeléséről nem is tudott, bár azt ő is elismerte, hogy gyakran tartózkodott az üzletben. Nagyon kedvezően hatott volna gazdasági helyzetükre, ha Jóbáné is jobban érdeklődött volna a vállalti ügyek iránt, mint ahogy ezt a férje is kérte tőle. A vizsgált szerződéseknél hivatalosan csak Weisz Manót marasztalták el. A vezetői gondatlansága bizonyítható volt, a szándékosság viszont nem, így az állásában maradhatott.⁴³⁷

Véleményünk szerint ha a vállalatnál valaki – Jóbáné, Weisz Manó, vagy valamelyik gazdasági ügyintéző – kézbe vette volna a hitelügyeket, beszerzéseket, a kalkulációkat, árajánlatokat, biztosításokat, bérügyeket, megrendeléseket, szállításokat, számlázást, mint ahogy a Kner-nyomdában Kner Endre,⁴³⁸ akkor harmadik Jóba Elek jobb gazdasági kondícióban lévő céget vehetett volna át.

A család legfiatalabb tagja minden tőle telhetőt megtett anyagi helyzetük javítására. Miután a Nyíregyházi Királyi Katolikus Gimnáziumban 1929-ben leérettségizett, szeptemberben Budapestre ment, és részt vett egy egyéves kereskedelmi szaktanfolyamon az 1929/1930-as tanévben, amit középiskolát végzettek számára hirdettek meg. A tanfolyam vizsgával zárult, amit sikerrel teljesített 1930. június 29-én.⁴³⁹ Szeptembertől 1931 márciusáig ismét Budapesten tanult tovább, de akkor tanulmányait félbeszakítva hazajött, hogy hozzálásson a cég talpra állításához.⁴⁴⁰ Próbálkozásai azonban nem hoztak jelentős eredményt, mert még kiskorú lévén, nem volt kellő tekintélye sem az üzletfelek, alkalmazottak, sem a családtagjai előtt.

1931 közepére már teljesen nyilvánvalóvá vált előtte, hogy elkerülhetetlen az üzem értékesítése a teljes anyagi csőd megelőzésére. Májusban egy újabb 10 ezer P-s jelzálogkölcsön felvételére kényszerültek, mert a debreceni Papírforgalmi és Kereskedelmi Vállalattal sürgősen rendezniük kellett a váltótartozásukat. A vállalatnál 20 ezres tartozásuk

⁴³⁷ V. B. 189. 2821/1937. Néhai Jóba Elek hagyatéka ügyében az árvaszéken felvett jegyzőkönyv 1931. ápr. 2-án.

⁴³⁸ Erdész – Füzesné, 2005. 16.

⁴³⁹ Harmadik Jóba Elek középiskolai bizonyítványa, ami a Nyíregyházi Királyi Katolikus Gimnáziumban 1921 szeptemberétől 1929 májusáig végzett tanulmányiról tanúskodik negyedik Jóba Elek magántulajdonában.; Kereskedelmi szaktanfolyami bizonyítvány Jóba Elek nevére kiállítva. Kelt: Budapesten, 1930. jún. 29-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁴⁴⁰ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné által készített 1929., 1930. és 1931. évi havi háztartási elszámolás rovatai.

volt ekkor. Az árvaszék megszorító intézkedései sem tudtak határt szabni az özvegy aránytalan költekezésének.

A huszadik életévében járó Jóba Elek 1931. szeptember 7-én Bencs Kálmánhoz írt sorai meglelt férfiakat is megszegyenítő felelősségérzetről, erkölcsi kötelességvállalásról vallanak. Éppen ezért döbbenetes, hogy tenni akarásával mennyire magára hagyták azok az emberek, akik segíthettek volna neki, és el is várták tőle, hogy minden tőle telhetőt megtegyen a cég megmentéséért. Ha néhány évvel korábban kerülhetett volna a vállalat élére, illetve ha édesanyja és az üzletvezető jobb kondícióban őrizte volna azt meg a számára, talán még jobbra fordíthatta volna a fél évszázados nyomda sorsát.

Meglehetősen fiatalon kellett szembesülnie a keserű kiábrándultság és a tehetetlenség érzésével. Csalódnia kellett a polgármesterben és a főispánban, mert azt ígérték neki, hogy támogatni fogják a hatóság erkölcsi erejével és a cég anyagi helyzetének javításában is közreműködnek, de nem így történt. Ez valószínűleg a város nehéz pénzügyi helyzetével magyarázható. Ugyanakkor bénítóan hatott Jóba Elekre a hitelezők zaklatása és az üzem fenntartásához szükséges összeg előteremtésének sziszifuszi munkája. Képtelen volt anyja és nővérei esztelen költekezését megakadályozni, ezért olyan megoldást kellett keresnie, amivel elkerülhette a szégyenteljes anyagi csődöt. Ezért levélben kérte Bencs Kálmántól a korábban megígért anyagi és erkölcsi támogatását, egy családi tanács összehívását, valamint azt, hogy rendelje el a vállalatuk revízióját 24 órán belül.

„A végső kétségbeesés, a teljes anyagi csődnek közvetlen veszélyéből eredő erkölcsi és anyagi felelősség érzete arra készítetnek, hogy egy végső erőfeszítést tegyek atyáim 50 esztendőös cégének megmentése érdekében. [...] Ezelőtt egy⁴⁴¹ esztendővel hazajöttem, élethivatásom elérését célzó tanulmányaimat abbahagytam, és hozzákezdtam vállalatunk talpra állítására irányuló munkássághoz. Leépítettem mindazt, ami leépíthető volt, [...] s hogy az ezzel kapcsolatos ügyek intézésében mégsem sikerült a teljes súllyal fellépnem, az elsősorban kiskorúságommal járó tekintély hiányában keresendő. [...] képtelen vagyok az üzem legelemibb kötelezettségeinek eleget tenni. A kellő tekintély hiányában képtelen vagyok családom tagjaival szemben a túlméretezett költekezésnek gátat vetni. Nincs más választásom, mint vagy az üzem értékesítésén gondolkodnom, vagy pedig a teljes anyagi csőd elkerülése érdekében megoldási módot keresnem. [...] Elsősorban Méltóságodhoz fordulok, mint megboldogult édesatyám barátjához, aki többször kifejezésre juttatta előttem, hogy nem közömbös reá nézve vállalatunk jó, avagy rossz sorsa, létezése, avagy pusztulása.”⁴⁴²

⁴⁴¹ Pontosabban fél évvel korábban, 1931 márciusában jött haza Budapestről tanulmányait félbehagyva.

⁴⁴² V. B. 189. 2821/1937. Harmadik Jóba Elek levele Bencs Kálmánnak 1931. szept. 7-én.

Bencs Kálmán polgármester a cég anyagi helyzetének vizsgálatával már a levél kézbevitelének napján megbízta Törös Pál városi főszámvevőt. Ő a könyvelésben elmaradást tapasztalt, amit azonnal jelentett az árvaszéknek. Ezért Márffy József szeptember 8-án felszólította Jóba Eleknét és Weisz Manót a hiányosságok haladéktalan pótlására. Ezt követően Törös szinte kivétel nélkül ugyanazokat a problémákat állapította meg, mint amelyekre az öt évvel korábbi felülvizsgálatnál is fény derült. Az első helyen szerepelt, hogy Jóba Elekné irreálisan nagy összegeket vont ki az üzletből. A főszámvevő is rámutatott arra, hogy a vezetés nem kellő kereskedői gondossággal történt, amire fő bizonyítékként a sok behajthatatlan tartozást és a magas adminisztrációs költséget említette.

Törös Pál azt is észrevette, hogy a cég tiszta vagyona 19 532 P volt a cselekvő és a szenvedő vagyon összevetése után, de a pénztárban jelentős hiányt fedezett fel. Az aktívák 166 637 P-t képeztek, aminek a fele az üzem épületének (a Széchenyi u. 9. sz. alatti háznak) az értéke – 80 000 P – volt. A Széchenyi u. 16. sz. alatti Gróman-ház felét, 15 000 P-re becsülte a főszámvevő.

A gépek, felszerelések értéke további 30 000 P-t tett ki. Nagy összeget képviselt az adósok tartozása (28 730 P) és a kétes követelések (6000 P), amelyeket elsősorban a megye településeinél mutatkozó kintlévőségeik okozták, amelyek jelentős részét sosem kapták meg.) Végül 6907 P értékű papírkészletük, nyomtatványuk és irodaszerük volt raktáron a leltár szerint.

A passzívák összesen 147 105 P-re rúgtak, amelynek a legnagyobb hányadát, közel 44 %-át (64 626 P-t) a Nyírvidéki Takarékpénztárnál lévő jelzálogkölcsonők adták. A következő nagy tételt, a szenvedő vagyon majdnem 28 %-át az áruhitelvezőknél jelentkező 41 080 P elmaradás képezte. Jóbaék a különböző pénzhitelezőknek a hátralékos adókkal együtt 11 700 P-vel tartoztak. A kintlévőségük is jelentős volt. Vevőik 16 074 P-vel volt fizetési hátralékban. Az Országos Társadalombiztosításnál 7192 P hátralékuk volt. Már saját tisztviselőiket és alkalmazottaikat sem tudták időben kifizetni. Nekik 6013 P-vel tartoztak. Mindezekon kívül 420 P tűzbiztosítás elmaradásuk is volt. (Lásd 12. sz. táblázatot!)

Törös Pál megállapította még, hogy a cégnek forgótőkéje és árukészlete alig volt, és az árutartozásuk magas összege miatt szállítóik állandóan zaklatták őket.

12. sz. táblázat

*A Jóba cég anyagi helyzete 1931 szeptemberében*⁴⁴³

	<i>Aktívák P-ben</i>	<i>Passzívák P-ben</i>	<i>Tiszta vagyon P-ben</i>
1.	80 000	64 626	—
2.	15 000	41 080	—
3.	30 000	11 700	—
4.	28 730	16 074	—
5.	6 000	7 192	—
6.	6 907	6 013	—
7.	—	420	—
Összesen:	166 637	147 105	19 532

A főszámvevő a problémák megoldására a következő javaslatokat tette a jelentésében. „Ilyen körülmények között az üzlet vitele tovább teljesen lehetetlen, és ha valamely forgótőkéhez hozzá nem jut, ez a több mint 50 éves vállalat kénytelen lesz felszámolni. Szükségesnek tartom azt is megjegyezni, hogy a felszámolás esetén az aktívák a passzívákat fedezni nem fogják, mivel a felszámolási érték sokkal alacsonyabb a vagyonleltárban feltüntetett értéknél, és az alkalmazottak végkielégítése is nagyobb összeget emésztene fel. A kibontakozás lehetőségét keresve úgy találom, hogy az csak úgy volna lehetséges, ha a cég mintegy 50 000 P kölcsönhöz jutna hozzá, ami azonban a mai körülmények között szinte lehetetlen. Megterhelhető ingatlan nincsen, az üzleti hitel teljesen ki van merítve, s így a megoldást csak abban tudom elképzelni, ha a kisipari hitelakció keretén belül az állam támogatásával jutna hozzá a cég a fenti összeghez. [...] Összefoglalva az elmondottakat véleményem a következő:

1. Vagyoni helyzet következtében az egyezkedés a hitelezőkkel megkísérelendő vagy,
2. megfelelő kölcsön szerzésével a fizetőképesség helyreállítandó.
3. Utóbbi esetben a vállalat a szükségeshez képest leépítendő.”⁴⁴⁴

Meg kell jegyezni, hogy jelzálogkölcsönrel megterhelhető jelentősebb ingatlanuk ekkor már nem volt, és nagyobb állami támogatásra, szanálásra sem számíthattak az ország gazdasági helyzete miatt. 1931 nyara után ugyanis Magyarországot is elérte a nemzetközi

⁴⁴³ V. B. 189. 2821/1937. Törös Pál jelentése az árvaszéknek 1931. szept. 17-én.

⁴⁴⁴ Uo.

pénzügyi és hitelválság.⁴⁴⁵ Vagyis csak az első pontban említett lehetőség maradt számukra, a hitelezőikkel történő megegyezés.

Az állami hivatalok 1930-ban takarékosági intézkedést vezettek be, ami arra irányult, hogy nyomtatványaik legnagyobb részét házilag készítsék el.⁴⁴⁶ Ennek következtében a nyomdák munkája megcsappant, és a nyíregyházi tipográfiai üzemek is arra kényszerültek, hogy munkásaik egy részét elbocsássák. A Jóba-nyomdában azonban nem történt létszámleépítés, ami valamelyest kompenzálhatta volna a közigazgatási nyomtatványok készítése terén jelentkező jövedelemcsökkenésüket.⁴⁴⁷ Ehelyett náluk még 1931. december 14-én is új alkalmazottat vettek fel Kétz Géza Mihály személyében, aki betűszedőként dolgozott a nyomda megszűntéig.⁴⁴⁸

A főszámvevő jelentése alapján az árvaszék megbizonyosodott arról, hogy a Jóba cég a csőd és a teljes anyagi összeomlás szélén állt. Ezért arra kötelezte a gyámányát és a vállalkozás jogtanácsosát, Garay Gyula nyíregyházi ügyvédet szeptember 23-án, hogy tisztázzák a talált pénztárhányt. Jóba Eleknét még arra is felszólították, hogy 48 órán belül tegye meg gyámi javaslatait fia anyagi érdekeinek megóvására és biztosítására, mivel a testvérek közül már csak ő volt kiskorú. Bencs Kálmán nyomatékosan felhívta Jóbáné figyelmét arra, hogyha ennek a határozatnak eleget nem tenne, akkor az árvaszék elnökeként elmozdítja a gyámányai tisztéből, és a fia anyagi érdekeinek megvédéséről gyámhatósági úton gondoskodik.⁴⁴⁹

A tulajdonosnő 1931. szeptember 25-i levelében tett eleget Bencs felszólításának, amelyben a vagyonkezelésről és a cégvezetésről is lemondott azzal az indokkal, hogy a cég bonyolult ügyeinek intézése meghaladta a képességeit. Tíz pontban ismertette benne a radikális változtatásokra tett javaslatait, és az előbbi felvetését az első helyen említette. A vállalat helyzetén és a fia lehetőségein sokat javított volna, ha ezt a szükségszerű megoldást már korábban felismeri. Harmadik és negyedik helyen a fia nagykorúsítására, illetve cégtulajdonosi minőségének elismertetésére tért ki. Második legfontosabb elintéznivalónak tartotta a vagyon elkülönítését. Említette a háztartási költségek újbóli megállapítását, a még pénzzé tehető ingatlanaik eladását, a *Tiszavidékre* felvett 25 000 P-s kölcsön likvidálását, az üzem személyi kiadásainak radikális csökkentését, és a cég hitelezőivel magánegyezség létrehozását. A pénztárban talált 17 430 P 82 fillér hiányt a pénzhelyettesítő bonok képezték.

⁴⁴⁵ Romsics, 2001. 168.

⁴⁴⁶ Bár a városi tanács épp 1930-ban szüntette be a városi nyomtatványok sokszorosítását. Lásd az adattár 3/a. fejezetét!

⁴⁴⁷ Gyarmathy, 1982. 273–274.

⁴⁴⁸ V. B. 186. X. 384/1939. Kétz Géza munkakönyve 1931. dec. 14-i keltezéssel.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt. Lásd bővebben az adattár 30. fejezetét!

⁴⁴⁹ V. B. 189. 2821/1937. Az árvaszék levele Jóba Eleknének 1931. szept. 23-án.

Ezzel az összeggel fedezte az özvegy a magánadósságait, illetve a háztartás fenntartásához szükséges kiadásokat. Jóba Elekné a családi tanácskozás idejét másnapra, szeptember 26-ra tűzte ki, és arra Bencs Kálmánt is meghívta.⁴⁵⁰

A gyámnya javaslati közül nagyon rövid időn belül teljesült fia nagykorúsítása, amiért Jóba Elek 1931. október 24-én folyamodott az árvaszékhez. Az édesanyja is ugyanezt kérte október 23-án, a következőkre hivatkozva: „*Valódi törzsvagyunk kezelésére és vállalatunk ügyeinek vitelére önmagamban hivatottságot nem érzek, szükségét érzem annak, hogy ez a súlyos teher vállaimról levéssék. Minthogy pedig Elek fiam a nyomdai ipar vezetéséhez a szükséges szakismerettel rendelkezik, eddigi magaviseletével, komolyságával tanújelét adta annak, hogy méltó és képes arra, miszerint ügyeit saját esze és belátása szerint önállóan vihesse, és erre kellő érettséggel is bír, ezért kifejezett akaratom Elek fiam nagykorúsítása.*”⁴⁵¹ Itt lényegében újból megerősítette a szeptember 25-i levelében írottakat, a fia jelleméről tudottakat, és azt a tényt, hogy önmagát nem tartotta alkalmasnak a cégvezetésre.

Az anya és fia kérelme mellett még szükség volt két további rokon, Gróman László és Gróman Gyula⁴⁵² nyilatkozatára ahhoz, hogy az árvaszék döntsön Jóba Elek nagykorúsítása ügyében október 24-én. Az árvaszék a kérelemre hozott véghatározatában az 1877. évi XX. tc. 4. paragrafusának alapján az 1912. január 28-án született Jóba Eleket nagykorúnak nyilvánította. Indoklásuk a következő volt: „*Teljesítendő volt a kérelem, mert Jóba Elek életének 18. évét betöltötte, ügyeinek önálló vitelére testileg és szellemileg érettnak látszik, és a nagykorúsítását t. és t. gyámnya is kifejezetten kérte.*”⁴⁵³ Jóba Elek nagykorúsítása után megörökölte az apja után a Nyírvidék kiadóhivatalát.⁴⁵⁴

Úgy tudunk hiteles képet adni a Jóba cég történetéről, ha azt is megnézzük, hogy milyen nyomtatványaik voltak abban a 15 évben, amikor Jóba Elekné volt a tulajdonos. A gazdasági nehézségek leküzdésére jelentős számú önálló kiadvány készítését vállalták már az 1920-as években is, de eladósodásuk végső stádiumában, az 1930-tól 1932-ig terjedő három évben különösen. Az addigi gyakorlathoz hasonlóan a rövidebb terjedelműektől a vaskosabb kötetekig minden változat megtalálható volt. Könyvtörténeti jelentőségük miatt a következők érdemelnek említést.

⁴⁵⁰ V. B. 189. 2821/1937. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1931. szept. 25-én

⁴⁵¹ Uo. Jóba Elekné levele az árvaszéknek 1931. okt. 23-án.

⁴⁵² Jóbáné testvérei.

⁴⁵³ V. B. 189. 2821/1937. Az árvaszék véghatározata 1931. okt. 24-én

⁴⁵⁴ Jóba Elek észrevételei a népügyész súlyosbítást kérő fellebbezésére a Népbírók Országos Tanácsához. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

1923-ban két verseskötetet is nyomtattak: Nicolaus Franz *Lenau szonettjeit*, valamint a *Testvér gályákat: Gulyás Pál és Juhász Géza verseit*. Gulyás Pál⁴⁵⁵ csupán egyetlen tanévben, 1923/24-ben tanított Nyíregyházán, a felsőkereskedelmi iskolában. Érkezését követően már 1923 szeptemberének első hetétől kezdve jelentek meg publikációi – versei és fordításai – a *Nyírvidék*ben, és azokat még ugyanabban az évben két kötete követte a Jóbanomda előállításában. A szép kiállítású *Testvér gályák* első fele Gulyás Pál, a második része pedig Juhász Géza⁴⁵⁶ verseit tartalmazza. A másik kötet a *Nyírvidék*ben korábban Nicolaus Franz Lenau műveiből közölt fordításainak önálló megjelentetése volt, *Lenau szonettjei* címmel. Mindkét kötet magánkiadás volt. Ezekről és későbbi köteteiről is elmélyült recenziók jelentek meg a *Nyírvidék*ben.⁴⁵⁷

1923-ban adta ki a helyi Bessenyei Kör Vietórisz József második verseskötetét *Orgonazúgás* címmel, Jóbaék kiállításában. Érdeklődéssel fogadott kötetét nemcsak itthon, hanem országosan is több irodalmi és egyházi lapban ismertették.⁴⁵⁸

1924-ben egy centenáriumi munkát nyomtak a későbbi polgármester, Szohor Pál szerkesztésében *Nyíregyháza az örökváltság századik évében* címmel. Keletkezésének történetéről bővebben is szót ejtünk a fejezet végén. 1928-ban ismét egy jubileumi kötetet adtak ki saját vállalatukról, a már többször idézett: *Az 50 éves „Nyírvidék” albumát* Vertse K. Andor szerkesztésében.

1925-ben Jóbaéknál jelent meg Tartallyné Stima Ilona⁴⁵⁹ *Nyár* című kötete 50 költeménnyel. Már 1922-től kezdve jelentek meg a *Nyírvidék* 12 oldalas vasárnapi számaiban prózai művei, a hétköznapi számaiban pedig versei. A lapnak belső munkatársa is volt, recenziókat és színházi élménybeszámolókat írt. 1930-ban és 1931-ben egy-egy folytatásos regényét közölte a *Nyírvidék*.⁴⁶⁰

1929-ben nyomtatták Fehér Gábor⁴⁶¹ első regényét, *Semmibe ívelő hidak* címmel. A hajdúszoboszlói születésű író 1919-től a nyíregyházi evangélikus leánygimnázium tanára volt. Az említett műve először a *Nyírvidék*ben jelent meg folytatásokban, 1929 októberétől decemberéig. A regény a háború utáni fiatalság emberi, társadalmi-egzisztenciális problémáival nézett szembe morális, etikai igénnyel.⁴⁶²

1930-ban tetszetős tipográfiai kivitelben nyomtatták a nyíregyházi római katolikus leánygimnázium tanárának, Juhász Margitnak az élénk társadalmi és irodalmi elismerést

⁴⁵⁵ Gulyás Pál (1899–1944) költő.

⁴⁵⁶ Juhász Géza (1894–1968) költő, irodalomtörténész.

⁴⁵⁷ Cserenyák, 1993. 659.

⁴⁵⁸ Uo. 664.; Margócsy – Szlávik, 2004. 79., 83–84.

⁴⁵⁹ Tartallyné Stima Ilona (1890–1980) író, költő.

⁴⁶⁰ Cserenyák, 1993. 667.

⁴⁶¹ Fehér Gábor (1893–1941) író.

⁴⁶² Cserenyák, 1993. 668.

kiváltó második verseskötetét, *Üzenem Ádámnak* címmel. Juhász Margit⁴⁶³ már gimnazista korától publikált a *Nyírvidékben*.⁴⁶⁴

A Bessenyei Kör irodalmi szakosztályának elnöke, Szohor Pál szerkesztette az 1931. évre megjelent *Bessenyei almanachot*, amely az első lapokon közölte az újév naptárát, a 17. oldaltól pedig *Szépirodalmi rész* címmel 18 helyi szerző költeményeit, elbeszéléseit, néprajzi és filozofikus írásait hozta. Az ízléses tipográfiájú évkönyv nyomdai munkálatai 1930 végére fejeződtek be. A könyv előszavában Szohor Pál a „*kéziratgyűjtés és könyveladás*” kettős gondjáról vallott, ami a Bessenyei Kör kötetének kiadását megelőzte.⁴⁶⁵

Fennállásuknak az utolsó évében nyomtatták Személyi Kálmán *Római jog* című munkáját két kötetben és két szépirodalmi válogatást is helyi szerzők verseiből, novelláiból: *Írások*, valamint *Szabolcsi anthológia* címmel.⁴⁶⁶

1932-ben Vertse K. Andor szerkesztette, és látta el a szerzők életrajzi adataival színesített bevezetéssel a *Szabolcsi anthológia* című gyűjteményt. A 39 szerző verseit, novelláit és értekezéseit tartalmazó kötet színvonala meglehetősen egyenetlen volt.⁴⁶⁷ A tipográfiaiilag tetszetős mű kollektív vállalkozás eredményeként jöhetett létre, „*a szabolcsi költők, írók, szakírók, zeneszerzők együttes erővel adták ki.*”⁴⁶⁸

Az 1931. november 1-jén megalakult Benczúr Kör Irodalmi Szakosztályának tagjai a *Nyírvidék* hasábjain jelentkeztek először írásaikkal. 1932 decemberében a szakosztály huszonegy tagja túlnyomórészt versekkel és kevés prózával önálló kötetben mutatkozott be a nyilvánosság előtt, *Írások* címmel.⁴⁶⁹ A tipográfiaiilag szépen kivitelezett könyv a Jóba-nyomda utolsó termékeinek egyike volt.

Az említett műveken kívül számos egyházi, liturgiai tárgyú művet, jegyzőkönyveket, jelentéseket és más hivatalos kiadványokat nyomtattak a vizsgált időszakban. Szép számmal kerültek ki iskolai értesítők is a Jóba-nyomdából, így például a Nyíregyházi Királyi Katolikus Főgimnáziumé 1921-től, épp attól az évtől, amikortól harmadik Jóba Elek is megkezdte ott a tanulmányait.⁴⁷⁰

A Jóba-nyomda számos időszaki sajtóterméket is előállított ezekben az években. Összesen 16 periodikum nyomtatását végezték hosszabb-rövidebb ideig, amelyek közül a

⁴⁶³ Juhász Margit (1902–1965) költő.

⁴⁶⁴ Cserenyák, 1993. 652.

⁴⁶⁵ Uo. 633–634.; Szohor, 1930. 18.

⁴⁶⁶ MZSK Helyismereti Gyűjteménye; ODR-adatbázis.

⁴⁶⁷ Cserenyák, 1993. 635., 667.

⁴⁶⁸ Vertse, 1932. 3.

⁴⁶⁹ Cserenyák, 1993. 634.

⁴⁷⁰ Timkó, 1987. 172–174.; László, 1984. 62–64., 68–69., 91–92. Az időszak valamennyi nyomdatermékét lásd a Jóba cég nyomtatványainak bibliográfiájában!

régebbi indítású *Nyírvidék*et és a *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapját* leszámítva mindegyik új keletkezésű volt.

Nyírvidék cikkei ebben a periódusban is ugyanabban a szellemben születtek, mint korábban. Tárgyilagosságra törekvően tájékoztatták olvasóikat a legfontosabb külföldi, hazai és helyi hírekről. 1920. július 21-én Sasi Szabó László nekrológiával emlékeztek meg a város és a magyar művészet nagy halottjáról, Benczúr Gyuláról. 1921 februárjában felvetették a vízvezeték és a csatornázás kérdését. 1922. március 3-án cikksorozat indult a lapban Ady Lajos tollából, *Igazán jó magyar volt-e Ady Endre?* címmel. Április 2-án gyászkeretben közölték IV. Károly halálának hírét. 1923-ban előbb Horthy Miklós, majd Bethlen István nyíregyházi látogatásáról számoltak be. 1924. szeptember 22-én az örökváltság 100. évfordulójára a *Nyírvidék* szerkesztősége csaknem ötven oldalas centenáriumi számot adott ki. 1925 februárjában, Jókai Mór születésének 100. évfordulóján Nyíregyházán több ünnepség is volt, amiről színes tudósításokat közöltek. Ugyanabban az évben, szeptemberben gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter itt-tartózkodásáról tájékoztatták a közönséget.⁴⁷¹

A *Nyírvidék* népszerűsítette az aktuális közegészségügyi kérdéseket. A pedagógia ügyét is felszínen tartották. Folyamatosan beszámoltak a tanítói értekezletekről, gyűlésekről. Propagandát fejtettek ki az iskolán kívüli népoktatás érdekében. Minden színházi, művészeti, zenei rendezvényről kritikát hoztak. 1920 és 1933 között csupán a nyíregyházi zenei élet több mint ezer eseményéről tudósítottak.⁴⁷²

Jelentős társadalmi eseményekről is rendszeresen tájékoztatott a lap. 1927-ben a 75 éves jubileumát ünneplő Jótékony Nőegylet történetét ismertették, majd beszámoltak Klebelsberg Kunó Bessenyei Györgyről tartott előadásáról is. Ebben az évben Vertse K. Andor *Rövid hírek* címen új rovatot nyitott a *Nyírvidék*ben.⁴⁷³

1928-ban további rovatokkal gazdagodott az újság, hogy a legkülönbözőbb érdeklődésű olvasók igényeit is kielégítse. Művészeti, zenei, közgazdasági, adózással vagy testápolással foglalkozó írások egyaránt helyet kaptak a lap hasábjain. 1928-ban indították *Amit a közönség észrevesz – panaszos levelek, észrevételek és megszívlelendő apróságok* című állandó rovatukat. A közönség panaszai kaptak itt széles nyilvánosságot. *Sírfelirat és vidám históriák* című új rovatukban „a halál szomorúságában is aranyló humorral átszőtt” sírfeliratokat kezdtek közölni, amelyeket Erdélyi Farkas gyűjtött össze. Nagy érdeklődést váltott ki *Heti krónika* című rovatuk is, amelyben az aktuális eseményekről könnyed verses strófákban számoltak be. A külföldi tanulmányutakról szóló beszámolók ezekben az években

⁴⁷¹ Vertse, 1928. 413., 417., 423., 428–429., 434., 436., 439., 447–448.

⁴⁷² Uo. 455–466. Kosztin, 1986. 1–222.

⁴⁷³ Vertse, 1928. 457–459.

is színesítették a lap kínálatát.⁴⁷⁴ A *Nyírvidék* a gazdasági válság éveiben rendszeresen tájékoztatót a munkanélküliek helyzetéről, közölte munkalehetőséget kérő leveleiket, memorandumaikat. Tudósított továbbá a tüntetésekről és a politikai megmozdulásokról.⁴⁷⁵

A 14 új indítású sajtóorgánium közül kilenc 1926-ig, öt pedig 1926-tól hagyta el a nyomdájukat. Hosszabb életű lapjaik voltak például az 1923 júniusa és 1929 decembere között megjelenő *Békeharang*, a Püspöki Metodista Egyház közlönye; az 1922 elején induló és 1926 végén megszűnő *Görögkatolikus Tudósító*, a Magyar Görög Katolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönye; az 1926 elejétől 1928 szeptemberéig napvilágot látó *Szabolcs Népe*, politikai, társadalmi és gazdasági képes hetilap az indulásától 1927 végéig. Az 1924 szeptemberétől 1934 augusztusáig fennálló *Szabolcsi Szabók Lapjának*⁴⁷⁶ előállításában az időszak majdnem valamennyi helyi nyomdája részt vett ideig-óráig, de a lap megjelenésének egy évtizede alatt öt évig Jóbaék nyomtatták azt.⁴⁷⁷

Szót kell ejtenünk a közigazgatási és aprónyomtatványokról is, mert azok ebben az időszakban is ugyanolyan gazdag választékot biztosítottak, mint korábban. A periódus elején, amikor az özvegy átvette a vállalat vezetését, 1918 októberétől 1919 júliusáig terjedő tíz hónapban a kimutatások szerint mintegy 480 féle közigazgatási és aprónyomtatványt készített a cég. Ha figyelembe vesszük, hogy ez a nyomdatermékek egy részének nem egy egész éves átlaga – ami ennél bizonyára több volt –, akkor megállapíthatjuk, hogy Jóba Elekné irányítása alatt folyamatosan 500 féle⁴⁷⁸ közigazgatási és aprónyomtatvány, plakát, illetve hirdetés készült náluk. Az 1920-as évek végén készült statisztikákból pontosan tudjuk, hogy hány fajta közigazgatási nyomtatványuk volt akkor raktáron. 1927-ben 503, 1928-ban 515, 1929-ben 548, 1930-ban 546 különféle nyomtatványt tartottak raktáron az élet legkülönbözőbb területein szükséges ügyintézés megkönnyítésére.⁴⁷⁹

Közismert, hogy ez anyagilag nagyon sikeres vállalkozásuk volt több évtizeden keresztül. Mint korábban mindig, ebben az időszakban szintén a vármegye legtöbb településének és 1925-ben Nyíregyházának is a szállítója volt a cég. A városi tanács akkor elhatározta ugyanis, hogy a város képviselőtestülete által alkotott szabályrendeleteket gyűjteményes kiadásban évenként külön kötetben fogja kiadni. A gyűjtemény alakját olyanra tervezték,

⁴⁷⁴ Vertse, 1928. 462., 466–467.

⁴⁷⁵ Gyarmathy, 1982. 250., 258., 273., 284., 307., 317., 324., 350., 356.

⁴⁷⁶ 1926. jan.-tól Szabolcsi Kézműiparos, 1932. jan.-tól Szabolcsi Kézműiparos–Keletmagyarország, 1932. márciustól Keletmagyarország, 1932. dec.-tól Szabolcsi Kézműiparos címet viselte. Lásd László, 2002. 304.

⁴⁷⁷ László, 2002. 26., 98–99., 276., 304. A többi lapot lásd a Jóba cég nyomtatványainak bibliográfiájában!

⁴⁷⁸ A gyomai Kner cég csak közigazgatási nyomtatványokból több ezer félélt tartott raktáron, mivel a nyomda nagyjából erre az üzletágra alapozódott. Lásd Erdész – Füzesné, 2005. 19., 33.

⁴⁷⁹ V. B. 186. XIII. 6/1918. Kimutatás az 1919. évben Jóba Elek cég Nyíregyházi nyomdájában előállított sajtótermékekről.; V. B. 186. III. 1176/1919. A Jóba-nyomda által 1919. jún. 7-én és jún. 10-én kiállított számlák a Román nyíregyházi Térparancsnokságnak; V. B. 189. 2821/1937. A Jóba Elek cég raktári nyomtatvány leltára 1927–1930 között.

mint amilyenben az országgyűlési törvénycikkek megjelentek. A budapesti Franklin Társulattól és a Jóba cégtől kértek árajánlatot az elkészítésére. Mivel az utóbbi sokkal kedvezőbb volt (a Jóba-nyomda 300 példány rendelésekor ívenként 1 200 000, míg a Franklin 500 példány esetén 1 750 000 K-ás ajánlatot tett), azt fogadták el.⁴⁸⁰ Ekkor is a Jóba-nyomda készítette az alispáni jelentéseket évente kétszer, mint korábban: 1891–1896 és 1913-tól folyamatosan a megszűntéig.⁴⁸¹

Az is köztudott a helyi és az ország más tipográfiai műhelyeinek példájából, hogy csak ez a nyomdai üzletág is képes volt sikeresen eltartani egy vállalkozást. Példaként említhetjük ebből az időszakból Számmer Imre nyomdáját, majd annak utódát a Pannonia Nyomdavállalatot Székesfehérváron⁴⁸², vagy a világhírű gyomai officinát.⁴⁸³ Vagyis a Jóba-nyomda vezetői is helyesen mérték fel az ebben az üzletágban rejlő gazdasági lehetőségeket, és az idők folyamán egyre szélesebb kínálatot biztosítottak ügyfeleiknek a közigazgatási nyomtatványokból. A fő problémát az okozta a számukra, hogy a vállalkozásuknak nem voltak tartalékai. Ezért míg egy tőkeerős cég, például a Kner családé tudott akár két évig is hitelezni a községi megrendelőinek, addig ezt Jóbáék nem engedhették meg maguknak, sőt a késedelmes fizetések, illetve azok elmaradása vállalkozásukat teljesen megrendítette. Ha jobb anyagi kondícióval vészeltek volna át a gazdasági válságot, talpon maradhattak volna, mert mint láttuk mindhárom üzletágukban rengeteg megrendelést kaptak az özvegy cégtulajdonosi időszakában is.

A régebbiek mellett 14 másik folyóiratot kezdtek akkor nyomtatni, a korábbinál is gazdagabb kínálatot biztosítottak közigazgatási nyomtatványaikból, és ne feledkezzünk meg az önálló terjedelmesebb kiadványok színes palettájáról sem. A *Nyíregyháza az örökváltság századik évében* című könyv keletkezéstörténetének rekonstruálásával betekintést nyerhetünk egy több mint nyolcvan évvel ezelőtt született kiadvány fáradságos munkafolyamatába.

⁴⁸⁰ V. B. 186. III. 7/1925. Szohor Pál főjegyző levele a Franklin Társulatnak 1925. jan. 13-án; Uo. Weisz Manó üzletvezető levele a város tanácsának 1925. jan. 9-én; Uo. a Franklin Társulat levele a nyíregyházi polgármesteri hivatalnak 1925. jan. 23-án; a városi tanács határozata 1925. febr. 3-án.

⁴⁸¹ Lásd a Szabolcs-Szatmár - Bereg Megyei Levéltár Könyvtárának állományában található alispáni jelentések kötetét!

⁴⁸² Frigyk, 2003. 186.

⁴⁸³ Kner Imre már 1922 elején felismerte, hogy a szakmája sorvadásra van ítélve, ezért felhagyott a rendszeres könyvkiadással, és az apja, Kner Izidor által elkezdett, de a 20. század első két évtizedében háttérbe szorult közigazgatási nyomtatványok készítését állította ismét előtérbe. Kevesen tudják Kner Imréről, hogy nemcsak a könyvművészet területén írta be a nevét a nyomdászat történetbe, hanem a közigazgatási nyomtatványok készítése terén is. Azok egységesítésével és a papírszabványosítással páratlan eredményt ért el, és ezzel nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az országban megszűnjön az addig uralkodó kaotikus állapot a nyomtatványtípus terén. Újítása, szabványosítása gyorsan általánossá vált az egész országban, mert a legtöbb nyomdász, ha csak külsőségeiben is, de utánozni kezdte a közigazgatási nyomtatványait. Lásd Tóthné, 2001, 101., 109., 111.

A város lakossága 1924 szeptemberében az örökváltság 100. évfordulóját ünnepelte. Elődeink ugyanis a város birtokosaival: 1803-ban a Dessewffy, majd 1824-ben a Károlyi családdal is megkötött szerződésükben megváltották magukat az úrbéri fennhatóság alól. Az egyezség megkötésére 1824. április 24-én került sor, a birtokba iktatási ünnepséget pedig 1824. október 26-án tartották meg.⁴⁸⁴

Ezt a nagy jelentőségű eseményt 100 évvel később méltó módon kívánták megünnepelni a városatyák. 1924. szeptember 13-án kongresszusi ülést tartott a város és az evangélikus egyházközség, és aznap egy nagyszabású kiállítás is megnyílt a környéken. A kilenc napig tartó rendezvénysorozat jelentőségét a centenáriumi ünnepség adta. A díszközgyűlésen – amin a belügyminiszter köszöntötte a jelenlévőket – az ország meghívott polgármesterei közül ötvenen vettek részt.⁴⁸⁵

Az ünnepség nagy visszhangot váltott ki. Bencs Kálmán szeptember 24-én levélben mondott hálás köszönetet a vendég polgármestereknek a részvételükért, amellyel a rendezvény jelentőségét növelték, és az üdvözlő soraikért, amiket tőlük kapott. Egyúttal megküldte számukra a jubileumi évkönyv első kötetét is.

Még az ünnepség előkészítésekor elhatározta a város vezetése, hogy a centenárium alkalmából kétkötetes emlékkönyvet adnak ki *Nyíregyháza az örökváltság századik évében* címmel. Ennek az első kötete készült el a nagy esemény időpontjára, amiből a vendég polgármesterek kérésére egy-egy példányt megküldtek a közművelődési könyvtáraik részére. A jubileumi kiadvány szerkesztésével Szohor Pál főjegyzőt bízta meg a város tanácsa, akitől nem állt távol a kapott feladat, mert maga is szívesen írogatott cikkeket, útirajzokat a *Nyírvidékbe*, és saját bevallása szerint magánkönyvtárában megvolt minden városunkkal foglalkozó mű. „*Ennek az emlékkönyvnek a szerkesztésével a város tanácsa engem bízott meg. A könyv értékét és díszét emelné, ha abban a települések történetét szakavatott tollal, levéltári adatok nyomán közölhetnénk. [...] a magam nevében arra kérem, szíveskedjék a már nyomtatásban megjelent művét saját használatomra megküldeni, mert magánkönyvtárámban minden Nyíregyházával foglalkozó mű megvan, Nagyságod értekezését azonban ez ideig megszerezni nem sikerült.*” – írta Simkó Gyulának 1924 februárjában.⁴⁸⁶

Szohor Pál 1924 februárjában kezdte meg az emlékkönyv összeállításának az előkészítését. Ekkor kérte fel a Nyíregyháza történetével foglalkozó, illetve azt lexikonszerű pontossággal bemutató munka szerzői gárdáját egy-egy tanulmány vagy cikk elkészítésére.

⁴⁸⁴ Kujbusné, 2003. 263., 269.; Cservényák, 1974. 47–50., 75–77.

⁴⁸⁵ Margócsy, 1987. 176–177.

⁴⁸⁶ V. B. 186. III. 35/1924. Szohor Pál levele Simkó Gyulának 1924. febr. 20-án.; Vertse, 1928. 555. Az idézetben említett mű címe Nyíregyháza és tanyáinak települése, ami 1909-ben jelent meg. Lásd ODR-adatbázis.

Az előszót gróf Apponyi Albert, Nyíregyháza díszpolgára írta meg. Az akkor már országos híró Krúdy Gyula *Nyíregyházi emlékek* cím alatt közölte a városra vonatkozó visszaemlékezéseit, szülővárosához fűződő gondolatait. Szohor Pál a város területének geológiai és őskori ismertetésére a Nyírség geológiáját, flóráját és faunáját kutató dr. Nagy Jenő debreceni református kollégiumi tanárt kérte fel. Az általa írt fejezet *Nyíregyháza természeti viszonyai* címet kapta. A földrajztudós, Bencs Kálmán polgármester egykori iskolatársa számos hazai és külföldi társaságnak is vezetőségi tagja volt. Többek között a Magyar Ornitológusok Szövetségének és a Tiszántúli Madárvédelmi Egyesületnek az ügyvezető alelnöke, a New York-i Nemzetközi Madártani Társaságnak és a londoni Királyi Madártani Intézetnek a tagja volt. Dr. Réthly Antal budapesti egyetemi magántanár Nyíregyháza éghajlatát ismertette. A tanyai települések történetével foglalkozó fejezetet dr. Simkó Gyula soproni főgimnáziumi tanár készítette el *A nyíregyházi tanyaképzés, fejlődése, települései és néprajzi viszonyai* címmel, Nyíregyháza tanyarendszerének szakavatott kutatójaként. Kiss Lajos a *Nyíregyháza régi temploma* című fejezetben emelt emléket a város református templomának. A város történetét a szerkesztő, Szohor Pál írta meg 100 oldal terjedelemben.

A tervezett második kötetben – *A mai Nyíregyháza* címmel – az akkori Nyíregyházára vonatkozó aktuális adatokat szándékoztak megjelentetni a hivatalokról, kereskedésekről és műhelyekről cím- és névtár formában. A kötet előszavát Geduly Henrik evangélikus püspök készítette.

A jubileumi évkönyv ívenkénti szedését, nyomását és fűzését Jóba Elek Könyvnyomdája vállalta 1924. június 2-án: papír nélkül 1500 példány⁴⁸⁷ esetén ívenként 1 100 000, 1000 példánynál pedig 900 000 K-ért. Akkor garantálták a fenti árakat, ha a nyomdai munkálatok idején a munkabérek 25 %-kal magasabbra nem emelkedtek volna. Az árajánlatot június 18-án Szohor Pál és Bencs Kálmán elfogadta, és 1500 példányban megrendelte a 25 ív⁴⁸⁸ terjedelmű könyv elkészítését. Azzal a feltétellel, ha a város előre kifizeti a mű előállításának munkadíját, a 27 500 000 K-át, akkor a kikötött egységár nem változhat. Az emlékkönyv szedését már júniusban elkezdték. Augusztus 1-jén Weisz Manó arról tájékoztatta a polgármesteri hivatalt, hogy a jubileumi évkönyv nyomdai munkálatai fennakadás nélkül, serényen folytak, és a befejezésüket a hónap végére tette az üzletvezető. Erre szükség is volt, mert a szeptemberi ünnepségre feltétlenül el kellett készülnie a *Nyíregyháza az örökváltság századik évében* című munka első kötetének.

⁴⁸⁷ 500 számozott és 1000 számozatlan példány.

⁴⁸⁸ Egy nyomdai ív 16 könyvoldal. Lásd Vétesy, 1987. 171.

A jubileumi ünnepségre nagy gonddal készített emlékkönyv utóélete meglehetősen érdekesen alakult. A tanulmányok szerzői ugyanis írásaikért honoráriumban részesültek, de különböző mértékben. Akadt, akinek természetbeni juttatást ígértek, és olyan is volt, aki egyáltalán nem kapott semmit. Dr. Réthly Antal egyetemi magántanárnak a Nyíregyháza éghajlatáról készített értekezéseért 7 mázsa burgonyát szállíttatott Bencs és Szohor Celláth Géza budapesti termény- és élelmiszer nagykereskedővel 1928. január 8-án. Krúdy Gyulát megkülönböztetett figyelemben részesítették már az évkönyvbe szánt írása elkészítésének idején is. Mivel munkája befejezéséhez helyszíni adatgyűjtésre volt szüksége, a város vendégszeretetét élvezhette a családjával – feleségével és kislányával – együtt a sóstói fürdőn 1924. június közepén. Az ő tiszteletdíja is magasabb (10 000 000 K) volt az átlagosnál, amit még a kézírata leadása előtt, 1924. május 23-án kiutaltatott neki a számvevőséggel Bencs Kálmán. Ezzel szemben dr. Nagy Jenő a feleannyi (5 000 000 K) tiszteletdíját még a könyv megjelenése után sem kapta meg. Ezért előbb 1925. január 20-án a szerkesztő figyelmét hívta fel erre a tényre, majd március 12-én volt iskolatársához, Bencshez fordult ugyanebben az ügyben neheztelését kifejezve, a segítségét kérve. Ennek hatására tőle és főjegyzőtől azt a válasz kapta, hogy az értekezéseért járó honoráriumot csak akkor tudják kiutalni a számára, ha az évkönyv második kötete is napvilágot lát, és annak kiadásából anyagi haszon is származik. Azzal bíztatták az országosan elismert természettudóst, hogy az már sajtó alatt van, így a megjelenésére nem kell sokáig várni, és a kérdésre újból vissza fognak térni. Erre azonban az elkövetkező négy évben nem került sor, ezért 1929. január 26-i levelében dr. Nagy Jenő figyelmeztette Bencs Kálmánt a városnak erre a mulasztására. Ő azonban még ekkor sem intézkedett, így az ügyből per lett, amelyben Gavallér Lajos debreceni ügyvéd képviselte Nagy Jenőt. Az ügyvéd 1929. május 4-én felszólította a polgármestert 500 P írói honorárium kiegyenlítésére. A polgármester június 8-án a K. 19075/1929. számú határozatában utasította erre a házipénztárt, és egyidejűleg megbízta a városi főügyészt, hogy a Nyíregyházi Királyi Járásbíróságon képviselje a várost. Végül a felperes mivel megkapta a követelését, elállt a keresettől, így a bíróság megszüntette a város ellen indított pert 1929. október 15-én.

Ebből az esetből is látszik, hogy a jubileumi évkönyv kiadása a városi tanács számára veszteséges volt. Még a mű megjelenése után tíz évvel is próbálkoztak az értékesítésével, de nem nagy eredménnyel. Nyíregyházán Dicker Gyula és Bata Sándor könyvkereskedők kaptak belőle példányokat bizományba, akik még 1934-ben, 1935-ben és 1936-ban is arról

tájékoztatták a számvevőséget, illetve a polgármestert,⁴⁸⁹ hogy egy példányt sem tudtak eladni belőle. Figyelembe véve az előállítási költséget és a tiszteletdíjak összegét, ilyen körülmények között még akkor is ráfizetéses lett volna a kiadvány, ha minden példányát értékesítették volna. Az első kötet eladási nehézségei miatt a város vezetése elállt a tervezett második kötet kiadásától. Bár a *Nyírvidek* időnként hirdette, és 1925 márciusában Weisz Manó úgy tájékoztatta a város vezetőségét, hogy folynak a nyomdai munkálatok. Végül 1936-ban nem ez a Nagy Elek mérnök által szerkesztett második kötet jelent meg a már említett témában, hanem a Vertse K. Andor és Fekete József által összeállított *Nyíregyháza és Sóstófürdő, részletes helyi kalauz*.⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Akkor már Szohor Pált, mert Bencs Kálmán, 1918-tól – az 1919-es direktóriumi időszakot leszámítva – volt Nyíregyháza polgármestere 1934-ig, haláláig. Szohor 1935-től 1944 októberéig töltötte be ezt a tisztséget. Lásd a levéltár kimutatását Nyíregyháza város polgármesterei 1838–1944 között címmel!

⁴⁹⁰ V. B. 186. III. 35/1924. Szohor Pál levelei Krúdy Gyulának 1924. febr. 8-án, dr. Simkó Gyulának és dr. Nagy Jenőnek 1924. febr. 20-án; Uo. Krúdy Gyula levelei Szohor Pálnak és Bencs Kálmánnak 1924. jún. 10-én; Uo. Weisz Manó levelei a polgármesteri hivatalnak 1924. június 2-án és aug. 1-jén; Szohor Pál levele a Jóba Elek Könyvnyomdának 1924. jún. 8-án; Uo. Bencs Kálmán levelei az ország polgármestereinek 1924. szept. 24-én, okt., 16-án és 1925. márc. 13-án; Uo. Bencs Kálmán határozata Krúdy Gyula írói tiszteletdíjának kiutalása tárgyában 1924. máj. 23-án; Uo. dr. Nagy Jenő levelei Bencs Kálmánnak 1925. márc. 12-én, 1929. jan. 26-án; Uo. Szohor Pál levele dr. Nagy Jenőnek 1925. márc. 16-án; dr. Gavallér Lajos ügyvéd levele Bencs Kálmánnak 1929. máj. 4-én; Uo. Bencs Kálmán és Szohor Pál levelei a városi tiszti főügyésznek 1929. jún. 8-án, a városi számvevőségnek 1925. jún. 29-én, aug. 10-én és 1936. márc. 20-án; Uo. Görömbey járásbírósnak által aláírt végzés a Nyíregyháza Rt. város alperes elleni ügyben 1929. okt. 10-én; Uo. Szohor Pál levelei dr. Réthly Antalnak 1924. dec. 12-én és Celláth Géza kereskedőnek 1925. jan. 8-án; Uo. Szohor Pál polgármester levelei a számvevőségnek 1936. márc. 20-án, júl. 9-én; Szohor Pál polgármester határozata 1935. máj. 25-én; Uo. a főszámvevő levelei Szohor Pál polgármesternek 1934. márc. 29-én és 1936. ápr. 30-án; Uo. Bata Sándor levelei Szohor Pál polgármesternek 1935. máj. 30-án és 1936. jún. 12-én.; Margócsy, 1987. 178., 202.

3. Harmadik Jóba Elek

A Jóba-nyomda és a Nyírvidék megszűnése, valamint az utódlapok története

Végül a szép kiállítású nyomtatványai elismeréseként az 1920-as évek közepén aranyéremmel is kitüntetett Jóba céget⁴⁹¹ harmadik Jóba Elek minden igyekezte ellenére sem sikerült a felszámolástól megmenteni. Jóba Elekné ellen köztartozásai miatt 1933. február 25-re árverést tűztek ki. A lefoglalt ingóságok között gépek, betűk és villanyerőre berendezett nyomdafelszerelések is voltak, amelyek megfelelő felértékeléséhez szakértőre volt szükség. Erre Mauritz Ottó gépgyárost kérték fel. A 132 892 P beszerzési áron feltüntetett csődtömeget ekkor 21 873 P-re becsülték. Az amortizáció miatt a gépek és felszerelések értéke már 1931 szeptemberében is csupán 30 000 P-t tett ki Törös Pál főszámvevő szerint. Az eltelt másfél év alatt további értékcsökkenés következett be, de talán mégsem ekkora mértékű. Ráadásul nemcsak a nyomdagépekről volt szó, hanem egyéb ingóságokról, házi bútorokról is. Ezért Jóba Elekné az adóhivatalhoz folyamodott azok újraértékelésért, illetve egyéb ingóságainak a felbecsüléséért. A bútorok értékének megállapításával a helyi Oláh E. Zsigmond bútorgyárost⁴⁹² bízta meg Bencs Kálmán. A csődtömeg eladását végül 1933. szeptember 1-jén 15 órára hirdették meg, nyilvános árlejtés útján. A csődtömeggondnok dr. Schwartz László, nyíregyházi ügyvéd volt. A nyomda épületét a nyomdagépekkel, nyomdafelszereléssel, betűkkel, villanymotorokkal, a teljes könyvkötészeti anyaggal, irodai felszereléssel, papíráruval és házi bútorokkal együtt eladták a tartozások fedezésére.⁴⁹³ A vállalat székházát a Nyírvidéki Takarékpénztár Rt. kapta meg a Jóba cég jelzálogkölcsonei ellentételezéseként. A részvénytársaság az épület földszinti és emeleti részét központi fűtéses lakásokká, az alagsori nyomdahelyiségeket pedig lakáspincékké, gépházzá, fa- és széntárolóvá, házmesteri lakássá és egyéb mellékhelyiségekké alakíttatta át. Ennek a tervét Baruch Jenő okleveles mérnök készítette, amit 1935. április 30-án adtak be jóváhagyásra, és 1935. május 11-én engedélyeztek.⁴⁹⁴

⁴⁹¹ A kitüntetés tényét legelőször az 1927-ben, majd az 1928-ban nyomtatott számláik hirdetési szövegében említette a Jóba cég. Lásd még 1927. júl. 1-jei és aug. 11-i, 1928. ápr. 13-i és szept. 14-i számláik fejlécének szövegét – XV. 8. 1. d. 8. pallium. Nyíregyháza, Jóba nyomda, 1891[1892]–1931.; Látható még Jóba Elekné árvaszéknek írt 1928. jún. 13-i levelének nyomtatott fejrészén is. Lásd V. B. 189. 2821/1937. A *Nyírvidék*ben az előbbieknél nagyobb nyilvánosságot kapott a kitüntetésük híre. Lásd *Nyírvidék*, 1929. júl. 5. 150. sz. p. 5. – A Jóba-nyomda hirdetése „Jóba Elek könyvnyomdája” címmel.

⁴⁹² Margócsy, 1987. 128.

⁴⁹³ V. B. 186. XI. 232/1933. A városi tanács határozata özv. Jóba Elekné elleni árverés ügyében 1933. febr. 16-án, amit Bencs Kálmán írt alá; Schwartz, 1933.

⁴⁹⁴ V. B. 192. III. A *Nyírvidéki Takarékpénztár* Széchenyi út 9. sz. alatti házának átalakítási terve, amit 1935. máj. 11-én hagytak jóvá.

A vállalat elárverezése miatt a kereskedelmi szakismeretekkel felvértezett és tenni vágyó harmadik Jóba Elek nem léphetett ősei örökébe, a Jóba-nyomda élére. Végül feleségével,⁴⁹⁵ a sárvári származású Papp Erzsébet Rózával együtt papír- és írógép-kereskedést nyitott Nyíregyházán.⁴⁹⁶ Jóba Elek emellett részt vett a Szabolcsi Hírlap Lapkiadó Betéti Társaság⁴⁹⁷ tagjaként a *Nyírvidék* utódlapjai: a *Szabolcsi Hírlap*, majd a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* kiadásában.⁴⁹⁸

A *Nyírvidék* utolsó száma ugyanis még elkészült azon a napon (1933. február 25-én), amikor az árverést kitűzték, és másnap – éppen vasárnap – megjelent 26-i dátummal, de abban még utalás sem volt a megszűnésére.⁴⁹⁹ Nyíregyháza közönségének a hét első két napján kellett nélkülöznie napilapját, de hétfőnként egyébként sem jelent meg az újság, és 1933. március 1-jén (szerdán) már kézbe vehette a „folytatását” *Szabolcsi Hírlap* elnevezéssel. Ugyanazzal a címmel, amivel hajdanán Jóba Elek és Piringer János bocsátotta útjára első közös lapját. Az új napilapnak a *Hírek* rovatában már méltó módon, a szokásos emelkedett stílusban emlékeztek meg a nagy elődről, a *Megszűnt az ötvennégy éves Nyírvidék* című írással:

*„Egy estén át helyi lap nélkül maradt Nyíregyháza. A fél századon át várvavárt és a szívekhez melegedő, országos nevű napilap, a Nyírvidék hétfőn este már nem jelent meg. Mély megilletődéssel kell bejelenteniünk, hogy a régi kedvelt újság elmaradása nem múltó akadályt jelent, hanem az ötvennégy évet ért napilap megszűnését. A Nyírvidék félszázados hajója összeroppant a gazdasági fergetegben, a Nyírvidék elesett a fronton annyi más vállalattal, annyi hűséges jó magyar polgárral együtt, akik megroppantak a napról napra növekvő nehézségek nagy súlya alatt. [...] Megszűnt a Nyírvidék, de neve, emléke, kultúrtörténeti jelentősége kitörölhetetlen a város emlékezetéből. A meginduló, fiatal lendülettel a küzdőtérre dobbanó Szabolcsi Hírlap tiszteletadással hajtja meg zászlaját a félszázados kultúrmunkásság, a Nyírvidék emléke előtt.”*⁵⁰⁰

Az új lap a *Nyírvidék* erkölcsi hagyományainak átvételével és új életre keltésével indult. Az első szám beköszöntőjében a tárgyilagosságra törekvést hangsúlyozva fogalmazták meg

⁴⁹⁵ V. B. 186. X. 322/1938. Hatósági erkölcsi bizonyítvány, amit 1938. aug. 22-én állítottak ki. A házasságkötésükre 1936. szeptember 11-én Budapesten került sor. Lásd *Hírek*, 1936.

⁴⁹⁶ V. B. 186. X. 152/1946. Iparigazolvány Jóba Elekné nevére kiállítva 1938. aug. 6-án.

⁴⁹⁷ A Kovách B. és Társai nevű társaságot legfiatalabb nagynénje, Jóba Berta családja alapította. A társaság volt előbb a *Szabolcsi Hírlap*, majd a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* tulajdonosa, a kiadásért pedig személy szerint Jóba Elek felelt, aki a család *Nyírvidék* című nagy múltú lapját 1931-ben örökölte meg. Lásd harmadik Jóba Elek kihallgatási jegyzőkönyve. Kelt: Nyíregyházán, 1945. máj. 15-én; Uo. Jóba Elek észrevételei a népügyész súlyosbítást kérő fellebbezésére a Népbírók Országos Tanácsához. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁴⁹⁸ V. B. 186. XIII. 142/1924. Alispáni véghatározat 1933. febr. 24-én; Uo. Alispáni véghatározat 1934. jún. 4-én.

⁴⁹⁹ *Nyírvidék*, 1933. febr. 26. 47. sz.

⁵⁰⁰ *Megszűnt az ötvennégy éves Nyírvidék*, 1933. A cikk bibliográfiai adatait lásd az irodalomjegyzékben!

a célkitűzését: „... megírunk mindent, aminek nyilvánosságra hozatala a nemzet szellemi, erkölcsi javainak növelését jelenti, és semmi olyannak a megírására nem vállalkozunk, ami ennek a nemzetnek érdeke ellen volna. [...] Tárgyilagosan foglalkozni fogunk valamennyi párt törekvéseivel, mert hiszünk a szándékok tisztaságában, de ostorozni fogunk minden nyílt vagy megbúvó szándékot, amely a nemzet érdekeivel, jövődönk, nagyságunkban való megújulásunk a területi integritás érdekeivel ellentétben van. [...] hiszük, hogy a Szabolcsi Hírlap útja az ige hirdetői talán töviskoszorús, de győzelmes útja lesz.”⁵⁰¹

Az új napilap indításához Kovách Árpádné Jóba Berta⁵⁰² (Jóba Elek legfiatalabb nagynénje) 1933 elején megkapta az engedélyt a Magyar Királyi Miniszterelnökségtől, amit Szabolcs vármegye alispánja is tudomásul vett 1933. február 24-én. Feltételezhetjük, hogy nem volt véletlen az időzítés, bizonyára számoltak a Nyírvidék megszűnésével, amit a jóváhagyást követő napon nyomtattak utoljára. A lapalapításhoz szükséges miniszterelnöki engedély megszerzéséről a Simonyi – Semadam-kormány 1920. június 9-én született 4578/1920. M. E. számú rendeletének 6. paragrafusa rendelkezett. „»A jelen rendelet hatályban léte alatt rotációs újságpapír és íves nyomópapír felhasználásával nyomtatott új időszaki lap nem jelenhetik meg. Rendkívüli méltánylást érdemlő esetekben a miniszterelnök új lap indítására adhat engedélyt.« Ez a jogszabály »valójában« a rotációs papír felhasználásáról szólt. [...] A lapok alapításának miniszterelnöki engedélyezése azonban eleinte is csak részben, a húszas évek második felében pedig szinte egyáltalán nem »papírkérdés« volt.”⁵⁰³ A 4578/1920. M. E. számú rendeletet két ízben módosították (5721/1920. és 309/1921. M. E. rendelet), de az említett hatodik paragrafust érintetlenül hagyták. A sajtószabadság 1920-as évek elején kezdődő felszámolásával már a korszak jogász szakemberei is tisztában voltak. „Kürthy Sándor ügyvéd például a Magyar Nemzetpolitikai Társaság ülésén, 1936-ban határozottan kijelentette: »A sajtótörvény 1. §-a, hogy sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti gondolatait, gyakorlatilag már legalább 16 év óta teljesen illuzórikus, mert már 1920-ban és 1921-ben két miniszteri rendelet behozta a lapalapításnál [...] a politikai engedély rendszerét, tehát új lap indítása a mindenkori kormánytól függ.«”⁵⁰⁴ Egy másik neves jogász, a Magyar Sajtótudományi Társaság elnöke, Egyed István 1943-ban úgy fogalmazott, hogy „ma már” senki sem állíthatja, hogy a sajtó szabad lenne Magyarországon. Itt persze elsősorban a sajtókamara felállítására, a lapengedélyek lezajlott revíziójára és a háborús cenzúrára gondolt. A második

⁵⁰¹ Zászlóbontás, 1933. A cikk bibliográfiai adatait lásd az irodalomjegyzékben!

⁵⁰² Első Jóba Elek legfiatalabb gyermekének, Bertának a férje Kovách Árpád polgári iskolai tanár volt. Margócsy József szóbeli közlése, 2004. augusztus 28-án.

⁵⁰³ Sipos, 2004. 30–32.

⁵⁰⁴ Uo. 27.

világháború kitörése után ugyanis a kormányzat életbe léptette a honvédelmi törvénynek a kivételes hatalomra vonatkozó előírásait, amelyek a sajtószabadságot továbbkorlátozták.⁵⁰⁵

Jóbaék új napilapja alig másfél éven át jelent meg *Szabolcsi Hírlap* elnevezéssel, mert már a címben erőteljesebben kifejezésre akarták juttatni a szoros kapcsolatát – a helytörténet kutatóinak számára valóban kultúrtörténeti jelentőségű – elődjével, a *Nyírvidék*kel. Így 1934 júniusában harmadik Jóba Elek jelentette az alispánnak – a minisztériumi engedélyükre hivatkozva – társaságuknak azt a szándékát, hogy a *Szabolcsi Hírlap*ot ezután *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* címen jelentetik meg. Ehhez 1934. június 14-én meg is kapták a hozzájárulását, ezért 1934. július 1-jétől a megszűntéig így látott napvilágot a politikai napilapjuk, amit a fennállása alatt Orosz Károly nyomdájában állítottak elő.⁵⁰⁶ A *Szabolcsi Hírlap*ot, majd a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap*ot az indulásától 1938. április 4-ig Garay Gyula szerkesztette, de 1938. április 5-től legifjabb Jóba Elek lett a felelős szerkesztője, miután Budapesten 1938. március 30-án megkapta a nemzetközi újságíró-igazolványát.⁵⁰⁷ Jóba Elek azért töltötte be ezt a posztot a lap élén, mert a szerkesztőségben rajta kívül más nem rendelkezett sajtókamarai tagsággal. A Darányi-kormány által meghozott első zsidótörvény, az 1938. évi XV. tc. 2. paragrafusa elrendelte a sajtókamara felállítását, és előírta, hogy a lapok kiadója, szerkesztője és állandó munkatársa csak kamarai tag lehetett, ami jelentős adminisztratív szűrőt jelentett. A törvény jelentős részében a sajtóélet szabályozásával foglalkozott.⁵⁰⁸ Ez „az 1938. évi XV. és az 1939. évi IV. törvény semmisítette meg a szabad (és vezette be a kötött) újságírást a kötelező sajtókamarai tagsággal, illetve a zsidó és zsidó származású újságírók, szerkesztők, kiadók tevékenységének »korlátozásával«”.⁵⁰⁹ 1938–1939-től a sajtóirodalom vesztett addigi sokszínűségéből. Míg 1938-ban 1934 hírlap és folyóirat jelent meg, addig az első zsidótörvény előírásait végrehajtva 1939 elejéig radikálisan – 430-cal – csökkentették a megjelentethető lapok számát. „A »racionalizálásnak« elsősorban a keresztény-nemzeti szempontból kifogásolható, baloldali ideológiájú és zsidó tulajdonban lévő lapok estek áldozatul.”⁵¹⁰ „A betiltások után ismét

⁵⁰⁵ Sipos, 2004. 25.; Püski, 2006. 215.

⁵⁰⁶ V. B. 186. XIII. 142/1924. Alispáni véghatározat 1933. febr. 24-én; Uo. Alispáni véghatározat 1934. jún. 4-én.; László, 2002. 299.

⁵⁰⁷ Harmadik Jóba Elek No. 9276. számú Nemzetközi Újságíró-szövetségi (FIJ) tagsági igazolványát az 1896-ban alapított a Magyar Újságírók Egyesülete állította ki a számára 1938. márc. 30-án, ami feljogosította tulajdonosát a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* felelős szerkesztői posztjának a betöltésére. Lásd harmadik Jóba Elek No. 9276. számú Nemzetközi Újságíró-szövetségi (FIJ) tagsági igazolványát! Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁰⁸ Buzinkay – Kókay, 2005. 203.; Püski, 2006., 215.

⁵⁰⁹ Sipos, 2004. 25.

⁵¹⁰ Romsics, 2002, 213.

lendületesen nőtt a lapok és folyóiratok száma – 1942-ben számuk már 1380-ra emelkedett –, de többségük a jobboldali radikalizmus valamelyik áramlatát erősítette.”⁵¹¹

Jóba Elek napilapjuk kiadásában vállalt ténykedése mellett a Bethlen u. 1. sz. alatt működtetett egy kis üzletet, ami egyben családja fő megélhetési forrását biztosította. Itt papírral, írószerrel, nyomtatványokkal, könyvekkel, zeneművekkel, író- és irodagépekkel, illetve azok alkatrészeivel, fényképészeti cikkekkel és irodabútorokkal kereskedett, valamint kézi sokszorosítót üzemeltetett.⁵¹² Az 1940-es évek elején már nyomdaalapítást tervezett, és ezért 1000 P hitelt vett fel nyomdafelszerelés beszerzésére. A szedőgépeket már meg is vásárolta. Elképzeléseit mégsem tudta valóra váltani, mert az új vállalkozás beindításához nem kedveztek a háborús idők.⁵¹³

Üzlethelyiségük bérleti díja fejében a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* közölte a város összes hirdetését és hirdetményét. Ez még 1944 októberében is így történt. Erre többek között egy Jóba Elek és a polgármester közötti levélváltásából következtethetünk, mivel ebből az időszakból nem maradtak fenn a napilapból példányok.⁵¹⁴

A szóban forgó leveleket 1944. október 5-én, illetve október 7-én írta a még polgármesteri tisztséget betöltő Szohor – vagy ahogy már ekkor nevezte magát – vitéz Nyíregyházi Pál és Jóba Elek. A polgármester azt nehezményezte, hogy a város adóhivatala által szeptember 29-én sürgős közzétételre leadott hirdetmény nem jelent meg másnap az újságban, és ilyesmi gyakran előfordult máskor is. Jóba Elek válaszából megtudjuk, hogy ennek kézenfekvő oka volt. Az ugyanis, hogy későn adták le a hirdetni kívánt anyagot, így már technikailag kivitelezhetetlen volt annak a kért időpontban történő közlése. Azért volt szükség már a megjelenés előtt 24 órával korábban leadni a kérdéses hirdetést, mert a lapot előállító szakképzett személyzet a harctéren volt, ezért idős, a gyakorlatból kiesett munkások dolgoztak a lapot előállító nyomdában, akiknek viszont már az előző nap délutánján el kellett kezdeniük az aznapi dátummal⁵¹⁵ megjelenő újság szedését ahhoz, hogy az időben megjelenhessen. Ezek a levelek ugyanakkor arra is bizonyítéknak szolgálnak, hogy a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* 1944. október elején még rendszeresen megjelent.⁵¹⁶ A lap megszűnésének pontos körülményei Jóba Elek peres ügyének irataiban hitelt érdemlően rekonstruálhatók, amelyekre a későbbiekben térünk ki.

⁵¹¹ Püski, 2006., 215.

⁵¹² V. B. 186. III. 144/1927. Harmadik Jóba Elek levele a polgármesteri hivatalnak 1941. máj. 6-án; Uo. A polgármesteri hivatal határozata 1941. máj. 19-én, Szohor Pál aláírásával.

⁵¹³ Negyedik Jóba Elek szóbeli közlése 2005. márc. 5-én.

⁵¹⁴ László, 2002. 299.

⁵¹⁵ A *Nyírvidék* napilappá válásától ez volt a gyakorlat.

⁵¹⁶ V. B. 186. III. 801/1922. Vitéz Nyíregyházi Pál polgármester levele a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* kiadóhivatalának 1944. okt. 5-én; Uo. A *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* szerkesztősége levele a polgármesteri hivatalnak 1944. okt. 7-én.

Jóba Elek 1944. október 10-én behívójának eleget téve távozott Nyíregyházáról, és bevonult katonai szolgálat teljesítésére. Ezt megelőzően, október 9-én a szerkesztőség kulcsait átadva, a vállalatot két munkatársára: Fazekas Jánosra és Farkas Pálra bízta azzal a kéréssel, hogy a lapot mindaddig ne jelentessék meg, amíg nem jöhet vissza. Abban reménykedett ugyanis, hogy sikerül gyorsan leszerelnie.

A lap megszüntetésére már többször is gondolt, de kollégái: Fazekas János nyomdász, Orosz Károly nyomdatulajdonos és Farkas Pál riporter kérésére, valamint a munkások miatt érzett felelősség miatt mégsem tette azt meg. Vállalta az erkölcsi kényszerként ránehezedő felelős szerkesztőséget és a lap kiadását, nehogy elveszítsék a munkások és a szerkesztők az állásukat, illetve, hogy a lap ne kerüljön a túlzó jobboldali pártok irányítása alá. Ami végül mégis bekövetkezett távollétében – 1944. október közepén. A nyilasok kifejezett utasítására a lap szerkesztősége ismét megjelentette a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap*ot, néhány napig, az oroszok bevonulásáig.⁵¹⁷

Nyíregyházán, illetve megyénkben a politikai elnyomás legbrutálisabb időszaka 1944. március második felében, a német megszállás után következett be. A Nyíregyházára érkezett német csapatok és hatóságok azonnal letartóztatták a szociáldemokrata párt, a szakszervezet tagjait és a németellenes érzelmű személyeket. Börtönbe vetették többek között Fazekas Jánost is. Különösen szörnyű szenvedést jelentett a német megszállás a vármegye zsidó lakosai számára. 1944 nyarán a front egyre közeledett Magyarország keleti határaihoz. 1944. szeptember 6-án már Nyíregyházát is bombatámadás érte, de az igazi frontharcok csak másfél hónap múlva érték el Szabolcs vármegye határait. Jelentősebb hadműveletek Nagykálló és Nyíregyháza környékén folytak, október utolsó harmadában. A szovjet csapatok október 31-én elfoglalták Nyíregyházát, majd november elejére a vármegye egész területén befejeződtek a harcok.⁵¹⁸

1940 elejétől 1944 áprilisáig csak kisebb módosulás történt a városban működő nyomdák számát illetően. A korábbi alapításúak közül 1939-ben szűnt meg Heiszler Jenőé, 1941-től 1949-ig üzemelt Venkovits Károly Lajosé, Kétz Géza műhelye 1939–1941, Fülep Lajosé 1936 – 1943 között működött. Drasztikus változás 1944 áprilisában következett be. A náci vezetés határozott kívánságára ugyanis a Sztójay-kormány hozzájárult az országban élő 800 ezer zsidó német koncentrációs táborokba történő szállításához. Így kerülhetett sor a Szabolcs vármegyében élő 22 ezer zsidó deportálására is.⁵¹⁹ A városban akkor működő nyolc⁵²⁰

⁵¹⁷ Harmadik Jóba Elek B. 86/1945/7. számú tárgyalási jegyzőkönyve. Kelt: Nyíregyházán, 1945. szept. 10-én; Uo. Jóba Elek észrevételei a népügyész súlyosbítást kérő fellebbezésére a Népbírók Országos Tanácsához. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵¹⁸ Cservenyák, 1993. 429–431.

⁵¹⁹ Uo. 429.; Püski, 2006. 285.

nyomda közül öt zsidó tulajdonosok kezében volt, akik legtöbbjét deportálták. Így Klafter Ignácot és fiát, Andort, akik Auschwitzban haltak meg 1944. június 6-án. Nágler Jenő⁵²¹ társát Scharfstein Mózeset; Burger Bélát – aki ugyancsak Auschwitzban halt meg 1944. június 6-án – és Burger társát, Schwimmer Józsefet, valamint Wohlberg Jakabot. Klafter Ignác, valamint Burger és Schwimmer nyomdájának kivételével ezek a nyomdák végleg megszűntek. Klafterét Venkovits vitte tovább egy rövid ideig, a Burgerék üzemében pedig Bernáth és Murczkó Szabadság⁵²² nyomdája indult meg 1944 novemberében. Az említett izraelita vallású nyomdászvállalkozók közül egyedül Schwimmer József tért vissza, aki egyedül is folytatni szeretne volna a vállalkozását Világosság nyomda néven, de végül nem kapott rá engedélyt.⁵²³ 1944 után csupán három nyomda működött a városban: Orosz Károlyé, Venkovits K. Lajosé, valamint Bernáth László és Murczkó Károly közös vállalkozása, a Szabadság nyomda. Nagy József hivatalosan csak 1945 novemberében mondta le az iparát, de nyomdája már 1944-ben megszűnt. Annak ellenére, hogy Fazekas János polgármester több jelentésében is szerepelt, hogy a korábbi nyolc nyomdához képest az akkori három nem elegendő a város számára szükséges nyomtatványok előállítására, a számuk nem változott.

1944. október 21. és október 31. között Nyíregyházán és a környékén zajló harci események miatt egy nyomda sem üzemelt a városban. Így a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* sem jelenhetett meg, de november 1. után a még fennálló három nyomda – a Szabadság nyomda, Venkovits Lajos, valamint Orosz Károly nyomdája – engedélyt kapott a szovjet katonai parancsnokságtól a működése folytatásához.⁵²⁴

Arra vonatkozóan, hogy a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* november 1-jét követően is megjelent volna az eddigi kutatások nem szolgálnak bizonyítékkal. Az első és egyben legmegbízhatóbbnak tekinthető forrásunk az Országos Széchényi Könyvtár hírlap- és folyóirat-gyűjteményében található *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* – aminek az ott fellelhető számai a kötelespéldány-rendelet és -törvények⁵²⁵ révén kerültek az OSZK birtokába –

⁵²⁰ Klafter Ignácé – 9. fejezet, Nagy Józsefé – 16. fejezet, Orosz Károlyé – 19/c. fejezet, Nágler Jenőé és Scharfstein Mózesé – 24. fejezet, Burger Béláé és Schwimmer Józsefé – 25. fejezet, Wohlberg Jakabé – 26. fejezet, Klafter Andoré – 28. fejezet és Venkovits K. Lajosé – 31. fejezet az adattárban.

⁵²¹ Az ő neve nem szerepelt a zsidók összeírásában, de ő is izraelita vallású volt. Felesége az összeírtak között volt, de nem özvegyként. Így Nágler valószínűleg munkaszolgálatos lehetett abban az időszakban.

⁵²² Lásd az adattár 32. fejezetét!

⁵²³ V. B. 186. I. 2/1939. Nagy József, Burger Béla, Klafter Ignác, Klafter Andor, Fülep Lajos, Orosz Károly, Nágler Jenő és Scharfstein Mózes 1939. jan. – febr.-i levelei az elsőfokú iparhatóságnak; V. B. 186. X. 173/1932. Wohlberg Jakab erkölcsi bizonyítványa a debreceni rendőrkapitányságtól 1931. júl. 10-én; Nagy, 2004. 174., 226., 241., 272., 293., 301., 326. Az említett nyomdászokat lásd az adattárban!

⁵²⁴ V. B. 186. X. 714/1945. Fazekas polgármester jelentése dr. Tompos Endre alispánnak 1945. aug. 28-án.

⁵²⁵ Az 1848. évi XVIII. tc. (sajtótörvény); az 1867. évi igazságügy miniszteri rendelet, mely a kötelespéldány-szolgáltatás terén is újra érvénybe léptette az 1848. évi sajtótörvény rendelkezéseit; az 1897. évi XLI. tc. és az 1929. évi XI. tc. Lásd Tóth, 2005.

1944-es évfolyama nem teljes. Az ott található utolsó szám ugyanis 1944. június 30-i,⁵²⁶ ami bizonyíthatóan nem a legutolsó. Ezt igazolják a következő tények.

Egyrészt ebben a számban nem történt utalás a lap megszűnésére,⁵²⁷ bár mint a *Nyírvidék* esetében láttuk, ez még nem perdöntő erejű. Másrészt azok a levelek, illetve peres iratok, amikre már a fentiekben hivatkoztunk, hitelt érdemlően alátámasztják azt a megállapításunkat, hogy még 1944 októberében is megjelent a lap. A megválaszolandó kérdés csupán az, hogy vajon meddig jelent meg az újság rendszeresen vagy akár rendszertelenül is, és mikor szűnt meg végleg.

A kérdés első felére csak feltételezésünk van. Elvileg megjelenhetett volna még 1944. november 1. után is, mert az Orosz-nyomda is megkapta az engedélyt a továbbműködéséhez, ahol ez a lap készült. 1944. november elejétől Fazekas János lett az új polgármester, aki 1931-től 1944 októberéig az Orosz-nyomdában dolgozott. Fazekas második Jóba Eleknek jó barátja volt, majd harmadik Jóba Eleknek is atyai barátja lett. Ezért Fazekas, mint polgármester bizonyára nem megakadályozta, hanem inkább segítette volna a lap kiadását, ha arra sor kerül. De Jóba Eleknek nem sikerült olyan hamar leszerelni, mint ahogy azt tervezte. A munkatársai sem indították meg újra távollétében a lapot. Az általános papírhiány is a megszűnés, illetve a szünetelés mellett szól. Az időszak helyi nyomdáit, illetve sajtótermékeit számba vevő kiadványokban és a levéltári iratokban sem történik utalás az újság továbbélésére. Ezek egyedüli első lapként a *Magyar Népet* említik a harci eseményeket követően, 1944 november 8-tól.⁵²⁸ Jóba Elek peres irataiban sem találunk adatot arra, hogy az egykori felelős szerkesztő 1944 végén történt hazatérte után folytatta volna a napilap kiadását.

A kérdés második felére már konkrét választ tudunk adni. Fennmaradt ugyanis Jóba Eleknek egy 1944. december 28-án kelt levele, amit Fazekas János polgármesternek írt. Ebből kétséget kizáróan megtudjuk, hogy a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* a feltételezett időszakban, 1944 októberének utolsó harmadában, de legkésőbb december 31-ig megszűnt. Attól kezdve a Jóba család egyetlen jövedelemforrásául már csak a papírüzlet szolgált, aminek anyagkészlete nagy károkat szenvedett a háború alatt. Jóba Elek épp ezért a már említett, 1944. december végén kelt levelében azt kérte a polgármestertől, hogy 1600 P-ben állapítsa meg üzletük éves bérleti díját, mert a megmaradt kis raktárukból csak a legszükségesebb kiadásokat tudták fedezni. A fenti díj megállapítására pedig ekkor már azért volt szükség, mert a várossal kötött szerződésük 1944. december 31-én megszűnt. „*Eddigi*

⁵²⁶ László, 2002. 299.

⁵²⁷ *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap*, 1944. jún. 30. 145. sz.

⁵²⁸ Cservényák, 1993. 458.; Kopka, 1969. 51.; László, 2002. 170–171.; V. B. 186. III. 161/1943. A polgármesteri hivatal határozata 1945. április 18-án; V. B. 186. III. 801/1922. A polgármesteri hivatal határozata 1946. aug. 17-én; Uo. A polgármesteri hivatal jegyzőkönyve 1947. máj. 21-én.

bérünket kölcsönös megállapodásunk szerint a városnak összes hirdetése és hirdetménye a Nyírvidék Szabolcsi Hírlapba[n] való leközlése fejében kaptuk. Ezen megállapodásunk a Nyírvidék Szabolcsi Hírlap megszűntével 1944. dec. 31-el lejárt.” – írta Jóba Elek Fazekas Jánosnak 1944. december 28-i levelében. Kérése meghallgatásra talált, és 1945. április 30-ig a kért áron megkapta a bérleményt. Azért csak a jelzett időpontig, mert minden bérlőnek azon a napon járt le a szerződése. Április 18-án viszont úgy döntött a polgármester, hogy ezt a városháza Bethlen utcai oldalán lévő üzlethelyiséget a *Magyar Nép*, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front napilapjának szerkesztősége és kiadóhivatala kapja meg ugyanolyan feltétel mellett, mint korábban a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap*.⁵²⁹

Ezután a Nyíregyházi Takarékpénztár Egyesület Rákóczi út 1. sz. alatti bérházában bérelt Jóba Elekné (Papp Erzsébet Róza) egy üzlethelyiséget. A Takarékpénztár Egyesület Jóbáné kérésére 1946. szeptember 5-én igazolta, hogy a helyiséget ő mint főbérlő bérelte, aminek a szeptemberi díja 337 forint 50 fillér volt. Jóba Elekné 1938. augusztus 6-án váltotta ki iparjogosítványát. Később 1946-ban, amikor a korábban kiadott iparendeléyleket felül kellett vizsgáltatni, ő is kérvényezte azt a várostól. Ennek eredményeként kapta meg az 1946. szeptember 6-i határozatot, aminek értelmében a papírkereskedő minőségben folytatott tevékenysége közszolgálat teljesítésének minősült, s ezért azt továbbra is gyakorolhatta. Végül 1948. január 31-én megkapta a Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter engedélyét kereskedelmi tevékenysége folytatására, ami alapján a régi iparigazolványát törölték, az újat pedig bevezették az iparlajstromba. Az erről tájékoztató véghatározaton a Rákóczi u. 2. sz. szerepelt az üzlet címeként.⁵³⁰ Az említett iratokon mindenütt Jóba Elekné neve áll. Felmerül a kérdés, hogy miért nem a családfő intézte az üzlettel kapcsolatos hivatalos ügyeket, mint ahogy azt korábban tette. Ezen a ponton kell visszatérnünk Jóba Elek perére.

Jóba Elek 1945. május 15-én előzetes letartóztatásba került háborús és népellenes bűntett vádjával, mint a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* felelős szerkesztője és kiadója, a lapban 1944 augusztusában és szeptemberében megjelent nyolc írásért,⁵³¹ mindazok ellenére, hogy neki soha sem jelent meg egyetlen cikke sem a lapban. Felelős szerkesztősége is csupán formális volt, mert a lap szerkesztésével nem foglalkozott, annak csak adminisztrációs, illetve üzleti részét intézte: „... a lap felelős szerkesztőségét abból a külső kényszerű helyzetből folyóan

⁵²⁹ V. B. 186. III. 161/1943. Jóba Elek levele Fazekas János polgármesterhez 1944. dec. 28-án; Uo. Fazekas válasza Jóbának.; Uo. A polgármesteri hivatal határozata 1945. április 18-án.

⁵³⁰ V. B. 186. X. 1152/1946. A Nyíregyházi Takarékpénztár Egyesület levele Jóbánénak, 1946. szept. 5-én; Uo. Iparigazolvány Jóba Elekné (Papp Erzsébet Róza) nevére kiállítva, 1938. aug. 6-án.; Uo. A polgármesteri hivatal határozata Jóbáné részére 1946. szept. 6-án; Uo. A Kereskedelem- és Szövetkezetügyi Miniszter engedélye Jóbáné részére. Kelt: Budapesten, 1948. jan. 31-én.; Uo. Nyíregyháza elsőfokú iparhatóságának véghatározata Jóba Elekné részére 1948. aug. 2-án.

⁵³¹ Ezek közül öt a miniszterelnöki sajtóosztály kötelező megjelenésre leküldött közleménye volt.

vállaltam el, mert a lapnak nem volt újságíró kamarai tagsággal bíró munkatársa. [...] továbbá, hogy ekként erkölcsi kényszerként jelentkezett rám nézve a felelős szerkesztőség vállalása, mert különben a munkások és a szerkesztők a kenyerüket veszítették volna a lap kényszerű beszüntetése folytán. [...] a szerkesztőségnek részemről való nem vállalása esetében a lap csak rossz kézbe, nevezetesen a túlzó jobboldali pártok kezébe került volna. [...] felelős szerkesztőségem csupán formai volt, mert a lap szerkesztésével – eltekintve a hirdetési résztől és a lap anyagi ügyeinek intézésétől –, sohasem foglalkoztam.” – vallotta 1945. május 15-i kihallgatásán.⁵³²

Mindebből következett, hogy legtöbbször még a cikkek kéziratának átnézésére sem maradt ideje, ha pedig mégis, akkor viszont gyakran volt nézeteltérése a jobboldali felfogású, de a laptól el nem távolítható munkatársaival. Például Aradvány Bélával, akinek több ízben átíratta, vagy megsemmisítette egyes cikkeit, mert azok szemben álltak az ő elveivel. Aradvány hivatalosan csak a lap politikai szerkesztője volt, de gyakorlatilag ő állította össze az újságot. Ezt támasztották alá közvetlen munkatársainak vallomásai 1945. szeptember 10-i tárgyalásán. Fazekas János polgármester, aki korábban évekig a lap tördelője volt, a következőket mondta: *„Amikor a nyilas mozgalom jött, sok estén keresztül tárgyaltunk együtt a vádlottal, aki meg akarta szüntetni a lapot, de még én voltam, aki lebeszéltem, mert mondtam, hogy csak rosszabb jöhetne utána. Több propaganda cikket együtt téptünk össze. Tudtam, hogy Aradvány Bélával, aki a lap egyik munkatársa volt és közismerten jobboldali felfogású, sok esetben volt nézeteltérése, és kifogásolta a cikkeit.”* Orosz Károly nyomdatulajdonos vallomása is megerősítette Jóba Elek vétlenségét. *„Voltak kötelező cikkek is, amiken változtatni nem lehetett, amiket a minisztérium sajtóosztálya adott le közlésre. A lapban megjelent pár soros kitételeket közlés végett rendszerint a szerkesztőségbe adták le, de kapott a nyomda is. [...] A pár soros kitételeket parancsként kaptuk, és sokszor kötelező volt betenni a lapba.”* Farkas Pálnak, a tárgyalás idején már a Magyar Nép felelős szerkesztőjének – aki a Nyírvidék Szabolcsi Hírlap riportere volt a kérdéses időszakban –, a vallomása szintén alátámasztotta Jóba Elek állításait. *„A lapnak riportere voltam 11 évig, s 1944. év májusában bocsátottak csak el a zsidótörvény miatt. A lap politikai szerkesztője Aradvány Béla volt [...]. Az újság összeállítását Aradvány csinálta, és ő volt tulajdonképpen a lap szerkesztője. [...] Vádlott a lapba soha semmiféle cikket nem írt [...] A felelős szerkesztőséget is tudom, csak kényszerből vállalta, mert a lap munkatársai közül senki sem lehetett az.”⁵³³*

⁵³² Harmadik Jóba Elek kihallgatási jegyzőkönyve. Kelt: Nyíregyházán, 1945. máj. 15-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵³³ Harmadik Jóba Elek tárgyalási jegyzőkönyve. Kelt: Nyíregyházán, 1945. szept. 10-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

Jóba Elek vétlensége mellett szólt az is, hogy 1939-től, a háború kitörésétől kezdve a lapban bármely cikk előbb csak az ügyész kezén, majd később csupán katonai cenzúrán keresztülmenve jelenhetett meg. Hiszen először 1939. szeptember 1-jén vezettek be korlátozó intézkedést, amikor Teleki Pál miniszterelnök bejelentette a kivételes állapotot, ami többek között a sajtócenzúra ismételt bevezetését és a lapok terjedelmének csökkenését jelentette. A 8310/1939. M. E. rendelet szerint megszűnt a lapengedély nélküli sajtótermékek kiadási lehetősége is. A cenzúrát Teleki 1939. december 10-i rendeletével (10800/1939. M. E.) ténylegesen visszavonta, és a szerkesztő és kiadó hatáskörébe utalta annak eldöntését: bemutatja-e lapjának cikkeit a cenzúrahatóságnak vagy sem. Végül az 1940. augusztus 28-án kiadott 5555.sz. kormányrendelet az összes sajtótermékre kiterjesztette az előzetes cenzúrát, és a cenzúrabizottságba az ügyészség képviselőin kívül a miniszterelnökség, a honvédelmi, a pénzügyi, a külügyi tárcák és a vezérkar képviselőit ültette. A vidéki sajtó cenzúrahatóságát a helyi ügyészségek a rendőrséggel együtt alkották. Teleki Pál miniszterelnöksége alatt szinte kiismerhetetlenül bonyolulttá vált a sajtóélet. A Gömbös-kormány idején létesített kormánylapok terhessé váltak a miniszterelnöknek és híveinek, de nem tudtak tőlük megszabadulni. Egyre jobban növekedett a szélsőjobboldal előnye. A németek és nyilasok folyamatosan támadták a magyar kormányzatot a túlzottan engedékeny sajtóirányítás miatt, és követelték a cenzúra szigorítását.⁵³⁴

Jóba Elek ártatlanságát bizonyítja továbbá, hogy egyrészt a kérdéses cikkek mindegyikének megállapítható volt a szerzője, másrészt olyan közlemények voltak, amelyek közzétételét a miniszterelnökség sajtóosztálya rendelte el, és küldte el minden időszaki lapnak kötelező megjelentetésre papírmegvonás, és így az elkerülhetetlen lapbeszüntetés kényszerével. Harmadrészt olyan anyag volt, amit a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség [a KABSZ] és a Magyar Országos Véderő Egyesület [a MOVE] elnevezésű szélsőjobboldali szervezetek, valamint pártnyomás hatására kellett lehozni.

A szóban forgó közlemények 1944 augusztusában és szeptemberében jelentek meg a lapban. Így ezek is bizonyítják, hogy az újság ekkor még rendszeresen megjelent. A következő közlemények megjelenése miatt ítélték el Jóba Eleket. *„Így: az 1944. IX. 23-i számban aláírás nélkül megjelent Antibolsevista ifjúság üzenete a kétkedő kicsinyhitűekhez az MTF⁵³⁵ miniszterelnöki sajtóosztály útján megjelent kényszerű közlemény. A IX. 7-i számban Keleti arcvonal bajtársak figyelmébe c. közlemény szerzője a KABSZ vezetőjének Dr. Füsti Molnár Lajosnak a cikke, amelyik szintén nem volt mellőzhető. A IX. 2-i számban megjelent Minden magyar ember egy abban a szent elhatározásban stb. cikk hasonlóan az*

⁵³⁴ Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 180–182.; Romsics, 2001. 234.

⁵³⁵ A Magyar Távirati Iroda a miniszterelnökség irányítása alatt működött a kormány félhivatalos hírugynökségeként. Lásd Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 182.

MTI miniszterelnökségi sajtóosztály által leküldött kényszerű közleménye. Az u[gyan]e[bben] a] számban megjelent Antibolsevista bajtársaimhoz vers Aradvári László szerző aláírásával jelent meg. A VIII. 29-i számban megjelent Románia végzete és Frontharcosok közlemények a miniszterelnökségi sajtóosztály kötelező közleményei. A VIII. 28-i számban Románia és a magyar közvélemény c. közlemény ugyanígy. A VIII. 25-i számban megjelent Nemzeti akarat c. glossza szerzője Aradvári Béla [...]. A VIII. 21-i számban megjelent A pártpolitika ellen a könyomatos⁵³⁶ a miniszterelnöki sajtóosztály útján kötelező megjelentetésre leküldött közleménye[...]. A Te vagy a szovjet, egyiknek pusztulnia kell, válassz! Magyarok vagyunk, erősek vagyunk, győzünk! Isten, haza, család ettől fosztana meg a kommunizmus! pársoros kitételek szerzői pedig ismételten a KABSZ vezetője, illetve a MOVE szabolcsi vezetői Jákvári Kálmán és dr. Vác Elemér. Mindez Nyíregyházán szinte köztudomású volt, a Népbíróságnak pedig hivatalos tudomással is kellett ezekről bírnia.”⁵³⁷

Jóba Eleket egy bírósági végzés szerint az ellene indított bűnügyben a Nyíregyházi Népbíróság 1945. július 30-án letartóztatta.⁵³⁸ 1945. szeptember 10-én a tárgyalási jegyzőkönyv tanúsága szerint a népbírósági végzés meghozatala után a népügyész, dr. Oláh Béla azt indítványozta, hogy a vádlottat bűnösnek mondják ki, és ítéljék el háborús bűntett és népellenes bűntett miatt. A védő, dr. Nagy Béla a vádlott felmentését kérte. Ezután a népbíróság zárt tanácskozáson meghozta, és a vezető bíró nyilvános ülésen kihirdette az ítéletet, ami összbüntetésül két évi börtönbüntetésre, mint főbüntetésre és tíz évi politikai jogvesztésre, mint mellékbüntetésre ítélte el Jóba Eleket. A szabadságvesztésből az előzetes letartóztatásban eltöltött három hónapot és tizenöt napot kitöltöttnek vettek. Ezen felül kötelezték az addigi 750 P és a későbbiekben felmerült bűnügyi költség megtérítésére az államkincstárnak.

Miután a bíró kihirdette az ítéletet, a népügyész a vádlott terhére a büntetés súlyosbításáért fellebbezett, mert szerinte a népbíróság az összbüntetés kiszabásánál tévesen vette figyelembe enyhítő körülményként a már említett tanúvallomásokat. Azok szerint Jóba Elek emberségesen, jóindulatúan bánt a nyomdai munkásokkal, a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* csak előzetes ügyészi cenzúra után jelenhetett meg, és ő újságcikket sosem írt. Dr. Oláh Béla ezeket nem tekintette enyhítő körülménynek, mert véleménye szerint Jóba Eleket nem mentesítették a felelősség alól, és az elkövetett bűncselekménnyel sem voltak

⁵³⁶ A könyomatos elnevezés a Magyar Országos Tudósító előállítási módjára utalt, ami az MTI-nek volt az egyik vállalkozása. Lásd Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 183.

⁵³⁷ Jóba Elek észrevételei a népügyész súlyosbítást kérő fellebbezésére a Népbíróságok Országos Tanácsához. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵³⁸ A Nyíregyházi Népbíróság B 86/1945. 3. sz. végzése 1945. aug. 10-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

összefüggésben. Egyedüli enyhítő körülménynek Jóba Elek beismerését tartotta.⁵³⁹ Dr. Oláh súlyosbítást kérő fellebbezésére Jóba Elek írásban nyújtotta be az észrevételeit a Népbírószágok Országos Tanácsához ügyvédje, dr. Nagy Béla segítségével.⁵⁴⁰

1945. szeptember 25-én a Nyíregyházi Népbírózság ismét vádat emelt Jóba Elek ellen háborús bűntett és népellenes bűntett miatt, a következő indokkal. „*Nyíregyházán 1939. évtől⁵⁴¹ kezdődően 1944. év októberéig terjedő időben, mint a Nyírvidék Szabolcsi Hírlap felelős szerkesztője és kiadója ama cselekményével, hogy szerkesztésében felelős kiadói minőségében megjelenő napilapban az ott szereplő cikkek aláírás nélküli és a szerző aláírásával ellátott megjelenésével, melyek a nyilas mozgalom megszervezését és hatalomra jutását célozták [...] a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtott a hatalom megszerzéséhez. Ugyanő ugyanott azáltal, hogy 1944. évi március hó 19-ét követő napokon [...] pár soros kitételek közzététele által kényszerű szükség nélkül a nép- és demokráciaellenes hírverés szolgálatába szegődött minden kényszerűség nélkül.*”⁵⁴² E vád vonatkozásában a főtárgyalás megtartására ismét a Nyíregyházi Népbírózság volt az illetékes.

A fentiekből láthatjuk, hogy a Nyíregyházi Népbírózság számára teljesen közömbös volt, hogy ki írta a lapban megjelent inkriminált cikkeket. Úgy vélték, hogy valakinek vállalnia kell a felelősséget a megjelenésükért, és ezt az embert a lap felelős szerkesztője személyében találták meg, aki soha semmilyen politikai pártnak nem volt tagja, akit szintén állandó támadások és fenyegetések érték a nyilas pártok részéről. A nyilasok több alkalommal feljelentették őt a főispánnál, Jékey Ferencnél, a minisztériumban és az Országos Magyar Sajtókamaránál a baloldali felfogású Fazekas János és az izraelita vallású Farkas Pál alkalmazottjai miatt. A papírüzletében csendestársként részt vevő ugyancsak izraelita Dicker Gyula miatt is többször támadták. Az ország 1944. március 19-i német megszállása⁵⁴³ – ami az 1920-as években kialakult politikai berendezkedés végét jelentette, és ugyanazon év végére egyfajta náci jellegű, a hazai nemzetszocialista erők uralta diktatúrába torkolt – után a Jóba Eleket ért támadások elsősorban arra irányultak, hogy őt eltávolítsák a posztjáról, és helyette a nyilasok egy jobboldali szerkesztői bizottságot állítsanak a lap élére. Ezt azonban Jékey Ferenc főispán megakadályozta.

⁵³⁹ Harmadik Jóba Elek tárgyalási jegyzőkönyve. Kelt: Nyíregyházán, 1945. szept. 10-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁴⁰ Uo. A népbírózság súlyosbítást kérő fellebbezésére a Népbírószágok Országos Tanácsához. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁴¹ 1938. április 5-től volt a *Nyírvidék Szabolcsi Hírlap* felelős szerkesztője. Lásd László, 2002. 299.

⁵⁴² A Nyíregyházi Népbírózság 1504/1945. n. számú vádirata Jóba Elek ellen a Nyíregyházi Népbírózság Tanácsvezető Bírójának. (II. 205/1945.) Kelt: Nyíregyházán, 1945. szept. 25-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁴³ A német megszállás a magyar sajtó jelentős részének a felszámolásához vezetett. Lásd Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. 182.

Végül 1946. augusztus 12-én zárult le Jóba Elek peres ügyének tárgyalása. Akkor született meg a Nyíregyházi Népbíróság B. 86/1945/17. sz. végzése. Ebben a háborús bűntettel vádolt Jóba Elek ellen indított bűnben a népbíróság a Népbíróságok Országos Tanácsának Not. III. 1860/13-1945. sz. ítéletét jogerősnek és végrehajthatónak nyilvánította.⁵⁴⁴

Jóba Elek 1946 augusztusában már több mint egy éve – 1945. május 15. óta – előzetes letartóztatásban volt. Fia elmondása szerint Jóba Elek 18 hónap börtönbüntetést töltött a nyíregyházi büntetés-végrehajtási intézetben, és 1946 végén szabadult.⁵⁴⁵ Mindez magyarázatul szolgál arra, hogy miért intézte a papírbolttal kapcsolatos ügyeket 1945 közepétől Jóba Elekné. Láttuk, hogy az üzletük kezdetben a városháza, majd a Takarékpénztár Egyesület bolthelyiségeiben, végül a Bessenyei téren működött, és 1948-ig volt a tulajdonukban.

Azt követően Jóba Elek előbb Tiszavasváriban a MEZŐGÉP-nél, majd az 1950-es évektől a nyíregyházi Vas- és Fémipari KTSZ-ben volt könyvelő a Vasvári Pál u. 6. sz. alatt. Itt dolgozott még nyugdíjba vonulása után is haláláig, ami 73 éves korában, 1985. február 5-én érte szívinfarktus következtében. Harmadik Jóba Eleknek két gyermeke: egy fia, Elek és egy lánya, Annamária született. Felesége szép kort ért meg, 2003. december 13-án 93 éves korában hunyt el Nyíregyházán.⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ A Nyíregyházi Népbíróság B. 86/1945/17. sz. végzése Jóba Elek ellen. Kelt: Nyíregyházán, 1946. aug. 12-én. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.; Püski, 2006. 281.

⁵⁴⁵ Ezt még édesanyja, idősebb Jóba Elekné is megérte, aki 1954. március 25-én halt meg agyvérzés miatt Nyíregyházán. Lásd XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1954.

⁵⁴⁶ Negyedik Jóba Elek szóbeli közlése 2005. márc. 5-én és a magántulajdonában lévő arcképes igazolvány harmadik Jóba Elekről 1955-ből.

ÖSSZEGZÉS

„A betű hatalma! Ideális foglalkozás.”⁵⁴⁷

A dolgozatomban azt a hipotézist kívántam bizonyítani, hogy a vizsgált időszakban a Jóba Elek Könyvnyomda volt Nyíregyháza legjelentősebb, technikailag legjobban felszerelt és legnagyobb tipográfiai vállalata, ahol a legtöbb nyomdatermék is készült. Mivel ezt a feltevést csak a többi helyi nyomdával összevetve lehetett megválaszolni, a kérdéses időszak valamennyi nyíregyházi officinájára kiterjesztettem a vizsgálatot, aminek eredményét az adattárban rögzítettem. Így nyomon követhettük a nyíregyházi nyomdák történetét 1866-tól, az első nyomdászvállalkozó megjelenésétől 1949-ig, az utolsó három magánkézben lévő nyomda államosításáig. Eközben betekintést nyerhettünk küzdelmes életükbe. Láthattuk, hogy a helyi nyomdatulajdonosok minden esetben milyen nagy ellenállást fejtettek ki, ha egy új, a város falain túlról érkezett nyomdász akart itt vállalkozásba kezdeni, hiszen féltették az amúgy sem túl biztos egzisztenciájukat, munkalehetőségüket. Több vállalkozónál is megfigyelhettük azt a törekvést, hogy anyagi boldogulásuk érdekében a nyomtatás mellett más rokon szakmai tevékenységgel – papír- és könyvkereskedéssel, könyvkötéssel, dobozkészítéssel, bélyegzőgyártással stb. – is kísérleteztek addig, míg megbizonyosodtak arról, hogy érdemes-e azzal foglalkozni.

Számos példát találhattunk arra is, hogy milyen keményen meg kellett küzdeniük a nagyobb anyagi biztonságot nyújtó, jelentősebb megrendelésekért, s hogy eközben nem voltak egymásra tekintettel. Sok vállalkozó az alkalmazottai munkakörülményeire sem volt figyelemmel, amiről az iparfelügyelők elmarasztaló jelentései tanúskodnak. A számos nyomdatulajdonos közül csak néhánynak sikerült igazán hosszú ideig működtetni a nyomdáját, és biztos anyagi hátteret teremteni a vállalkozásával.

Nyíregyházán az általam vizsgált 83 évben összesen 48 nyomda működött rövidebb-hosszabb ideig. Ebből az önállóan bejegyzett Jóba-nyomda fennállása idején (1884–1933-ig) rajta kívül 31 officina üzemelt a városban. Ezt a számot az iparlajstromokban rögzített valamennyi változást figyelembe véve kaphatjuk, vagyis, ha ugyanazt a nyomdát egy névváltoztatás vagy egy új társtulajdonossal történt kiegészülés miatt másik céggént jegyezték be. Egyetlen nyomdának számítottam azokat az eseteket, amikor a tulajdonos halálát követően valamelyik családtag folytatta a vállalkozást, de a nyomda elnevezésében

⁵⁴⁷ Idézet második Jóba Elek leveléből, amit feleségének írt Drezdából, a Dr. Lahmann Szanatóriumából 1918 nyarán. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

nem történt változás, mint például a Jóba Elek Könyvnyomdánál és a Piringer János Nyomdánál.

Kutatásaim eredményeként azt állapítottam meg, hogy három igazán hosszú ideig működő és a város nyomtatványszükségletének előállításában szembetűnően nagy részt vállaló nyomda tevékenykedett a vizsgált időszakban.

1. A Jóba Elek Könyvnyomda – 49 évig,

2. Klafter Ignác nyomdája – 40 évig,

3. Orosz Károly vállalkozásai – 28 évig.

Az általuk előállított dokumentummennyiséget időarányosan vizsgálva a sorrend egy kissé módosul:

1. A Jóba Elek Könyvnyomda,

2. Orosz Károly vállalkozásai,

3. Klafter Ignác nyomdája.

A Jóba-nyomda fiúágon öröklődött tovább három generáción át. Első Jóba Elek 1879-ben még csupán társtulajdonosként, majd rövid idő elteltével már önállóan vezette az évek során egyre jobban fejlődő kis officináját, amiből a századfordulóra a város legnagyobb lapkiadói és nyomdaipari vállalkozása alakult ki. Gépparkját 1894-ben és 1904-ben egy-egy gyorsajtó beszerzésével bővítette. Így már mindenféle könyvnyomdai munkát elvállalhatott. 1892-ben könyvkötészetre is kiváltotta az ipart. Első Jóba Elek sikeres üzletember és Nyíregyháza nagy tiszteletben álló polgára volt.

A cég a legfényesebb időszakát a nyomdaalapító legidősebb fia, második Jóba Elek irányítása alatt, 1906–1918-ig élte. Ebben az alig több mint egy évtizedben minden olyan nyomdai üzletágában kiteljesedett a tevékenysége, amit egy vidéki officina művelhetett. 1914–1916 között második Jóba Elek látta el officináját modern, a kor követelményeinek megfelelő nyomdagépekkel, építtetett a kiváló technikai színvonalú nyomdájához illő, önálló székházat, és bővítette ki kiadóhivatala profilját. Nagyszerű üzleti érzékkel rendelkező vállalkozó, Nyíregyháza közéletében fontos szerepet játszó, köztisztviselőként álló nyomdatulajdonos és városi tisztviselő volt.

Végül figyelemmel követhettük a vállalat sorsát második Jóba Elek korai halálát követően, amikor 1918–1933 között özvegye és üzemvezetője irányította azt. Erre a periódusra esik ennek a jobb sorsra érdemes nyomdászdynasztiának a hanyatlása, sőt a

nyomda megszűnése. Láthattuk, hogy milyen erőfeszítéseket tett harmadik Jóba Elek a családi vállalkozás megmentésére. Majd az ő lapkiadói tevékenységét és életének alakulását követhettük nyomon.

A számadatok azt bizonyítják, hogy a Jóba-nyomda volt Nyíregyháza legnagyobb és legtöbb nyomtatványt előállító tipográfiai üzege. Nyomdatermékei általában a város és környéke lakosságának érdeklődésére számot tartó kiadványok voltak. Többnyire a nyírségi szerzők szép- és szakirodalmi munkáinak nyomtatását – csak a nyomdai munkákat –, a helyi lapok előállítását, illetve több esetben a kiadását és a városi, valamint a megyei hivatalok közigazgatási nyomtatványainak készítését végezték.

A város másik két jelentős officinája már a Jóba-nyomda működése idején is fontos szerepet játszott Nyíregyháza nyomdatermékeinek elkészítésében, és 1933 után azok töltötték be nagy riválisuk helyét. Főként Orosz Károly és Klafter Ignác folytatta azoknak az időszaki kiadványoknak, önálló köteteknek és közigazgatási nyomtatványoknak az előállítását, amelyek legnagyobb hányadát korábban Jóbákék készítették.

Akármeddig is tevékenykedtek városunk nyomdái, mindegyik az itt élőket szolgálta. Legtöbbjük létezését nemcsak a levéltári iratok, hanem fennmaradt nyomdatermékeik is bizonyítják, amelyek nélkülözhetetlenek és hasznosak voltak saját korukban, de napjainkban is. Akkor a mindennapi élet elengedhetetlen részét képezték, ma a kutatást szolgálják. A 90–100 évvel ezelőtt készült közigazgatási mutatók, anyakönyvek, könyvek, újságok tipográfiai kivitelezéséből, azok alapanyagából arra is következtethetünk, hogy egy-egy nyomdatulajdonos mekkora engedményt tett a minőség rovására. Mesterségét szívvel-lélekkel űző nyomdászmester vagy csak az anyagi nyereséget szem előtt tartó üzletember volt-e.

A Jóba-nyomda termékeiről – a megmaradt példányok alapján – elmondhatjuk, hogy legtöbbjük jó minőségű papíron ízléses tipográfiával készült. Egymással harmonizáló betűcsaládokat használtak, és a formához helyesen megválasztott betűtípusokkal dolgoztak. Díszítőanyaguk ízlésesen illeszkedett a szépen rendezett szedéseikhez. Kerülték a különböző betűtípusok és -méretek keverését egy szedéstükrön belül. Nyomtatványaikban kevés betűhiba található. Mindez igaz az önállóan megjelent kötetekre – amelyek között csak elvétve találunk gyengébb minőségűt –, időszaki és hivatalos kiadványaikra, közigazgatási és alkalmi nyomtatványaikra egyaránt.

A Jóba-nyomdának 481 önálló kötetben megjelent nyomtatványáról tudunk. Ha ehhez hozzávesszük az általuk nyomtatott 33 periodikum összesen 170 évfolyamát is, akkor ez a szám 651-re emelkedik. Az önálló kötetes kiadványok száma 183, amiből terjedelménél fogva 76-ot tekinthetünk könyvnek. A fennmaradó 107 kötet kisnyomtatványnak (64

oldalnál kisebb), illetve füzetnek (48 oldalnál kevesebb) minősül. Hosszú éveken keresztül ők készítették el számos iskola értesítőit, amelyek száma összesen 169 kötet.

13. sz. táblázat

*Nyomtatványaik megoszlása kiadványtípus szerint*⁵⁴⁸

<i>Kiadványtípusok</i>	<i>Mennyiség</i>	<i>Százalékos megoszlás</i>
Könyvek	77 kötet	11,83
Kisnyomtatványok, füzetek	108 kötet	16,59
Folyóiratok	170 évfolyam	26,11
Iskolai értesítők	169 kötet	25,96
Jegyzőkönyvek, jelentések, egyéb hivatalos kiadványok	127 db	19,51
ÖSSZESEN:	651 db	100

Az önálló kiadványok között említést érdemelnek a náluk nyomtatott jegyzőkönyvek, hivatalos jelentések – közöttük a nagyobb terjedelmű alispáni jelentések –, szabályrendeletek, szabályzatok, kimutatások, utasítások és egyéb hivatalos kiadványok is. A kutatás jelenlegi állása szerint 127 ilyen dokumentumot ismerünk, de ennél a kiadványtípusnál lehet ezt a számot a legkevesbé véglegesnek tekinteni. Ezek bibliográfiai számbavétele ugyanis nehéz, mert bármikor várható a felbukkanásuk a különböző levéltári iratanyagok között.

Az említett kiadványtípusok mellett szót kell ejtenünk még a cég aprónyomtatványairól – plakátok, hirdetések, különböző cégek számára készített számlák, meghívók, stb. – és közigazgatási nyomtatványairól – nyugták, kötelezvények, meghatalmazások, születési, házassági, illetve halotti anyakönyvi kivonatok, munkakönyvek, cselédkönyvek, felhívások, stb. – is. Ebből a két kiadványtípusból évente átlag 500 félét készítették.⁵⁴⁹ Közigazgatási nyomtatványaikkal a nyíregyházi és a községi hivatalok nyomtatványszükségletét biztosították. Leggyakoribb közigazgatási nyomtatványaikra a 14. sz. táblázatban láthatunk néhány példát.

⁵⁴⁸ Az adatok A Jóba Elek Könyvnyomda nyomtatványainak bibliográfiája című mellékletből származnak.

⁵⁴⁹ Az adatok A Jóba Elek Könyvnyomda nyomtatványainak bibliográfiája című mellékletből származnak.

*Nyíregyháza város hivatalai részére szállított nyomtatványaik az 1910-es években*⁵⁵⁰

	<i>Hivatalok/személyek</i>	<i>Nyomtatványokra példák</i>	<i>Nyomtatványfélék száma</i>
1.	Városi Adóhivatal	adófőkönyvek, nyugták, értesítések, adóívek	39
2.	Mérnök	napszámjegyzék, iktatókönyv	4
3.	Közigazgatási tanácsos	hirdetmények, felhívások, összeírások, igazolványok	34
4.	Kiadó	kézbesítési ívek, borítékok	6
5.	Községi bíró	iktatók, mutatók, idézések, értesítések, kimutatások	28
6.	Közgyám	jelentő lapok, meghívások	8
7.	Tiszti főügyész	ügykönyvek, határidő naplók	4
8.	Alkapitány	cselédnyilvántartások, posta-könyvek, jegyzőkönyvek	30
9.	Főkapitány	kézbesítési ívek, útlevéllapok, jegyzőkönyvek, értesítések	18
10.	Kézbesítővezető	átvételi naplók, postakönyvek	4
11.	Iktató	közigazgatási és árvaügyi iktatók, mutatók	9
12.	Rendőrségi Bűnügyi Osztály	bűnügyi mutatók, bűnjel-jegyzékek, nyilvántartások	9
13.	Ügyvezető orvos	járványkimutatások, oltási bizonyítványok, felszólítások	15
14.	Gazdasági intéző	jegyzőkönyvek, véghatározatok, rendelvényművek	10
15.	Számvevőség és Jövedékkezelőség	vámfőkönyvek, kimutatások, rendelvevények, nyugták	61
16.	Gyámpénztári ellenőrkönyvelő	pénztári naplók, ellennyugták, árva-főkönyvek	16
17.	Irattár	közigazgatási sorkönyvek	6

⁵⁵⁰ V. B. 186. III. 534/1900. Jóba Elek árlejtési feltételei 1912. nov. 12-én

Összes nyomtatványuk több mint 28 %-a könyv, kisnyomtatvány és füzet volt. Ezek tartalmi megoszlását oldalszámuktól függetlenül vizsgáltam meg, mert a Jóba cég által nyomott szépirodalmi és tudományos művek egy jelentős része csak a kisnyomtatványok, illetve a füzetek terjedelmét érte el. Az említett kiadványtípusokon belül tematikailag a vallási tárgyak vezetnek 32 % feletti részesedéssel. A második helyen állnak a szépirodalmi alkotások közel 24 %-kal. A szépirodalom 36 %-át verseskötetek, a 64 %-át prózai kiadványok alkotják. A harmadik leggyakrabban képviselt terület a történelemtudomány volt, több mint 11 %-kal. Egyforma arányban készítettek még egyrészt társadalom- és természettudományi könyveket (kb. 9–9 %), másrészt általános műveket és tankönyveket (kb. 5,5–5,5 %), harmadrészt irodalom- és művészettudományi kiadványokat (kb. 2–2 %).

15. sz. táblázat

*A könyvek, a kisnyomtatványok és a füzetek tematikai megoszlása*⁵⁵¹

<i>Témakör</i>	<i>Mennyiség</i>	<i>Százalékos megoszlás</i>
1. Vallás	60 db	32,43
2. Szépirodalom	40 db	23,78
3. Történelem	21 db	11,35
4. Társadalomtudomány	16 db	8,65
5. Természettudomány	16 db	8,65
6. Általános művek	10 db	5,41
7. Tankönyvek	10 db	5,41
8. Irodalomtudomány	4 db	2,16
9. Művészettudomány	4 db	2,16
ÖSSZESEN:	185 db	100

A Jóba-nyomda a többi vidéki nyomdához hasonlóan olyan nyomtatványokat készített, melyek elsősorban a helyi közigazgatási, társadalmi és kulturális élethez kapcsolódtak. Ritkán fordult csak elő, hogy regionális vagy országos érdeklődésre számot tartó, illetve nem helyi szerző által írt munka hagyta el sajtójukat, de néha ilyenre is akadt példa.

⁵⁵¹ Az adatok A Jóba Elek Könyvnyomda nyomtatványainak bibliográfiája című mellékletből származnak.

A *Nyírvidék* szerkesztősége adta ki 1883. július 19-től augusztus 3-ig a *Tisza-Eszlár* című napi értesítőt az országos visszhangot kiváltó, tiszaezlári bűnper tárgyalásáról. 1914 decemberétől 1915 decemberéig ők állították elő az országos terjesztésű *Philatelia* című szakfolyóiratot. 1912-ben Jóbaéknál készült Leffler Béla könyve, *Petőfi Svédországban* címmel. 1923-ban nyomtatták: Nicolaus Franz *Lenau szonettjeit* Gulyás Pál fordításában, valamint Gulyás Pál és Juhász Géza verseit, a *Testvér gályákat*. A *Nyírvidék Tárca* rovatában rendszeresen közöltek verseket, írásokat nem helyi szerzőktől. Ezek csupán ritka kivételenként említhetők, mert a Jóba-nyomda termékeit elsődlegesen a lokális érdekek szolgálata jellemezte. A nyírségi szerzők munkáit, írásait közvetítették a nyírségi olvasóknak.

A Jóba nyomdászcsalád történetét végül három idézettel zárom, amelyek jól szemléltetik a három generáció sikereit, törekvéseit, küzdelmeit.

Első Jóba Elek 1887-ben már büszkén hirdette új nyomdája szolgáltatásait. *„Dúsan felszerelt könyvnyomdamban elvállalok minden e szakba vágó munkák [...] fekete, színes és bronz nyomását. Készletben tartok mindenféle ügyvédi, végrehajtói és jegyzői nyomtatványokat. Hirdetések felvetetnek a kiadásomban hetenként megjelenő »Nyírvidék« megyei hivatalos lap részére a legolcsóbb átszámítással.*”⁵⁵²

Második Jóba Elek utolsó gondolata is szeretett nyomdája és napilapja volt 1918-ban. *„Én nem tudtam volna élni a nyomda és a Nyírvidék nélkül. [...] én szentnek tartottam apám véres verejtékkel létesített, s fenntartott szerzeményét [...].*”⁵⁵³

Harmadik Jóba Elekkel zárult a sor, aki az 1930-as évek elején minden tőle telhetőt megtett Nyíregyháza legnagyobb múltú nyomdájának megmentésére. *„A végső kétségbeesés, a teljes anyagi csődnek közvetlen veszélyéből eredő erkölcsi és anyagi felelősség érzete arra készítetnek, hogy egy végső erőfeszítést tegyek atyáim 50 esztendő cégének megmentése érdekében.*”⁵⁵⁴

⁵⁵² Első Jóba Elek 1887. szept. 20-án a Nyíregyházi Termény- és értékáruraktár Igazgatóságának kiállított számlájának hirdetési szövege. XV. 8. 1. d. 8. pallium. Nyíregyháza, Jóba-nyomda, 1891[1892]–1931.

⁵⁵³ Idézet második Jóba Elek leveléből, amit feleségének írt Drezdából, a Dr. Lahmann Szanatóriumából 1918 nyarán. Negyedik Jóba Elek magántulajdonában.

⁵⁵⁴ V. B. 189. 2821/1937. Harmadik Jóba Elek levele Bencs Kálmánnak 1931. szept. 7-én.

ADATTÁR

A nyíregyházi nyomdák története, 1866 – 1949

(A Jóba- és a Piringer-nyomda kivételével)

1. Dobay Sándor nyomdája – 1866–1877

Dobay Sándor – a híres gyulai nyomdász, Dobay János testvére⁵⁵⁵ – nevéhez fűződik a megyei nyomdatörténet szempontjából az az egyedülálló tett, hogy 140 évvel ezelőtt megalapította Nyíregyházán, sőt Szabolcs vármegyében az első nyomdát 1866-ban, és 1877-ig működtetette azt. A zilahi illetőségű Dobay Sándor 1866 őszén Nyíregyháza város tanácsánál nyomdája áttelepítését kérelmezte. A folyamodványát a helytartótanácsához is benyújtotta. Nyíregyháza vezetői nagy örömmel fogadták és támogatták a nyomdász szándékát. Ezért Jármay Menyhért polgármester 1866. november 9-én a tanács nevében arra kérte a főispánt, hogy a vármegye részéről pártfogolja az ügyet, és a helytartótanácsnál is járjon közbe az engedély elnyerése érdekében. „... ezen folyamodványt azon alázatos véleményes jelentésünk kíséretében van szerencsénk tisztelettel felterjeszteni, hogy folyamodó Dobay Sándornak azon kérelmét, hogy könyvnyomdáját Zilahról Nyíregyházára áttegye – a városi sőt a Szabolcs megyei közönségnek is – nem lehet a legmelegebben nem pártolnia, már azon oknál fogva is – mert Szabolcs vármegyében eddig sehol könyvnyomda nem létezik – Nyíregyháza város, hol csaknem 20 000 lélek lakik, a városnak kereskedelmi közlekedése a legélénkebb, s ahol több intézetek is vannak, a közmíveltség és szellemi előrehaladás előmozdítására befolyással lévő könyvnyomdát mint szükségest, s csaknem nélkülözhe[te]tlent a megye közönségével együtt folytonosan igénybe venné.”⁵⁵⁶

Annak ellenére, hogy a helytartótanács elutasította Dobay kérvényét, 1866 végén a város támogatását élvezve, mégis letelepedett Nyíregyházán, és már abban az évben fel is állította nyomdáját.⁵⁵⁷ 1867-ben Dobay már nyomtatványokat számlázott a városi hivataloknak.

A városi tanács 312 helyi kereskedőt, valamint iparost összeíró 1868. évi névjegyzékének az első oldalán találhatjuk Dobay Sándort. A nyíregyházi iparosokról egy másik, teljesebb jegyzék is készült 1868-ban, amely 626 nevet tartalmazott. Itt a 277. bejegyzésnél olvasható Dobay Sándor neve azzal a fontos információval együtt, hogy az üzletét már „... három év

⁵⁵⁵ Erdész Ádám közlése 2006. ápr. 4-én. – Dobay János 1833-ban született Lippán. 1860-ban nyomdászként telepedett le Gyulán, ahol 1873-ban polgármesterré választották. 1889-ben töltötte be ezt a tisztséget. Lásd Erdész, 2003.124 – 126.

⁵⁵⁶ IV. B. 255. K. 6303/1866. Jármay Menyhért polgármester levele a főispánnak 1866. nov. 9-én.

⁵⁵⁷ V. B. 165. 1866-os és 1867-es közigazgatási mutató.

óta...” folytatta az adatfelvételkor, vagyis 1866 óta. Ugyanez áll a Szabolcs vármegye területén tevékenykedő iparosok jegyzékében is a neve mellett. Ott a felsorolt 2586 iparos közül a 762. sorszámon rögzítették a város első nyomdászát. 1866-ban Novák László szerint is működött már Nyíregyházán officina.⁵⁵⁸

1867-ben készült több nyomtatványa is bizonyítja nyomdája folyamatos működését. Abban az évben nyomtatta a város megbízásából a *Gyászhangok az 1849-ik évi október 6-án Aradon kivégzett tizenhárom magyar vértanú emlékünnepe* című 16 oldal terjedelmű kis kiadványt 1000 példányban,⁵⁵⁹ és 1867. október 6-án megindította város első hírlapját, *A Nyírt*.⁵⁶⁰

1876 végén adó- és hirdetési díj⁵⁶¹ hátraléka miatt végrehajtást kértek Dobay ellen.⁵⁶² 1877. március 17-én a Nyíregyházi Királyi Törvényszék árverési hirdetményt tett közzé a nyomdásznak a nyíregyházi 4653. számú újkönyv A + 1 sorszám: a pontján bevezetett ingatlanára és ingóságaira. A végrehajtást Benczúr Anna és Zsuzsánna kérte ellene, amit 1877. április 28-án, szükség esetén május 30-án de. 10 órára tűztek ki. Az említett ingatlan és ingóságok kikiáltási ára 2000 forint volt. Dobay legkésőbb az árverés után már bizonyosan elhagyta városunkat, és Békéscsabán üzte tovább a mesteriségét. Az árverést jogtalannak érezte, ezért 1877 nyarán a Nyíregyházi Királyi Törvényszékhez keresetet adott be a város ellen és 421 forint tőke és 1000 forintnyi kártérítést követelt. A közigazgatási tanács a július 5-én tartott ülésén a kérelmét elutasította, és ugyanakkor felszólította az ügyészt a törvényes lépések haladéktalan megtételére, valamint a jelentéstételre.⁵⁶³ Erre csak 1878-ban került sor. Az 1878-as mutató több bejegyzése szerint a peres ügy folytatódott a fent említett összeg és járulékai kifizetése tárgyában, de annak végkifejletéről nincs tudomásunk. Annyi bizonyos, hogy Petrik Géza könyvészetében ezt követően már nem esik több említés Dobay Sándor nyomdájáról, így a későbbiekben csupán nyomdász alkalmazottként vagy társtulajdonosként tevékenykedhetett.⁵⁶⁴

⁵⁵⁸ IV. B. 255. 4485/1868. Iparosok jegyzéke Szabolcs megye területén 1868. okt. 3-án.; Uo. Iparosok jegyzéke Nyíregyháza területén. 1868. aug. 16-án.; V. B. 186. K. 4316. 1877. A közigazgatási tanács ülésén 1877. júl. 5-én hozott határozat.; V. B. 186. K. 1949/1877. Árverési hirdetmény 1877. márc. 17-én.; V. B. 163. 11/1868. Céhbeli iparosok névjegyzéke.; Novák, 1928. 7.

⁵⁵⁹ V. B. 165. 1868-as közigazgatási mutató.; XV. 8. 1. d. 5. pallium. Nyíregyháza, Dobay Sándor nyomdája, 1867–1873.

⁵⁶⁰ László, 2002. 218.

⁵⁶¹ A hirdetési bélyegadót az 1850. szept. 6-i császári rendelet írta elő. Bevezetése azzal állt összefüggésben, hogy az 1850-es évektől már rendszeresen jelentek meg hirdetések a magyar sajtóban. A hírlapokban közzétett hirdetések közzétételi díja alapján szedett adó volt, amit az 1900. évi X. tc. szüntetett meg. Lásd Buzinkay – Kókay, 2005. 136., 155 – 156.

⁵⁶² V. B. 186. 1876-os közigazgatási mutató.

⁵⁶³ V. B. 186. K. 4316/1877. Krasznay Gábor polgármester határozata 1877. júl. 5-én; V. B. 186. K. 1949/1877. A Nyíregyházi Királyi Törvényszék árverési hirdetménye 1877. márc. 17-én.

⁵⁶⁴ V. B. 186. 1878-as közigazgatási mutató; Petrik, 2001.

Nyíregyházi tartózkodása idején minden évben elkészítette a mai Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium elődjének értesítőit. Ezenkívül más iskolák értesítőit is nyomtatta. 1867-ben a nyíregyházi tanítóképzőjét, 1873-ban a nagykállói alreáltanodáét.⁵⁶⁵

Dobaynak hat önálló munkájáról tudunk. A már említett *Gyászhangok* [...] mellett egy másik 48-as témájú kis kiadvány is kikerült a nyomdájából *A 48-ik Honvéd-zászlóalj történeti vázlat*a címmel 1868-ban, ami a 48-as szabolcsi honvéd zászlóalj történetét tartalmazza.⁵⁶⁶ 1869-ből való Bánhegyi István és Emericzy Géza terjedelmes tankönyve: *Tan- és olvasókönyv közép- és felső néptanoda számára*, 1872-ből Lukács Ödön versei *Kisebb költemények* címmel, valamint 1872-ből és 1873-ból Szabó Dávid *Kisgyermekes anyák könyve, családanyák s ifjú házaspárok számára* című művének két kiadása.⁵⁶⁷

Dobay az új városházán bérelt bolthelyiséget, és a város hivatalos ügyintézése számára is készített nyomtatványokat.⁵⁶⁸

Nyíregyháza első hírlapját is ő nyomtatta *A Nyír* majd a harmadik számtól *Nyír* címmel (1867. október 6-tól 1868. december 28-ig), amit Börkey Imre indított meg, heti egyszeri megjelenéssel. Ez a vegyes tartalmú hetilap a gazdaság, a kereskedelem és az ipar témaköréből közölt írásokat. Ugyanez a lap *Tiszavidék* címmel előbb Dobay nyomdájából, majd nyíregyházi keltezéssel, de a debreceni városi nyomdából került ki ifjabb Csáthy Károly ottani könyvkereskedő kiadásában. A Szabolcs, Zemplén és Bereg vármegyek érdekeit képviselő vegyes tartalmú hetilapot 1869. januártól novemberig nyomtatta a nyíregyházi nyomdász. Dobay Sándor 1869-ben kérvényezte a városi tanácsnál a *Nyíri Közlöny* megindítását,⁵⁶⁹ amit kezdetben ő is szerkesztett. A lap 1870. január 2-től 1871. december 31-ig készült az officinájában. A társadalmi élettel kapcsolatos, gazdasági, ipari és kereskedelmi tárgyú írásokat közlő hetilap szerkesztésére 1871-től K. Kmethy István jogászt hívta meg Miskolcra. A *Nyíri Közlöny* folytatása (1872. január 7-től 1876. július 25-ig) a *Szabolcs* című vegyes tartalmú hetilap volt 1872. január 7-től Kmethy István szerkesztésében és a Szabolcsmegyei Lapkiadó Társulat kiadásában. A lapot Dobay Sándor nyomdájában állították elő 1874 szeptemberéig, azt követően pedig a debreceni Részvénytársaság Könyvnyomdában. Folytatása 1876. július 1-jétől jelent meg *Szabolcsmegyei és Hajdúkerületi Közlöny* címmel, ami társadalmi, ismeretterjesztő, kereskedelmi és közgazdasági hetilap volt. Ugyancsak az ő szerkesztésében, kiadásában és nyomdájában

⁵⁶⁵ László, 1984. 72–73., 91., 46.

⁵⁶⁶ Borcsik Salamon munkája. Lásd a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár könyvtárában.

⁵⁶⁷ Petrik, 2001., Lukács, 1886. 344.

⁵⁶⁸ V. B. 165. 1871-es közigazgatási mutató; V. B. 186. 1872-es, 1873-as, 1874-es közigazgatási mutatók.

⁵⁶⁹ Kérvényét a K. 2382/1869. sz. alatt iktatták. Az irat nem maradt meg. Lásd V. B. 165. 1869-es közigazgatási mutató!

látott napvilágot közel két éven keresztül a *Szabolcsi Lapok* című vegyes tartalmú hetilap vasárnaponként 1875. január 3-tól 1876. október 1-ig.⁵⁷⁰

Az általa nyomott időszak kiadványokról szólva utalnunk kell szakfolyóiratára, a *Természet-Gyógyásznak*. A lap orvos szerkesztője, Ungerleider Jakab már akkor a természetes gyógykezelésnek kívánt utat törni, és e törekvése felől már a címlap alcímei sem hagytak semmi kétséget. *Az ésszerű élet- és gyógy mód közlönye. Népszerű utasítások az emberi testnek valódi és természetes ápolásáról, egészséges és beteg állapotában.* Dobay nyomdájában készült a Szabolcs-Hajdú Kerületi Orvos-Gyógyszerész Egylet havonként megjelenő közlönye is 1874–1875 között *Egyleti Értesítő* címmel, 1876-ban itt nyomták egy humorisztikus hetilap négy számát *Izé* címmel, Maurer Károly szerkesztésében és kiadásában.⁵⁷¹

2. „Közlöny” nyomda (ifjabb Maurer Károly) – 1874–1889[?]

Ifjabb Maurer Károly vezetésével jött létre Nyíregyháza második officinája. Krasznay Gábor polgármester támogatta a kérelmét, és az alispán figyelmébe ajánlotta őt: „... kérvényező úgy is mint kifogástalan és minden tekintetben pártfogásra méltó és jóhiszemű bejegyzett kereskedőt a könyvnyomdászatnak helyben kigyakorlásául a M. Kir. Belügyi Minisztériumhoz leendő bejelentés és üzleti két darab könyveinek hatósági hitelesítése mellett – a szükséges engedéllyel ellátni méltóztassék.” 1874 nyarán kapta meg az iparjegyét a városi tanácstól mint első fokú iparhatóságtól a K. 3141/1874. szám alatt. Vállalkozását „Szabolcsmegyei és Hajdúkerületi Közlöny” nyomda néven jegyezték be, de csak „Közlöny” nyomdaként volt ismert. Nyomdáját a Nagy orosi utca 1000. szám alatt, az apja házában üzemeltette. 1875. február 25-től ő vette át Dobay Sándortól a *Szabolcs* című hetilap nyomtatását. A lap első két száma még Dobaynál, a következő öt a debreceni városi nyomdában, a 8. számtól már Maurer nyomdájában készült.⁵⁷²

Maurer Károly 1876 elején szerette volna lapját a megye hivatalos közlönyévé változtatni, de a megyei bizottság 1876. február 8-án elutasította a kérelmét. „E megye oly alappal, melyből egy önálló szakközlönyt fenntarthatna nem rendelkezvén, a kérelemnek hely nem adathatik”⁵⁷³ Több mint kilenc évvel később, 1885. október 1-jétől lett hivatalos lapja a vármegyének, de az már Jóba Elek Nyírvidéke volt.

⁵⁷⁰ Lukács, 1886. 342.; László, 2002, 273–274., 302., 310–311.

⁵⁷¹ László, 2002. 55., 122., 218., 232., 273–274., 302., 310–311., 358.

⁵⁷² V. B. 186. K. 3141/1874. Krasznay Gábor polgármester levele az alispánnak 1874. aug. 18-án.

⁵⁷³ IV. B. 402. 5. köt. A megyei bizottság 17/1876. sz. határozata 1876. febr. 8-án.

A Közlöny kiadója és szerkesztője az indulásától (1874. január 1-től) Maurer volt. 1883. július 4-től a felelős és főszerkesztője is ő lett a lapnak. A címe 1876. július 29-től *Szabolcsmegyei Közlönyre* egyszerűsödött, és viszonylag hosszú életű periodikum volt. 1883. decemberéig maradtak fenn belőle lappéldányok, de a levéltári források alapján feltételezhetjük, hogy ennél hosszabb ideig jelent meg. 1886-ból arra találhatunk adatokat, hogy felmentették a lap szerkesztése alól, de 1887-ben ismét bejelentette a szerkesztőség átvételét. Melléklapja a *Sürgöny* címet kapta, és 1876. január 1-től 1877. december 30-ig hetente látott napvilágot Maurer Károly és Kmethy István szerkesztésében azzal a céllal, hogy az országos, a megyei és a helyhatósági rendeletekről tájékoztasson. A főlap – a *Szabolcsmegyei és Hajdúkerületi Közlöny*, majd a *Szabolcsmegyei Közlöny* – elsősorban társadalmi, ismeretterjesztő, kereskedelmi és közgazdasági témájú írásokat jelentetett meg. 1880. január 1-jétől a Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület, a Nyíregyházi Általános Ipartársulat és a Megyei Tanfelügyelőség hivatalos közlönye lett, amit alcímében is jelzett.⁵⁷⁴ Maurer Károly 1876. január 10-től kiadója és „Vas-Villa” álnéven felelős szerkesztője is lett a nyomdájában előállított *Izé* című humorisztikus hetilapnak. Krasznay Gábor polgármester 1876. január 31-én – a K. 149/1876. sz. határozattal – tudomásul vette az új lap indítását, és felhívta a figyelmét a kötelespéldányok megküldésére.⁵⁷⁵ Néhány hónapig (1882. decemberétől 1883. márciusáig) az *Ébredjünk* című keresztény társadalmi hetilapot is itt nyomtatták. Maurer Károly a város részére közigazgatási nyomtatványokat is készített.⁵⁷⁶

A „Közlöny” nyomda szükség esetén önálló kiadványokat is készített, de erre viszonylag ritkán került sor. 1875-ben Heiszler Józseftől *A dobos tábornok* című könyvet, 1880-ban Mendlik Mihálytól a *Népszerű útmutató a tizedes törtek oktatásához gyakorlati példákkal néptanítók számára* című tankönyvet és 1881-ben Endrefi Kiss Endrétől *A hazai ipar, mint társadalmi és nemzetgazdászati szükséglet* című munkát nyomtatta. Ezeken kívül közigazgatási és aprónyomtatványokat, valamint iskolai értesítőket is készített. Officinájából került ki a *Szabad és kiváltságolt Nyíregyháza rendezett tanácsú város szervezési szabályai 1878-ban*, *A Nyíregyházi Szabó Ipartársulat alapszabályai 1879-ben*, valamint Nyíregyházi Ágostai Evangelikus Hatosztályú Gimnázium értesítője 1877-ben.⁵⁷⁷

Ifjabb Maurer Károlyt nemcsak nyomdatulajdonosként és a *Szabolcsmegyei Közlöny* szerkesztőjeként ismerték Nyíregyházán. 1874-től a város választott képviselői tagja volt,

⁵⁷⁴ A városi tanács két határozata K. 174/1886. és K. 213/1886-os szám alatt, Lásd V. B. 186. 1886-os és 1887-es közigazgatási mutató!; László, 2002. 218., 232., 273–274., 92., 310–311, 358., 55., 122.; Lukács, 1886. 342. Vertse, 1928. 108.; Erdész – Katona, 1973. 67.

⁵⁷⁵ V. B. 186. K 149/1876. Ifj. Maurer Károly levele a polgármesternek 1876. jan. 9-én.; Uo. A Közigazgatási Tanács 1876. jan. 31-i ülésének határozata.; Uo. az *Izé* című lap 1876. jan.10-i mutatójának száma.

⁵⁷⁶ László, 2002. 53.; V. B. 186. 1879-es közigazgatási mutató.

⁵⁷⁷ Petrik, 2001.; MZSK Helyismereti Gyűjteménye.; XV. 8. 2. d. 7. pallium. Nyíregyháza, Szabolcsmegyei Közlöny nyomda, 1878–1884.; László, 1984. 73.; IX. 102.

1879-től a rendészeti és középítési szakosztályon dolgozott, ahol 1890 elején már alkapitányi rangot töltött be.⁵⁷⁸

Akárcsak elődjének, Dobay Sándornak, neki is több ízben adódott problémája a hirdetési bélyegdíjak befizetésének elmulasztása miatt. Így például 1877-ben, 1878-ban, 1881-ben és 1885-ben. Az első esetben fizetési haladékot kért és kapott a polgármestertől, másodszor pedig a Szabolcsmegyei Királyi Adófelügyelő eljárást indított ellene a díj behajtására. 1881-ben is időbeli haladékot kért és kapott Krasznay polgármestertől az adóhátraléka miatt.⁵⁷⁹

Működésének utolsó éveiből nem maradt fenn olyan nyomtatvány, amelynek impresszumában Maurer Károly neve szerepelt volna, de minden jel arra utal, hogy ez a tipográfiai üzem még 1889 végén is aktívan tevékenykedett.⁵⁸⁰

1877 tavaszán, Dobay távozása után, már csak a „Közlöny” nyomda működött a városunkban magánkézen. Fennállásának utolsó éveiből nem maradt fenn olyan dokumentum, amelynek impresszumában Maurer Károly neve szerepelt volna, de minden jel arra utal, hogy ez a tipográfiai üzem 1889 végén is üzemelt. Ifjabb Maurer Károly a köztisztviselői hivatala mellett a nyomdáját is vezette, ahová még tanoncokat is szerződtetett. Deutsch Mór nyomdászsegédként szabadult fel nála 1885. június 24-én három év tanoncidő után. Goldstein Sámuel a betűszedő mesterséget sajátította el a Maurer-nyomdában. Ő 1887. február 15-ig volt a tanonca. Deszberg Ignác nevű nyomdászsegédjének a tanoncideje 1889. november 12-én ért véget. Ez a nyomda működésére utaló utolsó adat, ami alapján feltételezhetjük, hogy 1889 végén még üzemelt.⁵⁸¹

⁵⁷⁸ V. B. 186. K. 329/1885. Maurer Károly bizonyítványt kért Krasznay polgármestertől.; Uo. Krasznay Gábor igazolása Maurer Károlynak 1885. jan. 10-én.; V. B. 186. K. 2710/1890. Maurer Károly levele a városi tanácsnak 1890. ápr. 1-én.

⁵⁷⁹ V. B. 186. K. 8128/1877. Maurer Károly levele Krasznay Gábornak 1877. dec. 12-én; Uo. Krajnyák György jelentése Krasznay Gábornaknak 1878. febr. 21-én.; V. B. 186. K. 2691/1878. Krajnyák György jelentése Krasznay Gábornaknak 1878. ápr. 6-án., Uo. A Szabolcs vármegyei adófelügyelő jelentése Krasznay Gábornak 1878. ápr. 2-án.; V. B. 186. K. 10190/1881. Maurer Károly levele Krasznay Gábornak 1881. szept.

⁵⁸⁰ V. B. 186. K. 8819. 1885. Déry Károly jelentése a városi tanácsnak 1885. nov. 19-én.

⁵⁸¹ XV. 6. Nyíregyháza, 23/a. és 24. köt.

3/a. A városi nyomda – 1875–1930

Az 1875. szeptember 16-i közigazgatási tanácsülésen határozat született egy a városi tanács tulajdonában lévő litográf gyorssajtó⁵⁸² felállításáról a városház alatti bolthelyiségben. Ezzel létrejött Nyíregyháza városi nyomdája, ahol a polgármesteri hivatalban nyilvántartandó hivatalos iratoknak, magánszemélyek beadványainak, hivatalos másolatoknak a sokszorosítása történt. A híres debreceni városi nyomdával szemben Nyíregyházán csak egy kis műhely üzemelt a város tulajdonában. A másológép első kezelője Lenhárck György díjnok lett. A gyorssajtóhoz György Sándor közvetítésével jutott a város 1875 végén. A debreceni illetőségű György Sándor egy 1808-as számmal jelzett litográfiai sajtót szerzett a városi tanácsnak, aminek a használatát a nyíregyházi Tolnay Péter tanította meg a kezelőjének, Lenhárcknak. A napidíjas nyomdakezelő fizetése akkor egy forint volt, amit egy évvel később már kevesellt, és 1876 novemberében emelést kért. „... mivel ezen nyomdai munkához sok ruha szükségeltetik, úgyhogy egy forint napidíjam majdcsak nem mind ruházásomra felmegy, s vajmi kevés marad élelmezésemre. Annál fogva kérem alázattal a tekintetes tanácsot méltóztassék napidíjamat legalább 1 forint 20 krajcárral feljebb emelni.”⁵⁸³

1913-ban már a városi nyomda Roneo sokszorosítógépe⁵⁸⁴ biztosította a városi hivatalok nyomtatványszükségletének egy részét. A Roneo géppel történő sokszorosítással megtakarításra számítottak a város vezetői. A városi nyomdász ekkor Kelemen András volt, aki abban az évben kérelmezte a javadalmazásának rendezését a több munka miatt. 1913-ban két, 1915-ben öt alkalommal kérvényezte a Roneo géphez szükséges festék árának a megtérítését. Ilyen mértékű festékfogyasztásra a korábbiakban nem volt példa. Mindenfajta

⁵⁸² 1796-ban találta föl Senefelder Alajos a litográfiát vagy könyomást. A föltalálása után néhány esztendővel a litográfia már sokfelé ismeretes volt, és kiváló technikusok buzgólkodtak a továbbfejlesztésén. „Az 1850-es esztendő meghozta az első litográfiai gyorssajtót is. A bécsi Sigl-gyár volt a megszerkesztője. ... Magyarország első könyomdáját Laszlovszky József budai polgármester állította föl közvetlenül a litográfia föltalálása után, 1799 körül. ... A vidéki nyomdavárosokban is egyre másra alakultak litográfiai, főleg a könyvnyomdai műhelyek árnyékában. Kolozsvárt például a református kollégium és a katolikus liceum nyomdájának egyaránt megvolt a maga litográfiai berendezése is. Éppen úgy a kassai Werfernek, a soproni Romwalternek, a szegedi Grün Orbánnak, az aradi Réthy Lipótnak és sok másnak. Pompás litográfiája volt Nagyszebenben Bielz Mihálynak már a[z 1800] húszas évektől kezdve.” Lásd. Novák, 1928. 113–114., 116.

⁵⁸³ V. B. 186. K. 5808/1876. Sály Pál főjegyző által kiadott közigazgatási tanácsülési határozat 1875. szept. 16-án.; Uo. Czupra Endre aljegyző által kiadott közigazgatási tanácsülési határozat 1875. nov. 15-én.; Uo. Lenhárck György levele a városi tanácsnak 1876. nov. 27-én.; V. B. 186. K. 387/1877. Czupra Endre levele György Sándornak 1877. jan. 30-án.

⁵⁸⁴ Körforgó technikán alapuló stencilgéppel ugyanarról az írásról vagy rajzról több száz példányt lehetett sokszorosítani. Elsősorban irodák használták. Lásd Révai, 17. 7.

közigazgatási nyomtatvány előállítására azonban nem volt alkalmas ez a gép, ezért azokat helyi és idegen nyomdákban szereztek be már abban az évben is.⁵⁸⁵

A nyomtatványok beszerzésének ez a módja azonban körülményes volt, ezért az 1914–1916-os évekre újból pályázatot hirdettek, amire Klafter Ignáctól, Borbély Sámuelától, a Szabolcsvármegye nyomdától és a Jóba Elek cégtől érkezett ajánlat, de a képviselőtestület ismét nem fogadta el egyiket sem a magas árak miatt. Így az 1914-es nyomtatványszükséglet jelentős részét ismét a városi nyomdának kellett biztosítania. Az 1915-ben a pályázat már csak egy évre szólt, de akkor elhúzódott a pályázatok értékelése. A vállalati szerződés megkötésére a nyertes Jóba céggel az 1915-ös év nyomtatványszállítására csak 1915. július 24-én került sor.⁵⁸⁶ Így érthető, hogy miért volt szükség még abban az évben is a városi nyomda Roneo gépéhez olyan nagy mennyiségű festékre.

1915-ben ketten pályáztak a városi nyomdász állás elnyeréséért: Csernák Károly és Brezniczki József. Végül Brezniczki József pályázatát fogadták el, aki már 1915-ben a fizetése felemelését kérte.

A városi nyomda működésének további részletei nem ismertek. Csupán annyit tudunk, hogy a városi tanács 1930-ban a K. 21152/1930. sz. határozatával beszüntette a városi nyomtatványok sokszorosítását.⁵⁸⁷

3/b. A vármegyei nyomda – 1876/1877–1919 után

Nemcsak a városnak, hanem a megyének is volt saját kis nyomdája. A vármegyei nyomda pontos alapítási idejére nincs adat, de arra Nyíregyháza megyeszékhellyé válását (1876 októberét) követően került sor. 1876. október 12-én az utolsó nagykállói megyei közgyűlésen még csupán nyomtatványokra és más egyéb előre nem látott költségekre különített el a bizottság 400 forintot, de nyomdáról, illetve annak átköltöztetéséről az új székhelyre, Nyíregyházára nem tett említést. 1877 első hat hónapjából viszont már két irat is fennmaradt, ami a megyei nyomdahelyiség létét bizonyítja. A nyomdaszoba plafonja ugyanis sürgős kijavításra szorult, ami 1877 nyarán be is következett, mert a városi tanács 1877.

⁵⁸⁵ V. B. 186. III. 534/1900. Huray Sámuel főszámvevő jelentése Májerszky Béla polgármesternek 1912. dec. 5-én; Uo. A városi tanács K. 21652/1912. sz. határozata 1912. dec. ?; Uo. Huray Sámuel jelentése Májerszky Bélának 1913. szept. 23-án.; V. B. 186. 1913-as és 1915-es közigazgatási mutatók.

⁵⁸⁶ V. B. 186. III. 953/1913. Huray Sámuel főszámvevő 1914. jan. 12-i jelentése a polgármesternek; Uo. A városi tanács 1914. jan. 30-i képviselőtestületi közgyűlésének a jegyzőkönyve; Uo. Májerszky Béla határozata 1914. dec. 3-án.; Uo. Huray Sámuel főszámvevő 1914. dec. 10-i jelentése a polgármesternek; Az 1914. dec. 15-i városi tanácsi határozat.; V. B. 186. III. 638/1916. Az 1915. júl. 24-i vállalati szerződés Balla Jenő polgármester és Jóba Elek között.

⁵⁸⁷ V. B. 186. 1915-es és 1930-as közigazgatási mutatók.

július 30-án határozatban rendelte el „... a kívánt javítások folyamatba vételét.” Miután a megye július 24-én meghozta az 51/1877. eln. sz. határozatát a megyeszékházi javításokra.⁵⁸⁸

1883 júliusában már felmerült, hogy az addigi helyéről, az új városháza 1. sz. üzletéből saját nyomdahelyiségbe költöztetik át. Ezt a vármegyei udvarában, a levéltár déli végében szándékoztak felépíteni. A négy méter széles kis helyiség felépítésének tervét és annak költségvetését (350 forint) Horváth Gyula építőmérnök 1883. július 25-én nyújtotta be. Zoltán János alispán szeptember 7-én rendelte el a nyomdahelyiség „*mielőbbi felépítését*”.

A vármegyei nyomdában 1896-ban alkalmazott egy nyomdász és egy nyomdászsegéd már kevésnek bizonyult a két sokszorosító gép üzemeltetéséhez. Ezért az április 18-i vármegyei rendkívüli közgyűlésen határozat született egy harmadik munkaerő felvételéről is. A nyomda munkáját a vármegye hivatalai által kiadott intézkedések sokszorosítása képezte.⁵⁸⁹ A határozatról a *Nyírvidek* hivatalos lap útján értesült a vármegye alispánja, a járási főszolgabírók, Nyíregyháza polgármestere és a községek előljárói: „*A vármegye közönsége a vármegye alispánjának felterjesztéséből meggyőződést szerezvén arról, hogy a közigazgatás minden ágában mutatkozó fejlődés által előidézett munkaszaporulat a kiadmányok sokszorosítását teljesítő vármegyei nyomdában is mutatkozik, s így különösen két sokszorosító gép kezelésére a jelenleg alkalmazott nyomdász és nyomdászsegéd képtelen; s miután tudja azt, hogy a vármegye házipénztára ez évben is még a tényleg előirányozva lévő szükségletet sem fedezi – s a vármegyei nyomda munkásságának igen tekintélyes részét az árvaszék részéről kiadott intézkedések sokszorosítása képezi –, a vármegye alispánja által tett előterjesztésnek helyt ad, s a vármegyei nyomdába egy munkást havi 20 forint javadalmazással felfogadni, s 50 forint költségért a második sokszorosító gépet az árvapénztári tartalék alap terhére kijavíttatni, és használható karba hozatni elhatározza [...]*.”⁵⁹⁰

A vármegyei nyomda a városi nyomdához hasonlóan csak kis mennyiségű nyomtatvány előállítására szolgált. Nyíregyháza nagyobb nyomdászvállalkozói – hosszú éveken át Jóbáék – látták el a vármegye különböző hivatalait a szükséges közigazgatási nyomtatványokkal.

A vármegyei nyomda működésére még 1919-ből is van adat, de megszűnésének időpontja nem ismert.⁵⁹¹

⁵⁸⁸ V. B. 186. K. 4988/1877. A közigazgatási tanács ülésének határozata és jelentése a megyei alispáni hivatalnak. 1877. júl. 30-án; V. B. 186. 1877-es közigazgatási mutató.

⁵⁸⁹ IV. B. 402. 5. köt. A megyei bizottság 150/1876. sz. határozata 1876. okt. 12-én.; V. B. 186. K. 8352/1883. Czupra Endre levele Zoltán János alispánnak 1883. júl. 26-án.; Uo. Horváth Gyula költség-előirányzata a megyei nyomdahelyiség építésére 1883. júl. 25-én.; Uo. Zoltán János alispán levelei Krasznay Gábor polgármesternek 1883. aug. 8-án és szept. 7-én.; V. B. 186. XIII. 641/1896. Szabolcs vármegye rendkívüli közgyűlésének határozata 1896. ápr. 18-án.

⁵⁹⁰ V. B. 186. XIII. 641/1896. Szabolcs vármegye rendkívüli közgyűlésének határozata 1896. ápr. 18-án.

⁵⁹¹ Hársfalvi, 1981. 259.

4. „Ébredjünk” nyomda (Mikecz Józsefné) – 1883–1892

Az *Ébredjünk* című lap officinája Nyíregyházán a Síp utcai 226. sz. háznál működött, az „Ébredjünk nyomdája” cég alatt 1883. december 31-től. A nyomda tulajdonosa Mikecz Józsefné született Fitkonidesz Zsuzsanna, az üzletvezetője a férje, Mikecz József volt. Mikecz József a hetente kétszer megjelenő lap kiadótulajdonosa, továbbá Demosthenes álnév alatt a felelős szerkesztője volt.⁵⁹² A hetilap mutatóján és első száma 1882. december 16-án jelent meg, akkor még a „Közlöny” gyorsajtaján. Az előfizetőkkel szemben Mikecz Józsefné is anyagi felelősséget vállalt. Erre azért volt szükség, mert férje ingatlan vagyonát az 1878. július 25-i törvényszéki végzés alapján 1878 decemberében elárverezték.⁵⁹³

Mikecz József már 1885-ben városi képviselői tag, majd 1888-tól városi aljegyző volt. Ezért Miklós László alispán 1890. március 7-én utasította, hogy ne vegyen részt ennek a keresztény antiszemita lapnak a létrehozásában sem szerkesztőként, sem munkatársként. „... vagy tisztviselői állásáról vagy munkatársi minőségéről 15 nap alatt mondjon le.” Mivel az olyan lapoknak, amelyek „valamely társadalmi osztály vagy vallásfelekezeti küzdelmet, talán izgatást tűztek ki irányelvükül”⁵⁹⁴ köztisztviselő szerkesztője, sőt általában rendszerinti munkatársa sem lehet. Mert a köztisztviselői minőség kizárja azt, hogy az illető egyén az általa elfoglalt hivatalos hatáskörének megsértésével vagy jogellenes felhasználása mellett is egyes osztályok vagy felekezetek elleni küzdelmükben nyilvánosan tevékeny módon részt vegyen.”⁵⁹⁵ Mikecz József azt a megoldást választotta, hogy szüneteltette a lapját 1890 márciusától 1890. november 30-ig. Akkor azonban bejelentette Bencs László polgármesternek, hogy a hetilap szerkesztését saját kiadásában átvette. Ezt a polgármester, tudomásul vette, és bejelentését 1890. november 24-én a városi tanács jóváhagyásával felterjesztette az alispánhoz. Így november 30-tól, közel kilenc hónap szünetelés után ismét megjelent ez a zsidóellenes lap Mikecz kiadásában és felelős szerkesztésével.⁵⁹⁶

A város nyomtatványszükségletének előállításában az „Ébredjünk” nyomda is részt kívánt venni. Ezért 1888. április 17-én Mikecz Józsefné is megtette az ajánlatát az éves nyomtatványmennyiség szállítására a másik pályázó: Piringer János mellett. Mikeczné két ajánlatot is tett:

⁵⁹² V. B. 186. K. 11468/1883. Mikecz Józsefné Fitkonidesz Zsuzsanna iparjegye 1883. dec. 31-én; V. B. 186. K. 11044/1882. Mikecz József bejelentette a polgármesternek az *Ébredjünk* című lapot 1882. dec. ?

⁵⁹³ V. B. 186. K. 6137/1883. A királyi adófelügyelő levele a polgármesternek 1883. jún. 24-én.; Uo. A polgármester válasza a királyi adófelügyelőnek 1883. jún. 29-én.

⁵⁹⁴ Az *Ébredjünk* című lap a tisztaeszlári per idején indult zsidóellenes lap volt. Lásd László, 2002. 53.

⁵⁹⁵ V. B. 186. K. 1688/1885. Nyíregyháza város képviselőtestületi tagjai 1885-ben.; V. B. 186. K. 1975/1890. Miklós László alispán levele Grasznay Gábor polgármesternek. 1890. márc. 7-én.

⁵⁹⁶ V. B. 186. K. 8207/1890. Mikecz József levele Bencs László polgármesternek 1890. nov. ?; Uo Bencs László levele Mikecz Józsefnek 1890. nov. 24-én.; V. B. 186. III. 1173/1892. Mikecz József és Kalina József levele a polgármesternek 1892. okt. 16-án.; László, 2002. 53.

1. Vállalta, hogy az összes nyomtatványt az előző három év (1885–1887) átlagárához képest 25%-kal olcsóbban készíti el, vagy
2. Ha a munkához szükséges papírt a város biztosítja, akkor az előző három évi átlagszám 50%-áért kötelezi el magát a nyomtatványok elkészítésére.

Ez utóbbi szerinte 250 forint megtakarítást eredményezett volna a városnak. Mikeczné az összes nyomtatványra nyílt árverés folytatását javasolta, de azt a képviselőtestületi ülésen a tanács elvetette azzal az indoklással, hogy „... a versenytárgyaláson elég alkalomra nyílik lehetőség a beadott ajánlatának érvényt szerezni.”⁵⁹⁷

Az „Ébredjünk” nyomda 1892-ig működött. A felszerelését 1892 őszén Kalina József vásárolta meg.⁵⁹⁸

5. Kalina József nyomdája – 1892–1893

1892. október 1-jén indította vállalkozását Kalina József azzal a céllal, hogy az „Ébredjünk” című lap megjelentetését, illetve nyomdájának működtetését folytassa. Engedélyét nyomdásziparra az elsőfokú iparhatóság K. 255/1892. sz. határozatával 1892. október 4-én kapta meg, amihez nagykorúságát és szakképzettségét igazolta. Így engedélyét a képesítéshez kötött „A” iparlajstromban jegyezték be az 58/1892. tételszámon. A nyomdaiparra nyert iparigazolványa alapján 1892. október 10-én papírkereskedésre is kiváltotta az ipart. Az erre vonatkozó iparigazolványát a 270/1892. számon állították ki, és a „D” iparlajstrom 11/1892. tételszámán jegyezték be.

Nem sokkal azt követően, hogy 1891 decemberében megszűnt az *Ébredjünk*, Kalina József megjelentette az utódlapjának: a *Magyar Nemzetőr*nek az első és egyben mutatószámát 1892. október 16-án. A lap 1893 októberéig jelent meg. Két alcíme közül az első minden kétséget kizáróan mutatta a kapcsolatát az elődjével: *Előbb Ébredjünk*. A második alcíme: *Ipar, kereskedelmi és közgazdasági érdekeket képviselő lap* volt. A vasárnaponként megjelenő hetilap szerkesztősége és kiadóhivatala a Körte utca 3. számú házban kapott helyet, ahol a nyomdája is működött. Ennek tulajdonosa Kalina József volt, aki budapesti nagy nyomdákban szerzett tapasztalatokkal felvértezve jött Nyíregyházára, és nyitotta meg könyvnyomdáját, valamint papírkereskedését 1892. október 1-jén. Meglévő nyomdagépei mellé Mikecz Józsefné officinájának felszerelését is megvásárolta. Mikecz

⁵⁹⁷ V. B. 186. K. 4078/1888. Mikecz Józsefné árajánlata 1888. ápr. 17-én; Uo. Déry Károly jelentése a városi tanácsnak 1888. jún. 17-én.

⁵⁹⁸ V. B. 186. III. 1173/1892. Mikecz József és Kalina József levele és annak mellékleteként a Magyar Nemzetőr első és mutatószámára Bencs László polgármesternek 1892. okt. 16-án.

átengedte neki az *Ébredjünk* kiadásának a jogát is, de Kalina József jobbnak vélte a *Magyar Nemzetőr* cím alatt megindítani a lapját, aminek a felelős szerkesztője ugyancsak Mikecz József lett. Kalina a lapjában a nyomdáját és annak szolgáltatását is reklámozta. Eszerint a „legújabb szerkezetű gépek és legdivatosabb betűnemek” álltak a rendelkezésére, amelyekkel „tiszt és ízléses” kiállítású nyomtatványok – könyvek, meghívók, névjegyek, üzleti kártyák, árjegyzékek, gyászjelentések, ügyvédi nyomtatványok stb. – készítését vállalta. Papírüzletében pedig mindenféle papírt, iskolai és irodaszert, naptárakat kínált. Kalina József egy év után, 1893 októberében ismeretlen okból abbahagyta a vállalkozását.⁵⁹⁹

6. Nagy Mór és Nagy Mórné nyomdája – 1897–1904

1897. február 19-én állította fel könyomdáját Nagy Mór a városunkban az Ip. ü. 63/1897. sz. határozat értelmében, amire február 16-án jelentette be az igényét.⁶⁰⁰ Könyomda működtetéséhez kapott engedélyét a képesítéshez nem kötött „E” iparlajstromban a 6/1897. tételszámon jegyezték be a „Grósz Mór /Nagy Mór/” név⁶⁰¹ alatt. Így az 1897-es év második negyedétől már az ő nyomdája is elkészítette a negyedéves kimutatásokat a sajtótermékeiről, és betérjesztette azokat Bencs László polgármesternek, aki Mikecz János alispánnak tartozott jelentéstétellel. Erre a nyomdára különösen jellemző volt a kimutatások késedelmes, csupán többszöri polgármesteri, sőt alispáni felszólítás hatására történő elkészítése és benyújtása.⁶⁰²

Az 1897. decemberi zárt ajánlati versenytárgyaláson már Nagy Mór is pályázott. Ő tette ugyan a legalacsonyabb árajánlatot az elkövetkező három évre a városi tanács hivatalos nyomtatványainak szállítására, de ez csak az egész periódus nyomtatványszükségletének egyszerre történő megrendelésekor lett volna a városnak kedvező, mert az egységárai viszont jóval magasabbak voltak, mint a Piringer cégé. Mivel összességében özvegy Piringerné mérsékeltebb árat ajánlott, ő nyerte el a szállítás jogát, és vele kötött szerződést Bencs László.⁶⁰³

⁵⁹⁹ V. B. 186. III. 1173/1892. Mikecz József és Kalina József levele és annak mellékleteként a Magyar Nemzetőr első és mutatóvényszámá Bencs László polgármesternek 1892. okt. 16-án.; V. B. 186. XIII. 277/1894. Miklós László alispán levele Bencs Lászlónak 1894. jan. 29-én; Uo. Bencs válasza az alispánnak 1894. febr. 22-én.; XV. 6. Nyíregyháza 9. köt. és 12. köt.

⁶⁰⁰ Az 1884. évi XVII. tc. 4. paragrafusa szerint az iparhatóság köteles volt három napon belül kiadni az iparigazolványt, ha a kérelmező megfelelt az előírásoknak.

⁶⁰¹ A jelentésekben csak Nagy Mórként említették őt.

⁶⁰² V. B. 186. I. 39/1897. Mikecz József levele Bencs Lászlónak 1898. jan. 7-én; Uo. Kovács helyettes rendőrkapitány jelentése Bencs Lászlónak. 1898. márc. 4-én.; V. B. 186. XIII. 16/1900. Bencs László jelentése Mikecz Jánosnak 1900. júl. 1-jén.; V. B. 186. XIII. 50/1903. Máterszky Béla havi jelentései Szikszay alispánnak 1903-ban; Uo. Szikszay alispán végzése 1902. dec. 30-ban.; XV. 6. Nyíregyháza, 13. köt.

⁶⁰³ V. B. 186. III. 877/1894. Kovács Győző főszámvevő hirdetménye 1897. dec. 10-én; Uo. Jóba Elek, Piringer János és Nagy Mór pályázata a felhívásra 1897. dec. 18-án; Uo. Kovács Győző levele a városi tanácshoz 1897. dec. 22-én; Uo. a közigazgatási tanácsülés határozata 1898. jan. 19-én.

1897-ben végrehajtást foganatosítottak Nagy Mór ellen. 1899 elejére személyi változás következett be a nyomda élén. 1899 januárjában a Nagy Mór-féle nyomda tulajdonosa Nagy Mórné lett, aki 1899. január 27-én jelentette be igényét könyvnyomtatói iparengedély kiadására. Azt már másnap meg is kapta a K. 1166/1899. sz. határozattal. Mivel szakképzettséggel nem rendelkezett, az ő engedélyét is az „E” iparlajstromban rögzítették az 5/1899. tételszámon.

Ez a tipográfiai üzem lapkiadásra és -nyomtatásra, valamint kisebb nyomtatványok előállítására szakosodott. Nagy Mórné vezetése idején ez az officina állította elő a rövid életű *Szabolcsi Hírlap* politikai napilapot egy fél évig (1898. április 12. – szeptember 11.), majd a 25 számot megélt *Szabolcs* című társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági lapot 1900. március 25-től július 12-ig. Megélhetésének biztosítására főként aprónyomtatványokat: névjegyeket, felszólításokat, levélpapírt, borítékokat, táncrendeket, körleveleket, szavazólapokat, reklámcédulákat, meghívókat, nyugtákat és falragaszokat készített.⁶⁰⁴ A könyomda 1904 márciusában szűnt meg, és Nagy Mórné ugyanazon év májusában a városból is távozott.⁶⁰⁵

7. Bessenyei-nyomda (Sebők Ede) – 1899–1901

1899-ben indult a Bessenyei-nyomda Sebők Ede rövid életű vállalkozásaként. Először 1899 júniusában kért róla adatot Mikecz János alispán Bencs László polgármestertől.⁶⁰⁶ A Nagy Mór-féle nyomdához hasonlóan ez az officina is arról volt ismert, hogy csak többszöri felszólításra küldte meg az esedékes kimutatásokat a polgármesternek.⁶⁰⁷

Két sajtótermékéről tudunk: az 1899. december 17-től 1901 márciusáig eleinte hetente kétszer, majd 1901. január 1-jétől csak egyszer megjelent *Szabolcsi Híradó* című társadalmi, szépirodalmi hírlapról, ami később még közgazdasági témakörrel is kibővült és a *Lidérz* című képes élcslapról 1901-ből. Az előbbinek a kiadója is Sebők Ede volt. Csupán egy önálló kiadványáról tudunk. A Bessenyei-nyomda készítette el 1899-ben a Nyíregyházi Ipartestület egy kiadványát, ami tartalmazta a testületnek az 1898. évi jelentését, zárszámadását,

⁶⁰⁴ V. B. 186. I. 39/1897. Mikecz János levele Bencs Lászlónak 1899. jún. 8-án; Uo. Kimutatás nyomda termékek kötelespéldányairól 1899. februártól augusztusig., V. B. 186. 1899-es közigazgatási mutató.; XV. 6. Nyíregyháza, 13. köt.

⁶⁰⁵ V. B. 186. XIII. 50/1903. Az alispán levele Nyíregyháza város polgármesteréhez 1902. dec. 30-án; V. B. 186. III. 7/1905. Az alispán levele Nyíregyháza város polgármesternek 1905. febr. 8-án; Uo. a polgármester levele az alispánnak 1905 májusában; László, 2002. 274., 298.

⁶⁰⁶ 1899-től tehát már bizonyíthatóan négy tipográfiai üzem működött Nyíregyházán.

⁶⁰⁷ V. B. 186. XIII. 16/1900. Bencs László havi jelentései Mikecz Jánosnak 1899. decemberben, 1900. februártól decemberig.; Uo. Oltványi János aljegyző levele Nagy Mórnénak 1900. febr. 26-án. V. B. 186. 1901-es közigazgatási mutató.

vagyonomérlegét; az 1899. évre vonatkozó költségelőirányzatát és a meghívóját az 1899. április 4-én délután két órakor tartott rendes közgyűlésére.⁶⁰⁸

1900 decemberében Sebők Ede is pályázatot adott be Jóba Elek és Piringer Jánosné mellett a városi közigazgatási nyomtatványok készítésére az 1901–1903 közötti időszakra. Mivel Sebők csak a második legjobb ajánlatot tette (4994 K 20 fillérrel) Piringerné után, így az utóbbi nyerte el a szállítás jogát a 4242 K 06 filléres árajánlatával. A Bessenyei-nyomdáról 1901 után több említés nem esik a levéltári forrásokban.⁶⁰⁹

8. Tóth Sándor és Társa (Holik Lajos) – 1903–1912

Tóth Sándor – 1913, 1917–1919

1903 szeptemberében alapított tipográfiai üzemet Tóth Sándor és Holik Lajos. A Tóth Sándor és Társa cég beltágjai nyomdász iparosok voltak, akik 1903. szeptember 16-án fordultak a városi tanácshoz iparengedélyük kiadásáért. Azt már másnap megkapták a K. 11180/1903. sz. határozattal, amit az „E” iparlajstromban jegyezték be a 7/1903. tételszámon. 1903. december 20-án ez a cég is beadta a pályázatát a városi tanács által meghirdetett zárt ajánlati versenytárgyalásra.⁶¹⁰

A vállalkozásról a következő híradást egy iparfelügyelői jelentés adta 1905. december 14-én. Az iparfelügyelő akkor több hiányosságra is felfigyelt az officinában, amit jelentett a városi tanácsnak. A munkásai nem voltak bejelentve az elsőfokú iparhatóságnál, nem rendelkeztek munkakönyvvvel, és nem voltak tagjai a területi betegsegélyező pénztárnak. Az 1908. decemberi iparfelügyelői látogatás alkalmával ismét több hiányosság mutatkozott a nyomdában. A tanonc nem járt iskolába, a gyorssajtó ellen kifogás merült fel.

Tóth Sándor 1909. május 13-án könyv-, papír- és írószer-kereskedésre is iparengedélyt kért, amit 16-án kapott meg. Az erre vonatkozó iparigazolványa a 8893/1909. számot kapta, és a „D” iparlajstrom 16/1909. tételszámán jegyezték be. A nyomdász iparra nyert iparengedélye alapján nyerte el ezt az engedélyt, amit 1931. október 22-én hivatalból töröltek a K. 17422/1931. számú határozat értelmében.

Tóth Sándor és társa vállalkozása 1912. augusztus 12-ig működött a Széchenyi u. 1. sz. alatt. A változást csak jóval később, 1918. május 15-én lett jegyezték be az iparlajstromba. Akkor rögzítették azt is, hogy az iparengedélyüket a K. 15299/1918. sz. határozat szüntette

⁶⁰⁸ XV. 8. 1. d. 1. pallium. Nyíregyháza, Bessenyei könyvnyomda, 1899.

⁶⁰⁹ László, 2002. 297., 165.; Petrik, 2001.; V. B. 186. XIII. 50/1903. Az alispán levele Májerszky Béla polgármesternek 1902. dec. 30-án; V. B. 186. III. 534/1900. A városi tanács határozata 1900. dec. 29-én.

⁶¹⁰ V. B. 186. III. 534/1900. Tóth Sándor és Társa levele a városi tanácsnak 1903. dec. 20-án, Uo. Piringer Jánosné levele a városi tanácsnak 1903. dec. 21-én; Uo. Huray Sámuel levele a polgármesternek 1903. dec. 24-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 13. köt.

meg 1912. augusztus 12-én. Augusztus 16-án elárverezték a nyomdát, és dr. Kalmár Ede tulajdonába került, de munka híján november 30-ig nem volt üzemben. Az új tulajdonos december 1-jén megengedte Tóth Sándornak a műhely használatát, ezért ő azt tervezte, hogy 1912 decemberében új iparengedélyt vált ki a nyomdára. Minden jel arra utal azonban, hogy az officina ezt követően Tóth Sándor néven csak rövid ideig állt fent. A Nyíregyházi Ipartestület 1913. évről szóló jelentésében még megtaláljuk a nevét a nyíregyházi könyvkötők és nyomdászok között, de még ugyanabban az évben le is mondta az iparát, amit az elsőfokú iparhatóság a K. 5844/1913. sz. határozatával vett tudomásul.⁶¹¹ Tóth Sándor később, 1917. október 3-án még egyszer bejelentette az iparigényét, amit az 1903-ban kiváltott iparigazolványa alapján október 5-én megkapott a városi tanácstól a K. 28289/1917. sz. határozat értelmében. Erről 1919. március 22-én mondott le, amit a K. 8544/1921. sz. határozat rögzített.⁶¹²

Üzeme nem számított jelentős vállalkozásnak. Kevés önálló kiadványa közül néhány példát említhetünk: a *Nyíregyházi Gazdaszövetség alapszabályait* 1903-ból; a Nyíregyházi Ipartestület 1908. évről szóló jelentését 1909-ből; Lengyel József királyi segéd tanfelügyelő *Nyíri lombok* című elbeszéléseit 1910-ből és néhány iskolai évkönyvet 1909-től 1912-ig. Ez az officina nyomtatta 1909-ben a Füredi-testvérek vezetése alatt álló nyíregyházi zeneintézet évkönyvét, valamint 1910 és 1912 között a Nyíregyházi községi Polgári Fiúiskola értesítőit.⁶¹³

Tóth Sándor tipográfiai üzeme a város újságy nyomtatásában játszott inkább említésre méltó szerepet 1904 és 1912 között. Tóth Sándor és társa volt a kiadótulajdonosa a *Nyíregyházi Friss Újság* című társadalmi és gazdasági tárgyú napilapnak 1904 júniusától a megszűntéig, 1904. augusztus 29-ig. Bokor Imre szerkesztette a lapot, aminek utcai árusítását Szikszay alispán június 25-től engedélyezte. Itt készült az indulásától, 1907-től 1909 szeptemberéig a *Szabolcsvármegye* független napilap, amit ezt követően egy évig Borbély Sámuel, majd két hétig ismét Tóth Sándor nyomtatott, végül 1910. október 26-tól a lap megszűnéséig, 1917 januárjáig saját tipográfiai üzeme, a Szabolcsvármegye nyomda állította elő. Tóth Sándor nyomdája még egy hetilap előállításában vett részt három hónapig,

⁶¹¹ V. B. 186. X. 682/1905. A kerületi iparfelügyelő jelentése a városi tanácsnak 1905. dec. 14-én.; V. B. 186. XIII. 19/1907. Békassy Jenő és Vajda Dezső lapkiadó tulajdonosok levele Máterszky Bélának 1907. márc. 18-án.; V. B. 186. X. 903/1908. Az iparfelügyelő jelentése Máterszky Bélának 1908. okt. 22-én.; V. B. 186. XIII. 29/1911. Tóth Sándor levele Máterszky Bélának 1912. dec. 5-én.; V. B. 186. 1913-as közigazgatási mutató; A Nyíregyházi Ipartestület 1913. évről szóló XXIX. évi jelentése (nyomtatva 1914-ben) – XV. 8. 2. d. 1. pallium. Nyíregyháza, Klafter könyvnyomda, 1914–1939.; XV. 6. Nyíregyháza, 12. köt. és 13. köt.

⁶¹² XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.

⁶¹³ MZSK Helyismereti Gyűjteménye.; XV. 8. 2. d. 12. pallium. Nyíregyháza, Tóth Sándor és Tsa könyvnyomdája, 1903–1909.; László, 1984. 63., 96.

(1912. március 8-tól június 7-ig). Ez a Kalmár Ede által szerkesztett *Igazság* volt, ami szépirodalmi, valamint társadalmi témájú írásokat közölt.⁶¹⁴

9. Klafter Ignác nyomdája – 1904–1944

1904-ben alapította Nyíregyháza második leghosszabb ideig (40 évig) fennálló officináját Klafter Ignác.

Az izraelita vallású Klafter 1879-ben született Nyíregyházán, a városba 1854-ben betelepedett Klafter Pinkász bártfai származású szatócs fiaként, aki a nyomdász mesterséget már itt tanulta ki. 1899-ben szabadult mint nyomdászsegéd. A munkakönyvét 17/1899. számon 1899. szeptember 26-án állították ki a tanuló levele és a hatósági illetőségi bizonyítványa alapján. 1903. május 28-tól Hátszegen önálló iparosként nyomdát és papírkereskedést vezetett. 1904. február 23-án Nyíregyházán a városi tanács a K. 2841/1904. sz. határozattal adott számára engedélyt nyomda és papírkereskedés működtetésére. Ezt az engedélyét a hátszegi iparhatóságtól a 19/1903. számon kapott iparigazolványa alapján állították ki a részére, amit a „B” iparlajstromban jegyezték be a 8/1904. tételszámon. Vállalkozása a Pazonyi u. 9. sz. alatt volt. A papírkereskedésről 1905. január 9-én lemondott az üzlet pangása miatt, amit a K. 418/1905. sz. határozat rögzített. Nyomdája gyorsajtóval rendelkezett. Az 1908. decemberi gyárvizsgálaton az iparfelügyelő annak a mozgó padját nem találta rendben, és felszólította Klaftert a hiány pótlására. Ez nem az egyetlen eset volt. Ilyen történt még 1913-ban, sőt a 30-as években és a 40-es évek elején több alkalommal is.⁶¹⁵

Az 1910-es években a Klafter-nyomda már egyre komolyabb konkurenciát jelentett a régebben alapított vállalkozásoknak. Klafter Ignác ekkor már minden kiadói üzletágban próbált érvényesülni, de ezekben az években még kevés önálló kiadványa készült. Két iskolai értesítőjét ismerjük: a Nyíregyházi Statusquo Izraelita Hitközség Elemi Iskolájáét az 1911–1912-es és az 1912–1913-as tanévekből. Az általa készített tizenöt periodikumból kettőt nyomtatott ebben az időszakban: 1911 márciusától 1912 májusáig magyarul és

⁶¹⁴ V. B. 186. XIII. 835/1904. Tóth Sándor levele Májerszky Bélának 1904. jún. 16-án és okt. 3-án.; Uo. Szikszay alispán határozata 1904. jún. 22-én.; V. B. 186. XIII. 19/1907. Békássy Jenő és Vajda Dezső lapkiadó tulajdonosok levele Májerszky Bélának 1907. márc. 18-án.; László, 2002. 117., 311–312.

⁶¹⁵ XV. 6. Nyíregyháza, 23/a. köt.; V. B. 186. X. 76/1904. Klafter Ignác hátszegi iparigazolványa 1903. máj. 28-i dátummal.; Uo. Nyíregyháza elsőfokú iparhatóságának határozata Klafter iparengedélyéről 1904. febr. 23-án.; Uo. Klafter ipari törzskönyvi lapja.; Uo. A városi tanács értesítése Klafternek 1905. jan. 10-én.; V. B. 186. II. 91/1909 Az iparfelügyelő jelentése Májerszky Bélának 1908. dec. ?.; V. B. 186. X. 27/1913. Krecsányi Lajos rendőr-alkapitány ítélete Klafter Ignác ellen 1914. márc. 20-án. V. B. 186. X. 33/1935. Az iparfelügyelő jelentése Szohor Pálnak 1936.júl. 23-án.; V. B. 186. X. 30/1939. Az iparfelügyelő jelentése Szohor Pálnak 1944. jan. 4-én, 13-án és 19-én.; V. B. 186. I. 2/1939. Klafter Ignác jelentése az elsőfokú iparhatósághoz 1939. jan. 20-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt.; Margócsy, 1989. 103.

németül a *Magyar Varrógépkereskedők Országos Közlönyét* és 1914 augusztusától 1915 januárjáig a *Szabolcsi Hírlapot*.⁶¹⁶ Ezeken kívül négy alkalommal pályázott a vizsgált időszakban a város közigazgatási nyomtatványainak a szállítására is: 1909-ben, 1913-ban, 1914-ben (Borbély Sámuellel közösen) és 1916-ban. 1915-ben pedig arra tett javaslatot, hogy a tanács arányosan ossza fel a város évi nyomtatványszükségletét a helyi nyomdák között, és napi áron rendeljen tőlük. Ezt az indítványát azonban figyelmen kívül hagyták. Klafternek ezek a próbálkozásai kudarccal végződtek, és így városi megrendelés nélkül maradt. 1918 októberében viszont a nyíregyházi Közellátási Hivatal vezetője, Helmeczy Miklós több fővárosi nyomdatulajdonossal is tárgyalt, de nem tudott tőlük minden szükséges nyomtatványt megrendelni. Egyik részét a nagy hírű budapesti Posner műintézet nyomtatta, a fennmaradót pedig Klafter Ignác állította elő, akinek kellő mennyiségű papírkészlete volt még ekkor is.⁶¹⁷

Az 1930-as évek második felétől a Jóba-nyomda megszűnte után már Szabolcs vármegye legnagyobb könyvnyomdája a Klafter Ignácé volt, ami akkor már szedőgéppel és nagy nyomtatványraktárral is rendelkezett. A 30-as években 1938-ig két telephelyen is működött nyomdája: a Kis tér⁶¹⁸ 10. sz. alatt és a Bessenyei téren. Mindkét helyen nagy munkatermekben, szedő- és gépteremben folyt a munka. Munkásai egészségének és testi épiségének a megvédésére azonban „... *a legcsekélyebb költséggel járó áldozatot...*” sem hozta meg, ami többek között Zilahy Péter ipari főfelügyelő 1937. november 8-i alispánnak tett jelentéséből is kiderül. Pedig ekkor „... *Nyíregyháza legjobb forgalmú nyomdavállalata...*” volt, így nyomdagépeinek biztonságos működésére, illetve a törvény által előírt munkakörülmények biztosítására is tellett volna neki. Ennek ellenére az iparfelügyelők rendelkezésünkre álló jelentései szerint Nyíregyházán a Klafter-nyomdánál merült fel a legtöbbször és a legsúlyosabb ipari kihágás. Így például 1935-ben, 1936-ban, 1939-ben, 1940-ben, 1942-ben, 1943-ban és 1944-ben is. A szükséges biztonsági előírások be nem tartása miatt még baleset is előfordult. 1937-ben Nagy István nevű gépszedője szenvedett balesetet, akit be sem jelentett az iparhatóságnál.

Az is jellemző volt rá, hogy az iparfelügyelői feljelentésekkel nem értett egyet. A polgármesternek, illetve az alispánnak írt panaszos levelei egymásnak ellentmondó indokokat tartalmaztak, amelyekkel a közigazgatási eljárást kívánta elnyújtani. 1936-ban még arra is volt példa, hogy „... *a kötelességét hanyagul vagy egyáltalában nem teljesítő iparüzem tulajdonosa...*” az iparfelügyelőt elfogultsággal gyanúsította meg.

⁶¹⁶ László, 1984. 59.; László, 2002. 175–176., 298.

⁶¹⁷ V. B. 186. III. 534/1900.; Uo. III. 953/1913.; Uo. III. 3844/1918.

⁶¹⁸ Ma Mártírok tere. Lásd Urbán, 1978. 58., 64.

Klafter Ignác 1944 áprilisáig irányította a vállalkozását. 1944. április 23-án a családjával együtt deportálták Nyíregyházáról. Nyomdájának vezetésével augusztustól október 21-ig, a szovjet hadsereg bevonulásáig a városi tanács hat jelentkező közül Venkovits K. Lajost bízta meg.⁶¹⁹ A népes Klafter családból csak Reichner Árminné, született Klafter Júlia tért vissza, aki 1946 júliusában kérte családtagjai holtta nyilvánítását. Ugyanakkor visszakérte a korábban, 1946. április 12-én elhagyottnak minősített Vay Ádám u. 2. sz. alatti nyomdát, minden felszerelésével együtt. A háborús pusztítás után megmaradt nyomdai berendezés ellenértékét 1946 júliusában megkapta a budapesti illetőségű Klafter Júlia. A háborús események következtében a nyomdagépek és a felszerelési tárgyak nagyobb részét a német csapatok, kisebb részét pedig a szovjet csapatok szállították el, és a meglévő papírkészletet is elvitték. Mindezt Fazekas János polgármester 1945. szeptember 25-én a Magyar Központi Statisztikai Hivatalnak jelentette, annak 971/1945. sz. és 28854/2/1945. sz. felhívására, amelyekben a kötelespéldányok beszolgáltatására kötelezett nyíregyházi nyomdák felől kértek tájékoztatást. A polgármester jelentésében álló adatokat azonban két okból is fenntartással kell kezelnünk. Egyrészt azt állította, hogy az ipartelep 1944. október 31-től nem volt üzemben. Arról azonban nem tett említést, hogy 1945. január 17-én éppen ő adta azt bérbe Bernáth Lászlónak és Murczkó Károlynak a Szabadság nyomdájuk működtetéséhez, amit ők 1946 júliusáig üzemeltettek ott. Másrészt pedig Bernáth és Murczkó 1948. szeptember 10-én – akkor már a Dózsa Nyomdaüzem Kft. ügyvezetőiként – a volt Klafter-nyomda 40 mázsás nyomdagépét igényelték meg a polgármesteri hivaltaltól, ami arra bizonyíték, hogy mégsem vészett oda a nyomda minden gépe a háborúban.⁶²⁰

A Klafter-nyomda mindhárom üzletágban képviseltette magát az alapításától kezdve, de igazi jelentőségre csak a nagy konkurens, a Jóba-nyomda megszűntével tett szert, részben átvéve annak a feladatkörét. A városi hivatalok számára nagy mennyiségű közigazgatási nyomtatványt állított elő.

Több olyan lapot nyomtatott, amelyeket korábban a Jóba cég készített. Ha az általa előállított időszak kiadványokat vesszük szemügyre, akkor megállapíthatjuk, hogy fennállásának 40 esztendeje alatt 15 lap nyomtatásában vett részt többnyire rövidebb ideig. A

⁶¹⁹ A hat jelentkező: Frich György nyomdász, Kovács József képesített nyomdászmester, Murczkó Károly nyomdász, Nagy András nyomdászsegéd, Széles István nyomdászsegéd, és Venkovits K. Lajos nyomdászmester volt.

⁶²⁰ V. B. 186. X. 30/1939. Klafter Ignác levele a polgármesteri hivatalnak 1944. jan. 8-án.; V. B. 186. X. 298/1944. Nyíregyházi Pál levele Kolosváry-Borcsa Mihálynak 1944. július 7-én és Fazekas János jelentése a Magyar Központi Statisztikai Hivatalnak 1945. szept. 25-én; V. B. 186. XI. 322/1945. Dr. Tompos Endre alispán határozata 1946. júl. 16-án; Uo. Az elsőfokú iparhatóság véghatározata 1946. júl. 11-én, Az Elhagyott Javak Kormánybiztossága határozata 1946. ápr. 12-én, júl. 2-án és 1948. ápr. 8-án., Uo. A polgármesteri hivatalban felvett jegyzőkönyv 1945. jan. 13-án; Uo. Reichner Árminné levele Fazekas János polgármesternek 1946. júl. 11-én; Uo. Fazekas válasza Reichner Árminnénak 1946. júl. 25-én.; V. B. 186. XI. 10/1946. a Nyíregyházi Járásbíróság végzése 1946. jún. 18-án.; V. B. 186. IV. 250/1948. a Dózsa Kft. kérelme a polgármesteri hivatalnak 1948. szept. 10-én.

legtöbbjüket 1933 és 1944 között nyomtatta, miután nagy riválisával már nem kellett számolnia. Két lapról tudunk, amelyeket Klafter több éven keresztül nyomtatott: a *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapja* (1934 januárjától 1938 szeptemberéig) és a *Szabolcsi Tanító* (1933 októberétől 1942 novemberéig). Ezeken kívül megemlíthetjük még a havonta megjelenő *Görögkatolikus Életet* (1937. január 1– 1938. január), a *Nyíregyházi Kossuth-Diákot* (1936. november – 1940. november) és egy másik diáklapot, a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola *Reménysugár* című lapját (1934. szeptember – 1944. január). A Klafter Ignác által készített többi lap a következő volt: a rendszertelenül megjelenő *Keleti Fény* (1940 – 1944), a magyarul és németül megjelenő *Magyar Varrógép-kereskedők Országos Közlönye* (1911-1912), a szintén szabálytalan időközönként megjelenő *Nyíregyházavidéki Kisvasutak és Bodrogházi Gazdasági Vasút Otthon Tudósító* (1935 – 1942), a *Nyíregyházi Evangélikusok Lapja* (1935 – 1937) havonta, a *Nyíregyházi Hétfői Hírlap* (1906. március – 1906. szeptember) hetente, a *Nyírség* című társadalmi és irodalmi hetilap (1936 – 1937), a *Szabolcs Vezér* című nagykállói ifjúsági lap (1940) havonta, a *Szabolcsi Hírlap* (1914 – 1915) hetente, a *Szabolcsi Őrszem* első száma 1937 januárjában, és a *Szabolcsi Szabók Lapjának* két száma 1933 novemberében és decemberében.⁶²¹

Az önálló kötetek esetében is ugyanaz a tendencia, mint az időszak kiadványoknál. Nagyobb számban ezeket is csak 1933 után nyomtatta Klafter. Számos iskolai évkönyvet, az 1937-es és 1938-as alispáni éves jelentést és néhány más művet is előállított, illetve adott ki. Például: Deutsch Adolf-tól *Emlékeim a tiszaszlári per idejéből* (1930-ban), Westsik Vilmostól *Állattenyésztési tudnivalók* (1934-ben) és más mezőgazdasági témájú művek, valamint egy görögkatolikus ájtatossági és szabálykönyvet 1933-ban. Ez a nyomda készítette el a Nyíregyházi Statusquo Izraelita Hitközösség Elemi Iskolájának az értesítőit az 1911/1912-es tanévtől az 1939/1940-es tanévig, a Nyíregyházi Polgári Fiúiskola értesítőit 1933-tól 1941-ig, valamint több éven keresztül a Nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium értesítőit (1933, 1935–1941, 1943), a Nyíregyházi Gróf Apponyi Albert Községi Polgári Leányiskola értesítőit (1935–1944), a Nyíregyházi M. Kir. Állami Tanítóképző Intézet értesítőit (1933–1936, 1938–1939), a Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola értesítőit (1933–1940) és a Kálvineum Nyíregyházi Református Tanítóképző Intézet és Leánylíceum értesítőjét 1936-ban.⁶²²

10. Píringer János utóda Könyvnyomda (Borbély Béla) – 1906–1908

⁶²¹ László, 2002. 97., 137., 175–176., 220–221, 223., 226., 233., 257–258., 277., 280., 298., 302–304., 306–307.

⁶²² László, 1984. 59–61., 64–67., 69–70., 78–79., 90., 92–93., 95.; Timkó, 1987. 174.; A hivatkozott nyomtatványokat lásd a MZSK Helyismereti Gyűjteményének az állományában.

A Piringer-nyomda első utódvállalata 1906. április 7-től a „Piringer János utóda Könyvnyomda” lett. A korábbi üzemvezető, Borbély Béla⁶²³, irányításával és az ő neve alatt bejegyezve a „B” iparlajstrom 6/1906. tételszámán. Iparigazolványát könyvnyomda-tulajdonosi, könyv-, lap- és papírkereskedői minőségben 1906. április 10-én a 4862/1906. számon kapta meg az elsőfokú iparhatóságtól. Engedélyéhez a nagykorúságát igazolta. Bár hivatalosan 1906 áprilisától már Borbély Béláé volt a vállalkozás, egy-egy iraton még továbbra is az özvegyet tüntették fel a nyomda tulajdonosaként.⁶²⁴ 1907. január 1-jétől már minden iraton Borbély Béla szerepelt tulajdonosként.

A vállalkozást érintő újabb bejegyzés 1908. november 7-én történt, ugyancsak a „B” iparlajstromban. Borbély Béla ugyanis fiatalon, 33 éves korában 1908. szeptember 11-én agyvérzés következtében elhunyt. A testvére, Sámuel által bejelentett személyváltozással kapcsolatos iratokat a K. 17306/1908. és a K. 20809/1908. számon iktatták a polgármesteri hivatalban. A cég új tulajdonosa Borbély Béla öccse, Borbély Sámuel lett, aki azt megelőzően a vállalkozás tagja volt. A változást 1908. november 7-én a K. 18007/1908. sz. határozat hagyta jóvá. Borbély Sámuel a működési engedélyt könyvnyomdász, könyv- és papírkereskedő, továbbá könyvkötő iparra kapta meg. Mindezt az engedélyhez kötött „B” iparlajstromban a 29/1908. tételszámon rögzítették.

Korábban történt, hogy Piringer Jánosné beperelte üzemvezetőjét, Borbély Bélát. A per háttérében egy biztosítási ügy állt. A Borbély Béla ellen indított végrehajtás csak 1908 novemberében szűnt meg. Akkor oldották fel a zár alól az 1665/1908. számú végrehajtói rendelvénnyel letiltott, illetve lefoglalt ingókat és követeléseket. A peres ügyben Borbély Béla halála után már fivére, Sámuel képviselte a céget.⁶²⁵

Piringer Jánosné nyugalomba vonulását követően 1907 áprilisában Borbély Béla nyerte el újabb három évre a közigazgatási nyomtatványok szállításának jogát. Az 1907-es és az 1908-as iparfelügyelői vizsgálat az új tulajdonos nyomdájában is talált hiányosságokat. A gyorsajtó védőkorlátja egyik alkalommal sem felelt meg az előírásoknak. Pristyák János nevű inasát nem jelentette be a kerületi munkásbiztosító pénztárnál. Kuraczma Margit 14 év alatti munkáslány, valamint Pávai János és Papp Mihály nevű alkalmazottai nem voltak bejelentve a kerületi betegsegélyező pénztárnál, a női munkásai pedig az elsőfokú

⁶²³ XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1922.

⁶²⁴ V. B. 186. III. 534/1900.; Uo. XIII. 19/1907.

⁶²⁵ XV. 6. Nyíregyháza 10. köt.; XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1908.; V. B. 186. III. 1019/1908. Bodó királyi járásbíró végzése özvegy Piringer Jánosné felperesnek Borbély Béla alperes elleni végrehajtási ügyében 1908. nov. 21-én.; V. B. 186. 1908-as mutató.

iparhatóságnál. Az utóbbiak munkakönyvvél sem rendelkeztek. Az inasai pedig nem jártak tanonciskolába, amire az 1884. évi törvény XVII. tc. 62. paragrafusa kötelezte őket.⁶²⁶

A gyorssajtóval rendelkező könyvnyomdáját 1908 elején egy amerikai sajtóval is kibővítette, és május 1-jén egy nagyobb nyomda helyiségébe költöztette át, mert az addigi bérleményében már szűkösen fért el a műhelye. Az 1907. november 1-től 1913. október 31-ig terjedő hat évre az officina számára bérelt városházi 15. és 18. számú bolthelyiségeket pedig albérletbe adta Pátrovics László és Szalóczy Gyula nyíregyházi lakosoknak, akik borbély, illetve szabóüzletet nyitottak ott. Ezeknek és a 14. számú bolthelyiségnek Borbély Béla volt ezt követően is a főbérelője. Az utóbbiban továbbra is a Piringernétől megvásárolt könyv- és papírkereskedés működött.⁶²⁷ Az agilis nyomdatulajdonos halála után a vállalkozás vezetését a nála négy évvel fiatalabb testvéröccse, Sámuel vette át 1908 szeptemberében. A változás az officina nevében csupán 1909. február 6-tól jelentkezett.

11. Borbély Sámuel Könyvnyomda – 1909–1919

Borbély Béla halálát követően öccse, Sámuel irányította a nyomdát, ami 1909 februárjától „Borbély Sámuel (ezelőtt Piringer János utóda) Könyvnyomda”, majd „Borbély Sámuel Könyvnyomda” néven működött 1919 elejéig. Borbély Sámuelnek nyomdászsegédi és könyvkereskedői képesítése volt. A munkakönyvét a 3/1898. számon 1898. március 7-én kapta meg illetőségi és szabaduló bizonyítványa alapján. 1919. július 17-én Vertse K. Andorral közösen újság és könyvkiadó vállalat működtetéséhez kért engedélyt, amit meg is kapott az elsőfokú iparhatóságtól. Üzlethelyiségük a Zrínyi Ilona u. 2. sz. alatt volt. Tulajdonostársa 1920. január 6-án vált ki a vállalkozásból.⁶²⁸

Borbély Sámuel vállalkozása 1913 elején nehéz anyagi helyzetbe került. A Singer és Társa betéti társaságnak nem tudta időben teljesíteni a 166 K 38 filléres követelését, a Szabolcsvármegyei Népbanknak több mint 500 K-val, a városi tanácsnak 6 K 40 fillér hirdetési díjjal, valamint 89 K 55 fillér perköltséggel is tartozott. Ezek miatt 1913. március 17-re árverést tűztek ki a Borbély házaspár tulajdonában lévő 6887 K-ára becsült nyomda- és

⁶²⁶ V. B. 186. 534/1900. Bogár Lajos határozata 1907. ápr. 13-án.; V. B. 186. X. 1992/1907. Literáthy Lajos h. rendőrfelügyelő jelentése Kertész Bertalan rendőr-főkapitánynak 1908. jan. 20-án; Uo. Kertész levele Májerszky Bélának 1908. jan. 20-án; Uo. Borbély Béla levele Májerszky Bélának 1908. márc. 14-én; Uo. Májerszky Béla levele az iparfelügyelőnek 1908. ápr. 15-én; Uo. Az iparfelügyelő jelentése Májerszky Bélának 1907. dec. ?; Uo. Májerszky Béla végzése 1907. dec. 19-én.

⁶²⁷ V. B. 186. III. 387/1901. Borbély Béla levele Nyíregyháza tanácsának 1908 áprilisában; V. B. 186. X. 1992/1907. a nyíregyházi iparfelügyelő jelentése Kertész Bertalan rendőrfőkapitánynak 1908. jan. 20-án; V. B. 186. X. 991/1908. a nyíregyházi iparfelügyelő kimutatása 1908-ban.; XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1908.

⁶²⁸ XV. 6. Nyíregyháza 23/a. köt.; V. B. 186. X. 586/1919. Iparigazolvány Vertse K. Andor és Borbély Sámuel részére 1919. júl. 17-én; Uo. a K. 456/1920. sz. városi tanácsi határozat arról, hogy Vertse K. Andor megszüntette az iparát 1920. jan. 6-án; László, 2002. 26; 221.

bolterendezésre, könyv- és papírárura, valamint egyéb ingóságaikra. Végül az árverés eddig ismeretlen okból elmaradt.⁶²⁹

A Borbély-nyomda kisebb volumenű vállalkozás volt a Jóba-nyomdához képest. Könyvnyomtatással alig foglalkozott. Csupán néhány nagyobb terjedelmű önálló kiadványáról tudunk. 1910-ben elkészítette a Nyíregyházi Városi Felső Leányiskola értesítőjét az 1910/1911-es tanévre; 1911-ben Szabolcs vármegye szabályrendeleteit; 1915-ben a hajdúdorogi püspökség kiadásában *Ájtatosság Jézus szent szíve tiszteletére* [...] című munka második kiadását és 1918-ban egy Andrassy Kálmán által összeállított művet: *Emlékkönyv a reformáció négyszáz éves évfordulója alkalmából a buji református egyházban tartott ünnepélyről* címmel. 1912-ben nyomtatta Borbély Sámuel a *Pedagógiai pályamunkák, melyeket a Szabolcsvármegyei Tanítóegyesület 1909., 1910. és 1911. évben 200–200 K. díjjal jutalmazott* című kiadványt.⁶³⁰

Fő megélhetési forrását a közigazgatási és hivatalos nyomtatványok előállítása képezte.⁶³¹ Ezekből az első világháborúig mindig volt annyi megrendelése, ami a megélhetéséhez szükséges volt. A háború idején viszont a többi tipográfiai üzemhez hasonlóan súlyos anyagi nehézségekkel küszködött. 1915 májusában 1400 K-s tartozása miatt veszélybe került a városházi bérleményének újabb négy évre szóló meghosszabbítása. Ebben a 14. számú bolthelyiségben – ami még a Piringere volt – könyv- és papírkereskedést működtetett a Borbély cég.

Borbély Sámuelnek 1915. szeptember végéig sikerült rendeznie a fenti tartozását a várossal, Májerszky Béla polgármester segítségével. A bérleti hátraléka fejében ugyanis olyan nyomdai munkát végezhetett el, amit a városi tanácsnak az aktuális nyomdászvállalkozóval (akkor éppen Jóba Elekkel) kötött szerződése 4. pontja lehetővé tett. Ugyanekkor merült fel annak a lehetősége is, hogy Borbély a bérleményének a felét átengedje a szomszédos bérlőnek, Földes Mártonnak, hogy a kiadásait csökkentse. Végül erre nem került sor, mert Borbély Sámuel 1917-ben visszavonta a raktárhelyiség átengedésére korábban tett nyilatkozatát.⁶³²

⁶²⁹ V. B. 186. III. 120/1913. Oláh királyi bírósági végrehajtó árverési hirdetménye Borbély Sámuel és neje ellen 1913. febr. 23-án.; Uo. Hudák Károly tiszti főügyész 1913. márc. 20-i levele Májerszky Bélának.

⁶³⁰ A MZSK Helyismereti Gyűjteményének állományában található művek, amelyek a Borbély-nyomda termékei; László, 1984. 68.; Timkó, 1987. 171.; Petrik 2001.

⁶³¹ V. B. 186. III. 534/1900. Borbély Béla levele a városi tanácsnak 1907. jan. 12-én; Uo. Huray Sámuel főszámvevő levele Májerszky polgármesternek 1907. ápr. 11-én; Polgármesteri határozat 1907. ápr. 13-án, Borbély Bélával kötött szerződés 1907. ápr. 8-án; V. B. 186. II. 91/1909. Klafter Ignác 1909. aug. 5-i levele a polgármesternek; XV. 8.1. d. 3. pallium. Nyíregyháza, Borbély Sámuel nyomdája, 1908-1921.

⁶³² V. B. 186. III. 323/1915. Földes Márton, Borbély Sámuel és Borbély Sámuelné 1915. júl. 30-i levele a városi tanácsnak; Uo. Borbély Sámuel 1915. máj. 21-i levele Májerszky Bélának; Huray Sámuel 1915. jún. 21-i levele Májerszky Bélának; Uo. A városi tanács 1917. júl. 26-i jegyzőkönyve.

Más üzemek tulajdonosaihoz hasonlóan Borbély Sámuel is sokszor elmarasztalta az iparfelügyelő az iparrend elleni kihágások miatt. 1914-ben több ízben is előfordult, hogy Tóth Sándor és Hankovics Pál nevű tanoncai igazolatlanul mulasztottak az iskolából. Ezért esetenként 20, illetve 40 K pénzbüntetésre, annak behajthatatlansága esetén kétnapi elzárásra ítélte őt Krecsányi Lajos rendőr-alkapitány, ami azt bizonyítja, hogy az iparrendet szigorúan betartatták a vállalkozókkal.⁶³³

Ez a vállalat a hivatalos és közigazgatási nyomtatványokon, valamint a kisebb önálló kiadványokon kívül szerepet vállalt a város folyóiratainak, illetve napilapjainak kiadásában és előállítási munkáiban is. Még egy országos terjesztésű lapot is nyomtatott. Fennállásának 14 évében összesen hét periodikumot állított elő a Borbély-nyomda hosszabb-rövidebb ideig. Ezek időrendben a következők voltak. Az 1902 márciusától 1912 decemberéig a *Szabolcs* című társadalmi hetilapot egy alig kétéves periódust leszámítva a Piringer-nyomda, illetve annak utóda a Borbély Béla majd később a Borbély Sámuel Könyvnyomda állította elő. Az *Evangélikus Órállót*, az 1907. február 1-től 1911. augusztus 5-ig kéthetente megjelenő egyházi és társadalmi hetilapot is Borbély Béla majd később a Borbély Sámuel nyomta. A *Szabolcsvármegye* című napilapot 1909 szeptemberétől 1910 októberéig, az *Igazság* elnevezésű szépirodalmi és társadalmi hetilapot 1910 decemberétől 1911. június végéig, az *Élet Világossága* című Bujon megjelenő református egyházi lapot 1911 szeptemberétől 1913 decemberéig nyomta. Itt állították elő egy másfél éves időszak kivételével az 1912 decemberétől 1919-ig megjelenő *Szabolcsi Hírlap* társadalmi lapot, továbbá egy rövid ideig, 1916 júniusától decemberéig a *Philateliát*. A Borbély Könyvkereskedés által 1920 májusától 1922 márciusáig kiadott *Nyíregyházi Déliújság* elnevezésű politikai napilapot már a Borbély Sámuel Könyvnyomda bérlői nyomtatták, kivéve egy féléves időszakot, amikor a helyi Hungária Könyvnyomda⁶³⁴ állította elő. Nyomdája bérbeadása után Borbély Sámuel élete hátralévő éveiben már csak könyvkereskedőként tevékenykedett, de hivatalosan nem mondta le a könyvkötő és a könyvnyomtató iparát. Ezért fordulhatott elő, hogy még officinája bérbeadását követően is vállalt nyomtatványkészítést a városi tanács hivatalai számára, amit már bérlői készítettek el. Ezt azonban a direktórium vezetőség szabálytalannak minősítette, és a 350/1919. sz. rendeletében utasította „... a számvevőséget, a mérnöki hivatalt és a kiadót, hogy nyomdatermékek és nyomtatványok megrendelését csakis működő nyomdákban rendeljék meg, mivel szabálytalan az az eljárás, hogy Borbély Sámuel könyvkereskedő útján

⁶³³ V. B. 186. VII. 97/1913. Krecsányi Lajos rendőr-alkapitány levelei Májerszky Bélának 1914. márc. 25-én és máj. 15-én.; V. B. 186. VII. 88/1914. Krecsányi Lajos ítélete Borbély Sámuel ellen 1914. júl. 3-án.

⁶³⁴ Lásd bővebben az adattár 18. fejezetében!

*rendelnek meg nyomtatványokat, melyeket ő továbbad, s így a városnak felesleges kiadást okoz.*⁶³⁵

Borbély Sámuel 1922. november 4-én, 44 éves korában hunyt el érelmeszesedés következtében. A Borbély céget ettől kezdve az özvegye, Simonics Margit vezette tovább, aki 1926. május 12-én lemondott a könyvkötészetről és a könyvnyomda üzemről, amit a K. 14604/1926. sz. határozattal vett tudomásul az elsőfokú iparhatóság. A könyvkereskedést azonban ezt követően még több mint öt évig, 1931. augusztus 16-ig vezette. Könyvkereskedő ipara lemondását a K. 16038/1931. sz. határozattal fogadta el a városi tanács.⁶³⁶

12. Szabolcsvármegye Nyomda és Hírlap Vállalat – 1910–1917?

Az 1910-es években működött Nyíregyházán az addigi legtöbb nyomdaüzem. A már említettek mellett 1910 októberében állt üzembe a Szabolcsvármegye Nyomda és Hírlap Vállalat a Rákóczi utca 4. sz. alatt, saját független napilapja, a *Szabolcsvármegye* és más periodikumok nyomtatása céljából. A nyomda tulajdonosai dr. Fráter Ernő és dr. Friedmann Ernő ügyvédek voltak, akik 1910. október 14-én jelentették be igényüket iparengedélyre az elsőfokú iparhatóságon, amit már másnap a K. 18371/1910. sz. határozattal meg is kaptak. Az engedélyüket a „B” iparlajstromban a 37/1910. tételszámon jegyezték be. A vállalat a napilapját 1910 októberétől annak megszűnéséig, 1917 januárjáig nyomtatta. Az 1907. januárjában megindult újságuk készítését a Szabolcsvármegye Nyomda és Hírlap Vállalat létrejöttéig Borbély Béla, Tóth Sándor, majd Borbély Sámuel vállalta. A laptulajdonosoknak, Békássy Jenő felelős szerkesztőnek és Vajda Dezső társszerkesztőnek 21 000 K óvadékot kellett letennie, mert a *Szabolcsvármegye* politikai napilap volt. Az alispántól megkapták az utcai árusítására az engedélyt. A főszerkesztők és tulajdonosok gyors egymásutánban változtak az évek során. A lap, illetve a nyomda élén leghosszabb ideig dr. Fráter Ernő ügyvéd állt, aki 1911. február 14-től vette át azok kizárólagos tulajdonjogát. A nyomda üzemvezetője akkortól Schmidt Mihály nyomdász lett. Fráter Ernő 1915 áprilisában Kertész Lászlóné Vajda Erzsébetnek adta el a nyomda tulajdonjogát és a napilap kiadói, valamint tulajdonjogát.⁶³⁷

⁶³⁵ V. B. 186. III. 884/1919. A direktórium 350/1919. sz. rendelete nyomdai termékek megrendelésére nézve 1919. ápr. 9-én.

⁶³⁶ XXXIII. 1. Nyíregyházi halotti anyakönyv, 1922.; XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt.

⁶³⁷ V. B. 186. XIII. 19/1907. Békássy Jenő és Vajda Dezső levelei Májerszky Bélának 1907. jan. 4-én, márc. 18-án és máj. 1-jén.; Uo. Májerszky Béla levele Mikecz alispánnak 1907. jan. 8-án; Uo. Mikecz alispán véghatározatai 1907. jan. 27-én és ápr. 27-én.; Pröhle Vilmos és Friedmann Ernő levele Májerszky Bélának 1909. nov. 29-én; Uo. Májerszky Béla határozata 1909. dec. 3-án; Fráter Ernő levelei Májerszky Bélának 1910. nov. 17-én, 1911. febr. 14-én, ápr. 8-án.; Uo. A Szabolcsvármegye politikai napilap szerkesztőségének

A nyomda a *Szabolcsvármegyén* kívül 1911-ben és 1912-ben részt vett a *Szabolcs* című hetilap, 1914-ben a *Philatelia* és a hetente háromszor megjelenő *Színházi Újság*, 1916-ban a *Szabolcsi Hírlap* előállításában is.

A gyorssajtóval felszerelt, elsősorban időszaki kiadványok nyomtatására szakosodott vállalat önálló kötetek nyomását ritkán vállalta. A Nyíregyházi Községi Polgári Leányiskola értesítőjét készítette el 1916-ban.⁶³⁸

A vállalat másodlagos profilja a közigazgatási nyomtatványok előállítása volt. 1912 és 1915 között több alkalommal is részt vett a városi tanács által meghirdetett zárt ajánlati versenytárgyalásokon. A vállalat 1912. november 12-én Reizmann aláírással pályázott 17 000 K-ás ajánlatával az 1913–1915 közötti időszak hivatalos nyomtatványszállítására. Rajta kívül csak a Jóba cég licitált 14 562 K 40 filléres összeggel. A város azonban mindkettőt sokallta, ezért a következő év végén újból felszólította a nyomdákat ajánlattételre, ekkor már az 1914-től 1916-ig terjedő időszakra. Akkor a négy pályázó között ismét ott találjuk a Szabolcsvármegye nyomdát, a Jóba cég utáni második legszolidabb ajánlattal, de a városatyák tetszését ismét nem nyerte el egyik sem. Így 1914 végén újabb kísérlet történt a nyomdák versenyeztetésére, de ezúttal már csak egy évnyi nyomtatványszükséglet fedezése volt a tét. A három nyíregyházi és az egy kisvárdai pályázó között szerepelt újból a Szabolcsvármegye nyomda is, megint a Jóbáékat követő második legmérsékeltebb ármejelöléssel. Azt azonban Sámuel Izsó üzletvezető már 1914. december 3-án vissza is vonta, így a Jóba céget fogadták el. 1915 szeptemberében ismételen a pályázók között találjuk a műintézetet Jóba Elek és Borbély Sámuel mellett, de ezúttal a Szabolcsvármegye nyomda szabta a legmagasabb árakat. A legkedvezőbbeket pedig Jóbáék, így ők nyertek. Vagyis egy olyan esetről sem tudunk, amikor a Szabolcsvármegye nyomda a városi tanácsnak nagy tételben szállított volna közigazgatási nyomtatványokat. A vállalat megszűnésére vonatkozó pontos adatot az iparlajstrom, illetve más levéltári irat nem tartalmaz. A „B” iparlajstromban 1930. október 22-én a K. 18886/1930. sz. határozattal hivatalból törölték a nyomdát, ami sokkal korábban – feltételezésünk szerint 1917 elején, *Szabolcsvármegye* című lapja megszűntével egy időben fejezte be a működését. Ezt követően ugyanis nem maradt fent sem általa készített nyomtatvány, sem róla szóló irat.⁶³⁹

levele Májerszky Bélának 1911. júl. 10-én; Uo. Mikecz alispán határozata 1911. okt. 23-án.; V. B. 186. XIII. 718/1913. Mikecz alispán Májerszky Bélának 1913. máj. 20-án.; V. B. 186. XIII. 574/1915. Fráter Ernő levele a polgármesteri hivatalnak 1915. ápr. 9-én; Uo. Mikecz alispán Májerszky Bélának 1915. ápr. 20-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt.

⁶³⁸ László, 1984. 68.; László, 2002. 250., 274., 298., 312., 347.

⁶³⁹ V. B. 186. X. 27/1913. Doktor Ármin királyi iparfelügyelő jelentése a városi tanácsnak 1913. jan. 12-én; V. B. 186. III. 534/1900. Májerszky Béla ajánlati verseny hirdetése 1912. okt. 15-én; Uo. a Szabolcsvármegye nyomda pályázata 1912. nov. 12-én; Uo. A városi tanács határozata 1912 decemberében; V. B. 186. III. 953/1913. Huray Sámuel főszámvevő jelentése a polgármesternek 1914. jan. 12-én; Uo.

13. Feldmann és Burger Társ cég (Feldmann Fülöp Ferenc és Burger József) 1911–1912

Az 1910-es évek elején átmenetileg kisebb tipográfiai üzemek is feltűntek. Így például a Feldmann és Burger Társ cég, Feldmann Fülöp Ferenc és Burger József Vay Ádám utca⁶⁴⁰ 5. sz. alatti műhelye, aminek a megnyitásáról 1911 májusában értesítette Májerszky polgármester Mikecz János alispánt. Ennek hatására az alispán május 22-én már figyelmeztette is a cég beltagjait a kötelezettségeikre. A két könyvnyomdász 1911. április 22-én jelentette be igényét iparengedély kiadására az elsőfokú iparhatóságnál, amit a K. 7023/1911. sz. határozattal kaptak meg április 24-én. A kiállításához csak a nagykorúságukat igazolták. A cég iparengedélyét a „B” iparlajstromban a 14/1911. tételszámon jegyezték be.

Burger József első Jóba Eleknél tanulta ki a betűszedő mesterséget. A munkakönyvét 1910. március 10-én kapta meg, Jóba Elek igazolása és saját hatósági illetőségi bizonyítványa alapján. Tanoncidejét követően Borbély Sámuelnél volt segéd.

Feldmann Fülöp Ferenc és Burger József röviddel nyomdájuk üzembe helyezése után tanoncot vett fel. 1911. május 21-én kötöttek szerződést Weiszhauz Ignáccal, hogy Jenő nevű fia négy évig, 1915. május 21-ig náluk tanulja a mesterséget. A fiú azonban már július 3-án megszökött tőlük, ami nem volt egyedülálló eset.

A vállalkozástól 1912. január 9-én kért először adatokat Májerszky Béla polgármester arra vonatkozóan, hogy milyen lapokat nyomtatott, hány példányban, milyen időközönként, esti vagy reggeli megjelenéssel, volt-e közöttük politikai, és ha igen, akkor az milyen pártállású.⁶⁴¹ A kis üzem valóban foglalkozott időszak kiadvány készítésével, itt készült az 1911 májusától júniusáig a Nagykállóban megjelenő *Haladás* című társadalmi és szépirodalmi lap hetente egy alkalommal. A beköszöntőjükben nemes feladatok teljesítésére vállalkozó vidéki lap gyorsan megszűnt. „...*Kifejezni kívánjuk azon meggyőződésünket – mely egyúttal e lap alapításának indokául szolgálhat –, hogy minden lapnak magasabb célokat kell követnie, egyik sem lehet öncél, egyik sem élhet azért, hogy éljen.*”⁶⁴² A rövid

jegyzőkönyv a jogügyi, pénzügyi és építkezési szakosztályok 1914. dec. 10-i együttes üléséről; Uo. Májerszky Béla határozata 1914. dec. 3-án; Uo. Huray Sámuel jelentése a polgármesternek 1914. dec. 10-én, Uo. a képviselőtestületi közgyűlés 1915. szept. 24-i jegyzőkönyve.; XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt.

⁶⁴⁰ 1920/1930–1950-ig Vay Ádám utca, azt követően 1975-ig Dózsa György út, 1975-től máig Dózsa György utca. Lásd Urbán, 1978, 45., 81.

⁶⁴¹ V. B. 186. XIII. 767/1911. Mikecz levele Májerszky Béla polgármesternek 1911. május 22-én, V. B. 186. X. 291/1911. Tanonc-szerződés Feldmann Ferenc és Burger József nyomdatulajdonosok, valamint Weiszhauz Ignác között.; V. B. 186. X. 372/1911. Jegyzőkönyv Feldmann Ferenc tanonca elsőbűzésének bejelentéséről; V. B. 186. XIII. 34/1912. Májerszky Béla levele a Feldmann és Burger cégnek 1912. jan. 9-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt. és 23/a. köt.

⁶⁴² László, 2002. 104–105.

ideig üzemben álló kis officinának még egy sajtótermékéről tudunk. 1911-ben állították elő a Wilt Györgyné és Lengyel József által írt tankönyvet *Földrajz a Szabolcs vármegyei elemi népiskolák 3. osztályos tanulói számára* címmel.

Mikecz János alispán 1912. április 19-én már arra figyelmeztette a polgármestert, hogy márciusban már nem kapta meg az erre a nyomdára vonatkozó kimutatást. Felszólítására Májerszky Béla kiderítette a Feldmann és Burger könyvnyomdáról, hogy megszűnt. Iparukat 1912. március 23-án mondták le, amit a városi tanács a K. 5554/1912. sz. határozatával vett tudomásul.⁶⁴³

14. Rothbaum Herman – 1912

Feldmann és Burger vállalkozását Rothbaum Herman (Márton) nyíregyházi lakos vette át. A Vay Ádám utcai Rothbaum-nyomda sem működött sokáig. 1912. március 25-én a K. 5568/1912. sz. határozattal kapta meg az iparendélyt – amit a „B” iparlajstromban a 14/1912. tételszámon jegyezték be –, de egy fél év múlva, szeptember 25-én már le is mondta. Ezt a K. 16982/1912. sz. határozatával foganatosította az elsőfokú iparhatóság. Rövid fennállása okozhatta, hogy egyetlen fennmaradt kiadványáról sem tudunk.

Már 1912 augusztusában sem kapott a termékeiről kimutatást az alispán, amit szóvá is tett a polgármesternek. Így Májerszky Béla ismét nyomozásba kezdett, és mivel minden nyomdatulajdonos a megszabott határidő után szolgáltatotta be a kimutatásokat, a korábbinál két nappal előbbre hozta azok beadási idejét. Ettől kezdve minden hónap hatodik napjáig kellett benyújtaniuk a kimutatást. Határozatában a legszigorúbb eljárás alkalmazását is kilátásba helyezte a késedelmesen jelentők számára. Rothbaumról 1912 novemberében megtudta, hogy nyomdája üzemeltetését már szeptember 1-jén beszüntette, és ugyanazon hó 17. napján Kisvárdára költözött.⁶⁴⁴

⁶⁴³ V. B. 186. XIII. 29/1911. Sipos Béla főjegyző jelentése Májerszky Bélának 1912. ápr. 19-én; Uo. Májerszky Béla jelentése az alispánnak 1912. ápr. 20-án.; XV. 6. Nyíregyháza 10. köt.

⁶⁴⁴ V. B. 186. XIII. 29/1911. Mikecz alispán levele Májerszky polgármesternek 1912. okt. 5-én; Uo. Mikecz alispán határozatát továbbította Májerszky a nyíregyházi nyomdatulajdonosoknak 1912. okt. 6-án; Uo. Májerszky jelentése Mikecznek 1912. okt. 16-án; Uo. Pozsonyi János helyettes rendőrfelügyelő jelentése a polgármesternek 1912. nov. 26-án; XV. 6. Nyíregyháza, 10. köt.

15. Heiszler Jenő és Társai (Feldmann Fülöpné és Fiók Albert) – 1919–1921

Heiszler Jenő és Társai „Merkur” Könyvnyomdája (Fazekas János, Frich György, Friedmann Salamon, Goldstein Bertalan és Szabó Sándor) 1930-1939

Borbély Sámuel elsőként 1919 januárjában adta bérbe nyomdáját Heiszler Jenőnek és Társainak, akik nyíregyházi nyomdászok voltak, és éppen akkor szereltek le az első világháborúból.

Heiszler 1907-ben költözött városunkba Sárospatakról, és az 1919. május 31-i képviselőtestületi közgyűlés ismerte el nyíregyházi lakosnak. Heiszler Jenő 1914-ben társult Feldmann Fülöp feleségével, született Donáth Zálival. Közös iparengedélyüket – aminek alapjául a nagykorúságukat igazoló házassági anyakönyvi kivonat szolgált – 1914. március 18-án a K. 5445/1914. sz. határozattal kapták meg. Engedélyüket a „B” iparlajstromban a 7/1914. tételszámon jegyezték be. Cégüket 1930. október 22-én a K. 18887/1930. sz. határozattal hivatalból törölték, ezért megszűntének pontos idejét nem tudjuk.

Klafter Ignác már 1914-ben bepanaszolta őket, emiatt dr. Garay hivatalból indított ellenük eljárást. 1915-ben többször is iparügyi kihágást követtek el. Az első világháború előbb Feldmann Fülöp Ferencet, majd Heiszlert szólította a frontra. A következő híradást leszerelésüket követően, 1918 decemberében találjuk a társcegyükről. 1918. december 30-án harmadik társukkal: Fiók Alberttel közösen a K. 14443/1918. sz. határozat értelmében az elsőfokú iparhatóságtól iparengedélyt kaptak a nyomdájukra, amit az „A” iparlajstromban jegyeztek be. Azt 1921. július 7-én mondták le, amit a K. 20890/1921. sz. határozat rögzített. Tevékenységüket a Borbély Sámuel-től bérelt nyomdaüzemben folytatták.

1919. január közepén a nyíregyházi munkahivatal vezetőségéhez fordultak munkalehetőségért. A hivatal vezetője Bencs Kálmán polgármesternek továbbította a kérelmüket, aki támogatta azt, figyelembe véve, hogy népes családdal rendelkező, szegény nyomdászokról volt szó.⁶⁴⁵

Első nyomdatermékük, a *Békesség* című görög katolikus hitvédő, társadalmi és közgazdasági hetilap volt. Az 1918 márciusától egy évig fennálló újságot 1919. február 8-tól állította elő Heiszler, Fiók és Feldmann. Ezt követően Heiszler és Társai megjelöléssel az 1920. május 22-én induló *Nyíregyházi Déliújságot* nyomtatták 1920 októberéig. A napilap

⁶⁴⁵ V. B. 186. III. 211/1919. A nyíregyházi munkahivatal vezetőjének levele Bencs Kálmán polgármesternek 1919. jan. 22-én; Uo. Bencs határozata 1919. jan. 23-án.; V. B. 186. XIII. 1203/1919. A Nyíregyházán 1919. máj. 30-án tartott rendes képviselőtestületi közgyűlés véghatározata.; V. B. 186. 1914-es, 1915-ös és 1919-es közigazgatási mutatók; XV. 6. Nyíregyháza, 16. köt.

1922 márciusáig jelent meg egy rövid időszakot leszámítva a Borbély-nyomda különböző bérlőinek az előállításában. Más kiadványukról nincs tudomásunk.⁶⁴⁶

1930-ban kezdett újból működni Heiszler Jenő vállalkozása, de akkor már új társakkal. Heiszler 1930 április 17-én Fazekas Jánossal⁶⁴⁷, Frich Györggyel, Friedmann Salamonnal, Goldstein Bertalannal és Szabó Sándorral kezdett közös iparba. Az elsőfokú iparhatóság a K. 8017/1930. sz. határozatával adott helyt a kérelmüknek, és „Merkur” Könyvnyomda⁶⁴⁸ cég alatt kiadta sokszorosító /könyvnyomdász/ iparra jogosító igazolványukat. Engedélyüket az „A” iparlajstrom 17/1930. tétele alatt jegyezték be. Heiszler Jenő más társakkal, 1918-ban kiváltott iparát ugyanabban az évben törölte az iparhatóság a K. 18887/1930. sz. határozat értelmében. Nyomdájuk a Zrínyi Ilona u. 5. sz. alatt működött Heiszler üzletvezetésével. Az 1939. január 12-i nyíregyházi nyomdatulajdonosokról készült kimutatásban ugyan nem szerepelt a vállalkozás, de 1939-ből mégis maradt fenn működésére utaló jel. Akkor ugyanis ipari kihágást követettek el. Heiszler a legutolsó nyomdáját 1939. december 7-én mondta le, amit a városi tanács a K. 39285/1939. sz. határozatában rögzített.⁶⁴⁹

16. Nagy József Könyv- és Műnyomdája – 1920–1945

1920-ban tűnt fel Nagy József vállalkozása is. A hajdúböszörményi születésű nyomdász 1911-ben költözött városunkba, ahol családot alapított, majd önálló vállalkozásba kezdett. Nagy József Könyv- és Műnyomdája 1920 közepétől működött a Kossuth utca⁶⁵⁰ 68. sz., később a Bessenyei tér⁶⁵¹ 10. sz. alatt. Engedélyét a K. 20449/1920. sz. határozattal 1920. július 26-án kapta meg az elsőfokú iparhatóságtól, amit az „A” iparlajstromban az 57/1920. tételszámon jegyezték be. 1925 októberében kérelmezte a város illetőségi ügyosztályán, hogy ismerjék el őt nyíregyházi lakosnak. Kérését a város képviselőtestülete 1925. december 30-án teljesítette, mert megfelelt a követelményeknek. Ugyanakkor kiszabta rá a szokásos felvételi díjat, a 20 aranykoronát is. Az ennek megfelelő 290 000 K-át csak többszöri felszólításra, illetve végrehajtással történő fenyegetésre fizette be 1926 áprilisában.

Nagy József 1920. július 26-án üzembe helyezett officinája kisebb vállalkozás volt. A nyomdatulajdonos nem alkalmazott külön üzletvezetőt. Könyveket nem készített, és csupán

⁶⁴⁶ László, 2002. 26., 221.

⁶⁴⁷ Fazekasról 1911. okt. 16-án kapott a 64/1911. számon munkakönyvet, mint nyomdászsegéd a tanonciskolai bizonyítványa és a felszabaduló levele alapján. Lásd XV. 6. Nyíregyháza, 23/a. köt.

⁶⁴⁸ Ezzel létrejött a város második „Merkur” Könyvnyomdája. Elsőként Orosz Károly nevezte el Merkur Nyomdai Műintézetnek a Vay Ádám u. 5. sz. alatti nyomdáját 1923-ban, ami Heiszlerék „Merkur” nyomdájának bejegyzésekor még épp szünetelt, mivel akkor a Tiszavidék nyomdát vezette Orosz Károly.

⁶⁴⁹ V. B. 186. I. 2/1939. A nyíregyházi nyomdatulajdonosok névsora.; Uo. XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.; 1930-as közigazgatási mutató.

⁶⁵⁰ Ma Kossuth Lajos utca. Lásd Urbán, 1978. 60.

⁶⁵¹ Később, 1969-től Tanácsköztársaság tér, ma Hősök tere. Lásd Urbán, 1978. 39., 77.

egy időszaki sajtóterméket állított elő egy hónapig, a *Szabolcsi Szabók Lapját* 1934. június 2. és július 5. között, amikor az még csak hetente egyszer jelent meg.

Fő profilja az aprónyomtatványok készítése volt. A második világháború alatt is aktívan működött a Bercsényi utca⁶⁵² 5. sz. alatt. Nagy József 1945. november 19-én mondta le az iparát, amit a K. 22181/1945. sz. határozattal vett tudomásul az elsőfokú iparhatóság.⁶⁵³

17. Fiók Albert és Társai (Csizák János és Szelkó Sándor) – 1921–1923

Szelkó Sándor további vállalkozásai – 1923–1928, 1928–1932

1921. február 12-én kaptak nyomdaipar gyakorlására engedélyt Fiók Albert és Társa, Csizák János a városi tanács K. 3921/1921. sz. határozata értelmében. Engedélyüket az „E” iparlajstromban a 9/1921. tételszámon rögzítették. Iparukat a Dessewffy tér⁶⁵⁴ 4. sz. alatti, volt Borbély-nyomdában⁶⁵⁵ gyakorolták egy éven keresztül. 1922. február 9-én ugyanis lemondták közös iparukat, amit az iparhatóság a K. 4746/1922. sz. határozatával foganatosított. Másnap azonban harmadik társukkal, Szelkó Sándorral együtt új iparengedélyt igényeltek, amit február 13-án kaptak meg a K. 4747/1922. sz. határozat értelmében. Ezt az „A” iparlajstromban a 7/1922. tételszámon jegyezték be. Műhelyük a Nádor utca 37. sz. alatt volt. Közös iparukkal 1923. november 24-én hagytak fel, amit a városi tanács a K. 36999/1923. sz. határozatában vett tudomásul.

Klafter Ignác két alkalommal is iparügyi panaszt tett a cégük ellen 1922-ben. A róluk készült jegyzőkönyveket a K. 5309/1922. és a K. 8413/1922. számon vették fel a polgármesteri hivatalban.

Szelkó Sándor 1923. december 6-tól már a Merkur Könyvnyomda⁶⁵⁶ társtulajdonosaként tevékenykedett Orosz Károly mellett. Engedélyüket a K. 38825/1923. számon állította ki az elsőfokú iparhatóság december 17-én, amit az „A” iparlajstromba a 110/1923. számon rögzítettek. Több mint négy évig, 1928. január 21-ig irányították együtt a vállalkozásukat. Iparuk lemondását a K. 2231/1928. sz. határozatával vette tudomásul a városi tanács. Ezt

⁶⁵² Az 1910-es években nevezték el Bercsényiről a korábbi Megyeház, illetve Vármegyeház utcát. Lásd Urbán, 1978. 39.

⁶⁵³ V. B. 186. XI. 417/1938. Szohor Pál jelentése Borbély Sándor alispánnak 1943. márc. 27-én.; V. B. 186. I. 2/1939. Szohor Pál megküldte Szabolcs vármegye levéltárának a nyíregyházi nyomdák jegyzékét 1939. jan. 26-án.; V. B. 186. X. 30/1939. Az iparfelügyelő jelentése Szohor Pálnak 1940. dec. 18-án.; V. B. 186. X. 54/1926. Nagy József levele Bencs Kálmánnak 1929. febr. 21-én.; V. B. 186. XIII. 1136/1925. Jegyzőkönyv Nagy József illetősége ügyében 1925. okt. 12-én; Uo. A képviselőtestület határozata 1925. dec. 30-án.; Uo. Pivnyik főszámvevő jelentései Bencs Kálmánnak 1926. febr. 11-én és ápr. 8-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.; László, 2002, 304-305.

⁶⁵⁴ Az egykori Széna teret, a mai Bessenyei teret 1910 és 1949 között Dessewffy térnek hívták Dessewffy Sámuel után. Lásd Urbán, 1978. 39.

⁶⁵⁵ A Borbély-nyomda bérlői kapcsán volt már szó róluk.

⁶⁵⁶ Lásd bővebben az adattár 19. b. alfejezetét!

követően Szelkó újabb négy éven át, 1928. december 17-től 1932. november 5-ig önállóan dolgozott a Kálvin tér⁶⁵⁷ 9. sz. alatt. Az elsőfokú iparhatóság a K. 48127/1928 számon állította ki az engedélyét, amit az „A” iparlajstromban a 103/1928-as tételszámon jegyzett fel. Iparengedélyéről történt lemondását a városi tanács a K. 21362/1932. sz. határozatában vette tudomásul. Elsősorban közigazgatási nyomtatványok készítése képezte a jövedelmét. A *Szabolcsi Tanító* több évfolyamát is nyomtatta 1923 júliusától októberéig, valamint 1928 decemberétől 1929 szeptemberéig.⁶⁵⁸

18. Hungária Könyvnyomda (Orosz Károly és Nagy Béla) – 1921–1922

Hungária Könyvnyomda (Nagy Béla) – 1923–1926

1921-ben egy másik nyomdaüzemmel is gazdagodott a város nyomdaipara: Orosz Károly és Nagy Béla közös cégével, a Hungária Könyvnyomdával. Orosz Károlynak ez volt az első vállalkozása, amit még több is követett. Ettől kezdve 1949-ig több tipográfiai üzem vezetése fűződött a nevéhez Nyíregyházán. Ezt az első vállalkozását 1921. július 25-én, 26 éves korában hozta létre Nagy Bélával együtt. Iparukat az elsőfokú iparhatóság a K. 22425/1921. sz. határozatával fogadta el. Társas cégüket az „E” iparlajstrom 44/1921. tételszámán jegyezték fel, ami a Zöldség tér 20. sz.⁶⁵⁹ alatt működött, mindössze másfél évig. A Hungária Könyvnyomda főként a közigazgatási hivatalok számára szükséges nyomtatványokat és aprónyomtatványokat készített. Itt nyomtatták az *ÁBÉCÉ* című sporttal, színházi élettel, mozival és kabaréval foglalkozó hetilap néhány számát 1922-ben.

1922. december 7-én visszaadták közös iparukat. Az iparhatóság a bejelentést december 12-én a K. 43088/1922. sz. határozatával vette tudomásul.⁶⁶⁰

Orosz Károly Klafter Igácnál tanulta ki a mesterséget. Klafter 1909. április 29-én szerződést kötött Orosz Erzsébettel, hogy Károly fia négy évig, 1913. április 29-ig a nyomdájában tanulja ki a mesterséget. Klafter más tanoncához hasonlóan Orosz Károly is

⁶⁵⁷ Az 1910-es években nevezték el a korábbi Egyház teret Kálvin térnek. Lásd Urbán, 1978. 57.

⁶⁵⁸ V. B. 186. X. 71/1921. Az elsőfokú iparhatóság határozata 1921. febr. 10-én; V. B. 186. X. 83/1922. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve 1922. febr. 9-én és határozata 1922. febr. 13-án.; Uo. Iparigazolvány Czizák József és Szelkó Sándor nevére 1922. febr. 13-án.; V. B. 186. X. 685/1923. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve és határozata 1932. nov. 4-én; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyvei 1923. dec. 6-án, 1928. jan. 21-én és 1928. dec. 14-én; Uo. Az elsőfokú iparhatóság határozatai 1923. dec. 17-én, 1928. jan. 18-án és dec. 17-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.; 1922-es közigazgatási mutató.; László, 2002. 306–307.

⁶⁵⁹ Ezt a teret 1900-tól Zöldség térnek, 1931–1944 között Bencs László térnek, 1944-től Lenin térnek nevezték. Lásd. Urbán, 1978. 62., 82. Ma ez a Szabadság tér. Ugyanezen a helyen működött tovább 1922 végétől az 1926-ig a Hungária Könyvnyomda Nagy Béla vezetésével.

⁶⁶⁰ V. B. 186. X. 910/1922. Az elsőfokú iparhatóság határozata Orosz Károly és Nagy Béla iparlemondásáról; XV. 6. Nyíregyháza 17. köt.; László, 2002. 17.

megszökött tőle.⁶⁶¹ Először 1910-ben, majd 1911-ben végül 1912-ben, akkor már nyomdászsegédként. 1912. május 3-án ugyanis – már a négy év tanoncidő lejártá előtt – munkakönyvet kapott a 46/1912. számon a tanoncbizonyítványa alapján. Minden szökését követően a mestere kérésére felszólította őt az elsőfokú iparhatóság, hogy térjen vissza a Klafterhez. Ellenkező esetben az 1884. évi XVII. tc. 76–159 paragrafusai alapján karhatalommal kényszerítették volna erre.⁶⁶²

Orosz Károly első vállalkozó társa, Nagy Béla 1923. január 29-én kapta meg önálló cégére az iparendedélyt. Az általa irányított Hungária Könyvnyomda korábbi közös vállalkozásuk helyén, a Zöldség tér 20. sz. alatt működött tovább. A fényeslitkei származású Nagy Béla tanulóéveit a Jóba-nyomdában töltötte 1915. január 1-től 1918. január 26-ig. A negyedik tanoncévét nem állt módjában letölteni ott, mert katonai szolgálatra kellett bevonulnia, ahonnan 1919 januárjában szerelt le. Ezt követően a Jóba cégnél volt alkalmazásban mint segéd 1919. január 26-tól ugyanazon év november 28-ig. Akkor – a levéltári források által nem részletezett – nyomdász vétség miatt el kellett hagynia a nyomdát. Ezt követően társtulajdonosként tevékenykedett képesített nyomdásztársak mellett. Az első cégtársa nem ismert, a második a már említett Orosz Károly volt, akivel együtt 1921 júliusától 1922 decemberéig működtek közösen a nyomdájukat. Nagy Béla ez idő alatt érte el a nagykorúságot (1922. augusztus 22-én), és szerzett nyomdászképesítést, amelyek már önálló nyomdaalapításra is feljogosították. Ezek birtokában fordult az első fokú iparhatósághoz könyvnyomtatásra jogosító iparendedélyért 1923. január 16-án, amit január 29-én meg is kapott a K. 1721/1923. sz. városi tanácsi határozat értelmében. Könyvnyomdász iparát már annak az évnek a végén dobozkészítésre is ki akarta terjeszteni. Az 1923. december 28-án beadott kérelmére a következő év január 24-én adta meg a beleegyezését a polgármester. Így attól kezdve a könyvnyomtatás mellett még egy rokon szakmát is gyakorolt Nagy Béla. Iparát 1926-ban mondta le, amit a városi tanács a K. 14115/1926. sz. határozattal rögzített. Vállalkozása főleg közigazgatási, illetve aprónyomtatványok előállításával foglalkozott.⁶⁶³

⁶⁶¹ 1906 novemberében például Ripper Rezső szabadkai származású tanonca, 1914 áprilisában Kodra Péter nyíregyházi tanonca szökött meg Klaftertől. Lásd V. B. 186. X. 718/1906 Jegyzőkönyv és véghatározat az elsőfokú iparhatóságon 1906. nov. 14-én és V. B. 186. X. 292/1914. Jegyzőkönyv és véghatározat az elsőfokú iparhatóságon 1914. máj. 4-én, ill. 7-én.

⁶⁶² V. B. 186. X. 271/1909. Tanoncszerződés Klafter Ignác és Orosz Erzsébet között 1909. ápr. 29-én.; V. B. 186. 1910-es és 1911-es közigazgatási mutató.; V. B. 186. X. 523/1912. Klafter levele az elsőfokú iparhatósághoz 1912. aug. 8-án.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság határozata 1912. aug. 12-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 23/a. köt.

⁶⁶³ V. B. 186. X. 910/1922. Az elsőfokú iparhatóság határozata Orosz Károly és Nagy Béla iparlemondásáról 1922. dec. 7-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 17. köt.; V. B. 186. X. 27 1/2/1923. Jáworszky járásbíró végzése 1922. aug. 29-én.; Orosz Károly iparigazolványa 1923. jan.? keltezéssel.; Nagy Béla levele az elsőfokú iparhatósághoz 1923. jan. 16-án.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság határozata 1923. jan. 29-én.; Uo. Nagy Béla levele a városi tanácsnak 1923. dec. 28-án, Uo. Bencs Kálmán határozata 1924. jan. 14-én.

19. Orosz Károly további vállalkozásai

a) Orosz Károly és Feldmann Fülöp Ferenc – 1922–1923

Orosz Károly miután első vállalkozótársával, Nagy Bélával 1922. december 7-én megszüntette közös iparát, két nap múlva már Feldmann Fülöp Ferencsel együtt kérelmezte iparigazolvány kiadását nyomdaiparra. Kérésüknek a város tanácsa december 12-én tett eleget a K. 43090/1922. számú határozatával. (Ugyanazon a napon szüntették meg Orosz Károly előző iparendélyét is.) Közös engedélyüket az „A” iparlajstrom 136/922. tételszámán jegyezték be.

Nyomdaüzemük a Vay Ádám u. 5. sz. alatt kezdett működni. Együttműködésük csupán nyolc hónapig tartott, mert 1923. augusztus 10-én Feldmann F. Ferenc kilépett a társcégből. Ugyanakkor kérték, hogy a nevét töröljék az iparüzésre jogosultak névsorából. Így az elsőfokú iparhatóság a K. 25146/1923. sz. határozatával 1923. augusztus 22-én beszűntette Feldmann Orosz Károllyal közösen folytatott nyomdásziparát, és ugyanakkor intézkedett az 1922 decemberében kiállított iparigazolványuk szövegének helyesbítéséről. A változást az iparlajstromban is feltüntették. A városi tanács minderről a két nyomdászt, a Magyar Királyi Államrendőrséget, a Királyi Pénzügyigazgatóságot, a Kerületi munkásbiztosító Pénztárat, az ipartestület⁶⁶⁴ vezetőségét, a Forgalmi Adóhivatalt, valamint a Kereskedelmi és Iparkamarát is tájékoztatta.⁶⁶⁵

b) „Merkur” Nyomdai Műintézet (Orosz Károly és Szelkó Sándor) – 1923–1928

Feldmann kiválása után a vállalkozás neve Merkur Nyomdai Műintézet lett, amit Orosz Károly csak néhány hónapig vezetett egyedül a Vay Ádám utcai műhelyében. 1923. december 6-án visszaadta önálló iparendélyét, és Szelkó Sándorral közösen váltottak ki új engedélyt a régi iparigazolványuk alapján. Ezt a K. 38825/1923. számon állította ki részükre az elsőfokú iparhatóság december 17-én, és az „A” iparlajstrom 110/1923. számán vezették be. Orosz és Szelkó 1928 elejéig voltak társtulajdonosok. Közös iparukat 1928. január 21-én mondták le, amit a K. 2231/1928. sz. határozat rögzített. Ezt követően Orosz Károly még tíz

⁶⁶⁴ Az 1872-es első és az 1884-es második ipartörvény hozta létre az ipartestületeket. Ezek a szervezetek beépültek a közigazgatásba. Az ipartestületek azért alakultak, hogy az iparosok között rendet és egyetértést tartsanak fent, és az érdekeik érvényesítését elősegítsék. Hatósági jogkört is kaptak a szakmai képzés terén. Lásd. Kozári, 2005. 280.

⁶⁶⁵ V. B. 186. X. 910/1922. Az elsőfokú iparhatóság határozata Orosz és Feldmann iparigazolványának kiadásáról 1922. dec. 12-én. 1923. aug. 10-én tudatták az elsőfokú iparhatósággal, hogy Feldmann kivált a társas cégből. Az elsőfokú iparhatóság határozata erre vonatkozóan 1923. aug. 22-én.; V. B. 186. 685/1923. Orosz és Feldmann iparigazolványa 1922. dec. 12-i keltezéssel.

hónapig működtette önállóan a nyomdáját. 1928. november 19-től 1930 áprilisáig a Tiszavidék Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat⁶⁶⁶ nyomdáját vezette a Bercsényi u. 3. sz. alatt, így saját vállalkozása az idő alatt nem működött. A Merkur nyomda közel két év után 1930. július 1-jén kezdte meg újból a működését, ismét a Vay Ádám u. 5. sz. alatt.⁶⁶⁷

**c) Orosz Károly Nyomdaüzeme – 1939;
Magyar Nemzeti Függetlenségi Demokratikus Front Könyvnyomdája – 1944
Orosz Károly Könyvnyomdája – 1946**

Orosz Károly 1934. április 5-én sokszorosító könyvnyomdász iparra kért engedélyt a városi tanácstól, amit már másnap – a K. 6377/1934. sz. határozattal megkapott. Az iparüzésre vonatkozó adatokat az „A” iparlajstrom 27/1934. tétele alatt jegyezték fel. 1938 májusától Orosz Károly egyes nyomtatványain még a Merkur Könyvnyomda, míg másokon az Orosz Károly Nyomdaüzeme állt. 1939 elején, amikor az elsőfokú iparhatóságnak bejelentette a nála készült időszaki sajtótermékeket, akkor a hivatalos levélben az Orosz Károly Nyomdaüzeme elnevezést használta, még a bélyegzőjén is az állt. Az általa akkor nyomtatott három lap közül azonban kettő impresszumában még mindig a Merkur nyomda volt feltüntetve előállítóként. A *Szabolcsi Őrszem* nyomtatójaként 1938 májusától az Orosz Károly Nyomdaüzeme, míg a *Nyírvidek Szabolcsi Hírlap* és a *Szabolcsi Credo* készítőjeként a Merkur nyomda állt. Az utóbbinál 1939. december 20-tól, a *Nyírvidek Szabolcsi Hírlap*nál még később, 1942. nov. 7-től jelölték az impresszumban a nyomda nevében bekövetkezett változást. Holott az adott időszakban mindhárom lap Orosz Károlynál készült, aki hivatalosan 1939. december 18-tól nem is használhatta volna a Merkur nyomda elnevezést, mivel az elsőfokú iparhatóságnál akkor mondta le az arra 1922. december 12-én kiadott, és Feldmann F. Ferencsel gyakorolt iparengedélyét.⁶⁶⁸

1939-től ismét a Bercsényi u. 3. sz. alatt volt Orosz Károly vállalkozásának székhelye, ami fennállásáig, 1949-ig már nem változott, csupán a cég elnevezése.

1944. november 1-jétől Orosz Károly is engedélyt kapott a szovjet katonai parancsnokságtól nyomdája működtetéséhez, ami ettől kezdve Magyar Nemzeti

⁶⁶⁶ Részletesen lásd az adattár 22. fejezetében!

⁶⁶⁷ V. B. 186. X. 685/1923. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1923. dec. 6-án) és határozata (1923. dec. 17-én) Szelkó és Orosz iparigazolvány-kérelméről.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1928. jan. 18-án) és határozata (1928. jan. 21-én) Szelkó és Orosz iparlemondásáról.; Uo. X. 158/1934. Orosz Károly („Merkur” nyomdai műintézet) levele Nyíregyháza főjegyzőjének 1931. jan. 13-án; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve és véghatározata Orosz Károly sokszorosító könyvnyomdász iparára 1934. ápr. 4-én.; Uo. Az ipartestület javaslata 1934. ápr. 4-én; V. B. 186. X. 54/1926. Szohor Pál főjegyző levelei a debreceni királyi Ügyészségnek 1930. dec. 4-én, 17-én és 1931. jan. 21-én; Uo. Orosz Károly jelentése a polgármesteri hivatalnak 1926. febr. 28-án.; Uo. A polgármesteri hivatal levele Orosz Károlynak 1930. dec. 31-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.

⁶⁶⁸ V. B. 186. I. 2/1939. Orosz Károly levele az elsőfokú iparhatóságnak 1939. jan. 19-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.; László, 2002. 295., 299. 302–303.

Függetlenségi Demokratikus Front Könyvnyomdája néven üzemelt. Ebben a nyomdában készült 1944. november 8-tól 1946 augusztusáig a *Magyar Nép* című napilap. 1945. szeptember 2-án kért kormányhatósági engedélyt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Demokratikus Front Könyvnyomdája számára a Magyar Iparügyi Minisztériumtól. 1946. január 3-án a 7255/1946. szám alatt megkapta az engedélyt az iparügyi minisztertől a további működéséhez. Telepengedélyét az elsőfokú iparhatóság is felülvizsgálta 1946. január 25-én.

1946 szeptemberétől ismét Orosz Károly Könyvnyomda néven készítette a *Nyírséget*, ami a szociáldemokrata párt hivatalos napilapja volt. A lap 1948. április 16-ig került ki a nyomdájából. A *Nyírség* tulajdonosa is Orosz Károly volt. A szerkesztőség és a kiadóhivatal számára a Bethlen utca 4. sz. alatti (Vasalóházként ismert) üzletházban bérelt helyiséget. A bérletet május 1-jén felmondta, mivel a lapja megszűnt április 16-án, illetve április 18-tól már a *Magyar Nép*be olvadva *Nyírségi Magyar Népként* jelent meg. A fúzióra még a két munkáspárt egyesítő kongresszusát megelőzően került sor. A szociáldemokraták megyei lapját, a *Nyírséget* és a kommunista párti *Magyar Népet* *Nyírségi Magyar Nép* alatt vonták össze, ami 1949 októberétől a *Nyírségi Néplap*, 1950 februárjától a *Szabolcs-Szatmári Néplap*, 1951 áprilisától pedig a *Néplap* nevet kapta a kiadójától, a Magyar Dolgozók Pártja Szabolcs-Szatmár Megyei Pártbizottságától. A *Nyírségi Magyar Nép* új főszerkesztője, Farkas Pál 1948. május 31-én a következőkre kérte a polgármesteri hivatalt: „... a megszűnt »Nyírség« című napilap helyiségét a »Nyírségi Magyar Nép« nevére bérbe adni, illetve a bérleti szerződést nevünkre átírni szíveskedjenek. Az egyesítés következtében szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk létszáma 11 fő, és ezért szükségünk van mindkét helyiségre. Kérjük, hogy a »Nyírség« bérleti szerződését a régi feltételek mellett a »Nyírségi Magyar Nép« napilap részére átírni szíveskedjenek.”⁶⁶⁹

Orosz Károly vállalkozása – különösen a Jóba-nyomda megszűnte után – nagyon fontos szerepet játszott Nyíregyháza lapjainak előállításában. Merkur Könyvnyomda néven 12, Orosz Károly Nyomdaüzeme elnevezéssel 16, Magyar Nemzeti Demokrata Front Könyvnyomdája megjelöléssel pedig 1 időszakos lapot⁶⁷⁰ állított elő. A legjelentősebbek közé tartozott a *Szabolcsi Credo*, a *Nyírvidék* utódlapjai, a *Szabolcsi Hírlap*, majd a *Nyírvidék*

⁶⁶⁹ V. B. 186. X. 158/1934. Orosz Károly levele Nyíregyháza főjegyzőjének 1931. jan. 13-án; Uo. V. B. 186. X. 910/1922. A Tiszavidék Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat iparengedély kérelme 1928. nov. ?; Uo. Az első fokú iparhatóság véghatározata 1928. nov. 19-én.; V. B. 186. X. 714/1945. Orosz Károly levele az iparügyi miniszternek 1945. szept. 2-án; V. B. 186. I. 2/1939. Orosz Károly levele az elsőfokú iparhatóságnak 1939. jan. 19-én.; V. B. 186. 10/1948. Farkas Pál levele a polgármesteri hivatalnak 1948. máj 31-én, Uo. Gaál Sándor polgármester határozatai 1948. jún. 2-án és 8-án. XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.; László, 2002. 170 – 171., 233.

⁶⁷⁰ Volt közöttük átfedés természetesen, mivel esetenként ugyanazt a lapot már megváltozott néven nyomtatta tovább.

Szabolcsi Hírlap. Itt készült másfél évig a *Szabolcsi Kézműiparos*, több mint öt évig a *Szabolcsi Tanító* és közel kilenc éven át a *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapja* is.⁶⁷¹

Fő profiljába tartozott még a könyvek és kisebb önálló kiadványok, nyomtatása is. 1926-ban ifjabb Radványi Sándor *Szabolcsi virágok*, 1935-ben Márkus József András *Isten műve napjainkban* című könyvei kerültek ki a nyomdából. A városban tíz iskola értesítőit rendszeresen Orosz Károly készítette el. Így az Angolkisasszonyok Női Felső Kereskedelmi Iskoláét 1933-tól 1940-ig, majd 1942-től 1948-ig; az Angolkisasszonyok Leánylíceumét 1933 – 1940 között és az 1943/1944-es tanévben, valamint a Nyíregyházi Királyi Katolikus Főgimnáziumét 1931–1939-ig, az 1941/1942-es és az 1944/1945-ös tanévben.

Jelentős mennyiségű apró- és közigazgatási nyomtatványt és hirdetményt is előállított Orosz Károly nyomdája 1949-ig.⁶⁷²

Orosz Károly Klafter Ignác deportálása után Nyíregyháza rangidős nyomdászmestere, illetve nyomdatulajdonosa lett. Ennek köszönhetően a városban működő 36 tanoncvizsgáztató bizottság közül a könyvkötő és nyomdász szakma tanoncvizsgáztató bizottságának ő volt az elnöke. A tagok Bernáth László nyomdászmester és özvegy Kiss Istvánné könyvkötő voltak.⁶⁷³

20. Bálint Ferenc – 1925–1926

Bálint Ferenc nyomdai gépmester 1925-ben kezdte meg tipográfiai vállalkozását Nyíregyházán. Miután az ipartestület vezetője hozzájárult ahhoz, hogy nyomdászipart kaphasson itt, a városi tanácstól is megkapta az engedélyt a nyomdaalapításhoz – a K. 21033/1925. sz. határozattal – 1925. augusztus 10-én. Műhelye a Royal Szálloda udvarában, a Bessenyei téren volt. Az iparhatóság az „A” iparlajstrom 49/1925. tétele alatt jegyezte fel az iparüzésre vonatkozó bejelentését, miután igazolta, hogy a nyomdaalapításhoz szükséges feltételeket teljesíteni tudja.

Bálint Ferenc beregaljai születésű volt, de 1911 óta Békéscsabán élt. Nyíregyházi nyomdáját 45 évesen alapította. Rövid életű kis officinájában készült könyvről vagy időszak kiadványról nem tudunk. Aprónyomtatványok előállítását vállalta. 1926-ban a vállalkozását

⁶⁷¹ V. B. 186. I. 2/1939. Szohor Pál megküldte Szabolcs vármegye levéltárának a nyíregyházi nyomdák jegyzékét 1939. jan. 26-án.; László, 2002, 26., 82., 142., 145., 164., 174–175., 178., 226., 233., 276–279., 295–296., 299., 302–308., 341–342., 349., 374., 376.

⁶⁷² ODR-adatbázis; A hivatkozott nyomtatványokat lásd még XV. 8. 2. d. 2. pallium. Nyíregyháza, Merkur könyvnyomda, 1926–1933.; uo. 2. d. 4. pallium. Nyíregyháza, Orosz Károly nyomdája, é. n.; V. B. 186. X. 676/1944. Nyíregyházi Pál 1944. okt. 17-i felhívását a kereskedőkhöz és iparosokhoz Orosz Károly nyomtatta.; Uo. Orosz Károly számlája a polgármesteri hivatalnak 1944. okt. 17-én.; V. B. 186. XIII. 11/1925. Közigazgatási nyomtatványok, árverési hirdetmények Orosz Károly „Merkur” nyomdájából.; László, 1984, 65–66., 68., 71., 81–82., 84., 87–88., 90., 92–93., 95.

⁶⁷³ V. B. 186. X. 319/1945. Tanoncvizsgáztató bizottsági tagok szakmánként. Nyíregyháza város 25855/1948.

elárverezték. Mivel iparát nem mondta le az ipartestületnél, azt 1940. február 1-jén hivatalból törölték.⁶⁷⁴

21. Bocskay Könyvnyomda (Oláh Sándor) – 1925–1929?

Ugyancsak 1925-ben kezdte meg a működését a Bocskay Könyvnyomda, ahol 1929 elejéig készültek nyomtatványok. A vezetője Oláh Sándor volt, aki 1920 februárjától 1924 októberéig Koppányi Gyula békéscsabai református lelkésszel közösen működtette „Kőrösvidék” RT. tipográfiai üzemét Békéscsabán.

Oláh Sándor 1925 áprilisában már a nyíregyházi Royal Szálloda udvarában található nyomdában tevékenykedett. Ekkor fordult először a városi tanácshoz iparengedélyért, amit 1926. január 8-án kapott meg. Vállalata a Kis tér 10. sz. alatt működött. Engedélyét egy, a politikai megbízhatóságát megkérdőjelező feljelentés miatt már januárban bevonta az első fokú iparhatóság, és Bencs Kálmán a békéscsabai rendőrkapitányságtól kért róla információt, amit megkapott. A kömmün alatt a nyomdászszakszervezet kiküldöttje volt, és a békéscsabai szovjet testület, illetve a Békés vármegyei direktórium tagjaként tevékenykedett, de semmi terhelőt nem találtak rá nézve, sőt tulajdonostársa szerint derék, jóra való ember, ráadásul háborús rokkant volt.

Oláh Sándor 1926 márciusában az alispánhoz fordult a városi tanács döntésének felülbírálásáért. Ennek hatására Mikecz alispán áprilisban arra utasította Bencs Kálmánt, hogy a tanács vonja vissza a véghatározatát, és három napon belül állítsa ki a kérelmezőnek az iparigazolványt. A folyamodó ugyanis megfelelt az iparüzés általános feltételeinek, és nem volt törvényes akadálya a kérése teljesítésének. Így a városi tanács a K. 12776/1926. sz. határozatával újból megadta nyomdásziparra az engedélyét 1926. május 4-én, amit a Kis tér 10. sz. alatti műhelyében gyakorolt. Az iparhatóság az „A” iparlajstrom 33/1926. tételszámon jegyezte fel az iparüzésre vonatkozó bejelentését.

Oláh Sándor aprónyomtatványok, plakátok és periodikumok készítését vállalta. Ő készítette például a Nyíregyházi Könyvnyomdai Munkások 1928. június 10-i 25 éves jubileumi díszközgyűlésére a meghívót, sőt a rendezvény díszelnökei között találjuk az ő nevét is.

A Bocskay-nyomdából került ki 1925. szeptember 7. és december 14. között a *Szabolcs* című társadalmi és sportlap hetenként; 1927 márciusától 1928 novemberéig a *Szent Harc az Alkohol és az Erkölcstelenség Ellen* havonta; 1927 szeptemberében és októberében a

⁶⁷⁴ V. B.186. X. 280/1925. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1925. júl. 22-én) és határozata (1925. aug. 10-én) Bálint Ferenc iparengedélye tárgyában.; V. B. 186. 1926-os közigazgatási mutató; XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.

Szabolcsi Tanító két száma és 1928 októberétől 1929 februárjáig a *Szabolcsi Szabók Lapja* kéthetente. Az Oláh Sándor vezette Bocskay Könyvnyomda 1928-ban a Royal vagy ahogy már akkor hívták: a Bristol udvarában üzemelt a Bessenyei téren. A nyomda működését bizonyító termékek 1929-ig készültek. Iparengedélyét nem mondta le, hanem hivatalból törölték azt 1940. február 1-jén.⁶⁷⁵

22. „Tiszavidék” Nyomda és Lapkiadóvállalat – 1928–1930

A „Tiszavidék” Nyomda és Lapkiadóvállalat 1928. november 19-én kapta meg az iparendélyt a K. 43103/1928. sz. határozattal a nyíregyházi városi tanácstól, amit a kereskedők számára fenntartott „D” iparlajstrom 97/1928. tétele alapján jegyezték be. Tevékenysége lapkiadásra és -terjesztésre; papír-, írószer-, nyomtatvány-, zenemű és könyvkereskedésre terjedt ki. A cég tulajdonosa és a napilap kiadója a miskolci Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat volt, ami az 1919. október 5-től ugyanilyen címmel megjelent nemzetvédő lapja kiadására jött létre. Szerkesztőségi tagjai között találhatjuk többek között az 1930-as években szélső jobboldali politikusként elhíresült Hubay Kálmánt. A Nyíregyházán 1928. november 20-tól megjelenő *Tiszavidék* című napilap Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék területén házalás vagy utcai terjesztés útján kapott terjesztési engedélyt az alispántól az 1920. évi 1153. M. E. sz. rendelet 2. paragrafusa alapján és a 15900/1920. B. M. sz. rendeletben foglalt szabályok betartása mellett.⁶⁷⁶

A miskolci részvénytársaság nyíregyházi nyomdája a Bercsényi u. 3. sz. alatt üzemelt, a vezetője Orosz Károly volt.⁶⁷⁷ A Tiszavidék vállalat 1928. november 20-án indította meg a napilapját Nyíregyházán. Ennek a felelős szerkesztője Hubay Kálmán volt, aki a miskolci

⁶⁷⁵ V. B. 186. XIII. 142/1924. Szabolcs vármegye alispánjának K. 3344/1924. sz. rendelete 1924. febr. 6-án.; V. B. 186. X. 162/1925. Oláh Sándor erkölcsi bizonyítványa 1925. júl. 18-i keltezéssel; Uo. Oláh Sándor levele a városi tanácshoz. 1925. ápr. 30-án; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve és véghatározata 1926. jan. 8-án Oláh Sándor iparendélye ügyében; Uo. Bencs Kálmán levele a békéscsabai rendőrkapitánynak 1926. jan. 13-án; Uo. A békéscsabai rendőrkapitány levele Bencs Kálmánnak 1926. febr. 19-én; Uo. Oláh Sándor levele az elsőfokú iparhatóságnak 1926. márc. 1-jén; Uo. Az elsőfokú iparhatóság határozata 1926. márc. 22-én; Uo. Oláh Sándor kérelme Mikecz alispánhoz 1926. márc. 24-én; Uo. Mikecz alispán levele Bencs Kálmánnak 1926. ápr. 28-án.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság határozata 1926. máj. 4-én.; V. B. 186. X. 54/1926. Debreceni Királyi Ügyészség levele Szohor Pálnak 1928. jún. 5-én.; V. B. 186. XIII. 861/1928. Meghívó a Nyíregyházi Könyvnyomdai Munkások 25 éves jubileumi díszközgyűlésére 1928. jún. 10-re, a Bocskay-nyomda előállításában.; V. B. 186. I. 2/1939. A nyíregyházi nyomdatulajdonosok névsora.; XV. 8. 2. d. 10. pallium. Nyíregyháza, Tiszavidék nyomda, 1930.; XV. 6. Nyíregyháza, 14. köt.; László, 2002. 669., 727., 729., 793.; Margócsy, 1986. 132., 181.

⁶⁷⁶ V. B. 186. XIII. 142/1924. Alispán engedélye a *Tiszavidék* terjesztésére 1928. nov. 20-án; Uo. X. 910/1922. A „Tiszavidék” Rt. bejelentése az elsőfokú iparhatóságnak 1928. novemberben.; Uo. A városi tanács véghatározata 1928. nov. 19-én és 1939. dec. 18-án.; X. 54/1926. Bencs Kálmán levele a „Tiszavidék” nyomdának 1929. febr. 7-én.; Uo. A Tiszavidék nyomda levele Bencs Kálmánnak 1929. febr. 23-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 15. köt.; Halmay, 1929. 252.

⁶⁷⁷ V. B. 186. X. 54/1926. Bencs Kálmán jelentése a Debreceni Királyi Ügyészségnek 1929. febr. 7-én.

Magyar Jövőnek előbb szerkesztőségi tagja, majd felelős szerkesztője volt mindaddig, amíg a *Tiszavidék*nél ugyanezt a posztot be nem töltötte.⁶⁷⁸

A *Tiszavidék* mindössze másfél évig jelent meg, és az utolsó hat hónapban már Jóbáék nyomtatták, mert a „Tiszavidék” Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat 1929. szeptember 1-jén megszűnt.⁶⁷⁹ A „Tiszavidék” Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat „Tiszavidék” Rt. nyomda néven újjáalakulva – már csak egy rövid ideig – 1930 áprilisáig működött. Hivatalosan azonban csupán 1939. december 18-án mondta azt le Orosz Károly (mint ahogy a Feldmann Fülöp Ferencsel közösen létrehozott vállalkozását is), pedig mindkettő jóval korábban megszűnt már. A „Tiszavidék” Rt. engedélyének lemondását a K. 40630/1939. sz. határozat rögzítette.

A nyomda ezzel az új elnevezésével több helyi lapot is nyomtatott. Így a *Felsőszabolcs* szépirodalmi, társadalmi és közgazdasági hetilapot 1929 júliusától 1930 márciusáig; a *Máriapócsi Virágoskert* című hitbuzgalmi folyóiratot 1928 decemberétől 1930 áprilisáig. A *Szabolcsi Szabók Lapjának* 1929. szeptember 15-i 11–12. számát még Tiszavidék nyomdaként, a szeptember 20-i 13. számát már „Tiszavidék” Rt. nyomda megnevezéssel készítette 1930. április közepéig. Ez a vállalat állította elő a *Szabolcsi Tanító* 1929–1930-as évfolyamának a számait szeptembertől ápriliséig, és a már említett *Tiszavidék* című lapot annak indulásától, 1928. november 20-tól 1929. augusztus végéig. Jelentős szerepet töltött be a városi hivatalok közigazgatási nyomtatványokkal történő ellátásában is. Könyvnyomtató tevékenységet is folytatott. Itt készült például 1929-ben Török Péter regénye a *Délibáb a Verhovinán* és 1930-ban *Az ifjúsági vöröskeresztes csoportok munkakönyve*.⁶⁸⁰

23. Grósz és Társa Nyomda (Nágler Jenő) 1928–1929

A Grósz és Társa Nyomda tulajdonképpeni tulajdonosai Nágler Jenő⁶⁸¹ és felesége, Berger Etelka voltak. Nágler 1928 elején Nyírmadáról érkezett városunkba. Anélkül, hogy letelepedését bejelentette és iparengedélyt kért volna, a Lehel utcán zugnyomdát nyitott. 3–4 hónapig dolgozhatott ily módon, de akkor a nyíregyházi nyomdászok felhívták az iparhatóság figyelmét a törvényt megkerülő nyomdászsegédre. Nágler ekkor az ipartestülethez fordult iparengedélyért. A munkakönyvéből azonban kiderült, hogy nem rendelkezett az ipartörvény által előírt két és fél évi segédi gyakorlattal, ami az engedély megadásához kellett. Ugyanakkor az ipartestületi jegyző figyelmeztette arra, hogy

⁶⁷⁸ V. B. 186. XIII. 142/1924. Alispáni jelentés 1928. nov. 19-én; László, 2002. 276.

⁶⁷⁹ V. B. 186. X. 910/1922. Szohor Pál jelentése a Királyi Törvényszéknek 1930. febr. 6-án.

⁶⁸⁰ XV. 6. Nyíregyháza, 15. köt.; László, 2002. 75., 178., 304., 307., 861.; ODR-adatbázis.

⁶⁸¹ Nágler Jenő 1903. december 1-jén született Nyírvásváriban Nágler Izsák és Grósz Regina gyermekeként.

iparendély nélkül nem szabad dolgoznia, amire ő ügyet sem vetett, sőt zugnyomdáját a Bessenyei tér 12. sz. alá költöztette, és ott folytatta a tevékenységét. Ezt követően a rendőrség lefoglalta az általa készített nyomtatványokat és eljárást indított ellene.⁶⁸²

Nágler még ekkor sem tett le a nyíregyházi nyomdaalapításról. Előbb Debrecenből hozott egy nyomdászsegédet, Korcsmáros Lajost, akit üzletvezetőnek akart bejelenteni. Korcsmáros igazolni tudta, hogy rendelkezett az iparendélyhez szükséges megfelelő szakképesítéssel, mivel a debreceni Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadó Vállalat alkalmazásában állt 1918. február 1-től 1922. szeptember 26-ig. Miután az iparhatóság ezt a kérelmet visszautasította, Nágler már Korcsmáros nevére akart ipart kérni, de ehhez sem járultak hozzá a városi tanácson.⁶⁸³

Ekkor folyamodott iparendélyért Nyíregyházán rokona, Grósz József és az ő társa, Friedmann Pinkász, akik Debrecenben működő nyomdával rendelkeztek. Az volt az állítólagos szándékuk, hogy a fő üzletük fiókjaként alvállalkozást indítsanak Nyíregyházán. Grósz József és társa Debrecenben 1926. december 8-án kapott iparigazolványt sokszorosító ipar gyakorlására. Nyíregyházán beadott kérelmüket azzal indokolták, hogy a városban és környékén nem volt héber nyelvű nyomda, ugyanakkor az ilyen nyelvű megrendelések olyan nagy arányúak voltak, hogy megélhetést biztosítottak volna nyomdavállalatuknak. Nyíregyháza város tanácsa elutasította a kérelmüket a K. 19139/1928. sz. véghatározatában. Az indok az volt, hogy Grósz József és Friedmann Pinkász debreceni nyomdatulajdonosok megélhetési lehetőségét ez a fiókműhely nem befolyásolná, de a nyíregyházi nyomdászok munkalehetőségét jelentősen csökkentené. A tanács véghatározata ellen a polgármesteri hivatalnál fellebbeztek. Azzal érveltek, hogy Debrecenben akkor 18 nyomdaüzem működött, és ezért nem találtak ott megélhetési lehetőséget. Ezzel szemben Nyíregyházán két számottevő nyomdáról⁶⁸⁴ tudtak.

Végül 1928. augusztus 9-én az alispán utasította Nyíregyháza tanácsát a kért iparigazolvány kiadására, mert úgy ítélte meg, hogy a kérés teljesítésének ipartörvényen alapuló akadálya nincs. Hiszen iparüzési jogosultságukat Debrecen város iparhatósága igazolta, a fiókműhelyük székhelyét bejelentették, és Korcsmáros Lajos személyében szakképzett üzletvezetővel is rendelkeztek. Nyíregyházi iparendélyüket 1928. szeptember 4-én kapták meg a régi iparigazolványuk alapján a K. 30921/1928. sz. határozattal. A

⁶⁸² V. B. 186. X. 135/1928. A nyíregyházi nyomdászok levele Bencs Kálmánnak 1928. júl. 16-án; Uo. Nágler Jenő 13586. sz. munkakönyve.

⁶⁸³ V. B. 186. X. 135/1928. Korcsmáros Lajos bizonyítványa a debreceni Magyar Nemzeti könyv- és Lapkiadó Vállalattól 1922. dec. 26-án; V. B. 186. X. 280/1929. Korcsmáros Lajos erkölcsi bizonyítványa a debreceni rendőrkapitányságtól 1928. júl. 10-én.

⁶⁸⁴ 1928 júliusában öt nyomda működött Nyíregyházán: a Jóba Elekné által vezetett Jóba-nyomda, Klafter Ignác vállalkozása, Nagy József nyomdája, Orosz Károly Merkur Könyvnyomdája épp akkor kezdte meg közel kétéves szünetelését, hogy helyette a „Tiszavidék” nyomdát vezesse, és Oláh Sándor kis műhelye.

vállalkozás telephelye a Bessenyei tér 12. sz. alatt volt. A Nyíregyházi Ipartestület azonban fellebbezést nyújtott be a magyar királyi kereskedelemügyi miniszterhez az alispáni hivatal mint másodfokú iparhatóság véghatározata ellen, a folyamodók iparigazolványának bevonását kérve. Arra hivatkoztak, hogy az ipartörvény szerint csak az kaphat iparigazolványt, aki a szükséges képesítést saját személyére vonatkozóan tudja igazolni. Nágler Jenőnek viszont az előírt két és fél év helyett csak 14 hónap gyakorlati ideje volt. Ezt a hiányosságot úgy próbálták kiküszöbölni, hogy szeptember 1-jén szerződést kötöttek Korcsmáros Lajossal, akit hivatalosan üzletvezetőnek alkalmaztak.

Az ipartestület fellebbezésének hatására 1929. május 31-én a kereskedelemügyi miniszter a másodfokú iparhatósági véghatározatot megsemmisítette, és az iparendélyüket a 97792/1929. sz. határozatával törölte, mert megbizonyosodott arról, hogy a fióküzletben Nágler Jenő kívánta a nyomdaipart gyakorolni. Grósz és Friedmann csak a nevüket adták az iparúzés lehetőségéhez, hogy Nágler Jenő a fióküzletben mint névleg alkalmazott segéd megszerezhesse az előírt szakképzettséget.⁶⁸⁵

Ezután Nágler tett még egy harmadik kísérletet is nyomdaüzemének működtetésére. 1929. június 19-én adásvételi szerződést kötött Grósz József és társa debreceni cég meghatalmazottjaként az állítólag tulajdonukat képező nyíregyházi nyomda fiók felszerelésére Korcsmáros Lajossal, aki akkor már nyíregyházi lakos volt. A vételárat 3500 P-ben állapították meg az 1 db amerikai téglaysajtóból, 1 db papírvágó gépből, 1 db regáléből és a hozzávaló betűkből álló nyomdaberendezésre. Korcsmáros már június 20-án beadta kérelmét sokszorosító, illetve könyvnyomdász iparra a városi tanácshoz. Engedélyét június 26-án kapta meg a K. 26653/1929. sz. határozattal. Ezt az „A” iparlajstromban a 37/1929. tételszámon jegyezték be. Nágler azonban nem sokáig örülhetett nyomdája legális iparúzési engedélyének, mert a helyi nyomdászok ismét panaszt tettek az ipartestületnél, és az iparendély bevonását kérték. Arra hivatkoztak, hogy Nágler ismét az ipartörvény kijátszásával kívánta nyomdáját működtetni, amihez Korcsmáros már másodszor adta a nevét. Bencs Kálmán polgármester jogosnak ítélte a panaszosok kérelmét, és a K. 42382/1929. sz. határozatával 1929. október 4-én visszavonta Korcsmáros, valójában a Nágler-nyomda iparendélyét, amit az iparlajstromból hivatalosan csak 1940. február 1-jén töröltek.⁶⁸⁶

⁶⁸⁵ V. B. 186. X. 135/1928. Grósz József és Friedmann Pinkász iparendélyének debreceni iparlajstrombeli bejegyzésének és iparigazolványának hivatalos másolata.; Uo. Grósz József és Friedmann Pinkász fellebbezése az elsőfokú iparhatóság határozata ellen. 1928. júl. 20-án.; Uo. Az alispán véghatározata 1928. aug. 9-én; Uo. Szerződés Berger Etelka, Nágler Jenő nyomdatulajdonosok és Korcsmáros Lajos között. 1928. szept. 1-jén.; Uo. Az alispán határozata 1929. máj. 31-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁶⁸⁶ V. B. 186. X. 135/1928. Grósz és Társa kérelme nyíregyházi iparhatósághoz. 1928. júl. ?; V. B. 186. X. 280/1929. Adásvételi szerződés Nágler Jenő és Korcsmáros Lajos között 1929. jún. 19-én; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1929. jún. 20-án) és véghatározata (1929. jún. 26-án) Korcsmáros Lajos

Nágler Jenő ezt követően többször már nem próbálta meg kijátszani a törvényt. Igyekezett teljesíteni az önálló cégalapításhoz szükséges képzési időt, amit saját üzemén kívül Gárdos József debreceni nyomdájában, továbbá a Debreceni Bélyegzőgyár és Könyvnyomdában, valamint a Jóba-nyomdában teljesített.

Az ipartestület a Nágler Jenő munkakönyvébe bevezetett segédi gyakorlati időből azt a periódust, amit valójában a saját nyomdájában teljesített, nem számította be. Ez ellen fellebbezett Nágler a Debreceni Kerületi és Kereskedelmi Iparkamaránál, de a testület 1929. október 29-én elutasította a kérelmét. Mivel a Grósz és Társa cég nem volt ténylegesen fióküzlet, hanem a képesítéssel nem rendelkező Nágler tulajdona volt. Vagyis a törvény képesítési elvét kijátszva, az előírt képzettség nélkül gyakorolt ipart. Így az általa ebben az üzemben szerzett gyakorlati időt a debreceni iparkamara sem fogadta el, mert egyazon üzemben és ugyanabban az időben nem szerepelhetett mint munkaadó és mint segéd.

Az elutasítás hatására 1929. november 19-én a kereskedelemügyi miniszterhez fordult. Arra kérte, hogy a szakmájában töltött segédidőt vegye igazoltnak, és a hiányzó szakmai képesítésének pótlására járuljon hozzá, hogy Budapesten vagy Debrecenben szakvizsgát tehessen. Ez utóbbit 1929. december 17-én kelt határozatában nem engedélyezte neki a miniszter, de azt a szakmai segédidejét is figyelembe vehetőnek ítélte, amit a munkaadói késedelmesen, illetve egyáltalán nem jelentettek be. A határozatot követően 1930 januárjában és februárjában még Klein Gyula kisvárdai könyvnyomdájában és Balkányban a Balkányi Könyvnyomdában töltött két hónapot nyomdászsegédként.⁶⁸⁷

24. Nágler Jenő Könyvnyomda (1937-től Scharfstein Mózással) – 1930–1944

Nágler Jenő 1930. február 28-án kapta meg a saját nevére szóló iparengedélyt sokszorosító ipar üzésére Nágler Jenő a K. 44936/1930. sz. határozattal, amit az „A” iparlajstrom 12/1930. tételszámán jegyezték be. Az iparigazolványát március 3-án vehette kézbe. Iparengedélyének kiadása az iparlajstromban látható bejegyzés szerint a képesítése alapján történt. Üzeme a Bessenyei tér 11. sz. alatt volt, amit 1937. április 2-ig működtetett önállóan. Akkor lemondta iparát, amit az iparhatóság a K. 7655/1937. sz. határozatával április 3-án vett tudomásul. Scharfstein Mózes nyomdászsegéddel közösen már április 2-án beadták a

iparengedélye ügyében.; Uo. A Nyíregyházi Ipartestület levele az elsőfokú iparhatóságnak 1928. júl. 14-én és 1929. szept. 28-án.; Uo. Bencs Kálmán határozata 1929. okt. 4-én; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁶⁸⁷ V. B. 186. X. 135/1928. A Debreceni Kerületi és Kereskedelmi Iparkamara határozata 1929. okt. 29-én; Nágler Jenő fellebbezése a kereskedelemügyi miniszterhez 1929. nov. 19-én.; Uo. A kereskedelemügyi miniszter levele Bencs Kálmánnak 1929. dec. 17-én.; Uo. Nágler Jenő erkölcsi bizonyítványa a nyíregyházi rendőrkapitányságtól 1929. szept. 14-én.; Uo. Nágler Jenő levele a Nyíregyházi Ipartestületnek 1929. okt. 18-án.; Uo. Nágler Jenő iparigazolványa 1930. márc. 3-i keltezéssel.

kérelmüket a városi tanácshoz sokszorosító, illetve könyvnyomdász ipar engedélyezéséért, amihez az ipartestület hozzá is járult. Scharfstein Mózes miskolci illetőségű volt, aki az ottani ipartestület által kiállított törzslapja szerint 1937. március 16-án letett mestervizsgája alapján 63/1937. törzskönyvi szám alatt kapott mesterlevelet. Scharfstein Mózes ekkor már közel húsz éve dolgozott különböző miskolci nyomdákban. Például Schwartz Sámuel, valamint a Klein–Ludvig–Szelényi Rt. könyvnyomdájában.⁶⁸⁸

Iparengedélyüket 1937. április 5-én – a K. 7658/1937. sz. határozattal – kapták meg, amit az „A” iparlajstromban a 26/1937. tételszámon jegyezték be. Nágler Jenő és Scharfstein Mózes nyomdája továbbra is Nágler korábbi székhelyén, a Bessenyei tér 11. sz. alatt működött. Mindketten izraelita vallásúak voltak. Emiatt Nágler 1938 szeptemberében honosítási kérelmet nyújtott be, de a belügyminiszter elutasította azt. Alig egy év múlva újabb kísérletet tett honosítása ügyében, de 1939. június 19-én ismét teljesíthetetlennek találta a kérelmét a belügyminiszter. Az iparfelügyelő 1943. december 9-i polgármesternek készített kimutatásában még szerepelt a Nágler-nyomda.⁶⁸⁹

1944 áprilisában őket is deportálták, és nyomdájuk vezető nélkül maradt. Ezért Zeke Kálmán nyomdászsegéd – aki több éven keresztül gépmesterként dolgozott a cégnél –, és Bezzeg Béla nyomdászsegéd – ugyancsak az üzem alkalmazottja – is kérelemmel fordult Nyíregyházi Pál polgármesterhez. Mindketten a vállalat kirendelt vezetői szerettek volna lenni. A volt tulajdonosok által bérelt könyvnyomtató műhelyben található berendezés, illetve nyersanyag- és árukészlet leltárba vétele után a polgármester továbbította a kérésüket Kolosváry-Borcsa Mihály államtitkárnak és a sajtóügyek kormánybiztosának 1944. július 7-én. Zeke Kálmán 1944. július 10-én közvetlenül a Sajtóügyek M. Kir. Vezetőségéhez is beadta a kérelmét. Arra hivatkozott, hogy már 26 éve dolgozott nyomdászként, ebből hosszú évekig épp ebben az üzemben és öt gyermekéről kellett gondoskodnia. Szerinte Nyíregyháza nyomtatványellátását a meglévő két nyomda nem tudta kielégíteni, ezért nagyon fontosnak tartotta egy újabbnak az üzembe helyezését. A két nyomdászsegéd egyikének sem teljesült a

⁶⁸⁸ V. B. 186. X. 135/1928. Nágler Jenő iparigazolványa 1930. márc. 3-i keltezéssel.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1937. ápr. 2-án) és határozata (1937. ápr. 3-án) Nágler Jenő iparlemondása ügyében.; V. B. 186. X. 134/1937. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1937. ápr. 2-án) és véghatározata (1937. ápr. 7-én) Nágler Jenő és Scharfstein Mózes iparengedélye ügyében.; Uo. Scharfstein Mózes erkölcsi bizonyítványa a miskolci rendőr kapitányságtól 1937. márc. 4-én.; Scharfstein Mózes miskolci munkás törzslapja 1917. dec. 1-től 1928. máj. 5-ig.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁶⁸⁹ V. B. 186. I. 2/1939. Szohor Pál megküldte Szabolcs vármegye levéltárának a nyíregyházi nyomdák jegyzékét 1939. jan. 26-án.; Uo. A Nágler Könyvnyomda levele az elsőfokú iparhatóságnak 1939. jan. 21-én.; V. B. 186. XI. 112/1938. Szohor határozata Nágler Jenő honosítása ügyében 1938. okt. 10-én.; Uo. A belügyminiszter határozata Nágler Jenő honosítása ügyében 1939. jún. 20-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

kérése. A volt Nágler és Társa Könyvnyomdája tulajdonosai elhurcolása után már nem állt újra üzembe.⁶⁹⁰

Önálló kötetes kiadványok készítésére ritkán vállalkozott a Nágler-nyomda. Csak a Nőipariskola értesítőjét nyomtatta két alkalommal, az 1935/1936-os és 1936/1937-es tanévben. Elsősorban a közigazgatási nyomtatványok és az időszaki kiadványok előállításából befolyt összeg képezte a jövedelmét. Néhány hónapig itt készült a *Szabolcsi Szabók Lapja* 1931-ben és 1934-ben, a *Kelet* néhány száma 1936-ban, a *Szabolcsi Kereskedő* 1937 májusától 1938 novemberéig, a *Görögkatolikus Élet* 1938 januárjától 1939 decemberéig és a *Napsugár* 1942-ben.⁶⁹¹

25. Burger Béla Könyvnyomdája (1939 után Schwimmer Józseffel) – 1932–1944

Világosság nyomda (Burger Béla) – 1945–1946

A következő változás 1932-ben mutatkozott a város nyomdaiparában Burger Béla Könyvnyomdájának feltűnésével. A városi tanács a K. 2749/1932. sz. határozatával adta meg nyomdásziparra az engedélyét 1932. január 30-án, amit az Ér u. 25. sz. alatti műhelyében gyakorolt. Az ipartestület január 20-án járult hozzá az ipara kiváltásához. Az iparhatóság az „A” iparlajstrom 5/1932. tétele alatt jegyezte fel az iparüzésre vonatkozó bejelentését. A nyomdaműhelyt Burger Béláné, Schatz Helén Ér utcai telkén alakították ki. Burger Béla 1931. augusztus 15-én kérvényezte az építkezéshez az engedélyt, amihez a K. 14774/1931. számú véghatározattal járult hozzá a város. A lakhatási és használhatási engedélyt 1931. október 10-én kapta meg az épületre.⁶⁹²

A Burger-nyomda 1939 elején még az ő egyedüli vezetése alatt működött az Ér utcán, de az 1940-es évek elejétől az 1944-es deportálásukig már Schwimmer Józseffel közösen működtették azt, akkor már a Vay Ádám u. 5. sz.⁶⁹³ alatt. Csak Schwimmer tért vissza 1945 júniusában. Attól kezdve az egész nyomdát ő kezelte, ami akkor már Világosság néven üzemelt. Már július 13-án iparigazolványt igényelt a városi tanácson az akkor 33 éves nyomdászmester. Kérelmét az elsőfokú iparhatóság a debreceni iparkamarához továbbította

⁶⁹⁰ V. B. 186.340/1944. Nyíregyházi Pál levele Kolosváry-Borcsa Mihálynak 1944. júl. 7-én; Uo. Zeke Kálmán kérelme a Sajtóügyek M. Kir. Vezetőségének 1944. júl. 10-én.

⁶⁹¹ László, 2002. 97., 135., 210., 301., 304–305.; László, 1984. 20.

⁶⁹² V. B.186. IV. 434/1931. Burger Béla levele Bencs Kálmánnak 1931. aug. 15-én.; Uo. Burger Béláné birtoklapjának hiteles másolata 1931. aug. 14-én.; Uo. Jegyzőkönyv a műhely lakhatása tárgyában 1931. okt. 8-án; Uo. A műszaki tanácsos levele Bencs Kálmánnak 1931. okt. 10-én.; V. B. 186. X. 32/1932. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1932. jan. 23-án) és véghatározata (1932. jan. 30-án) Burger Béla iparendelvény ügyében; V. B. 186. I. 2/1939. Szohor Pál megküldte Szabolcs vármegye levéltárának a nyíregyházi nyomdák jegyzékét 1939. jan. 26-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁶⁹³ Ugyanezen a telephelyen 1944 novemberében és decemberében Bernáth és Murczkó Szabadság nyomdája, majd 1946 közepétől Dózsa Nyomdaüzem Kft.-je működött.

július 14-én. A 71300/1945. Ip. M. sz. rendelet – ami a 33800/1943. Ip. M. sz. rendeletet hatályon kívül helyezte – kimondta, hogy a nyomdaiparra szóló iparigazolvány kiadásához továbbra is iparügyi miniszteri engedély kellett. Schwimmer az illetékes miniszterhez is beadta kérelmét 1945. szeptember 10-én arra hivatkozva, hogy közepes nagyságú nyomdáján kívül csak két kormányhatósági engedéllyel rendelkező tipográfiai üzem működött a városban.⁶⁹⁴ Ezért ő szükségesnek, sőt „közérdeknek” tartotta saját nyomdája üzemelését is. Arra hivatkozott, hogy nála készültek a nyíregyházi kommunista párt⁶⁹⁵ kiadványai. Dr. Sipeki Géza miniszteri tanácsos 1945. szeptember 18-án a polgármesternek írt levelében azt írta, hogy Burger kérvényét csak akkor bírálhatja el érdemben, ha érvényes iparengedéllyel rendelkezik. Október 24-én a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara azt tudakolta a nyíregyházi polgármestertől, hogy „... a mai gazdasági viszonyok miatt kívánatos-e újabb ilyen iparjogosítvány kiadása.” Schwimmer a K. 13758/1945. számon iktatott iparengedélyének ügye még 1946. április végéig sem fejeződött be, ezért Czinkovszki Márton tanácsnok segítségével az elsőfokú iparhatósághoz fordult ideiglenes működési engedélyért a Világosság nyomda számára. Ezért Fazekas János polgármester 1946. április 26-án pártoló felterjesztést intézett az iparügyi miniszterhez. *„Nyíregyházán a kérelmező nyomdával együtt összesen három nyomdaüzem van, ami aránytalanul csekély a lakosság 65 000 főnyi létszámához viszonyítva, mert a 40-es évek elején az addig még a városhoz nem csatolt Borbánya nélkül mindössze 48 000 lakosa volt a városnak, viszont 7–8 nyomdaüzem működött.”*⁶⁹⁶ *A városnak ekkor csak egy napilapja volt, most kettő van, s a hivatalok nyomtatványszükséglete is jóval nagyobb, mint annak idején volt. Három nyomdára tehát föltétlenül szükség van, sőt ez a létszám is csak szűkösen elégíti ki a város szükségletét. A működési engedély megadása tehát a gazdasági szükségesség diktálta közérdek, miért is újólaj javasolom.*⁶⁹⁷

⁶⁹⁴ Orosz Károlyé és Venkovits K. Lajosé, de ezeken kívül Bernáth és Murczkó Szabadság nyomdája is tevékenykedett ekkor a volt Klafter-műhelyben.

⁶⁹⁵ A kommunista párt saját nyomdája a Szabadság nyomda volt.

⁶⁹⁶ 1943. március 27-én Szohor Pál polgármester nyolc működő nyomdáról tett jelentést Borbély Sándor alispánnak: a Burger-, a Fülep-, a Klafter-, a Nágler-, a Nagy József-féle, az Orosz-, a Venkovits- és a Wohlberg-nyomdáról. Lásd V. B. 186. XI. 417/1938. Szohor Pál Borbély Sándornak írt K. 7616/1943. számon iktatott jelentése 1943. március 27-én.

⁶⁹⁷ V. B. 186. X. 607/1945. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve 1945. júl. 13-án Schwimmer József iparkérelme ügyében.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság levele a debreceni iparkamarához 1945. júl. 14-én.; Uo. A debreceni iparkamara válasza az elsőfokú iparhatósághoz 1945. okt. 24-én.; Uo. Schwimmer József kérelme az iparügyi miniszternek 1945. szept. 10-én.; Uo. Sipeki Géza miniszteri tanácsos levele Fazekas Jánosnak 1945. szept. 18-án.; Uo. A Debreceni Kereskedelmi Iparkamara levele Fazekas Jánosnak 1945. okt. 24-én.; Uo. Fazekas János levele az iparügyi miniszterhez 1946. ápr. 26-án., Uo. Az iparügyi miniszter válasza Fazekas Jánosnak 1946. ápr. 29-én.; Uo. Czinkovszki Márton levele az elsőfokú iparhatóságnak 1946. ápr. 26-án.; V. B. 186. XI. 9/1946. Fazekas János levele Burger Sándornak 1946. jan. 29-én.; Uo. Az Elhagyott Javak Kormánybiztossága határozata 1946. szept. 28-án.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

Ennek hatására az iparügyi miniszter hozzájárult a nyomdaüzem ideiglenes működéséhez mindaddig, amíg a folyamatban lévő ügyei elintéződtek. Az állandó iparendedély kiadását végül nem engedélyezte a miniszter Swimmer Józsefnek. A 71300/1945, Ip. M. számú rendeletét azzal indokolta, hogy a Nyíregyházán működő nyomdák kielégítették a szükségletet, és így új iparendedély kiadása nem indokolt. Mivel a döntés a legfelsőbb fokú hatóságtól származott, az ellen már nem lehetett jogorvoslással élni.

A Burger-nyomda kisebb vállalkozás létrehozásához könyv- és időszaki kiadványok készítésében is jeleskedett. Burger adta ki és nyomtatta 1933-ban Friedmann Vilmostól a *Gyász- és ünnepi beszédek*et, iskolai értesítők is kerültek ki a nyomdából 1932-től 1939-ig. Így az 1931/1932-es tanévben a Kossuth Lajos Gimnáziumé, 1932 és 1934 között a Nyíregyházi Városi Felső Leányiskoláé 1933-tól 1939-ig az Evangelikus Leánylíceumé.

Három periodikum előállításában vett részt. Itt készült indulásától a megszűntéig, 1931. január – 1934. október között a *Nyíregyházi Hétfői Újság* sport, társadalmi, humoros és közgazdasági hetilap, 1933. márciusától 1933 májusáig a *Szabolcsi Kézműiparos* és 1943 januárjától 1944 márciusáig a *Napsugár*. Ezeken kívül apró- és közigazgatási nyomtatványok készítését is vállalta a cég.⁶⁹⁸

26. Wohlberg Jakab nyomdája – 1932-1933, 1934-1944; Preisz és Wohlberg Könyvnyomda (Preis Istvánnal) – 1933

A debreceni illetőségű Wohlberg Jakab 1932-ben hátrahagyva az édesanyja által vezetett családi nyomdájukat, Nyíregyházán kívánt nyomdászipart kiváltani, amihez az elsőfokú iparhatóság május 20-án – a K. 10611/1932. sz. véghatározatával – hozzájárult. Üzeme a Rákóczi u. 3. sz. alatt kezdte meg a működését. Az „A” iparlajstromba a 29/1932. tételszámon bejegyezett engedélyéhez a szakba vágó gyakorlati idejét nem kellett igazolnia, mert már rendelkezett iparigazolvánnyal. Azt a sárospataki járás főszolgabírója állította ki a részére 1932. április 9-én a tolcsvai nyomdája működtetéséhez.

Nyíregyházán az akkor működő három legjelentősebb nyomda tulajdonosai: Klafter Ignác, Orosz Károly és harmadik Jóba Elek már augusztusban panasszal fordultak az első fokú iparhatósághoz, Wohlberg képesítésének megvizsgálását kérve. Ettől kezdve Bencs Kálmánt több alkalommal is megkeresték ebben az ügyben, mert munka- és megélhetési lehetőségüket féltve nem akarták, hogy a már meglévő konkurencia bővüljön. A városban

⁶⁹⁸ V. B. 186. X. 607/1945. Sipeki Géza miniszteri tanácsos levele Fazekas Jánosnak 1946. júl. 16-án.; V. B. 186. III. 80/1939. Burger Béla két számlája a városi tanácsnak 1939. jan. 23-án.; XV. 8. 1. d. 4. pallium. Nyíregyháza, Burger nyomda, é. n.; ODR-adatbázis; László, 2002, 210., 224., 304.; László, 1984. 69., 78., 85.

ekkor nyolc nyomda üzemelt. Az említett nyomdatulajdonosokon kívül Nagy József, Nágler Jenő, Heiszler Jenő és társai, Burger Béla, valamint Szelkó Sándor rendelkezett akkor tipográfiai üzemmel Nyíregyházán. Ezért nem láttak volna szívesen egy újabb vállalkozót.

Arra hivatkozva támadták meg Wohlberg Sárospatakon kiállított iparigazolványát, hogy nem rendelkezett elegendő szakmai gyakorlati idővel, mert csak 32 és fél hónapot tudott igazolni. Mindezt a három nyíregyházi vállalkozó derítette ki, és ennek az lett a következménye, hogy először 1933. május 3-án Sárospatakon vonták vissza Wohlberg iparigazolványát – amit hiába fellebbezett meg Zemplén vármegye alispánjánál –, majd ennek hatására május 12-én Bencs Kálmán szintén visszavette tőle a nyíregyházi engedélyét a K. 1996/1933. sz. határozattal, és azonnali hatállyal eltiltotta a további munkától is. Wohlberg Jakab ügyvédje, dr. Katz Imre 1933. május 29-én arra hivatkozva fellebbezett Szabolcs vármegye alispánjánál, hogy az elsőfokú iparhatóság törvénybe ütközően járt el, amikor azonnali hatállyal bevonta tőle az iparigazolványát.

Az 1922. évi ipartörvényt korrigáló 78000/1923. K. M. sz. rendelet 29. paragrafusában ugyanis lehetőséget adott az iparigazolványhoz jutáshoz azoknak, akik tanoncok nem lehettek, de a szakmában hosszú éveket töltöttek el. Ezenkívül az ipartörvény végrehajtási utasítására hivatkozott az ügyvéd, mivel a 62924/1925. K.M. sz. rendelet kilenc évi szakbavágó gyakorlat (ebből négy év tanoncidő, két és fél év segédidő) kimutatásához kötötte az iparigazolvány engedélyezését. Wohlberg súlyos anyagi helyzetére és négy gyermekére hivatkozva kérte az alispántól, hogy üzemét a jogerős döntés meghozataláig is működtethesse, illetve adjon helyt a fellebbezésének.

Az alispán június 7-én hozzájárult a műhely üzemeltetéséhez a jogi ügyintézés ideje alatt. Wohlberg ügyvédje 1933. július 8-án a kereskedelmi miniszterhez fordult egy új iparigazolvány kiadásának engedélyezéséért. Ugyanis már május végén hatósági bizonyítvánnyal igazolta az elsőfokú iparhatóságnál, hogy 1921. január 1-jétől 1929. december 31-ig Hajdúhadházon, az anyja nyomdájában dolgozott. Ezzel, és a munkakönyvében feltüntetett szakmai gyakorlati idővel együtt már 11 év 9 hónap és 1 nap szakmai időt tudott igazolni. Ezt az újabb időszakot a munkakönyvében is rögzítették. Kérelmét azonban a miniszter el-

utasította 1933 szeptemberében.⁶⁹⁹ 1933 folyamán Wohlberg Preisz Istvánnal társult, és közösen irányították a Preisz és Wohlberg Könyvnyomdát 1933 decemberéig. Akkor Preisz kivált a közös cégből, és december 7-től önállóan kezdett vállalkozásba a Kossuth tér 5. sz. alatt, amihez december 5-én a K. 17383/1933. sz. határozattal kapta meg az „A” iparlajstromban a 81/1933. tételszámon bejegyezett engedélyét. Iparáról már a következő év május 4-én lemondott, amit az elsőfokú iparhatóság május 5-én vett tudomásul a K. 7291/1934. sz. határozatával.⁷⁰⁰

1934 elejétől – annak ellenére, hogy akkor már Preisz István nem dolgozott együtt Wohlberggel – továbbra is Preisz és Társai cégmegjelöléssel működött a vállalkozás a Bocskai utca⁷⁰¹ 4. sz. alatt. Wohlberg Jakab azonban nem tett le arról, hogy saját néven bejegyzett nyomdát üzemeltessen, így 1934. május 2-án Bencs Kálmánhoz fordult, hogy engedélyezze számára a szakvizsgára bocsátását szakképzettségének megállapításáért. Rendkívül fontos volt számára, hogy iparengedélyhez jusson, mert vagyoni helyzete teljesen megrendült a jogi eljárás alatt. Dolgoznia nem lehetett, a nyomdagépeinek, nyomdai felszerelésének viszont kénytelen volt helyiséget bérelni, amit hónapok óta nem tudott fizetni. Kivételes méltányossági jog gyakorlását kérte az ügyével kapcsolatban.

A polgármester előbb a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamarához fordult, ami június 14-én hozzájárult a vizsga letételéhez. Majd két nappal később a helyettes polgármester, Szohor Pál a kereskedelmi miniszterhez fordult ugyanebben az ügyben, az összes iratot csatolva a kérelemhez. A miniszter június 24-én méltányosságból engedélyezte Wohlberg Jakab szakvizsgára bocsátását, aminek helyszínéül Bencs Kálmán Debrecenre kérte. Wohlberg sikeresen letette a vizsgát, amiről a bizonyítványt a debreceni iparkamara 1934. július 21-én küldte meg a nyíregyházi elsőfokú iparhatóságnak. Bizonyítványa alapján július 26-án új iparigazolványt kért. Július 30-tól – a K. 13132/1934. sz. határozat értelmében – Bocskai u. 4. sz. alatti műhelyét már Wohlberg irányíthatta. Iparengedélyét az „A” iparlajstromba az 50/1934. tételszámon jegyezték be. Megszűntére vonatkozóan az iparlajstromban nem történt

⁶⁹⁹ V. B.186. X. 173/1932. Wohlberg Jakab erkölcsi bizonyítványa a debreceni rendőrkapitányságtól 1931. júl.10-én; Uo. Wohlberg Jakab levele az alispánnak 1933. máj. 29-én; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1932. máj. 17-én) és véghatározata (1932. máj. 20-án) Wohlberg Jakab iparengedélye ügyében.; Uo. Wohlberg Jakab sárospataki iparigazolványa 1932. ápr. 9-i keltezéssel.; Klafter és társai feljelentése az Elsőfokú iparhatóságnak 1932. aug. ?; Uo. Bencs Kálmán levelei a sárospataki főszolgabíróknak 1932. szept. 23-án és 1933. febr. 15-én.; Uo. A sárospataki főszolgabíró határozata 1933. máj. 3-án; Bencs Kálmán véghatározata 1933. máj. 12-én.; Uo. Wohlberg Jakab levele Virányi alispánnak 1933. máj. 29-én; Uo. Bencs Kálmán határozata 1933. máj. 30-án.; Uo. Virányi alispán határozata 1933. jún. 7-én.; Uo. Wohlberg Jakab kérelme a kereskedelmi miniszternek 1933. júl. 8-án.; Uo. A kereskedelmi miniszter levele Mikecz alispánnak 1933. szept. 22-én.

⁷⁰⁰ V. B. 186. X. 457/1933. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1933. dec. 5-én) és véghatározata (1933. dec. 7-én) Preisz és Wohlberg iparengedélye ügyében.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság véghatározata 1934. máj. 5-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁷⁰¹ A korábbi Orosi utca 1908 óta viseli Bocskai István fejedelem nevét, de a változást csak az 1920–30-as években készült térképeken jelölték. Lásd. Urbán, 1978. 40.

bejegyzés. 1943. március végén Szohor Pál alispáni jelentésében a városban akkor működő nyolc nyomda között találhatjuk az övét is, ami akkor a Bessenyei tér 8. sz. alatt tevékenykedett.⁷⁰²

Wohlberg Jakab 1933 decemberétől deportálásáig – 1944 áprilisáig – már egyedül vitte az egykori közös vállalkozást a Bocskai utcai műhelyében. Tégelysajtóval dolgozó kis nyomdájában található papír, festékanyag, valamint egyéb cikkek leltárba vételére 1944. december 28-án utasította Kazár János helyettes polgármester a közellátási hivatalt. Pongor József, a hivatal vezetője 1945. január 9-én jelentette a polgármesternek, hogy a leltározás megtörtént, és beterjesztette a leltár egy példányát. Arról a K. 352/1945. számon iktatott határozatában tett jelentést Fazekas János polgármester a számvevőségnek 1945. január 15-én. A Wohlberg-nyomda könyvnyomtatásra nem vállalkozott. Itt készült a *Szabolcsi Kézműiparos* 1933. december 30-tól 1934. április elejéig hetenként egyszer. Aprónyomtatványok előállítása volt rá a jellemző.⁷⁰³

27. Drucker és Társai Nyomda

(Drucker Gyula, Goldstein Bertalan és Wohlberg Jakab) – 1933

Ugyancsak 1933-ban tűnt fel városunkban egy rövid időre a Drucker és Társai Nyomda is. Drucker Gyula október 10-én adta be kérelmét két társával: Goldstein Bertalannal⁷⁰⁴ és Wohlberg Jakabbal sokszorosító ipar üzésére. Az elsőfokú iparhatóság október 13-án a K. 14569/1933. sz. határozatával⁷⁰⁵ jogosította fel őket erre, a Kossuth tér 6. sz. alatti műhelyükben. Engedélyüket az „A” iparlajstromban a 70/1933. tételszámon vezették be.

A három nyomdász közös műhelyében könyv nem készült, időszak kiadvány előállítására is csak egy rövid ideig vállalkoztak. Innen került ki a *Szabolcsi Kézműiparos* három száma 1933. október végétől november közepéig. Drucker Gyuláék november 15-én már le is mondták közös iparukat, amit a tanács a K. 16166/1933. sz. határozatával vett tudomásul. Ugyanakkor Bencs Kálmán felszólította a rendőrkapitányságot, hogy ellenőrizze a nyomda bezárásának tényét. A rendőrfőtanácsos december 15-én jelentette a polgármesternek, hogy

⁷⁰² V. B.186. X. 173/1932. Wohlberg Jakab levele Bencs Kálmánnak 1934. máj. 2-án; Uo. Bencs Kálmán levele a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamarához 1934. jún. 14-én.; Uo. A Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara válasza Bencs Kálmánnak 1934. jún. 21-én., Uo. Szohor Pál helyettes polgármester levele a kereskedelmi miniszterhez 1934. jún. 16-án.; Uo. A kereskedelmi miniszter levele Bencs Kálmánnak 1934. jún. 24-én.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1934. júl. 26-án) és véghatározata (1934. júl. 30-án) Wohlberg iparendelnye ügyében.; V. B. 186. XI. 417/1938. Szohor Pál levele az alispánnak 1943. márc. 27-én XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁷⁰³ V. B. 186. XI. 229/1945. Kazár János levele a közellátási hivatalhoz 1944. dec. 28-án; Uo. Pongor József Ké. 48/1945. sz. jelentése 1945. jan. 9-én; Uo. Fazekas János K. 352/1945. sz. jelentése a számvevőségnek 1945. jan. 15-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.; László, 2002, 304–305.; ODR-adatbázis.

⁷⁰⁴ Heiszler Jenő egyik társa volt 1930-tól. Lásd a 15. fejezetben!

⁷⁰⁵ Az iparlajstromban tévesen K. 14539/1933. sz. áll. Lásd XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

Wohlberg Jakabot tetten érte ott, amikor nyomdai munkálatokat végzett, és ezért feljelentést tett ellene. A másik két nyomdász nem használta az üzemet az iparlemondás után. Bencs Kálmán december 22-én továbbította a Kihágási Ügyosztálynak a rendőrfőtanácsos feljelentését Wohlberg Jakab jogosulatlan iparüzése miatt. Ebből az esetből is látszik, hogy az elsőfokú iparhatóság szigorúan betartatta a vállalkozókkal az ipartörvény rendelkezéseit. Drucker Gyula később, 1934. március 19-től önállóan váltott ki iparendélyt sokszorosító tevékenységre Nyíregyházán, amire a K. 5315/1934. sz. városi tanácsi határozat jogosította fel. Arról 1934. december 31-én mondott le, amit a K. 21060/1934. sz. határozat rögzített.⁷⁰⁶

28. Klafter Andor Könyvnyomdája – 1936–1944

1936-ban alapított nyomdát Klafter Andor, Klafter Ignác fia. 1936. április 15-én kapta meg – a városi tanács K. 9295/1936. sz. határozatával – a nyomdaipari engedélyét Az iparhatóság az „A” iparlajstrom 49/1936. tételszámán jegyezte fel az iparüzésre vonatkozó bejelentését. Nyomdaüzeme kezdetben a Takarékpénztár épületében, a Rákóczi u. 1. sz. alatt volt, amit 1938. április 15-től apja ritkábban, illetve raktárnak használt műhelyében működtetett tovább a Kis tér 10. számú épületben. Klafter Andor vállalkozása megindításakor már 13 éves szedőgépmesteri tapasztalattal rendelkezett, amit az apja nyomdájában szerzett. Saját neve feltüntetésével könyvek, időszaki kiadványok nem készültek a nyomdájában. Az ekkor előállított nyomdatermékeiken csak a családnevük volt feltüntetve. Feltételezhetjük, hogy apjával közösen elégítették ki a megrendeléseket. Nyomdája 1942-ben még működött, sőt Szabó Ferenc ipari feljelentést is tett ellene abban az évben. Szohor Pál 1943. március 27-én azonban már nem említette a nyomdáját az alispánnak írt jelentésében. 1944. április 23-án az egész családját deportálták.⁷⁰⁷

⁷⁰⁶ V. B. 186. X. 387/1933. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyvei (1933. okt. 10-én és november 15-én) és határozata (1933. okt. 13-án) Drucker és Társai iparendélye ügyében; Uo. Drucker és Társai iparigazolványa; Uo. Bencs Kálmán 1933. november 15-i és december 15-i levelei a rendőrfőtanácsosnak, valamint december 22-i levele a Kihágási Ügyosztálynak; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.; László, 2002. 304.

⁷⁰⁷ V. B. 186. X. 33/1935. Szohor Pál véghatározata 1936. júl. 23-án.; V. B. 186. XI. 417/1938. Szohor Pál levele Borbély Sándor alispánhoz 1943. márc. 27-én.; V. B. 186. X. 205/1936 Klafter Andor munkakönyve 1923. máj. 7-i keltezéssel; Uo. Ipartestület hozzájárulás Klafter Andor iparának kiadásához 1936. ápr. 2-án.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1936. ápr. 11-én) és határozata (1936. ápr. 15-én) Klafter Andor iparendélye ügyében.; Uo. Klafter Andor levele az elsőfokú iparhatóságnak 1938. ápr. 13-án.; V. B. 186. I. 2./1939. Szohor Pál megküldte Szabolcs vármegye levéltárának a nyíregyházi nyomdák jegyzékét 1939. jan. 26-án.; Uo. Klafter Andor levele az elsőfokú iparhatóságnak 1939. jan. 20-án.; V. B. 186. 1942-es közigazgatási mutató; XV. 6. Nyíregyháza, 19.

29. Fülep Lajos nyomdája – 1936–1943

1936 májusától működött Nyíregyházán Fülep Lajos nyomdája. 1936. május 8-án – a városi tanács K. 11749/1936. sz. határozatával – kapta meg nyomdaipari engedélyét. A műhelye Jókai utca⁷⁰⁸ 8. sz. alatt volt. Az iparhatóság az „A” iparlajstrom 55/1936. tétele alatt jegyezte fel az iparüzésre vonatkozó bejelentését. Első nyomdáját 1913 szeptemberétől 1936. április 30-ig Mátészalkán működtette. Officináját 1936 május 1-jén telepítette át Nyíregyházára.

Nála készült a változó periodicitással megjelenő *Napsugár* 1940 novemberétől 1942 elejéig. Általa nyomtatott könyvről nem tudunk, főleg a városi tanács hivatalai számára készített nyomtatványokat.

Fülep Lajos 1942. január 9-én meghalt, és az 1922. évi XII. tc. 7. paragrafusa értelmében felesége Fülep Lajosné Groszmann Rebus folytathatta a sokszorosító ipart özvegyi jogon és két kiskorú gyermeke jogán az addigi üzlethelyiségben. Az elsőfokú iparhatóság az erre irányuló kérelmét 1942. február 26-án fogadta el. A K. 5288/1942. sz. határozattal engedélyezték számára néhai férje iparának a folytatását, amit az eredeti iparigazolványon is feltüntettek. Ezt követően Fülep Lajosné közel másfél évig vezette a nyomdát. 1943. augusztus 27-én iparának egy évi szüneteltetését kérte, amire az engedélyt augusztus 30-án a K. 24341/1943. sz. határozattal kapta meg. A tipográfiai üzem azonban egy évvel később már nem folytatta a működését.⁷⁰⁹

30. Kézt Géza nyomdája – 1939–1941

1939 októberétől 1941 júniusáig működött Kézt Géza Mihály nyomdája Nyíregyházán a Zrínyi Ilona utca⁷¹⁰ 9. szám alatt. Kézt a Jóba Elek Könyvnyomdában volt tanonc 1927. december 1-től 1931. december 1-ig. Sikeres vizsgája után 1931. december 4-én a Nyíregyházi Ipartestület segéddé nyilvánította. Ezt követően, 1931. december 14-től ugyancsak a Jóba-nyomdában volt betűszedő a vállalkozás megszűntéig, majd öt évig –

⁷⁰⁸ 1920–1930-as évektől 1969-ig Jókai utca, azt követően Jókai tér. Lásd Urbán, 1978. 55.

⁷⁰⁹ V. B. 186. X. 248/1936. Fülep Lajos iparigazolványa 1936. máj. 8-i keltezéssel, amit 1942. febr. 26-án új bejegyzéssel egészítettek ki.; Uo. Szohor Pál határozata 1942. febr. 26-án.; Uo. Özv. Fülep Lajosné levele az elsőfokú iparhatóságnak 1942. febr. 25-én.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve és határozata (1943. aug. 27-én) Özv. Fülep Lajosné iparának felfüggesztése ügyében.; V. B. 186. I. 2/1939. Szohor Pál megküldte Szabolcs vármegye levéltárának a nyíregyházi nyomdák jegyzékét 1939. jan. 26-án.; V. B. 186. X. 30/1939. Az iparfelügyelő levelei Szohor Pálnak 1940 aug. 16-án és 1942. márc. 10-én.; V. B. 186. 1938-as közigazgatási mutató: Fülep Lajos számlái a városi tanácsnak.; XV. 6. Nyíregyháza, 19.; László, 2002. 210.

⁷¹⁰ A korábbi Városház utcát a térképeken csak 1935-től tüntették fel Zrínyi Ilona utcaként, de már 1912 óta így is említették. Lásd Urbán, 1978. 82.

1933. november 1-től 1936. június 10-ig és 1937. január 21-től 1939. július 24-ig – Klawter Ignácnál dolgozott ugyanebben a munkakörben.

1939. július 25-én tette le a mestervizsgát a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamaránál, és már augusztus 14-én sokszorosító ipar üzésére kért engedélyt Nyíregyházán. Ekkor már a miniszterelnök 5850/1938. sz. rendelete értelmében a polgármesternek továbbítania kellett a kérelmét az iparügyi miniszternek a szükséges iratok (erkölcsi és illetőségi bizonyítvány, ipartestületi hozzájárulás, munkakönyv, születési anyakönyvi kivonat, segédlevél, mesterlevél stb.) mellékelésével. Az elsőfokú iparhatóság csak a miniszterelnök és az iparügyi miniszter hozzájárulásával adhatott ki iparigazolványt. Kétz Géza esetében is ez történt. Szohor Pál polgármester 1939. augusztus 16-án terjesztette fel a kérelmét dr. Varga József iparügyi miniszternek. Dr. Baitner Ottó miniszteri osztálytanácsos szeptember 11-én értesítette dr. Vargát, hogy a miniszterelnök megadta az iparengedélyt a 47997/1939. III. számon. Dr. Baitner október 5-én tájékoztatta erről a polgármestert is, aki csak ezt követően adhatta ki az engedélyt Kétz Gézának. Erre 1939. október 13-án került sor a K. 31225/1939. sz. határozat értelmében. A több mint két hónapig tartó ügyintézés eredményeként megkapott engedélyt a „B” iparlajstrom 41/1939. tételszámán jegyezték be október 20-án.⁷¹¹

A több munkást foglalkoztató, gyorsajtóval dolgozó üzemben önálló munkák, időszaki kiadványok, hivatalos és aprónyomtatványok is készültek. Itt készült például a Belohorszky Ferenc által összeállított bibliográfia Bessenyei Györgyről, *Bessenyei-irodalom* címmel 1941-ben. Ő nyomtatta a Nyíregyházi M. Kir. Állami Líceum és Tanítóképző Intézet évkönyvét több alkalommal.

Kétz Géza nyomdájában látott napvilágot az 1939/1940-es tanévben a *Kir[ályi] Kat[olikus] Diákélet* és az 1940/1941-es tanévben a *Nyíregyházi Kossuth-Diák*. Az ifjúsági lapnak évente 4–8 száma jelent meg 1936 novembere és 1944 januárja között.

1940-ben négy iskola értesítőjét nyomtatta. Az Állami Líceum és Tanítóképző intézetét, az Evangelikus Leánygimnáziumét, a Királyi Katolikus Gimnáziumét és a Polgári Leányiskoláét.⁷¹²

⁷¹¹ V. B. 186. X. 384/1939. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1939. aug. 14-én) és véghatározata (1939. okt. 20-án) Kétz Géza iparengedélye ügyében.; Uo. Kétz Géza segédlevele 1931. dec. 4-i keltezéssel.; Kétz Géza mesterlevele 1939. júl. 25-i keltezéssel.; Uo. Ipartestületi igazolás 1939. júl. 29-én.; Uo. Kétz Géza hatósági illetőségi bizonyítványa 1939. júl. 29-én.; Uo. Az iparügyi miniszter engedélye 1939. szept. 11-én.; Uo. A miniszterelnök engedélye 1939. okt. 5-én.; Uo. Kétz Géza munkakönyve 1931. dec. 14-i keltezéssel.; XV. 6. Nyíregyháza, 19. köt.

⁷¹² László, 2002. 145., 226.; László, 1984. 67., 82., 85., 93.; ODR-adatbázis.

Kétz Géza 1941 nyarán elhunyt, ezért az elsőfokú iparkamara a K. 17135/1941. sz. határozatával 1941. június 25-én beszüntette a sokszorosító iparát.⁷¹³ A Zrínyi Ilona u. 9. sz. alatti üzemét Venkovits Károly Lajos vette meg, és helyezte üzembe 1941. június 9-én.

31. Venkovits Károly Lajos nyomdája – 1941–1949

Venkovits K. Lajos⁷¹⁴ 1941 júniusától 1949. áprilisáig működtette tovább Kétz Géza nyomdáját. Ifjabb Venkovits tíz évig dolgozott a budapesti Athenaeum nyomdában. Vállalkozása 1949 áprilisáig állt fent, így Orosz Károly és Bernáthék tipográfiai vállalkozása mellett ez volt Nyíregyházán a legtovább magánkézben működő nyomda.

1940. március 5-én tett mestervizsgát a debreceni nyomdászipari mestervizsgáló bizottság előtt, ami a többi szükséges irat megléte mellett feljogosította nyomdászipari engedély igénylésére. Erre 1940. november 18-án került sor. Iparengedélyét a K. 32313/1940. számú határozattal november 20-án kapta meg, amit a „B” iparlajstromban a 75. tételszámon vezettek be. A Nyíregyházi Ipartestület nem emelt kifogást engedélyének kiadása ellen.

Ezt követően, 1941 márciusában Huszton próbált nyomdát alapítani, de végül erről a tervéről lemondott, és a Kétz Géza halála miatt vezető nélkül maradt nyomdaüzem megvásárlásával Nyíregyházán kezdett vállalkozásba. 1941. június 16-án bejelentette az elsőfokú iparhatóságnak, hogy június 9-én a K. 32313/1940. sz. alatt kiváltott iparendedélye alapján üzembe helyezte a néhai Kétz Géza Zrínyi Ilona utcai nyomdáját, és ugyanakkor kérte az előző tulajdonos iparendedélyének megszüntetését is. Vállalkozása sikeres volt. Erre bizonyíték, hogy teljesen berendezett, jól felszerelt üzemében a közhatóságok részéről állandóan tekintélyes megrendelésben részesült, és 1942 februárjában nyomdaüzemének továbbfejlesztése céljából ipari kölcsönt szándékozott felvenni.⁷¹⁵

1944. július 24-én a polgármester Venkovitsot rendelte ki a Klafter Ignác-féle nyomda vezetőjéül, miután annak tulajdonosát április 23-án deportálták. Venkovits az ott folytatott tevékenységéről havonta jelentéstétellel tartozott a polgármesternek. Ekkoriban a Klafter-

⁷¹³ V. B. 186. X. 30/1939 Az iparfelügyelő jelentései Szohor Pálnak 1940. febr. 17-én és 1941. febr. 4-én.; V. B. 186. X. 580/1940. Venkovits K. Lajos levele az iparhatóságnak 1941. jún. 16-án.;

⁷¹⁴ Édesapja Venkovits Károly volt az egyik pályázó 1927 elején a Jóba-nyomda művezetői posztjára.

⁷¹⁵ V. B. 186. X. 580/1940. Venkovits K. Lajos mesterlevelének hiteles másolata 1940. nov. 28-i keltezéssel.; Uo. Az ipartestület javaslata 1940. nov. 12-én.; Uo. Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve (1940. nov. 18-án) és véghatározata (1940. nov. 20-án) Venkovits K. Lajos iparendedélye ügyében.; Uo. Venkovits K. Lajos levele az iparhatóságnak 1941. jún. 16-án.; Az elsőfokú iparhatóság jegyzőkönyve 1941. jún. 24-én. Venkovits K. Lajos nyomdaindítása ügyében.; Venkovits K. Lajos levele Banda István huszti főszolgabíróhoz 1941. márc. 26-án.; Uo. Ondrejovits László huszti főszolgabíró levelei Szohor Pálnak 1941. jún. 21-én, júl. 22-én, szept. 23-án, okt. 23-án és nov. 26-án.; Uo. Szohor Pál levelei Venkovits K. Lajosnak 1941. jún. 27-én, okt. 13-án, nov. 10-én és dec. 2-án.; Uo. Venkovits K. Lajos levelei Szohor Pálnak 1941. dec. 12-én és 1942. febr. 10-én. Uo. Venkovits K. Lajos hatósági bizonyítványa 1942. febr. 11-én.; XV. 6. Nyíregyháza, 16. köt.

nyomda székhelyén, a Takarékpénztár átjáróban tevékenykedő Venkovits jelentéseit az ipartestületi jegyző ellenőrizte, és arról a polgármestert is tájékoztatta.⁷¹⁶

A nyomda gépmestere Seress László volt. Rajta kívül még öt alkalmazott dolgozott ott ebben az időszakban, akik számos aprónyomtatványt készítettek, például: levelezőlapokat, irattömböket, borítékokat, névjegyeket, valamint különböző nyomtatványokat a takarékpénztár, az ipartestület, az evangélikus elemi iskola, a Fábián- és a Jóba-papírkereskedés számára.⁷¹⁷

Venkovits vezetésével csupán 1944 októberéig működött a volt Klafter-nyomda. November 1. után a szovjet katonai parancsnokság engedélyével saját Zrínyi Ilona utca 9. sz. alatti vállalatát üzemeltette tovább. Decemberben már megigényelte ebben a házban Grüner Klára női szabó deportálása miatt megüresedett üzlethelyiséget papírraktár céljára. Fazekas János polgármester december 21-én a K. 954/1944. sz. határozatával engedélyezte azt számára a tulajdonos vagy jogutódai jelentkezéséig, leltár felvétele, valamint teljes vagyoni és erkölcsi felelősségvállalás mellett. A város gazdasági életének helyreállításáért és közellátás javításáért gyakran hozott a polgármester hasonló döntéseket abban az időben.⁷¹⁸

Venkovits K. Lajosnak 1945 júniusában három férfi segédje, négy női segédje és két tanulója volt. 1946. február 2-án dr. Sipeki Géza miniszteri tanácsos a miniszterelnökkel egyetértésben engedélyezte az üzeme további működését a Zrínyi Ilona u. 9. sz. alatt a 7255/1946. Ip. M. sz. alatti határozatával. Megújított engedélyét az elsőfokú iparhatóság K. 2833/1946. sz. határozatával kapta meg. Ezt a döntést Pápay Endre polgármester 1948. március 30-án hozott határozatával újból megerősítette, és engedélyezte a nyomdaüzem további működését. Engedélyének visszavonására és nyomdaüzemének hatósági zár alá vételére 1949. április végén került sor a 154672/1949. Ip. M. sz. határozat értelmében, aminek tudomásul vételéről május 5-én tett jelentést Kiss Zoltán polgármester az iparügyi miniszternek. A határozat ellen Venkovits és felesége, Varga Izabella fellebbezett az iparügyi miniszternél, Venkovits érdemeire hivatkozva. Indokai között szerepelt, hogy a szociáldemokrata párt és a nyomdászszakszervezet tagja volt 16 éves korától, 10 éven át az Athenaeum szakszervezeti bizalmi, majd főbizalmi tisztségét töltötte be. Kérelmét az üzeme zár alóli feloldására és új működési engedély kiadására az iparügyi miniszter 1949. július 26-án a 161871/XVIII/3/1949. sz. határozatával elutasította. Ez két okból is kellemetlenül

⁷¹⁶ V. B. 186. X. 298/1944. Borbély Sándor alispán levele Nyíregyházi (Szohor) Pálnak 1944. júl. 25-én; Uo. Nyíregyházi Pál határozatai 1944. júl. 24-én és szept. 20-án. Uo. A jegyző levele a polgármesteri hivatalnak 1944. okt. 7-én.; V. B. 186. X. 714/1945. Fazekas János határozata 1945. aug. 28-án.

⁷¹⁷ V. B. 186. X. 298/1944. Venkovits 1944. augusztus és szeptember havi elszámolása a volt Klafter-nyomda üzemviteléről 1944. szept. 15-én és okt. 5-én.

⁷¹⁸ V. B. 186. XI. 230/1945. A polgármesteri hivatalban 1944. december 21-én felvett jegyzőkönyv; Uo. Fazekas János Ko. 954/1944. sz. határozata.

érintette Venkovitsot. Egyrészt a megkezdett nyomdai építkezés miatt nagy adóssága volt, és a hitelezői zaklatták; másrészt így fia, Venkovits Károly – aki nála volt nyomdászsegéd 1945. augusztus 1-től –, nem léphetett apja örökébe.⁷¹⁹

1949. augusztus 4-én a debreceni népbíróság a 231/1949.-8. sz. ítéletével Venkovits Károlyt vagyona nyolcad részének elkobzására ítélte. A nyomdásznak Nyíregyházán ingatlan vagyona nem volt, a nyomdahelyiséget csupán bérelte.⁷²⁰

A Venkovits-nyomda mindhárom nyomdai üzletágban jeleskedett. Több önálló kötetet adott ki. Itt készült 1941-ben Kiss Józseftől *A csodagyermek*, 1942-ben Papp Györgytől *A magyarországi görög katolikus püspökségek s a relatio doecsesana kötelezettsége* és 1943-ban Málnási Erzsébettől *Nagy Lajos lengyel királysága* című munkája. Ezeken kívül 1941 és 1947 között számos nyíregyházi és mátészalkai iskola értesítőjét is elkészítette. Így a Nyíregyházi Leánykálvineumét, a Nyíregyházi Királyi Katolikus Gimnáziumét, valamint a Nyíregyházi Zeneiskola évkönyveit 1941 és 1944 között.

A közigazgatási hivatalokat is ellátta nyomtatványokkal, valamint 11 helyi lap nyomtatásában vett részt. Itt készült például a *Szabolcsi Hétfő* 1941 novemberétől 1948 áprilisáig, *Mi Újságunk* címmel a Geduly Henrik Leánygimnázium lapja a nyomda fennállásától az 1943/1944-es tanév végéig, a *Görögkatolikus Szemle* 1942 februárjától 1944 szeptemberéig, a *Kisvárdai Vidék* című hetilap 1942 októberétől 1944 márciusáig és a Független Kiszgazda Földmunkás és Polgári Párt Szabolcsvármegyei Szervezetének napilapja, a *Szabolcsi Kis Újság* 1946 áprilisától 1947 decemberéig.⁷²¹

32. „Szabadság” Könyvnyomda – 1944–1946;

Dózsa Nyomdaüzem Kft. (Bernáth László és Murczkó Károly) – 1946–1949

1944. október 21. és október 31. között Nyíregyházán és a környékén zajló harcok miatt egy nyomda sem üzemelt a városban. November 1. után azonban három tipográfiai üzem engedélyt kapott a szovjet katonai parancsnokságtól a működése folytatásához. Bernáth László és Murczkó Károly „Szabadság” Könyvnyomdája – Burger és Schwimmer Vay Á. u.

⁷¹⁹ V. B. 186. X. 714/1945. Dr. Sipeki Géza levele Fazekas Jánosnak 1946. febr. 2-án. Pápay Endre határozata 1948. márc. 30-án Venkovits iparengedélye ügyében; Uo. Farkas Károly adóhivatal-vezető jelentése a polgármesternek 1949. ápr. 23-án.; Uo. Kiss Zoltán polgármester jelentése az iparügyi miniszternek 1949. máj. 5-én.; Uo. Venkovits és felesége fellebbezése az iparügyi miniszternek 1949. júl. ?; Uo. Az iparügyi miniszter levele Kiss Zoltánnak 1949. júl. 26-án.; Uo. Czinkovszky Márton levele Venkovitsnak 1949. júl. 30-án.; V. B. 186. 193/1948. Az ipartestület levele az elsőfokú iparhatóságnak ifj. Venkovits Károly segéd szakvégeztséggű gyakorlati idejének utólagos igazolása ügyében 1948. ápr. 15-én.

⁷²⁰ V. B. 186. XI. 1137/1949. A Nyíregyházi Pénzügyigazgatóság jelentése a polgármesteri hivatalnak 1949. aug. 4-én; Uo. Gaál Sándor helyettes polgármester levele a pénzügyigazgatóságnak 1949. aug. 25-én.

⁷²¹ László, 1984. 51., 61., 65., 67., 71., 79., 82., 85–86., 88., 93., 95–98., 100.; László, 2002. 68., 97., 137., 145–146., 150., 186., 188., 296–297., 301., 376., ODR-adatbázis.

5. sz. alatti műhelyében –, Venkovits K. Lajos, valamint Orosz Károly nyomdája. Ez az engedély 1945-től már nem bizonyult elegendőnek. A magyar iparügyi miniszter a 64276/I/3./1945. sz. rendelete szerint: „*A fegyverszüneti szerződések értelmében a nyomdák működését csak az illetékes kormányhatóság /az iparügyi miniszter a miniszterelnökkel egyetértésben/ engedélyezheti. A nyomdának a kormányhatósági engedély nélkül való üzemben tartása sérti a fegyverszüneti szerződés határozmányait.*”⁷²² Ezért 1945. július 28-án valamennyi alispánt felszólított arra, hogy vizsgálja felül a hatáskörébe tartozó területeken megnyílt nyomdák működési engedélyét. Azt is jelezniük kellett, hogy hány nyomda tevékenykedett a területükön. Ennek következtében dr. Tompos Endre alispán jelentéstételre szólította fel Fazekas János polgármestert. Fazekas 1945. augusztus 28-i adatai szerint Nyíregyházán ekkor csak három nyomda működött, a többi megszűnt, és a felszerelésük nagy része is megsemmisült. (Schwimmer József ez idő tájt próbálta megszerezni az ipar-engedélyét Világosság nyomdája számára.) Az említett három nyomda nem rendelkezett a szükséges kormányhatósági engedéllyel, ezért felszólította a tulajdonosokat annak beszerzésére.⁷²³

1945. október 9-én az alispáni rendeletnek eleget téve a polgármester a K. 19456/1945. sz. határozatában a kötelespéldány beszolgáltatásának az új rendjére hívta fel a nyomdatulajdonosok figyelmét. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 390/1945. M. E. sz. rendeletének 7. szakasza és a 7670/1945. M. E. sz. rendelet 2. szakasza értelmében ugyanis az 1945. szeptember 1. után megjelent nyomdatermékek kötelespéldányait az 1929. évi XI. tc. 5. fejezetének rendelkezése szerint ingyen kellett beszolgáltatni:

1. a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának,
2. a Magyar Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának,
3. a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának
4. és a Magyar Országgyűlési Könyvtárnak.

Továbbá a nyomdatulajdonosoknak negyedévente kimutatást kellett készíteniük a nyomdatermékeikről, amit legkésőbb január, április, július, illetve október 15-ig kötelesek voltak eljuttatni a fenti könyvtáraknak két-két példányban. Ennek ellenére a három említett nyomda egyike sem tett eleget ennek a kötelezettségének az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója, Tolnai Gábor 1947. február 4-én, a polgármesternek írt levele szerint.⁷²⁴

⁷²² V. B. 186. X. 714/1945. Az iparügyi miniszter körrendelete 1945. júl. 28-án.

⁷²³ Uo. Az iparügyi miniszter körrendelete 1945. júl. 28-án; Uo. Fazekas János jelentése dr. Tompos Endre alispánnak 1945. aug. 28-án.; Kopka, 1969. 33–34.

⁷²⁴ V. B. 186. I. 43/1945. Fazekas János határozata a kötelespéldányok beszolgáltatásáról 1945. okt. 9-én; V. B. 186. X. 714/1945. Tolnai Gábor levele Fazekas Jánosnak 1947. febr. 4-én; Uo. Fazekas János válasza Tolnai Gábornak 1947. febr. 18-án.

Nemcsak a nyomdatulajdonosok, hanem a lapkiadók sem tettek mindig eleget a törvény által előírt kötelezettségüknek. Ezért az 1914. évi XIV. tc. 16. és 19. paragrafusaira hivatkozva Szabolcs vármegye alispánja 1947-ben és 1948-ban is arra kötelezte a polgármesteri hivatalokat, hogy írják össze a területükön megjelenő időszakos lapokat, és figyelmeztessék azok kiadóit a kötelespéldányok beszolgáltatására. A polgármesteri jelentésekből nyomon tudjuk követni, hogy az adott időszakban mely nyomdák működtek, és milyen lapok jelentek meg Nyíregyházán. Dr. Pápay Endre polgármester 1947. október 20-ai határozatából megtudhatjuk például, hogy akkor éppen négy időszakos kiadvány látott napvilágot. A korábban már említett *Magyar Nép* és a *Nyírség*, valamint két további: a *Szabolcsi Kis Újság* és a *Szabolcsi Hétfő*, mindkettő engedély nélkül. Az 1946. április 21-től megjelenő *Szabolcsi Kis Újság*, a Független Kisgazda Földmunkás és Polgári Párt napilapja 1947. október 19-től november 18-ig szünetelt is, majd november 19-től december elejéig, a megszűntéig már csak hetente kétszer jelent meg. Ezt a lapot a Venkovits-nyomda állította elő. Az 1933-ban megindult *Szabolcsi Hétfő* politikai hetilap 1945-ben és 1946-ban szünetelt, és csak 1947. második félévétől jelent meg újból a Venkovits-, majd az Orosz-nyomda és végül a Dózsa Kft. előállításában, 1948. május végéig. Ez a három nyomda még 1948 augusztusában is működött, és akkor a polgármester újból felhívta a tulajdonosaik figyelmét az 1938. évi XVIII. tc. által előírt kötelespéldány-beszolgáltatási kötelezettségükre.⁷²⁵

Bernáth László és Murczkó Károly 1945. január 12-én már a volt Klafter Ignác-féle műhely átadását kérték a polgármestertől. A nyomdát közösen kívánták működtetni. Iparigazolvány-kiadási kérelmüket már korábban benyújtották a városházán. Az általuk igényelt Vay Ádám u. 2. sz. alatti üzlethelyiséget és berendezését Fazekas János polgármester 1945. január 17-én adta nekik bérbe azzal a feltétellel, hogy mindazt addig használhatják, amíg Klafter Ignác vagy jogutódja vissza nem érkezik a deportálásból. A Klafter család tagjai közül egyedül Klafter Júlia, Klafter Ignác lánya tért vissza 1946 júliusában, és visszakérte a nyomdahelyiséget és felszerelését. Ezért a polgármester felszólította Bernáthot és Murczkót, hogy adják vissza a bérleményüket. Ez ellen tiltakoztak ugyan a polgármesternél az 1946. július 16-án írt levelükben, de végül a nyíregyházi járásbíróság a Pk. 3642/2.-1946. sz. jogerős hagyatékátadó végzésével Klafter Ignác lányának, Reichner Árminnének átadta a jogos tulajdonát. Bernáth és Murczkó Szabadság nyomdája – hivatalosan 1946. augusztus 31-én – megszűnt, de a két vállalkozó már ugyanazon év februárjában létrehozta a Dózsa Nyomdaüzem Kft.-t, amibe Schwimmer

⁷²⁵ V. B.186. 38/1945. Pápay Endre polgármester K. 23148/1947. sz. jelentése az alispánnak; Uo. Kotsis Árpád előadó K. 21713/1948 számú jelentése az alispánnak; László, 2002. 296–297., 301.

József Világosság nyomdája is beleolvadt. A „Szabadság” Könyvnyomdában közigazgatási nyomtatványok, városi hirdetmények és plakátok készültek.⁷²⁶

Bernáth László – aki Orosz Károlynál volt tanonc 1931. július 1-jétől 1935. július 1-jéig, és 1935. július 1-jén nyilvánították nyomdászsegéddé⁷²⁷ –, valamint Murczkó Károly már 1945 novemberében kérelmezték a törvényszéktől, mint cégbíróságtól a Dózsa Nyomda korlátolt felelősségű társaságként történő bejegyzését, amire az 1946. február 19-én kelt társasági szerződés alapján nyílt lehetőség. A társaság törzstőkéje 13 200 000 P volt, és „... mindennemű újság, kereskedelmi és ipari nyomtatványok, könyv előállítása, valamint mindennemű e szakmába vágó nyomtatvány előállítása, forgalomba hozatala” céljával jött létre. Az ügyvezetői Bernáth László és Murczkó Károly voltak.⁷²⁸

A Dózsa Nyomdaüzem Kft. 1946. július 20-án adta be a kérelmét az elsőfokú iparhatósághoz iparigazolvány kiadására. Az ügyvezetők arra kérték az iparhatóságot, hogy kérelmüket pártoló javaslattal terjessze fel a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamarán keresztül az iparügyi miniszterhez. A Dózsa Nyomdaüzem Kft. a Világosság nyomda jogutódja volt. A Világosság nyomda azért olvad bele a Dózsa Nyomdaüzem Kft.-be, mert az iparügyi miniszter egy rendelete értelmében a politikai pártok nyomdaipart nem folytathattak. A Dózsa Nyomdaüzem Kft. akárcsak elődje, a Szabadság nyomda és a Világosság nyomda a kommunista párt égisze alatt működött. Bernáthék a kérelmük soron kívüli teljesítését kérték, mivel a demokratikus pártok nyomtatványszükségletének kielégítése céljából, közérdekéből jött létre a nyomdájuk. Kérelmükhöz a kommunista párt helyi vezetőinek javaslatát is mellékeltek, megerősítve az általuk közölteket.⁷²⁹

Fazekas támogatta a Bernáthék kérelmét, és annak soron kívüli teljesítését kérte a debreceni iparkamarától, mivel nagyon indokoltnak vélte a városban működő két nyomda mellé egy harmadik üzembe helyezését a hivatalok, iskolák, egyházak és egyéb intézetek nyomtatványszükségletének biztosítására. Bernáth László mesterlevéllel rendelkező nyomdász személyében pedig szakmai és politikai szempontból is garanciát látott arra, hogy a nyomda vezetése jó kezekbe került. Fazekas kérésének eleget téve a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara már július 27-én felterjesztette az iparügyi miniszternek a

⁷²⁶ V. B. 186. XI. 322/1945. Bernáth László és Murczkó Károly levele Fazekas Jánosnak 1945. jan. 12-én.; Uo. A polgármesteri hivatalban felvett jegyzőkönyv 1945. jan. 13-án; Uo. Reichner Árminné levele Fazekas János polgármesternek 1946. júl. 11-én és Fazekas válasza Reichner Árminnénak 1946. júl. 25-én.; V. B. 186. XI. 10/1946. A Nyíregyházi Járásbíróság végzése 1946. jún. 18-án.; V. B. 186. X. 453/1946. A Nyíregyházi Törvényszék 1946. Cg. 86/2. sz./Ct. 1324. XI. 16. sz. végzése 1946. febr. 19-én.

⁷²⁷ V. B. 186. X. 453/1946. Bernáth László segédlevelének a Nyíregyházi Ipartestület által a 47/1946. számon 1946. jan. 14-én kiadott hiteles másolata.

⁷²⁸ V. B. 186. X. 453/1946. dr. Görömbey Gusztáv nyíregyházi törvényszéki tanácselnök 1946. febr. 19-i értesítése a törvényszék 1946. Cg. 86/2. sz. végzéséről.

⁷²⁹ V. B. 186. X. 453/1946. A Dózsa Nyomdaüzem Kft. kérelme az elsőfokú iparhatósághoz iparigazolvány kiadása tárgyában 1946. júl. 20-án.

Dózsa Nyomdaüzem Kft. nyomdaipar gyárszerű üzésére szóló iparjogosítvány kiadása iránti kérelmét a csatolt iratokkal együtt. A kamara a mellette működő véleményező bizottsággal egyetértésben szintén javasolta a kérelem teljesítését.⁷³⁰

A hivatali ügyintézés idejére Bernáth László ideiglenes működési engedélyt kért az iparügyi minisztertől, amit augusztus 8-án megkapott az iparengedély és a működési engedély iránti kérvényének végleges elintézéséig. Erre azért volt szükség, mert a Világosság nyomda – ami korábban beleolvadt Bernáthék üzemébe – ideiglenes működési engedélyét az iparügyi miniszter visszavonta. Így a Dózsa Nyomdaüzem Kft. működési engedély nélkül maradt volna, pedig az állította elő 1946. augusztus 27-től a *Magyar Népet*, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front napilapját és a város, valamint a vármegye nyomtatványszükségletének jelentős részét. Ideiglenes működési engedélyét az iparügyi miniszter 52270/II. 1946. sz. határozatával nyerte el.⁷³¹

A Dózsa Nyomdaüzem Kft. 1946. október 8-án az iparügyi miniszter 61798/II. 1946. sz. határozatával kapta meg a végleges iparengedélyt az 59600/1946. Ip. M. sz. rendelet alapján. Az iparügyi miniszter a tájékoztatási miniszterrel egyetértve hozzájárult az engedély kiadásához, aminek alapján a nyíregyházi elsőfokú iparhatóság 1946. november 5-én a K. 16916/1946. sz. határozatával kiadta a Dózsa Nyomdaüzem Kft. számára az iparra jogosító iparigazolványt. Azt a „C” iparlajstrom 5/1946. tételszámán jegyezték be. A kft. kinevezett üzletvezetője Bernáth László lett.⁷³²

1948 júniusában a nyomdavállalat vezetői két helyiséget igényeltek a Vay Ádám utca 5. sz. alatti székhelyükön öntöde, illetve könyvkötő műhely céljára. A ház udvarára nyíló, általuk kért helyiségek eredetileg Forin Jánosné bútorkereskedő bérleményei voltak, aki több kérelmet is beadott a polgármesteri hivatalba annak érdekében, hogy továbbra is használhassa azokat. A Dózsa Kft. 1949. október 26-án újból megsürgette az ügyet, aminek hatására Kiss Zoltán polgármester másnap a K. 30220/1949. sz. véghatározatával a bútorkereskedő raktárhelyiségeit a nyomdavállalatnak adta át könyvkötő műhely céljára, azzal az indoklással, hogy a nyomda aktuális helyisége kevésnek bizonyult, és kibővítése fontos közérdek. Ezzel szemben Forin Jánosnénak nem volt arra szüksége, mert ugyanabban a házban egy utcára nyíló és kereskedésnek is megfelelő nagy üzlethelyiséggel rendelkezett. Ebben az időszakban az 1944. november 8-án *Magyar Nép* címmel induló, de 1948. április

⁷³⁰ V. B. 186. X. 453/1946. Fazekas János levele a debreceni iparkamarának 1946. júl. 20-án.; Uo. a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara 16159/1946. sz. felterjesztése az Iparügyi Minisztériumnak 1946. júl. 27-én.

⁷³¹ V. B. 186. X. 453/1946. Bernáth László kérelme az iparügyi miniszterhez 1946. aug. 7-én; Uo. az iparügyi miniszter válasza Bernáthnak 1946. aug. 8-án; Uo. Fazekas János levele dr. Sipeki Géza miniszteri tanácsosnak 1946. okt. 28-án., László, 2002. 170–171.

⁷³² V. B. 186. X. 453/1946. Sipeki Géza levele Fazekas Jánoshoz 1946. okt. 8-án; Uo. Fazekas János polgármester K. 16916/1946. sz. véghatározata 1946. nov. 5-én.

18-től a két munkáspárt lapjának fúziójával már *Nyírségi Magyar Nép* címet viselő politikai napilap kiadóhivatala is kérte a polgármesteri hivataltól, hogy utalja ki számára a Hazai Biztosító Társaság által korábban a Vay Ádám 5. szám alatti házban bérelt három helyiséget. A napilapot a Dózsa Kft. állította elő 1946. augusztus 27-től 1949. október végéig. Így a nyomda és a szerkesztőség – ami korábban a városháza épületében volt – egy helyre kerülhetett volna. Kiss Zoltán teljesítette a napilap szerkesztőségének kérését, így 1948. július 29-én a Nyírségi Magyar Nép Szerkesztősége megkapta a bérleti jogot a szóban forgó helyiségekre a polgármester K. 20404/1948. sz. véghatározatával.⁷³³

A Dózsa Nyomda készítette a *Magyar Népen*, majd a *Nyírségi Magyar Népen* kívül az *Új Ifjúság* című diáklapot az 1946/1947-es tanévben, a *Nyírségi Közéleti Tájékoztató* hat számát 1946 novemberétől 1947 februárjáig, a *Sábbáti Értesítőt* 1946-tól 1949 februárjáig, *Szabolcs Vármegye Hivatalos Lapját* kisebb megszakításokkal 1947 márciusától 1950 februárjáig, a *Paraszt Szó* egy számozatlan példányát 1947 júniusában, az *Élünk...!* című rendszertelenül megjelenő folyóiratot 1947 júliusától 1948 januárjáig, a *Vándortűz* című irodalmi értesítő egy számát 1948 februárjában, a *Szabolcsi Hétfő* hat számát 1948 áprilisában és májusában; a *Nyíregyházi Népközlő* négy számát 1948 novemberétől 1949 januárjáig és a *Szatmár-Bereg Népe* című politikai lap közel 200 számát 1949 márciusától november elejéig.

Itt készült 1949-ben a Kossuth Lajos Gimnázium évkönyve, a Vasvári Pál Gimnázium értesítője és az Evangelikus Leánygimnázium évkönyve is.⁷³⁴

Más tipográfiai vállalkozások is működtek Nyíregyházán rövidebb ideig az említett nyomdákon kívül. Azok vagy debreceni mesterek nevéhez fűződtek, mint például az 1930-as években a Beke Zoltán Könyv- és Lapkiadó Vállalat, illetve az 1940-es évek elején a Garab József Könyvnyomda; vagy nem voltak jelentős helyi tipográfiai üzemek. Ilyen volt például Halász Tibor leíró sokszorosító és kereskedelmi irodája az 1940-es évek elején.⁷³⁵

Az adattár a vizsgált időszak valamennyi említésre méltó nyíregyházi nyomdáját tartalmazza a rendelkezésre álló levéltári források adatainak felhasználásával. Háttérét adva és jelentőségét hangsúlyozva a város legnagyobb és leghosszabb ideig fennálló tipográfiai vállalkozásának, a Jóba cégnek.

⁷³³ V. B. 186. XI. 1029/1947. A Dózsa Kft kérelme a lakáshivatalhoz 1948. jún. 4-én; Uo. Forin Jánosné kérelme a polgármesteri hivatalhoz 1948. dec. 9-én; Uo. A Dózsa Kft kérelme a polgármesteri hivatalhoz 1949. okt. 26-án; a polgármesteri hivatal értesítése Forin Jánosné számára 1949. okt. 27-én.; Uo. Nyírségi Magyar Nép Kiadóhivatalának kérelme a polgármesteri hivatalhoz 1948. júl. 26-án; Uo. a polgármesteri hivatal válasza a kiadóhivatalhoz 1948. júl. 29-én.; László, 2002. 170–171.

⁷³⁴ László, 1984. 79., 83., 86.; László, 2002. 61., 170–171., 228., 234., 246., 262–263.; 277., 296–297., 322–323.; 372.; 389.

⁷³⁵ V. B. 186. XIII. 142/1924. Dr. Mikecz László vm. főjegyző által kiadott véghatározat 1933. szept. 30-án.; László, 2002. 137., 297., 305–307.

Irodalomjegyzék

- Ábrányi, 1880. Ábrányi Lajos: Bevezetés gyanánt. In: *Nyírvidék*, 1880. ápr. 1. 1. sz. p. 1.
- Benda – Irinyi, 1961. Benda Kálmán – Irinyi Károly: A négyszáz éves debreceni nyomda. Bp., 1961.
- Benedek, 1922. Ötven év a debreczeni könyvnyomdászok életéből, 1872–1922. Összeáll. Benedek Sándor. Debrecen, 1922.
- Borovszky, [é. n.] Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi városai, [18.] Szabolcs vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Bp., [é. n.]
- Buzinkay, 1993. Buzinkay Géza: Kis magyar sajtótörténet. Bp., 1993.
- Cservenyák, 1974. Cservenyák László: Nyíregyháza örökváltsága. Nyíregyháza, 1974.
- Cservenyák, 1993. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája, 1. Történelem és kultúra. Szerk. Cservenyák László. Nyíregyháza, 1993.
- Dezsényi – Nemes, 1954. Dezsényi Béla – Nemes György: A magyar sajtó 250 éve, 1. Bp., 1954.
- Erdész, 1990. Erdész Ádám: Apa és fia. In: Kner Imre emléke, 1880–1990. Békéscsaba, Gyomaendrőd, 1990.
- Erdész, 2003. Erdész Ádám: Emberek és folyamatok a történelemben. Békéscsaba, 2003.
- Erdész – Füzesné, 2005. Erdész Ádám – Füzesné Hudák Julianna: Kner Endre. Békéscsaba, 2005.
- Estók, 1999. Estók János: Magyarország története, 1849–1914. Bp., 1999.
- Fónagy, 2001. Fónagy Zoltán: Modernizáció és polgárosodás. Debrecen, 2004.
- Frigyik, 2003. Frigyik Katalin: Typis Számmerians. A Számmer nyomdászcsalád története és a nyomtatványok bibliográfiája, 1794–1920, 1. A család története. Székesfehérvár, 2003.
- Frisnyák, 1998. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye monográfiája, 2. Társadalom és gazdaság. Szerk. Frisnyák Sándor. Nyíregyháza, 1998.
- Fülöp, 1995. Fülöp Géza: A könyv és könyvtári kultúra a kapitalizmus időszakában, 1789–1917. 1–2. Bp., 1995.
- Fux – Hölgyéné, 1999. Fux Kornél – Hölgyéné Angelotti Zsuzsanna: Magyar pénzürmék és papírpénzek. Nagykovácsi, 1999.
- Gaál, 2001. Gaál Endre: A szegedi nyomdászat 1801–1918. Szeged, 2001.
- Gara, 1977. Nyomdaipari enciklopédia. Főszerk. Gara Miklós. Bp., 1977.
- Gunst, 1997. Debrecen története, 3. 1849–1919. Szerk. Gunst Péter. Debrecen, 1997.
- Gyáni – Kövér, 2003. Gyáni Gábor – Kövér György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Bp., 2003.

- Gyarmathy, 1982. A munkásság és parasztság élete és mozgalmi Szabolcs-Szatmár megyében, 1919–1944. Szerk. Gyarmathy Zsigmond, Nyíregyháza, 1982.
- Háger, 1929. Szabolcsvármegye fejlődése és kortörténete. Szerk. Háger László. Nyíregyháza, [1929].
- Haiman, 1990. Haiman György: A nevelő és tanító. In: Kner Imre emléke, 1880–1990. Békéscsaba, Gyomaendrőd, 1990.
- Halmay, 1929. Miskolc és Borsod-Gömör-Kishont egyelőre egyesített vármegyei községek. Szerk. Halmay Béla, Bp., 1929.
- Hanák, 1983. Magyarország története, 7/1. 1890–1918. Főszerk. Hanák Péter. Bp., 1983.
- Hársfalvi, 1981. A munkásság és parasztság élete és mozgalmi Szabolcs-Szatmár megyében, 1886–1919. Szerk. Hársfalvi Péter, Nyíregyháza, 1981.
- Hírek, 1936. Hírek – Házasság. In.: *Nyírvidék*, 1936. szept. 11. 208. sz. p. 5.
- Hunek, 1931. Nyíregyháza és Szabolcsvármegye községei. Szerk. Hunek Emil. Bp., 1931.
- Jóba, 1929. Jóba Elekné: Nyilatkozat. In: *Nyírvidék*, 1929. máj. 24. 116. sz. p. 5.
- Kállay, 1907. Kállay András: Régi dolgok, újabb idők. Nyíregyháza, 1907.
- Karlovszky – Pettkó, 1901 Karlovszky Endre – Pettkó Béla: Szabolcsvármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei. Nyíregyháza, 1901.
- Kelecsényi, 2004. Kelecsényi László: Egy asszonyság sorsa. In: *Tekintet*, 2004. 6. sz. p. 107–115.
- Klafter, 1909. dec. 5. Klafter Ignác: Nyílt-tér. In.: *Nyírvidék*, 1909. dec. 5. 49. sz. p. 8.
- Klafter, 1909. júl. 31. Klafter Ignác: Nyílt-tér. In.: Szabolcsvármegye, 1909. júl. 31. 172. sz. p. 3.
- Kókay, 1997. Kókay György: A könyvkereskedelem Magyarországon. Bp., 1997.
- Kókay – Buzinkay – Murányi, 1994. Kókay György – Buzinkay Géza – Murányi Gábor: A magyar sajtó története. Bp., 1994.
- Komjáthy – Kertész – Kégli, 2005. Magyar könyvészet 1921–1944 : betűrendes mutatóval, pótlásokkal, javításokkal. Szerk. Komjáthy Miklósné, Kertész Gyula, Kégli Ferenc. Elektronikus dokumentum. Szöveges adatbázis. Bp., 2005.
- Kopka, 1969. Kopka János: Negyedszázada történt. Nyíregyháza, 1969.
- Kósa, 2002. Magyar művelődéstörténet. Szerk. Kósa László. Bp., 2002.
- Kosáry – Németh, 1985. A magyar sajtó története, 2/2. 1867–1892. Szerk. Kosáry Domokos és Németh G. Béla. Bp., 1985.
- Kosztin, 1986. Kosztin Sándorné: Nyíregyháza zenei élete a „*Nyírvidék* alapján”, 1920–1935. Szakdolgozat. Bp., 1986.

- Kovács, 1970. Kovács Máté: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849-től 1945-ig. Bp., 1970.
- Kozári, 2005. Kozári Mónika: A dualista rendszer, 1867–1918. Bp., 2005.
- Kujbusné, 2003. Kujbusné Mecsei Éva: „Nyíregyházán láttam egész nagyságában az örökváltság eszméjét, magát tanúsítani”. In: Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 2003. 3. sz. p. 252–272.
- Lamm – Peschka, 1999. Jogi lexikon. Szerk. Lamm Vanda, Peschka Vilmos. Bp., 1999.
- László, 2002. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye sajtóbibliográfiája (a történelmi Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa és Ung vármegyék) sajtóbibliográfiája, 1845–2000. Szerk. László Gézőné Szarka Ágota. Nyíregyháza, 2002.
- László, 1984. Szabolcsi iskolai értesítők bibliográfiája, 1864–1984. Összeáll. és a bev. írta László Gézőné. Nyíregyháza, 1984.
- Lukács, 1886. Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886.
- Margócsy, 1983. Margócsy József: Irodalmi hagyományaink nyomában: A Hónap. In: Pedagógiai Műhely, 1983. 3. sz. p. 63–66.
- Margócsy, 1984. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák, 1. Fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1984.
- Margócsy, 1986. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák, 2. Újabb fejezetek a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1986.
- Margócsy, 1987. Margócsy József: Az őszirózsás forradalomtól a felszabadulásig. In: Nyíregyháza története. Nyíregyháza, 1987.
- Margócsy, 1989. Margócsy József: Utcák terek emléktáblák, 3. : Néhány új fejezet a régi Nyíregyháza életéből. – Nyíregyháza, 1989.
- Margócsy, 1997. Margócsy József: Utcák, terek, emléktáblák, 4. Újabb híradások a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1997.
- Megszűnt az ötvennégy... Megszűnt az ötvennégy éves *Nyírvidék*. In: Szabolcsi hírlap, 1933. márc. 1. 1. sz. p. 3.
- Mikecz, 1885. Hivatalos rész. Jegyzette Mikecz János aljegyző. In: *Nyírvidék*, 1885. okt. 4. 40. sz. p. 1.
- Nagy, 2004. Nagy Ferenc: A nyíregyházi zsidóság pusztulása. Nyíregyháza, 2004.
- Novák, 1928. Novák László: A nyomdászat története. 5. könyv. 1801–1867. Bp., 1928.
- Novák, 1929. Novák László: A nyomdászat története. 6. könyv. 1968–1900. Bp. 1929.
- Németh, 1994. Németh Ferenc: Bittermann Károly és a szabadkai nyomdászat kezdetei. Szabadka, 1994.
- ODR-adatbázis Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer elektronikus adatbázisa [online] [Debrecen] [Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár]. Hozzáférés: <http://odr.lib.klte.hu> (2005. jún. 23.)

- Ormos, 2001. Ormos Mária: Korkép világválság idején. In: *Mozgó Világ*, 2001. 11. sz. p. 72–90.
- Ormos, 2004. Ormos Mária: A gazdasági világválság magyar visszhangja, 1929–1936. Bp., 2004.
- Pallas, 15–16. A Pallas nagy lexikona, 1–18. Bp., 1893–1900.
- Parlamenti almanach Parlamenti almanach 1922–1927. évi nemzetgyűlésre. [online]. Bp. Országgyűlési Könyvtár. Hozzáférés: http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/alm/a1922_27/231.htm (2006. máj. 3.)
- Petrik, 2001. Petrik Géza: Magyar könyvészet, 1712–1920. Petrik Géza retrospektív bibliográfiája és a pótlások. Kiszlingstein Sándor, Kozocsa Sándor, valamint az Országos Széchényi Könyvtár kiegészítéseivel. Elektronikus dokumentum. Szöveges adatbázis. Bp., [2001].
- Prok, 1904. Prok Gyula: A „Nyírvidék” – és a politika. In: *Nyírvidék*, 1904. jan. 10. 2. sz. p. 2.
- Puskás, 1980. Puskás Miklós: A „Nyírvidék” repertórium, 1. 1880–1900. [Kézirat]. Nyíregyháza, 1980.
- Püski, 2006. Püski Levente: A Horthy-rendszer, 1919–1945. Bp., 2006.
- Püski, 2000 Püski Levente: A magyar felsőház története, 1927–1945. Bp., 2000.
- Reizner, 3. Reizner János: Szeged története, 1–4. Szeged, 1899–1900.
- Révai, 17. Révai nagy lexikona, 1–21. Bp., 1911–1935.
- Simon, [é. n.] Simon Zsuzsanna: A rovatvezető újságbirodalma. [online]. [Bp.] MTA Irodalomtudományi Intézet. Hozzáférés: <http://archivum.iti.mta.hu/kutatasieredmenyek/AzEst.htm> (2005. jún. 30.)
- Sipos, 2004. Sipos Balázs: A politikai újságírás mint hivatás. Bp., 2004.
- Schwartz, 1933. Schwartz László: Csődtömegeladás. In: *Szabolcsi hírlap*, 1933. aug. 29. 147. sz. p. 6.
- Széchenyi, 2004. Széchenyi Ágnes: A huszadik század hiányzó magyar sajtótörténete – Adósságlista és javaslat. In: *Magyar Tudomány*, 2004. 10. sz. p. 1150–1163.
- Szendrei, 1911. Szendrei János: Miskolcz város története, 1800–1910. Miskolc, 1911.
- Szerafinné, 2005. Szerafinné Szabolcsi Ágnes: Szabolcs vármegye és Nyíregyháza a Horthy-korszakban: kulturális élet – könyvtári környezet. In: *Történeti tanulmányok*, XIII. Debrecen, 2005. p. [169]–191.
- Szinnyei, 1876. Szinnyei József: Hírlapirodalmunk 1876-ban. In: *Magyar Könyvszemle*, 1876. 2. sz. p. 103–111.
- Szohor, 1930. Bessenyei almanach 1931. évre. Szerk. Szohor Pál. Nyíregyháza, 1930.
- Szomorú, 1957. Szomorú István: A ceglédi hírlapírás története, 1. 1878–1919. Cegléd, 1957.

- Takács, 1987. Takács Péter: A polgárosodás útján 1848–1918. In: Nyíregyháza története. Nyíregyháza, 1987.
- Timkó, 1987. A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye jubileumi évkönyve, 1912–1987. Szerk. Timkó Imre. Nyíregyháza, 1987.
- Tipray, 1877. Tipray Tivadar: A magyar irodalom 1877-ben. In: Magyar Könyvszemle, 1877. 1. sz. p. 42–53.
- Tóth, [é. n.] Tóth András: A kötelespéldány-szolgáltatás története Magyarországon. [online]. [Bp.] Magyar Elektronikus Könyvtár. Hozzáférés: http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/tortenet/toth_a./toth_a.htm (2005. 11. 03.)
- Tóthné, 2001. Tóthné Bordé Katalin: Kner Imre és a közéleti nyilvánosság. Nyíregyháza, 2001.
- Turcsik, 1982. Turcsik László: A millennium helyi eseményei a „Nyírvidék” c. lapban. Szakdolgozat. Nyíregyháza, 1982.
- Turcsikné, 1983. Turcsikné Ákos Erika: Világtörténelmi jelentőségű események a Nyírvidéken. Szakdolgozat. Nyíregyháza, 1983.
- Urbán, 1978. Urbán Teréz: Nyíregyháza utcanevei. Nyíregyháza, 1978.
- Veres, 2003. Miskolc története, 4/2. 1848-tól 1918-ig. Szerk. Veres László. Miskolc, 2003.
- Vértessy, 1987. Vértessy Miklós: Könyvtárosok kislexikona. Bp., 1987.
- Vertse, 1928. Az 50 éves „Nyírvidék” albuma. Szerk. Vertse K. Andor. Nyíregyháza, 1928.
- Vertse, 1932. Szabolcsi anthológia. Szerk. Vertse K. Andor. Nyíregyháza, 1932.
- Vietórisz, 1916. Vietórisz József: Levelek a harctérre. Nyíregyháza, 1916.
- Voit, 2004. Voit Krisztina: Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből. Bp., 2004.
- Zászlóbontás, 1933. Zászlóbontás. In: Szabolcsi hírlap, 1933. márc. 1. 1. sz. p. 1.

Források

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár

- IV. B. 255. Szabolcs vármegye első alispánjának iratai, 1862–1871.
IV. B. 402. Szabolcs, valamint Szabolcs és Ung k.e.e. vármegyék Törvényhatósági Bizottságának iratai 1872–1950.
V. B. 165. Nyíregyháza mezőváros polgármesterének iratai, 1861–1871.
V. B. 186. Nyíregyháza rendezett tanácsú (1929-től Megyei Város) polgármesterének iratai, 1872–1950.
V. B. 189. Nyíregyháza város Árvaszékének iratai, 1873–1944.
V. B. 192. Nyíregyháza Rendezett Tanácsú Város Mérnöki Hivatalának iratai, 1840–1983.
IX. 102. Nyíregyháza Ipartársulat iratai, 1863-1909.
XV. 6. Szakmai képesítést igazoló iratok gyűjteménye 1884–1989.
XV. 8. Nyíregyháza város levéltára nyomtatványgyűjteménye, 1867–1954.
XVI. 101. Szabolcs Vármegye Direktóriumának iratai, 1919.
XXXIII. 1. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén lévő állami anyakönyvi kerületek iratai, 1895-2001.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Könyvtára.

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár

- IX. 201/b. Debreceni kerületi Kereskedelmi és Iparkamara, 1866–1879.

IV. Jóba Elek magániratai

V. Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár

MZSK Helyismereti Gyűjteménye.

VI. Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központja

Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központjának Helyismereti Gyűjteménye.

VII. Országos Dokumentum-ellátási Rendszer elektronikus adatbázisa

Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer elektronikus adatbázisa [online] [Debrecen] [Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár]. Hozzáférés: <http://odr.lib.klte.hu> (2005. jún. 23.)

VIII. Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szakkönyvtárának elektronikus Adatbázisa

Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szakkönyvtárának elektronikus adatbázisa [online] [Debrecen] [Református Kollégium Nagykönyvtára és DRHE Szakkönyvtár közös katalógusa]. Hozzáférés: <http://silver.drk.hu/corvina/opac/wpac.cgi> (2005. júl. 14.)

Publikációs jegyzék

Előadásaim

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1995. évi, XXVII. (egri) vándorgyűlésén a Bibliográfiai és Helyismereti szekcióban elhangzott előadásom címe: *A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár helyismereti adatbázisa és az abból készített bibliográfiai kiadványok.*

A Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete 1995. évi (4.) közgyűléssel egybekötött tudományos ülésén elhangzott előadásom címe: *Kner Imre kapcsolata a bel- és külföldi szakmai körökkel.*

Az Országos Könyvtári Napok '99 (1999. október 4–18.) rendezvényen elhangzott előadásaim címei:

A BGYTF Európai Tanulmányok Központjának tevékenysége

A BGYTF Európai Tanulmányok Központjának könyvtára.

A „Magyar tudomány Napja 2004” alkalmából (2004. november 9.) rendezett Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos konferencián, a Történettudomány szekció ülésén elhangzott előadásom címe: *A nyíregyházi Jóba-nyomda története.*

3 könyvtár 300 könyv 3000 olvasó. Együtt Európában. Nemzetközi könyvtáros konferencia keretében Kassán, 2005. április 14-én elhangzott előadásom címe: *A felsőoktatási könyvtár szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.*

A XII. Szabolcs-Szatmár-Beregi Nemzetközi Levéltári Napok (2005. szeptember 22–23.) családtörténeti konferencián elhangzott előadásom címe: *A Jóba család és nyomdája.*

A Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete 2005. évi (14.) közgyűléssel egybekötött tudományos ülésén (2005. szeptember 30. – október 1.) elhangzott előadásom címe: *Nyíregyháza nyomdaiparának első fél évszázada.*

Ennek teljes szövege *nyomtatás előtt áll* a rendezvény előadásait tartalmazó tanulmánykötetben.

A Jóba nyomdászdynasztia története. Múltról mindenkinek rendezvénysorozat – Könyvbemutató. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 2005. november 28.

Önálló publikációim

Kötetek:

Kner Imre kapcsolata a bel- és külföldi szakmai körökkel / Tóthné Bordé Katalin. – [Doktori disszertáció]. Budapest, 1995. 286 p.

Kner Imre és a közéleti nyilvánosság / Tóthné Bordé Katalin. – Nyíregyháza : Bessenyei Kvk., 2001. – 238 p.; 21 cm. - Bibliogr.: p. 225-230. – ISBN 963-9130-85-0

A Jóba nyomdászdynasztia története / Tóthné Bordé Katalin. – Nyíregyháza : Grafit R., 2005. – 95 p.; 21 cm. – ISBN 963-85703-X

Szakcikkek:

Kner Imre kapcsolata a bel- és külföldi szakmai körökkel / Tóthné Bordé Katalin = A Magyar Tudományos Akadémia Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testülete 1995. évi (4.) közgyűléssel egybekötött tudományos ülésén elhangzott előadások összefoglalói / szerk. Cselényi István Gábor. – Nyíregyháza : MTA Sz-Sz-B megyei Tud. Test., 1995. – p. 155.

A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár könyvtárhasználati útmutatója magyar és német nyelven. - 1996 (elektronikus dokumentum : [http:// ALPA.MZSK.HU](http://ALPA.MZSK.HU))

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola központi Könyvtárának szakirodalmi ellátottsága / Tóthné Bordé Katalin = Könyvtári kis tükrök, 1997. (október) 2. évf. különkiadás, p. 2.

A cikk modul használata a BGYTF Központi Könyvtárában / Tóthné Bordé Katalin = Könyvtári levelező/lap, 1998. 10. évf. 3. sz. p. 9–11.

A BGYTF Európai Tanulmányok Központjának tevékenysége ; A BGYTF Európai Tanulmányok Központjának könyvtára = Könyvtári kis híradó, 1999. 3. Különszám p. 23–26.

Szakképzés – képzés – továbbképzés / Tóthné Bordé Katalin = Könyvtári kis híradó, 2004. 4. sz. p. 11–12.

A felsőoktatási könyvtár szerepe Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében / Tóthné Bordé Katalin = Könyvtári kis híradó, 2005. 2. sz. p. 8–12.

A Nyíregyházi Jóba Nyomda története / Tóthné Bordé Katalin = „Tudásalapú gazdaság és életminőség” : a "Magyar Tudomány Napja 2004" alkalmából rendezett Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tudományos konferencia anyagának bemutatása / szerk. Galó Miklós, Vass Lajosné. – Nyíregyháza : MTA Sz-Sz-B megyei Tudományos Közalapítvány Kuratóriuma, 2005. – p. 137–139.

Közlésre elfogadott publikációk:

A nyíregyházi nyomdák története a 19. század utolsó harmadában. In: Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv, 17. Szerk. Galambos Sándor – Kujbusné Mecsei Éva. Nyíregyháza. 2006.

A Jóba család és nyomdája. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve, 48. Szerk. Almássy Katalin. Nyíregyháza, 2006.

Nyíregyháza legelső nyomdája. In: Honismereti kalendárium. Szerk. Kiss Kálmán. (Megjelenés alatt)

Társszerzőként vettem részt a következő kiadvány elkészítésében

„Ezer írás az Alföldről” : válogatott bibliográfia / Lisztes László. – Békéscsaba : Nagyalföld Alapítvány, 1995. – 167 p. ; 24 cm. – ISBN 963-85437-0-1

Belgiumi tanulmányút / Nagyvárad Enikő — Takácsné Bán Erzsébet — Tóthné Bordé Katalin = Könyvtári levelező/lap, 2005. 12. sz. p. 29–34.

Lektoráltam a következő kiadványt

A szellemi munka technikája : szakirodalmi információk keresése : hogyan készítsünk hivatkozásokat és bibliográfiát a szakdolgozathoz? / összeáll. Tóvári Judit. – Nyíregyháza : Dialógus, 1999. 60, [66] p. ; 30 cm

Az Interneten hozzáférhető hivatkozások a munkáimra

A hazai könyvtártudományi/informatikai doktori disszertációk számbavétele és jellemzése. 2. rész, 1991–1996 / Hangodi Ágnes = Könyvtári figyelő, 1998. 3–4. sz. p. 451–459.

A könyvtárazomatizálás helyzete és fejlesztési tendenciái Magyarországon / Hegedűs Imre. [Szakdolgozat]. Debrecen, 2000.

A Jóba Elek Könyvnyomda nyomtatványainak bibliográfiája

1884 – 1933

1. rész

Könyvek, kisnyomtatványok, füzetek

2. rész

Hivatalos kiadványok

A., Iskolai értesítők

B., Jegyzőkönyvek, jelentések, kimutatások,
szabályzatok, szabályrendeletek,
utasítások, egyéb
hivatalos kiadványok

3. rész

Időszaki sajtótermékek

ÚTMUTATÓ

A bibliográfia célja

A bibliográfia primer és secunder források alapján az aprónyomtatványok kivételével igyekszik feltárni a Jóba-nyomda termékeit, hogy képet kapjunk a vizsgált tipográfiai műhely teljesítményéről, és egyúttal betekintsünk a korabeli Nyíregyháza kiadványaiba. Ez az officina minden fontos nyomdai üzletágat művelt, és a város, illetve környéke nyomtatványszükségletének jelentős részét biztosította, ezért termékeinek számbavételével megbízható információt nyerhetünk hajdani városlakó őseink életéről, olvasmányairól és Nyíregyháza különböző intézményeinek, hivatalainak kiadványairól. A többi vidéki nyomdához hasonlóan olyan nyomtatványokat készített, amelyek a helyi közigazgatáshoz, a társadalmi és kulturális élethez kapcsolódtak. A Jóba-nyomda termékeinek összegyűjtése nemcsak ennek a három generáción át működő tipográfiai műhelynek a tevékenységét reprezentálja, hanem Nyíregyháza életét is.

A bibliográfia tartalma

Az összeállítás teljességre törekvően veszi számba az önállóan tevékenykedő Jóba Elek Könyvnyomda produktumait.

Formailag könyvekre, kisnyomtatványokra, brosrákra, iskolai értesítőkre, jegyzőkönyvekre, jelentésekre, kimutatásokra, szabályzatokra, szabályrendeletekre, utasításokra és egyéb hivatalos kiadványokra, folyóiratokra és újságokra (napi-, heti- és kétheti lapokra) terjed ki. Eltekint viszont az aprónyomtatványok (plakátok, hirdetések, különböző cégek számára nyomott számlák, meghívók, gyászjelentések, stb.) és a közigazgatási nyomtatványok (nyugták, kötelezvények, meghatalmazások, születési, házassági, illetve halotti anyakönyvi kivonatok, munkakönyvek, cselédkönyvek, felhívások, körlevelek stb.) számbavételétől.

Kronológiailag, tehát a tárgyidőt tekintve a Jóba-nyomda által 1884 áprilisától 1933 februárjáig készített nyomtatványokra terjed ki, a fenti megszorításokkal. Vagyis nem veszi fel a Piringer és Jóba Társaság közös termékeit.

Tematikailag sokszínű, mert a Jóba cég, nem specializálódott sem egyetlen kiadványtípusra, sem egy állandó szakterület munkáinak a nyomtatására. Nyomtatványaik szinte az összes szakterületet képviselik kisebb-nagyobb mértékben. Könyvek, kisnyomtatványok és füzetes kiadványok tekintetében tematikailag a vallási tárgyak vezetnek több mint 32 %-os

részesedéssel. A második helyen állnak a szépirodalmi alkotások közel 24 %-kal. A szépirodalom 36 %-át verseskötetek, a 64 %-át prózai kiadványok alkotják. A harmadik leggyakrabban képviselt terület a történelemtudomány volt, 11 % feletti értékkel. Egyforma arányban készítettek még egyrészt társadalom- és természettudományi könyveket (kb. 9–9 %), másrészt általános műveket és tankönyveket (kb. 5,5–5,5 %), harmadrészt irodalom- és művészettudományi kiadványokat (kb. 2–2 %).

A bibliográfia szerkezete és tételei

A bibliográfia három fejezetre tagolódik. Az elsőben kaptak helyet a könyvek, a kisnyomtatványok és a füzetes kiadványok. A másodikban vannak a hivatalos kiadványok. Ebben a fejezetben az iskolai értesítők nagy aránya (az összes nyomdatermék 26 %-a) indokoltta tette két alfejezet kialakítását is. A második fejezet első alfejezetében találhatók az iskolai értesítők, a másodikban a jegyzőkönyvek, jelentések, kimutatások, szabályzatok, szabályrendeletek, utasítások és egyéb hivatalos kiadványok. Az utolsó, a harmadik fejezet tartalmazza az időszaki sajtótermékek – folyóiratok és újságok (napi-, heti- és kétheti lapok) évfolyamait.

A tételek elrendezési elve mindhárom fejezetben időrendi volt, vagyis az egyes szerkezeti egységeken belül a bibliográfiai tételek a nyomtatványok megjelenésének évréndjében követik egymást. Az időrenden belül a tételek betűrendben következnek.

A bibliográfiai leírások a jelenleg érvényben lévő nemzetközi szabvány szellemében születtek, az időszaki sajtótermékek kivételével egyszerűsített formában. Csak az azonosításhoz feltétlenül szükséges adatokat tartalmazzák: a mű szerzőjét, címét, alcímét, szerzősége, közreműködőre vonatkozó közlést; kötetjelzést, kiadásjelzést és a nyomtatvány terjedelmét. A tételek kronológiai elrendezése miatt elmaradt a megjelenési év feltüntetése a bibliográfia minden fejezetében. Valamennyi nyomtatvány Nyíregyházán készült a Jóbanomdában, így a megjelenési hely jelölése indokolatlan lett volna. A kiadó feltüntetése is szükségtelen volt, mert az esetek döntő többségében szerzői kiadásról vagy a város intézményeinek, hivatalainak a kiadványairól volt szó, ezért a kiadók kiléte a címből vagy a szerzőségi közlésből kiolvasható. A legtöbb esetben a nyomtatványokon fel sem tüntették a kiadót, csak a nyomdát. Ahol indokolt, ott az annotációba került a kiadó. Ugyancsak annotáció egészíti ki azokat a tételeket, amelyekben a cím nem ad kellő felvilágosítást a mű tartalmáról, illetve más, a tételre vonatkozó fontos információközlés szükséges. Az annotációk kisebb betűmérettel, kurzívval szedve szögletes zárójelbe kerültek. Az időszaki sajtótermékek esetében nem nyílt lehetőség egyszerűsített bibliográfiai leírások készítésére,

mert minden adatszoport információira szükség volt a folyóiratok és az újságok évfolyamainak leírásánál. Csak így derül ki, hogy bizonyos periodikumok mely évfolyamait nyomtatták Jóbaék egész éven át és melyeket csak az év egy időszakában, illetve azok milyen gyakran jelentek meg. Ezek a tényezők év közben is gyakran változtak, akárcsak az alcímek vagy a szerkesztők. A cím- és szerzőségi változást a periodicitásban bekövetkező módosulást, az előzményre vagy az utódlapra utalást itt is az annotációk tartalmazzák, a már említett módon.

Az iskolaújságok egy-egy évfolyama a tanévhez igazodva szeptembertől júniusig tart. Emiatt ugyanazt az évfolyamot két naptári évnél is rögzíteni kellett.

A leírások a címlapon szereplő adatokat abban a formában tartalmazzák, ahogyan azok a nyomtatványon szerepelnek. A cím, alcím eredeti helyesírással, a címlapon szereplő rövidítéssel, a rangok, titulusok meghagyásával, változtatás és kihagyás nélkül került leírásra.

A jobb áttekinthetőség kedvéért az egyes bibliográfiai tételeket térköz választja el egymástól.

Az anyaggyűjtés módszere

A Jóba-nyomtatványok regisztrálása a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár nyomtatványgyűjteményében és könyvtárában őrzött nyomdatermékek átvizsgálásával kezdődött, majd a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteményének, továbbá a Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központja Helyismereti Gyűjteményének tanulmányozásával folytatódott. Az anyaggyűjtést országos és megyei bibliográfiák, elektronikus adatbázisok, valamint kézikönyvekben fellelhető címek vizsgálata követte, mert a bibliográfia nemcsak a kézbe vehető nyomdatermékek számbavételére vállalkozott, hanem teljességre törekedett a Jóba-nyomda produktumainak összeállításakor.

A helytörténeti szempontból fontos könyvek, iskolai értesítők és alispáni jelentések jelentős része még eredetiben fellelhető, de kiegészítésre szorultak a sekunder források alapján. Össze is kellett azokat hasonlítani a másodlagos forrásokkal, mert a helyi közgyűjteményekben található nyomtatványok egy része nem szerepel az országos bibliográfiákban. A kisnyomtatványok, füzetek és a hivatalos kiadványok tekintetében erőteljesen a másodlagos forrásokra kellett hagyatkozni.

Az anyaggyűjtést a már említett források közül a következő retrospektív bibliográfiák segítették a leginkább. Egyrészt a Magyar Könyvészet 1712 – 1920-ig terjedő szöveges adatbázisa, ami Petrik Géza, Kiszlingstein Sándor, Barcza Imre és Kozocsa Sándor művei

alapján készült 2001-ben az Országos Széchényi Könyvtár kiegészítéseivel. Másrészt a Komjáthy Miklósné és Kertész Gyula által szerkesztett Magyar Könyvészet 1921–1944 közötti évek könyvtermését feltáró köteteinek elektronikus változata, ami Kégli Ferenc munkájának köszönhetően 2005-ben jelent meg betűrendes mutatóval, pótlásokkal és javításokkal. A Jóba-nyomda által nyomtatott iskolai értesítők regisztrálását megkönnyítette László Gézáné Szabolcs megye iskolai évkönyveit feltáró bibliográfiája. Az újságok és a folyóiratok nagy része mikrofilmen ugyan megtekinthető, de a regisztrálásuknál László Gézáné minden apró részletre kiterjedő, nagy körültekintéssel összeállított megyei sajtóbibliográfiája már feleslegessé tette a kézbevitelüket. Ehhez a hatalmas vállalkozáshoz a Jóba-nyomda tekintetében csak egy-két esetben lehetett novumot hozzátenni, de azt is csak a levéltári források segítségével.

A Jóba-nyomda termékeinek számbavételéhez segítségül szolgált még az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szakkönyvtárának elektronikus adatbázisa is.

A fentiekben vázolt anyaggyűjtési módszer tette lehetővé a 651 tételt tartalmazó bibliográfia összeállítását. A Jóba-nyomda produktumainak tartalmi és nyomtatványtípusonkénti elemzése a dolgozat összegzésében olvasható.

FORRÁSOK

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár

V. B. 189. Nyíregyháza város Árvaszékének iratai, 1873–1944.

XV. 8. Nyíregyháza város Levéltára nyomtatványgyűjteménye. 1851–1941.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Könyvtára

Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár

Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Helyismereti Gyűjteménye.

Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központja

Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központjának Helyismereti Gyűjteménye.

Retrospektív bibliográfiák

Magyar könyvészet, 1712 – 1920 : Petrik Géza retrospektív bibliográfiája és a pótlások : Kiszlingstein Sándor, Kozocsa Sándor, valamint az Országos Széchényi Könyvtár kiegészítéseivel / Petrik Géza [elektronikus dok.]. – Szöveges adatbázis. – Budapest : OSZK : Arcanum, [2001]. – 1 CD-ROM ; 12 cm. – (Arcanum digitéka). – Készült Petrik Géza, Kiszlingstein Sándor, Barcza Imre és Kozocsa Sándor művei alapján.

Magyar könyvészet, 1921 – 1944 : betűrendes mutatóval, pótlásokkal, javításokkal / szerk. Komjáthy Miklósné, Kertész Gyula, Kéglí Ferenc ; a betűrendes mutató szerkesztésében közrem. Bencze Zsuzsa [et al.] [elektronikus dok.]. – Szöveges adatbázis. – Budapest : OSZK : Arcanum, 2005. – 1 CD-ROM ; 12 cm. – (Arcanum digitéka).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (a történelmi Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa és Ung vármegyék) sajtóbibliográfiája, 1845–2000 / szerk. László Gézáne Szarka Ágota. – Nyíregyháza : Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, 2002. – 523, [7] p.

Szabolcsi iskolai értesítők bibliográfiája, 1864 – 1984 / [összeáll. és a bev. írta László Gézáne]. – Nyíregyháza : Megyei Könyvtár, 1984. – 112, [2] p. – (Bibliográfiai füzetek ; 19.)

Rejtett bibliográfiák, kézikönyvek

A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye jubileumi évkönyve, 1912 – 1987 / [szerk. Timkó Imre]. – Nyíregyháza : [Görög Katolikus Püspöki Hivatal], 1987. – 248 p.

Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története / Lukács Ödön. – Nyíregyháza : [Nyíregyházai Ev. Ref. Egyház], 1886. – 488 p.

Utcák terek emléktáblák, 3. : Néhány új fejezet a régi Nyíregyháza életéből / Margócsy József. – Nyíregyháza : Városi Tanács, 1989. – 243 p.

Elektronikus adatbázisok

Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer elektronikus adatbázisa. [online] [Debrecen] [Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár]. Hozzáférés: <http://odr.lib.klte.hu> (2005. jún. 23.)

Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szakkönyvtárának elektronikus adatbázisa. [online] [Debrecen] [Református Kollégium Nagykönyvtára és DRHE Szakkönyvtár közös katalógusa]. Hozzáférés: <http://silver.drk.hu/corvina/opac/wpac.cgi> (2005. júl. 14.)

RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSA

átjav. és kibőv.	átjavította és kibővítette
et al.	et alii (és mások)
fel. szerk.	felelős szerkesztő
évf.	évfolyam
évf. n.	évfolyam nélkül
füz.	füzet
gyűjt.	gyűjtemény
kiad.	kiadás
klny.	különlenyomat
köt.	kötet
közread.	közreadó
összeáll.	összeállította
megj.	megjelenik
p.	pagina (oldal)
sajtó alá rend.	sajtó alá rendezte
sz.	szám
sz. n.	szám nélkül
szerk.	szerkesztette
t.	tábla
tart.	tartalmazza
ú. f.	új folyam

1. Könyvek, kisnyomtatványok, füzetek

1884

Alkalmi ima és beszédek, Harsányi Sámuel apagyai és Kálmánczhelyi Antal anarcsi ev. ref. lelkészek 50 éves hivataloskodásának örömnepélye alkalmából Nyíregyházán, 1884. október 31-én / Szikszay József. – 41

A magyar helyesírás rendszerének alapvonalai / Kmethy István. [Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. 344. p. Oldalszám feltüntetése nélkül.]

Telek könyvtár / Virág Aladár. [Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. 344. p. Oldalszám feltüntetése nélkül.]

1885

Izraelita vallástan iskolai kézikönyv / Guttman József. [Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. 345. p. Oldalszám feltüntetése nélkül.]

Nyelvtudományi csevegések / Kmethy István. [Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. 344. p. Oldalszám feltüntetése nélkül.]

Szabolcs megye földrajza iskolai kézikönyv / Simkó Endre. [Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. 344. p. Oldalszám feltüntetése nélkül.]

1886

Bibliai történetek iskolai kézikönyv / Guttman József. [Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. p. 345. Oldalszám feltüntetése nélkül.]

Egyházi beszéd / írta és elmondta Lukács Ödön Cserepes-Kenézben, egy küldöttségi munkálkodás alkalmával 1885. advent 3-ik vasárnapján. – 15 p.

Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története / Lukács Ödön. – 491 p.

1887

A liga-jog: történeti elbeszélés a XVI. századból / Heiszler József. – 195 p.

1888

A kormányzó: történeti elbeszélés a XVI. századból / Heiszler József. – 211 p.

1889

A feudalizmus előzményei / Szilágyi Albert. – 32 p.

1892

Köznapi imádságok templomi használatra / Lukács Ödön. – 346, [4] p.

1894

Satanella tárczái / Spiegler Arabella. – 174 p. [Krúdy Gyula első nejének írásai.]

Vallás-bölcsészeti tanulmányok az isteneszme s a vele kapcsolt eszmék történetének körében / Heiszler József. – 167 p.

1896

Emlékbeszéd: Magyarország ezredéves fennállásának ünnepélyén 1896. évi május hó 9-én a nyíregyházi ág. evang. főgymnasiunai ifjúság előtt / Leffler Sámuel. – 22 p.

Emlékbeszéd a magyar nemzet államalkotása ezredéves évfordulója alkalmából 1896. május 10-én, az ág. hitv. ev. templomban / Geduly Henrik. – 12 p.

Emlékbeszéd Lukács Ödön fölött / tartotta 1896. március 8-án Rácz Kálmán. – 1896. – 13 p.

A felső-tiszavidéki gazdasági egyesület monográfiája: a gazdasági egyesületek ezredéves kollektív kiállítása alkalmára / összeállították Nyíri Ferenc, Nyíri János, Simitska Endre. – 16 p.

Költemények / Szabó Antal. – 55 p.

Magyar vesperás / latinból magyarra fordította Forgách János. – 8 p.

Nyíregyháza az ezredik évben / Geduly Henrik. – 296, 3 p., 5 t.

A nyíregyházi kaszinó története / Vietórisz József. – 80 p.

A nyíregyházi polgári olvasó-egyletnek 1896. évi szeptember 6-án tartott millenniumi ünnepélyes közgyűlésén elmondott ünnepi beszéd, valamint a polgári olvasó-egyletnek Ruzsa Endre egyleti titkár által írt és felolvasott története / Leffler Sámuel. – 23 p.

A nyíregyházi Sóstó-fürdő ismertetése. – 1896. – 8 p.

1897

Egyet-mást a szabolcsi archeológiai dolgokról / Jósa András. – 8 p.

Emlék- és sírkő leleplezési beszéd néhai Lukács Ödön, a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye esperese felett / Heiszler József, Mezőssy Béla. – 16 p.

Halotti beszéd: Vasmegyeri Megyery Gábor Szabolcsmegye nyug. főpénztárnoka felett / Tariczky Endre. – 8 p.

Szabolcs vezér földvára / Jósa András. – 6 p. [*Klny. a Nyírvidék 17. számából.*]

Zabolch váránál: alkalmi költemény / Leövey Sándor. – 8 p.

1898

Egyházi beszédek a közönséges és ünnepi alkalmakra, 1. / Rácz Kálmán. – 199, 1 p.

A gávai Katóhalom és környéke. – 8 p.

Gyöngy-koszorú: Szűz Mária énekek az igazhívőknek / Szedlák Károly. – 40 p.

A pócsi szűz Máriáról való szívre ható énekek / Szedlák Károly. – 16 p.

Szabolcsmegyei szocializmus / Kállay András. – 44 p.

Szűz Mária erénye / Karkoska Pál. – 8 p.

Új történet, mely történt T[isza]-Lökön, 1898. húsvét második napján: a csodák csodája és a vitriol hatása, vagy a bűn nem marad büntetlenül / Szedlák Károly. – 8 p.

A vármegyei múzeum gyarapodása / Jósa András. – 1898. – 6 p.

1899

A kamatszámítás legkönnyebb módozata: pénzintézetek és magánosok használatára / Dedinszky Endre. – 2. kiad. – 18, [2] p.

Köd és napsugár / Szabó Lajos (Páfrány). – 127, [1] p. [*Novellák.*]

1900

1900. év: minden katolikus magyarnak ünnepe: legújabb szent énekek a boldogságos szűz Máriához / Szilvássy Károly. – 4 p.

1900-ik év: jubileumi emlék, azaz a legújabb szent énekek / Gerzsabek József. – 16 p.

Bakák / Szabó Lajos; Koós Lajos rajzaival. – 124, 2 p. [*18 novella*]

Csendes órák: ker. tanítások a szentírásból / Bartók Jenő. – 157, [2] p.

Erdélyi Imre zsoltárai, dicséretei s költeményei / Erdélyi Imre. – 30, [1] p.

A néppárturalom, mint a magyar állam létérdeke. – 19 p. [*Írta egy független állampolgár.*]

Szabolcsvármegye földrajza kapcsolatosan Magyarország általános ismertetésével / Stoffan Lajos. – 1900. – 39 p.

Temetési énekek gyűjteménye: református vallást követő hívek részére / összegyűjt., szerk. Bán Lajos. – 89 p.

Vörösmarty emlékezete / Vietórisz József. – 14 p. [*Írta s a nyíregyházi polgári leányiskola Vörösmarty ünnepén elmondta Vietórisz József.*]

1901

Alkonyatkor: vegyes költemények / Losonci Farkas Károly. – 276 p.

A Nádasai Tersztyánszky-család, 1. / Tersztyánszky Dezső. – 116 p.

Szabolcsvármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei / Karlovsky Endre, Pettkó Béla. – 70 p.

Versek / Leövey Sándor. – 124, III p.

Versek / Takács Endre. – 135 p.

1902

Bashalom / Dömény Józsefné. – 4 p.

Polygonium arenarium W. K. szerveinek anatómiája / Leffler András. – 32, 1 p., 1 t.

1903

Emlékezetül a templomszentelés első évfordulójára / Nemes Károly. – 8 p.

A nyíregyházai casino könyvtárának 1-ső pótjegyzéke. – 24 p.

Az ősz és a testnek feltámadása : Szentháromság utáni XXIV. vasárnapon tartott egyházi szentbeszéd / Koren Pál. – 7 p.

Szabolcsi brochure vita / Vay Gábor. – 9 p.

1904

Magyar borértékesítést! / Leveles János. – 28 p.

Új korszak című könyvemből szemelvények / Kósa Lajos. – 31 p.

Új korszak című művemből imádságok / Nyíregyházi Kósa Lajos. – 32 p.

1905

Az evangélikus hit foglalatja : vezér-fonal a konfirmációi oktatáshoz, a nyíregyházai ág. hitv. ev. gyülekezet viszonyainak figyelembe vételével : az egyetemes gyűlés által engedélyezett tankönyv / Geduly Henrik. – 2. kiad. – 30, 2 p.

A kendertermesztésre vonatkozó tudnivalók / Zórád István. – 22 p.

A Nemzeti Szalon által, a Bessenyei-kör közreműködésével Nyíregyházán 1905. szeptember hó 17-től 25-ig rendezett első képzőművészeti kiállítás. – 12 p.

Az oltár, szószék és koporsó költészete : fohászggyűjtemény / Nagy Lajos. – 187 p.

A zűrzavar / Kállay András. – 16 p.

1906

Barangolás Németországban és visszaemlékezések / Jósa András. – 181 p.

A hazaszeretet keresztyén gondolkodásunk erkölcsi világánál : egyházi beszéd elő- és utóimádsággal / Hajdú Péter. – 23 p.

Legújabb ének a máriapócsi csodatevő szent szűz könnyezéséről / Kusnyai Mihály. – 8 p.

Nagytiszteletű Erdős József úrnak, lelkészi és tanári munkássága huszonöt éves jubileumára 1906. évi június hó 25. – 6 p.

Nyílt levél gróf Vay Ádámhoz / Kállay András. – 6 p. [*Klly. Nyírvidék 18. sz.*]

A t.-szentmártoni gót templom / Jósa András. – 6 p.

Vay Gáborné grófné beszéde : a „Tulipánkert” megalakítása. – 11 p.

1907

Az alkotmányvédelem Szabolcs vármegyében 1905 – 1906-ban / Inczedy Lajos. – 171, 1 p.

Ethika és gyakorlati állatvédelem / Kukuljevič József. – 20 p.

Az evangélikus hit foglalatja : vezérfonal a konfirmációi oktatáshoz, a nyíregyházai ág. hitv. ev. gyülekezet viszonyainak figyelembe vételével : az egyetemes gyűlés által engedélyezett tankönyv / Geduly Henrik. – 3. kiad. – 30, 2 p.

A krassói kerület képviselő választóihoz / Pilisy István. – 8 p.

Régi dolgok, újabb idők / Kállay András. – 2. kiad. – 123 p. [*Visszaemlékezések.*]

Szabolcsi szakácskönyv / Kollovratnik Mária. – 1907. [*Forrás: Margócsy József: Néhány új fejezet a régi Nyíregyháza életéből. Nyíregyháza, 1989. 197. p. Az oldalszám feltüntetése nélkül.*]

A szabolcsvármegyei községi és körjegyzők egyletének 25 éves jubilaris díszgyűlésén Nyíregyházán 1907. aug. hó 17-én mondott megnyitó beszéd / Tóth József. – 8 p.

1908

Hangok a szívekhez : szónoklatok / Silberfeld Jakab. – 165, 2 p.

Hasznos tudnivalók! : jó tanácsok minden bajban / Ferkó András. – 15 p.

Szemere Bertalan jellemrajzai 1848 – 1849-ből. – 32, 1 p.

Törvénytervezet az országos gazdasági kamarákról és a vármegyei gazdasági egyesületekről / Kállay András. – 23 p.

Utazás Nyíregyháza körül, hol szekéren, hol gyalog / Kállay András. – 71 p.

Versek / Leövey Sándor. – 96 p.

1910

Adatok a szabolcsmegyei őshalmokról / Jósza András. – 1910. – 8 p.

Egyházi beszédek, 2. / Rácz Kálmán. – 175 p.

A földművelési kamarákról / Kállay András. – 1910. – 73, 2 p.

A keresztyén egyház rövid története a népiskolák V–VI. osztálya és az ismétlőiskola használatára : rövid egyházjogi és bibliaismertetési függelékkal : a Halasi István-féle mű XXV. kiadása nyomán / átdolg. Rácz Kálmán. – 31. kiad. – 44 p.

Porszemek a községi közigazgatás reformépületéhez / Tóth József. – 16 p.

A szabadkőművesség és a nagyközönség / Popini Albert. – 8 p.

Szabolcs vármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei. – 1910. – 11 p.

1911

A katódsugarak / Szalay Sándor. – 1911. – 24 p. [*Klny. a Nyíregyházi ág. h. ev. főgimn. 1910–11. évi értesítőjéből.*]

Köz és mezőgazdasági újságcikkeim és beszédeim : 1882 – 1911 / Kállay András. – 238 p.

Politikai újságcikkeim és beszédeim : 1889 – 1911 / Kállay András. – 319 p.

Útmutató a vértetű és egyéb káros fabetegségek s a peronoszpóra elleni védekezésre / Macsánszy Lajos. – 38 p.

Vegyes közlemények : 1882 – 1911 / Kállay András. – 410 p. [*Levelek, beszédek, cikkek, önálló művek. Tartalmazza a szerző Régi dolgok, újabb idők; Utazás Nyíregyháza körül, hol szekéren, hol gyalog és Tollrajzok című írásait.*]

Zahonyai Ferenc összegyűjtött munkái / Zahonyai Ferenc. – 176 [4] p.

1912

Babarózsa és egyéb elbeszélések / Szalay Jenő. – 114 [1] p.

Elnöki megnyitóbeszéd / Görömbey Péter. – 16 p.

Az evangélikus hit foglalatja : vezérfonal a konfirmációi oktatáshoz / Geduly Henrik. – 4. kiad. – 36, [2] p.

A görögök szobrászata / Vietórisz József. – 20 p.

Petőfi Svédországban / Leffler Béla. – 19 [1] p.

Útmutatások a községi közigazgatási pénzkezelés és számvitel terén / Borsy János. – 1, 140 p.

A világosságmérő : heliometer és a vele felfedezett természettudományi problémák / Lukács Bódog. – 23 p.

1913

Adatok az egyházmegyei nyíregyházi református leánynevelő-intézeti internátus tízéves történetéhez / Görömbey Péter. – 12 p., 1 t.

Bessenyei György : szabad líceumi előadás / Vietórisz József. – 16 p.

Emléklapok Balkány nagyközség múltja és jelenéből / Nagymáté Albert. – 152 p.

Önismeret, emberismeret : lélektani jegyzetek és tanulmányok a gyakorlati életből : a művelt közönség, de különösen a nevelés-oktatással foglalkozók számára / Rédl Ferenc. – 94 p.

1914

A feminizmus / Paulik János. – 14 p.

Költemények / Erdélyi Imre. – 150 p.

A nyíregyházi önkéntes tűzoltó egyesület története 1884 – 1914-ig / Bogár Lajos. – 112 p., 1 t. [*A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség XIX. Országos Kongresszusa alkalmából.*]

Az orsz. ref. lelkészi nyugdíjintézet megnyitásának története / Görömbey Péter. – 10 p.

1915

Emlék a viharos időkből : egyházi beszédek, melyeket az 1914. évi világháború idején a nyíregyházi ev. templomban tartott / Paulik János. – 32 p.

Fénysugarak a sötétben : egyházi beszédek / Paulik János. – 31 p.

Gazdasági tanácsadó / Mikecz Dezső, Kausay Tibor. – 16 p.

Háború és vallás / Geduly Henrik. – 1915. – 14 p.

Isten a mi erősségünk : egyházi beszédek a nagy háború idejéből / Bokross Elek. – 49 p.

Máriapócs. – 35 p. [*A Szent Bazil-Rend kiadása.*]

A Sziriusz csillag felé : újságcikkek / Vertse K. Andor. – 141 p.

1916

Jogi tanácsadó és gyakorlati útmutató pénzügyintézetek és részvénytársaságok számára / Révész Béla. – 483 p.

A kis önkéntesek sorozása / Iváncsó Ödön. – 16 p.

Levelek a harctérre / Vietórisz József. – 94 p. [*A szerző fiához írt 23 levele.*]

A világháború naplójából : alkalmi cikkek / Gesztelyi Nagy László. – 88 p.

1917

Az evangéliumi világosság : egyházi beszéd / Bokross Elek. – 10 p.

Határmezsgyén : egyházi beszédek és imák a reformáció négy százados évfordulójára / Paulik János. – 30 p.

A hitoktatás reformja : javaslat a magyarhoni ev. egyetemes közgyűléshez / Paulik János. – 23 p.

Múzeumunk érdekében / Jósa András. – 16 p.

Tiszakerületi evangélikus lelkészegyesület, 1917 / szerk. Paulik János. – 28 p.

1918

Filatelisták Almanachja, 1918. / szerk. Örvös János. – 83 p.

Hajdúdorogi gör. kat. egyházmegye : Schematismus venerabilis Cleri Dioecesis Graeci ritus Catholici Hajdudorogensis Ad A. D. 1918. – 238, [1] p.

1919

A kommunizmusról / S. Sz. L. – 24 p. [*Sasi Szabó László írása.*]

Van Isten / Juhász Ferenc. – 28 p.

Zsidók Szabolcsban / Sándor Móric. – 10 p.

1920

A földreform és mezőgazdasági jövőnk Szabolcsban / Rátz Pál. – 48 p.

A görög szertartású katolikus egyház szent és isteni liturgiája / átv. és kibőv., sajtó alá rend. a hajdúdorogi püspöki iroda. – 311 p.

Közgazdasági és társadalompolitikai karcolatok / Kondrács Ágoston. – 40 p.

1921

A görög katolikus Mária-kongregációk vezérkönyve / összeáll. Melles N. Géza. – 86, [2] p.

Harangavatás : a nagykállói ref. egyház 1921. okt. 16-án tartott harangszentelési ünnepélyén előadott költemény / Keéky István. – 7 p.

1922

Ájtatossági és szabálykönyv a hajdúdorogi egyházmegyei görögkatolikus élőrózsafüzér imatársulatok tagjai részére. – 62, [2] p.

Doktor Jósa András 1834 – 1918 : emlékalbum / Szabolcs vármegyei Bessenyei Kör. – 44 p., 1 t.

Fiatál szívvel : versek / Radványi Sándor. – 112 p.

Oltáregyesületi ájtatosság a gör. kath. egyház szertartásához alkalmazva. – 67 p.

1923

Lenau szonettjei / Nicolaus Franz Lenau ; ford. Gulyás Pál. – 12 p.

Orgonazúgás : költemények / Vietórisz József. – 128 p.

Testvér gályák : Gulyás Pál és Juhász Géza versei / Gulyás Pál ; Juhász Géza. – 77 p. [*A mű első felében Gulyás Pál, a másodikban Juhász Géza versei olvashatók.*]

1924

Nyíregyháza az örökváltság századik évében / szerk. Szohor Pál. – 274 p., 5 t.

Nyíregyháza régi temploma / Kiss Lajos. – 17 p.

1925

Ájtatossági és szabálykönyv a hajdúdorogi egyházmegyei görögkatolikus élőrózsafüzér imatársulatok tagjai részére. – 62 p.

Egy szebb jövőendő útjai : egyházi beszédek / Paulik János. – 32 p.

Lúah : zsidó naptár / szerk. Bernstein Béla. – 20 p. [*Iskolai használatra az 1925 – 1926. tanévre.*]

Nyár / T. Stima Ilona. – 62 p. [*Tartallyné Stima Ilona versei.*]

1926

Nyíregyháza város fejlődése / Kardos István. – 12 p.

1927

Görög katolikus egyházi szerkönyv / kiadta a hajdúdorogi egyházmegyei iroda. – 86, [2] p.

1928

Az 50 éves „Nyírvidék” albuma / szerk. Vertse K. Andor. – 567 p.

A görög katolikus Mária-kongregációk vezérkönyve / összeáll. Melles N. Géza. – 86, [2] p.

A zsidóság története : a középiskolák 5. és a felső kereskedelmi iskolák 1. osztálya részére / Bernstein Béla. – 4. kiad. – 63 p.

1929

Lúah : zsidó naptár / szerk. Bernstein Béla. – 20 p. [*Iskolai használatra az 1929 – 1930. tanévre.*]

Semmibe ívelő hidak / Fehér Gábor. – 98 p. [*Regény.*]

1930

Bessenyei almanach 1931. évre. / szerk. Szohor Pál. – 131 p. [*A 3 – 14. oldalig az 1931. évre szóló naptár, a 17 – 131. oldalig 18 helyi szerző – 5 költő és 13 prózaíró – szépirodalmi gyűjteménye található.*]

Lúah : zsidó naptár / szerk. Bernstein Béla. – 20 p. [*Iskolai használatra az 1930 – 1931. tanévre.*]

Máriapócsi zarándokájtatosság a Boldogságos Szűz kegyképéhez járuló katolikus hívek imái és népénekei. – 64 p. [*A Szent Bazil-Rend kiadása.*]

Mintatanítások az új tanterv szellemében : Drozdy Gyula előszavával és mintatanításával / szerk. Tesléry Károly, Ferenczi István [et al.]. – 508, [4] p.

Nyíregyházi fejek / Erdélyi Gyula [*Forrás: V. B. 189. 2821/1937. Medgyessy Pál jelentése az árvaszéknek - 1931. 03. 27.*]

Utász zsebkönyv / Bakcsy Elemér [*Forrás: V. B. 189. 2821/1937. Medgyessy Pál jelentése az árvaszéknek - 1931. 03. 27.*]

Üzenem Ádámnak : versek / M. Juhász Margit. – 87 p.

1931

Bessenyei György kisebb költeményei / Bessenyei György. – 96 p. [*Bibliofil kiad.*]

A császár apródja : elbeszélés / Garay Gabriella. – 61 p. [*Klly.: Reménysugár*]

Katalógus Rudnay Gyula, Iványi Grünwald Béla, stb. festőművészek műveiből rendezett kiállításról. – [8] p.

Lúah : zsidó naptár / szerk. Bernstein Béla. – 20 p. [*Iskolai használatra az 1931 – 1932. tanévre.*]

Máriapócsi zarándokájtatosság a Boldogságos Szűz kegyképéhez járuló katolikus hívek imái és népénekei. – 64 p. [*A Szent Bazil-Rend kiadása.*]

A szülőföldismereti anyag gyűjtőfüzete / összeáll. Orbán András. – 97 p.

Természettani és vegytani jegyzetek : segédkönyv a szakirányú oktatásra berendezett iparostanonc iskolák 2. osztálya számára / Prékopa István. – 46, [2] p.

Természettani és vegytani jegyzetek : segédkönyv a szakirányú oktatásra berendezett iparostanonc iskolák 3. osztálya számára / Prékopa István. – 50, [2] p.

Utolsó vakációm / Hunek József. – 80 p. [*Klly. : Reménysugár.*]

1932

Írások : versek novellák : a Szabolcs-vármegyei Benczúr Kör Irodalmi Szakosztálya tagjainak munkáiból összeállított kiadvány. – 102 p. [*A 21 helyi szerző műveit tart. kiadvány 1932 dec.-ben készült, így egyike a Jóba-nyomda utolsó termékeinek.*]

Lúah : zsidó naptár / szerk. Bernstein Béla. – 20 p. [*Iskolai használatra az 1932 – 1933. tanévre.*]

Máriapócsi zarándokájtatosság a Boldogságos Szűz kegyképéhez járuló katolikus hívek imái és népénekei. – 64 p. [*A Szent Bazil-Rend kiadása.*]

A nyírségi futóhomok problémája / Vertse Albert. – 28, 4 p.

Római jog, 1. : Bevezető tanok, perjog / Személyi Kálmán. – 250 p.

Római jog, 2. : Dologi jog, kötelmi jog, családjog, öröklési jog / Személyi Kálmán. – 370 p.

Rögös úton : novellák / Lengyel Antal. – 87 p.

Szabolcsi anthológia / szerk. Vertse K. Andor. – 157, 3 p. 39 helyi szerző verseit és elbeszéléseit tart. gyűjt.]

2. Hivatalos kiadványok:

A., Iskolai értesítők

1884

(20)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Evang. Hatosztályú Gimnasiumról az 1883 – 84-dik iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 44, [2] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1883 – 84-iki tanévről / [szerk.] Schurina István. – 55 p.

1885

(21)-ik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Evang. Hatosztályú Gimnasiumról az 1884 – 85-dik iskolai évről / [szerk.] Chovács Ágost, Kovács János. – 33, [3] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1884 – 85-iki iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 58, [1] p.

A Nyíregyházai Alsófokú Ipariskola értesítője az 1884 – 85-dik iskolai évről / szerk. Pazár István. – 16 p.

1886

(22)-ik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Evang. Hatosztályú Gimnasiumról az 1885 – 86-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 48 p.

Jelentés a Nyírbátor Mezővárosi Államilag Segélyezett alsó fokú Ipariskola 1885 – 86. tanévi állásáról / szerk. Sándor Albert. – 14, [2] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1885 – 86-iki iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 62 p.

1887

(23)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Hétosztályú Gimnasiumról az 1886 – 87-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 48 p.

Jelentés a Nyírbátor Mezővárosi Államilag Segélyezett alsó fokú Ipariskola 1886 – 87. tanévi állásáról / szerk. Sándor Albert. – 14, [2] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1886 – 87-dik iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 59, [1] p.

1888

(24)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1887 – 88-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 87, [1] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1887 – 88-dik iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 66, [1] p.

1889

(25)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1888 – 89-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 82 p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1888 – 89. iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 65, [2] p.

1890

(26)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1889 – 90. iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 73, [3] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1889 – 90. iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 57, [2] p.

A Nyíregyházai Államilag Segélyezett Alsófokú Ipariskola értesítője az 1889 – 90-ik iskolai évről / szerk. Pazár István. – 26, [2] p.

Nyíregyházi Városi Felső-Leányiskola értesítője az 1889 – 1890. tanévről / [szerk.] Werner László. – 31 p.

1891

(27)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1890 – 91-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 84 p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1890 – 91. iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 53, [2] p.

1892

(28)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1891 – 92-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 106, [2] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1891 – 92-dik iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 54 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1891 – 92-ik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 15, [3] p.

1893

(29)-ik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1892 – 93-dik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 93, [3] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1892 – 93-dik iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 52 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1892 – 93-ik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 1893. – 19, [1] p.

1894

(30)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1893 – 94-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 103 p.

(31)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1894 – 95-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 264 p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Reáliskola értesítője az 1893 – 94-dik iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 42, [2] p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Reáliskola értesítője az 1894 – 95-dik iskolai évről / [szerk.] Schurina István. – 43 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1894 – 1895. iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 22, [2] p.

Nyíregyházi Községi Leányiskola Simapusztai Népiskola és Óvodák értesítője az 1893 – 1894-iki tanévről / [szerk.] Werner László. – 48 p.

1896

(32)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1895 – 96-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 1896. – 111 p.

Nagy-Kállói Magyar Királyi Állami Reáliskola értesítője az 1895 – 96-dik tanévről / [szerk.] Schurina István. – 135, [1] p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1895 – 96-ik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 23, [1] p.

1897

(33)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1896 – 97-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 128 p.

Nagy-Kállói Gymnasiummá átalakuló Állami Reáliskola értesítője az 1896 – 97. tanévről / [szerk.] Schurina István. – 42 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1896 – 97-ik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 27, [1] p.

1898

(34)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1897 – 98-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 128 p.

Nagy-Kállói Gymnasiummá átalakuló Állami Reáliskola értesítője az 1897 – 98. tanévről / [szerk.] Schurina István. – 43 p.

1899

(35)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1898 – 99-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 111 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1898 – 99-ik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 25, [1] p.

Nyíregyháza város támogatása mellett a Nyíregyházi Jótékony Nőegylet által fenntartott Nőipariskola 11., 12., 13., 14-dik évi 1895 – 96-tól 1898 – 99-ig értesítője / szerk. Leffler Sámuel. – 27, [1] p.

1900

(36)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1899 – 1900-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 208 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1899 – 1900-dik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 25, [1] p.

1901

(37)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1900 – 01-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 107 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1900 – 1901-dik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 24, [2] p.

1902

(38)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1901 – 02-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 128 p.

A Nyíregyházi Ágost. Hitv. Ev. Elemi Népiskolák értesítője az 1901 – 1902-dik iskolai évről / [szerk.] Pazár István. – 21, [2] p.

1903

(39)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgymnasiumról az 1902 – 03-

ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 119 p.

1904

(40)-dik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgimnáziumról az 1903 – 04-ik iskolai évről / [szerk.] Martinyi József. – 122 p.

1905

(41)-ik Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgimnáziumról az 1904 – 05-ik iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 119, [1] p.

1906

Negyvenkettedik évi Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgimnáziumról az 1905 – 06-ik iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 126, [2] p.

1907

(43.) Tudósítvány a Nyíregyházi Ágost. Hitv. Evang. Főgimnáziumról az 1906 – 07-ik iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 1907. – 130, [2] p.

1908

Negyvennegyedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1907 – 08-ik iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 135, [1] p.

1909

Negyvenötödik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1908 – 09-ik iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 146, [2] p.

1910

Negyvenhatodik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1909 – 10. iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 163, [2] p.

1911

Negyvenhetedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1910 – 11. iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 141, [3] p.

1912

A Füredi testvérek vezetése alatt álló Nyíregyházi Zenede (Nyíregyháza r. t. város által segélyezett zeneintézet) évkönyve az 1909 – 1910., 1910 – 1911 és 1911 – 1912-ik tan évekről. – 40 p.

Negyvennyolcadik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1911 – 12. iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 113, [2] p.

1913

Negyvenkilencedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1912 – 13. iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 111 p.

A Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1912 – 13. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 65, [3] p.

1914

A Füredi testvérek vezetése alatt álló Nyíregyházi Zenede (Nyíregyháza r. t. város által segélyezett zeneintézet) évkönyve az 1912 – 1913 és 1913 – 1914-ik tan évekről. – 31, [1] p.

A Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1913 – 14. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 70, [2] p.

Nyíregyházi Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1913 – 14. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 53, [3] p.

Ötvenedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1913 – 14. iskolai évről / [szerk.] Leffler Sámuel. – 105, [2] p.

1915

A Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1914 – 15. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 37, [2] p.

Nyíregyházi Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1914 – 15. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 65, [2] p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1914 – 15. iskolai évről / szerk. Kuzaila Péter. – 44 p.

Ötvenegyedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1914 – 15. iskolai évről / [szerk.] Vietórisz József. – 124, [2] p.

1916

A Füredi testvérek vezetése alatt álló Nyíregyházi Zenede (Nyíregyháza r. t. város által segélyezett zeneintézet) évkönyve az 1914 – 1915 és 1915 – 1916-ik tan évekről. – 26, [4] p.

Nyíregyházi Államilag Segélyezett Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1915 – 16. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 35 p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1915 – 16. iskolai évről / szerk. Kuzaila Péter. – 52, [4] p.

Ötvenkettedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1915 – 16. iskolai évről / [szerk.] Vietórisz József. – 44, [2] p.

1917

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1916 – 17. iskolai évről / szerk. Kuzaila Péter. – 66, [2] p.

Nyíregyházi Államilag Segélyezett Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1916 – 17. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 38, [1] p.

Nyíregyházi Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1916 – 17. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 36 p.

Ötvenharmadik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1916 – 17. iskolai évről / [szerk.] Vietórisz József. – 44, [2] p.

1918

Nyíregyházi Államilag Segélyezett Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1917 – 18. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 382 p.

Ötvennegyedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1917 – 18. iskolai évről / [szerk.] Vietórisz József. – 53, [2] p.

1919

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 1. értesítője az 1918 – 1919. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 34, [2] p.

1920

Nyíregyházi Államilag Segélyezett Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1918 – 1919. és 1919 – 1920. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 31, [1] p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1918 – 19. és 1919 – 1920. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 20 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 2. értesítője az 1919 – 1920. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 27, [1] p.

Ötvenötödik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1918 – 19. és 1919 – 20. iskolai évről [szerk.] Vietórisz József. – 16 p.

1921

Nyíregyházi Államilag Segélyezett Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1920 – 21. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 16 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1920 – 21. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 15, [1] p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 3. értesítője az 1920 – 1921. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 24 p.

Ötvenhatodik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ágostai Hitvallású Evangelikus Főgimnáziumról az 1920 – 21-ik évről [szerk.] Moravszky Ferenc. – 16 p.

1922

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Főgimnázium értesítője az 1921 – 22. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 22 p.

Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1921 – 22. iskolai évről / [szerk.] Kardos István. – 16 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 4. értesítője az 1921 – 1922. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 23 p.

Ötvenhetedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Főgimnáziumról az 1921 – 22. évről [szerk.] Moravszky Ferenc. – 16 p.

1923

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Főgimnázium értesítője az 1922 – 23. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 16 p.

Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1922 – 23. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 16 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 5. értesítője az 1922 – 1923. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 16 p.

Ötvennyolcadik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Főgimnáziumról az 1922 – 23. évről [szerk.] Moravszky Ferenc. – 16 p.

1924

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leányközépiskola (Felsőleányiskola és Leánygimnázium) értesítője az 1923 – 24. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 16 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1923 – 24. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 14, [2] p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Főgimnázium értesítője az 1923 – 24. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 19 p.

Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola értesítője az 1923 – 24. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 20 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 6. értesítője az 1923 – 1924. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 20 p.

Ötvenkilencedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Főgimnáziumról az 1923 – 24. évről [szerk.] Moravszky Ferenc. – 16 p.

1925

Hatvanadik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgimnáziummá átalakuló Főgimnáziumról az 1924 – 25. évről [szerk.] Moravszky Ferenc. – 21, [3] p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leány-középiskola (Felsőleányiskola és Leánygimnázium) értesítője az 1924 – 25. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 20 p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Főgimnázium értesítője az 1924 – 25. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 32 p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1924 – 25. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 13 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 7. értesítője az 1924 – 1925. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 24 p.

1926

Hatvanegyedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgimnáziummá átalakuló Főgimnáziumról az 1925 – 26. évről [szerk.] Moravszky Ferenc. – 21, [2] p.

A Nyíregyházai M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1917 – 18 – 1925 – 26. iskolai évekről / szerk. Lukács Béla. – 48 p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leány-középiskola (Felsőleányiskola és Leánygimnázium) értesítője az 1925 – 26. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 32 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1925 – 26. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 28 p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium értesítője az 1925 – 26. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 43 p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1925 – 26. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 34, [1] p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 8. értesítője az 1925 – 1926. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 52 p.

1927

Hatvankettedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgimnáziummá átalakuló Főgimnáziumról az 1926 – 27. évről / szerk. Vietórisz József. – 34, [2] p.

A Nyíregyházai M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1926 – 27. iskolai évről / szerk. Lukács Béla. – 48 p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1926 – 27. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 42, [1] p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1926 – 27. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 36 p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium értesítője az 1926 – 1927. iskolai évről / [szerk.] Mészáros Mihály. – 38, [1] p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1926 – 27. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 39, [1] p.

A Nyíregyházi Leánykálvineum Polgári Iskolájának Továbbképző Tanfolyamának és Internátusának 1926 – 27. évi értesítője / szerk. Dobai Sándorné. – 24 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 9. értesítője az 1926 – 1927. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 1927. – 80 p.

1928

Hatvanharmadik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgimnáziummá átalakuló Főgimnáziumról az 1927 – 28. évről / szerk. Vietórisz József. – 52, [4] p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1927 – 28. iskolai évről / szerk. Lukács Béla. – 47 p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1927 – 28. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 52 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1927 – 28. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 31 p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium értesítője az 1927 – 28. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 48 p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1927 – 28. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 24, [1] p.

A Nyíregyházi Leánykálvineum Polgári Iskolájának Továbbképző Tanfolyamának és Internátusának 1927 – 28. évi értesítője / szerk. Dobai Sándorné. – 24 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 10. ünnepi értesítője az 1927 – 1928. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 84 p.

1929

Hatvannegyedik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgimnáziumról az 1928 – 29. évről / szerk. Telsch Kornél. – 70, [2] p.

Kálvineum Ideiglenesen Nyíregyházán elhelyezett Református Tanítóképző-Intézetének [1.] értesítője az 1928 – 29. iskolai évről / szerk. Ferenczy Károly. – 16 p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző Intézet értesítője az 1928 – 29. iskolai évről / szerk. Lukács Béla. – 64 p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánylíceum értesítője az 1928 – 29. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 62, [2] p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1928 – 29. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 43, [1] p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium értesítője az 1928 – 29. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 78, [1] p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1928 – 29. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 39, [1] p.

A Nyíregyházi Leánykálvineum Polgári Iskolájának Továbbképző Tanfolyamának és Internátusának 1928 – 29. évi értesítője / szerk. Dobai Sándorné. – 50 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 11. értesítője az 1928 – 1929. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 60 p.

1930

Hatvanötödik Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgimnáziumról az 1929 – 30. évről / szerk. Telsch Kornél. – 82, [2] p.

Kálvineum Ideiglenesen Nyíregyházán elhelyezett Református Tanítóképző-Intézetének 2. értesítője az 1929 – 30. iskolai évről / szerk. Ferenczy Károly. – 29, [3] p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1929 – 30. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 44 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola jubileumi értesítője az 1929 – 30. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 61, [3] p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium értesítője az 1929 – 1930. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 66, [1] p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1929 – 30. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 34, [1] p.

A Nyíregyházi Leánykálvineum Polgári Iskolájának Továbbképző Tanfolyamának és Internátusának 1929 – 1930. évi értesítője / szerk. Dobai Sándorné. – 25, [2] p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Tanítóképző-Intézet értesítője az 1929 – 30. iskolai évről / szerk. Lukács Béla. – 72 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 12. értesítője az 1929 – 1930. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 59 p.

1931

70. évi Tudósítvány a Nyíregyházi Államilag Segélyezett Ág. H. Ev. Kossuth Lajos Reálgymnáziumról az 1930 – 31. évről / szerk. Zwick Vilmos. – 90, [2] p.

Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. négy évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / [szerk.] az intézet vezetősége. – 18, [2] p.

Kálvineum Ideiglenesen Nyíregyházán elhelyezett Református Tanítóképző-Intézetének 3. értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / szerk. Ferenczy Károly. – 43, [1] p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 51 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 34, [2] p.

A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / [szerk.] Néveri János. – 74, [1] p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 31, [1] p.

A Nyíregyházi Leánykálvineum Polgári Iskolájának Továbbképző Tanfolyamának és Internátusának 1930 – 31. évi értesítője / szerk. Dobai Sándorné. – 25, [2] p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Tanítóképző-Intézet értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / szerk. Lukács Béla. – 62, [2] p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 13. értesítője az 1930 – 31. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 58 p.

1932

Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leányliceumának értesítője az 1931 – 32. iskolai évről / Szerviczky Margit. – 20 p.

Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. négy évfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának értesítője az 1931 – 32. iskolai évről / [szerk.] az intézet vezetősége. – 22, [2] p.

Kálvineum Ideiglenesen Nyíregyházán elhelyezett Református Tanítóképző-Intézetének 4. értesítője az 1931 – 32. iskolai évről / szerk. Ferenczy Károly. – 43, [1] p.

A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1931– 32. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferenc. – 36 p.

Nyíregyházi Áll. S. Községi Polgári Leányiskola értesítője az 1931– 32. iskolai évről / [szerk.] Adorján Ferencné. – 27, [1] p.

Nyíregyházi Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola jubileumi értesítője az 1907 – 1932. iskolai évről / [szerk.] Tamáska Endre. – 58, [2] p.

A Nyíregyházi Leánykálvineum Polgári Iskolájának Továbbképző Tanfolyamának és Internátusának 1931 – 32. évi értesítője / szerk. Dobai Sándorné. – 21, [2] p.

A Nyíregyházi M. Kir. Állami Tanítóképző-Intézet értesítője az 1931 – 32. iskolai évről / szerk. Lukács Béla. – 66 p.

A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola 14. értesítője az 1931 – 32. iskolai évről / szerk. Margócsy Emil. – 42 p.

B., Jegyzőkönyvek, jelentések, kimutatások, szabályzatok, szabályrendeletek, utasítások, egyéb hivatalos kiadványok

1884

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1884. július hó 15., 16. napjain Kisvárdában tartott számvevő-, köz- és törvényszéki gyűlésének jegyzőkönyve / Szabó Ferenc. – 71 p.

A Tiszai Ág. Ev. Egyházkerület rendezete / Farbaky József. *[Forrás: Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886. p. 344. Oldalszám feltüntetése nélkül.]*

1887

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1887. szeptember 13–14-én Nyíregyházán tartott köz- és számvevő gyűlésének jegyzőkönyve / Szabó Ferenc. – 70 p.

1888

A Szabolcsmegyei nagykállói nyilvános közkórház 1887. évi betegforgalmának kimutatása. – 15 p.

1891

Szabolcsvármegye alispánjának tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye közönségéhez Szabolcsvármegye 1891 – 1897. évi közigazgatásának állapotáról. – 542 p.

Szabolcsvármegye közönségéhez 9921/1891. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1891-ik évi első félévi közigazgatásának állapotáról. – 19 p.

1892

Nyíregyháza rendezett tanácsú város szervezkedési szabályrendelete / kiadta Sipos Béla aljegyző / Sipos Béla. – 33 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 4315/1892. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvár-

megye 1891-ik évi második félévi közigazgatásának állapotáról. – 28 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 10228/1892. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1892-ik évi első félévi közigazgatásának állapotáról. – 19 p.

1893

A nagykállói önkéntes tűzoltó-egyesület alapszabályai és szolgálati szabályzata. *[Xerox másolatban.]*

Szabolcs vármegye közönségéhez 4600/1893. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1892. évi második félévi közigazgatásának állapotáról. – 36 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 11635/1893. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1893. évi első félévi közigazgatásának állapotáról. – 26 p.

1894

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1893. évi október hó 17 – 18. napjain Kisvárdában tartott közigazgatási és törvényszéki gyűlésének jegyzőkönyve / Nagymáté Albert. – 88, [12] p.

A Nyíregyházai Izr. Statusquo Hitközség alapszabályai. – 14 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 5435/1894. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1893. évi második félévi közigazgatásának állapotáról. – 41 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 12880/1894. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1894. évi első félévi közigazgatásának állapotáról. – 31 p.

A Szabolcsmegyei nagykállói nyilvános közkórház 1893. évi betegforgalmának kimutatása / Kállay Rudolf. – 15 p.

1895

Szabolcs vármegye közönségéhez 6633/1895. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1894. évi második félévi közigazgatásának állapotáról. – 69 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 14526/1895. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye helyettes alispánjának Szabolcs vármegye 1895. évi első félévi közigazgatásának állapotáról. – 25 p.

1896

A Nyíregyházai Izraelita kézműves betegsegélyező-egylet (Bikor Cholim) alapszabályai. – 7 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 7661/1896. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1895. évi második félévi közigazgatásának állapotáról. – 73 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 18200/1895. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1896. évi első félévi közigazgatásának állapotáról. – 16 p.

A Szabolcsmegyei nagykállói nyilvános kórház 1895. évi betegforgalmának kimutatása / Kállay Rudolf. – 15 p.

1897

Szabályrendelet Szabolcs vármegye tisztisegédkezelő és szolgaszemélyzete, valamint ezek özvegyei és árvái nyugdíjintézetének és alapszabályainak megállapítása tárgyában. – 12 p.

1898

Az 1894. évi XII. törvény alapján alkotott törvényhatósági szabályrendeletek. – 22 p.

Esperesi jelentés a felső szabolcsi ev. ref. egyházmegye szellemi és anyagi állapotáról az 1897-ik évről / Görömbei Péter. – 28 p.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1898. szeptember 20-21. napjain Kis-Várdában tartott köz- és bírósági gyűlésének

jegyzőkönyve / sajtó alá rendezte Takács Gyula. – 163 p., 3 t.

A m. kir. posta, távírda és távbeszélő szabályrendelet-gyűjteménye 1867 – 1897. évről. – 22 p.

1899

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1899. április 18–19-én. Nyíregyházán tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve / Hideg József. – 105 p.

Szabályrendelet a házaló kereskedésnek Nyíregyháza rendezett tanácsú város területén való megtiltása tárgyában. – 2 p.

1900

Esperesi jelentés a felső szabolcsi ev. ref. egyházmegye szellemi és anyagi állapotáról az 1899-ik évről / Görömbei Péter. – XL p.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1899. szept. 26 – 27. [napjain] Kis-Várdában tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve / Nagymáté Albert. – 104, 26 p., 3 t.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1900. ápr. 24 – 25. [napjain] Nyíregyházán tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve / Rácz Kálmán. – 79 p.

A felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegye 1900. szept. 25 – 26. [napjain] Kis-Várdában tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve / Takács Gyula. – 62, XL, 63, 160 p.

Az Országos Orvosszövetség Szabolcs-vármegyei Fiókjának ügyrendje, orvosi rendtartása és fegyelmi tanácsának szabályzata. – 22 p.

1902

Kimutatás Szabolcsvármegye járasonként csoportosított községeinek községi közlekedési (közűlő) közutairól. – 69 p.

1903

A Felső-Szabolcsi Ev. Ref. Egyházmegye 1903. évi szeptember hó 15 – 16. napján Kisvárdában tartott köz- és bírósági

gyűlésének jegyzőkönyve / összeáll. Hideg József. – 94 p.

Főtitkári jelentés a »Bessenyei-kör« 1902–3. évi működéséről. – 24 p.

1904

Az 1862-ik évi augusztus hó 17-én alakult Nyíregyházi Takarékpénztár-egyesületnek az 1903. november 22-ik napján tartott rendkívüli közgyűlés által módosított alapszabályai. – 25 p.

Főtitkári jelentés a Bessenyei-kör 1903–4. évi működéséről. – 20 p.

A nyíregyházi polgári olvasóegylet könyvtárának leltári jegyzéke / Stoffan Lajos. – 5. kiad. – 48 p.

1906

A Felső-Szabolcsi Ev. Ref. Egyházmegyei lelkes-egyesület könyvtárának jegyzéke. – 28 p.

1907

A Nyíregyházi Leányegyesület alapszabályai. – 14 p.

1908

A Nyírvidéki Takarékpénztár Részvénytársaság alapszabályai. – 19 p.

1909

Szabályrendelet Nyíregyháza város községi cselédszerző és foglalkozást közvetítő intézetéről. – 6 p.

1910

A Közép-Szabolcsi Ref. Egyházmegye ügyviteli és egyéb szabályzatai. – 35 p.

A Nyírvidéki Takarékpénztár Részvénytársaságnak Nyíregyházán üzleti jelentése és első zárszámadása 1909. december hó 31-én. – 16 p.

1911

A Felső-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1911-ben tartott közigazgatási és bírósági gyűléseinek jegyzőkönyve. – 2 füz.

A Közép-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1911. okt. 18-án tartott gyűlésének jegyzőkönyve / összeállította Bokross Elek. – 142 p.

A Nyíregyházi ág. h. ev. egyház évkönyve az 1910. évről / szerk. Paulik János. – 79 p.

A Nyíregyházi kaszinó könyvtárának jegyzéke. – 150 p.

A Nyíregyházi Ipartestület 1910. évi jelentése, zárszámadása, vagyonmérlege és az 1911. évi költségvetési előirányzata. – 63 p.

Nyíregyháza rendezett tanácsú városépítési szabályrendelet tervezete. – 49 p.

Nyíregyháza város új építési szabályzata : kritikai ismertetés. – 32 p.

Szabályrendelet a fogadó, (szálloda) vendéglő, kávéház és kávémérési iparról. – 9 p.

1913

A Felső-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1913-ban tartott közigazgatási és bírósági gyűléseinek jegyzőkönyve. – 2 füz.

Püspöki jelentés a Tiszai ág. ev. egyházkerület 1913. évben tartandó közgyűlésére. – 1 füz.

Szabolcs vármegye közönségéhez 10000 – 1913. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcsvármegye 1912. évi közigazgatásának állapotáról. – 98 p.

1914

Jelentés Szabolcs vármegye „Erzsébet” közkórházának 1912. évi működéséről / közli: Kállay Rudolf. – 133 p.

Felső-Szabolcsi Esperesi évi jelentés a Felső-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1912 – 1914. évi működéséről / összeáll. Görömbey Péter. – 3 füz.

Közép-Szabolcsi Esperesi évi jelentés a Közép-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1913.

évi szellemi és anyagi állapotáról / összeáll. Görömbey Péter. – 58 p.

Püspöki jelentés a Tiszai ág. ev. egyházkerület 1914. évben tartandó közgyűlésére. – 1 füz.

A Nyíregyházavidéki Kisvasutak Részvénytársaság okirat gyűjteménye. – 121 p.

A Nyíregyházi polgári olvasó egyesület könyvtárának leltári jegyzéke / összeáll. Király Endre. – 77 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 26700 – 1914. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1914. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 35 p.

Templomi szolgálati utasítás a Hajdúdorogi Gör. Kat. Egyházmegye számára az 1915. évre : Julián időszámítás szerint. – 87, 11 [1] p.

1915

Bérmocsi díjszabás. – 8 p.

A Felső-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1915-ben tartott közigazgatási és bírósági gyűléseinek jegyzőkönyve. – 2 füz.

Nyíregyháza R. T. városnak a gyámpénztári pénzkezelési rendszerről, a gyámpénztárban kezelt pénzek gyümölcsöztetéséről és a tartalékalap javára levonható jutalékokról szóló szabályrendelete. – 19 p.

Nyíregyháza rend. tan. város 1914. évi házipénztári záró számadása. – 72 p.

Nyíregyháza rend. tan. város költségvetési előirányzata az 1916. évre. – 69 p.

Nyíregyháza város szervezeti szabályrendelete. – 92 p.

A nyíregyházi önkéntes tűzoltó-egyesület alapszabályai. – 18 p.

Püspöki jelentés a Tiszai ág. ev. egyházkerület 1915. évben tartandó közgyűlésére. – 1 füz.

Püspöki jelentés a Tiszai ág. hitv. evang. egyházkerület 1914/15. évi közigazgatásáról / Geduly Henrik. – 166 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 8400 – 1915. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1914. évi közigazgatásának állapotáról. – 137 p.

Szolgálati rendtartás Nyíregyháza város azon alkalmazottai részére, akik nem tartoznak a tisztviselői-, segéd- és kezelőszemélyzethez. – 4 p.

Templomi szolgálati utasítás a Hajdúdorogi Gör. Kat. Egyházmegye számára az 1916. évre : Julián időszámítás szerint. – 87, 11 [1] p.

1916

Bérmocsi díjszabás. – 9 p.

Nyíregyháza rendezett tanácsú város költségvetési előirányzata 1917. évre. – 77, [1] p.

Püspöki jelentés a Tiszai ág. ev. egyházkerület 1916. évben tartandó közgyűlésére. – 1 füz.

Szabályrendelet a községi kötelékbe való felvételéért szedhető díjakról. – 4 p.

Szabályrendelet Nyíregyháza város területén fekvő ingatlanok értékelkedése után kivetendő járulékokról. – 12 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 10100 – 1916. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1915. évi közigazgatásának állapotáról. – 155 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 26000 – 1916. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1916. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 79 p.

Szabolcs vármegye területén elhelyezett Erdély részi menekültek betűsoros névjegyzéke. – 71 p.

Utasítás a nyilvános istentiszteletek végzésére a Hajdúdorogi Gör. Kat. Egyházmegye számára az 1917. évre. – 1 füz.

1917

A Közép-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1917. ápr. 17 – 18-án tartott gyűlésének jegyzőkönyve / szerk. Melkó István. – 63 p.

A Közép-Szabolcsi Ref. Egyházmegye 1917. szept. 25–26-án tartott gyűlésének jegyzőkönyve / szerk. Bokross Elek. – 140 p.

Püspöki jelentés a Tiszai ág. ev. egyházkerület 1917. évben tartandó közgyűlésére. – 1 füz.

Szabályrendelet a mozgóképházokról. – 1917. – 20 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 26000 – 1917. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1917. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 71 p.

Utasítás a nyilvános istentiszteletek végzésére a Hajdúdorogi Gör. Kat. Egyházmegye számára az 1918. évre. – 1 füz.

1918

Nyíregyháza rend. tan. város költségvetési előirányzata az 1918. évre. – 67 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 8000 – 1918. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1917. II. félévi közigazgatásának állapotáról. – 140 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 11200 – 1919. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 191[8]. évi közigazgatásának állapotáról. – 92 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 24600 – 1918. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1918. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 87 p.

Utasítás a nyilvános istentiszteletek végzésére a Hajdúdorogi Gör. Kat. Egyházmegye számára az 1919. évre. – 1 füz.

1919

Szabolcs vármegye közönségéhez 16640 – 1919. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vár-

megye 1919. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 74 p.

1920

Szabolcs vármegye közönségéhez 7000 – 1920. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye közigazgatásának állapotáról 1919. év szept. havától 1920. év május haváig. – 300 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 22000 – 1920. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1920. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 62 p., 1 t.

1921

Szabolcs vármegye közönségéhez 26600 – 1921. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1921. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 1921. – 50 p.

1922

Szabolcs vármegye közönségéhez 24200 – 1922. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1922. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 48 p.

1923

Szabolcs vármegye közönségéhez 11000 – 1923. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 192[2]. [II.] félévi közigazgatásának állapotáról. – 103 p.

Szabolcs vármegye közönségéhez 27400 – 1923. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1923. I. félévi közigazgatásának állapotáról. – 30, 2 p.

1924

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 12531 – 1924. K. számú tiszteletteljes jelentése Szabolcs vármegye alispánjának a

vármegye 1923. évi közigazgatási állapotáról. – 90 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 27020 – 1924. K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának e vármegyék 1924 első félévi közigazgatásáról. – 47 p.

1925

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 10385 – 1924. K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1924. II. félévi állapotáról. – 104 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 28000 – 1925 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegye közigazgatásának 1925. I. félévi állapotáról. – 56 p.

1926

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 11800 – 1926 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1925. II. félévi állapotáról. – 110 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 27900 – 1926 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1926. I. félévi állapotáról. – 51 p.

1927

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 12400 – 1927 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1926. évi állapotáról. – 188 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez

30100 – 1927 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1927. I. félévi állapotáról. – 58 p.

1928

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 11400 – 1928 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1927. évi állapotáról. – 196 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 28300 – 1928 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegye közigazgatásának 1928. I. félévi állapotáról. – 52 p.

Nyíregyháza rend. tan. város építési és városrendezési szabályrendelete. – 63 p.

1929

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 11000 – 1929 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1928. évi állapotáról. – 223 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 29000 – 1929 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegye közigazgatásának 1929. I. félévi állapotáról. – 55 p.

Szabolcsvármegye 1914 – 1918. világhá-b[orú]ban elesett hős fiainak névjegyzéke. – 456 p.

1930

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 9700 – 1930. K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyei közigazgatás 1929-ik évi állapotáról. – 159 p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 25900 – 1930 K. számú jelentése az

ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegye közigazgatásának 1930. I. félévi állapotáról. – 44, [1] p.

A magyarországi ág. hit. ev. középiskolák és leánykollégiumok tanárainak szolgálati szabályzata. – 14. p.

A Nyíregyházi Öreg Diákok Egyesületének alapszabályai. – 34 p.

1931

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 11000 – 1931 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegye közigazgatásának 1930. évi állapotáról. – 148, [2] p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez

23125 – 1931 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyék közigazgatásának 1931. I. félévi állapotáról. – 36 p.

1932

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 10100 – 1932 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegye közigazgatásának 1931. évi állapotáról. – 112, [3] p.

A közigazgatásilag ideiglenesen egyesített Szabolcs és Ung vármegyék közönségéhez 22800/1932 K. számú jelentése az ideiglenesen egyesített vármegyék alispánjának a vármegyék közigazgatásának 1932. első félévi állapotáról. – 39, [1] p.

3. Időszaki sajtótermékek

1884

Nyírvidék : társadalmi hetilap : a Szabolcsmegyei Községi Jegyzők Egyletének hivatalos közlönye / fel. szerk. Jóba Elek ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Piringer János és Jóba Elek. – 5. évf. 1. sz. (1884. jan. 6.) – 5. évf. 52. sz. (1884. dec. 28.). – Megjelenik hetente. *[1884. ápr. 13-tól közread. Jóba Elek. Előzménye 1879. nov. 2-től Szabolcsi hírlap, ami 1880. dec. 16-tól beleolvadt a Nyírvidékbe.]*

1885

Gazdasági értesítő : a „Nyírvidék” melléklete : a „Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület” hivatalos közlönye / szerk. Inczedy Lajos ; közread. Jóba Elek. – évf. n. 1. sz. (1885. jan.) – évf. n. 12. sz. (1885. dec.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : társadalmi hetilap : a Szabolcsmegyei Községi Jegyzők Egyletének hivatalos közlönye / fel. szerk. Jóba Elek ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. – 6. évf. 1. sz. (1885. jan. 4.) – 6. évf. 52. sz. (1885. dec. 27.). – Megjelenik hetente. *[Az alcímei 1885. okt. 4-től vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsmegye hivatalos lapja : a Szabolcsmegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye.]*

1886

Gazdasági értesítő : a „Nyírvidék” melléklete : a „Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület” hivatalos közlönye / szerk. Inczedy Lajos ; közread. Jóba Elek. – évf. n. 1. sz. (1886. jan.) – évf. n. 12. sz. (1886. dec.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsmegye hivatalos lapja : a Szabolcsmegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Jóba Elek ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 7. évf. 1. sz. (1886. jan. 3.) – 7. évf. 52. sz. (1886. dec. 25.). – Megjelenik hetente. *[A fel. szerk. 1886. jún. 13-tól Jancsó Géza. Az alcímei 1886. szept. 5-től vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye*

hivatalos lapja : a Szabolcsmegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye; 1886. szept. 12-től vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye.]

1887

Gazdasági értesítő : a „Nyírvidék” melléklete : a „Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület” hivatalos közlönye / szerk. Inczedy Lajos ; közread. Jóba Elek. – évf. n. 1. sz. (1887. jan.) – évf. n. 12. sz. (1887. dec.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Jancsó Géza ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 8. évf. 1. sz. (1887. jan. 3.) – 8. évf. 52. sz. (1887. dec. 25.). – Megjelenik hetente. *[A fel. szerk. 1887. márc. 27-től Inczedy Lajos.]*

1888

Gazdasági értesítő : a „Nyírvidék” melléklete : a „Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület” hivatalos közlönye / szerk. Inczedy Lajos ; közread. Jóba Elek. – évf. n. 1. sz. (1888. jan.) – évf. n. 3. sz. (1888. márc.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 9. évf. 1. sz. (1888. jan. 1.) – 9. évf. 52. sz. (1888. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

1889

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 10. évf. 1. sz. (1889. jan. 6.) – 10. évf. 52. sz. (1889. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

1890

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 11. évf. 1. sz. (1890. jan. 5.) – 11. évf. 52. sz. (1890. dec. 28.). – Megjelenik hetente.

1891

Karácsonyfa : irodalmi és hirdető alkalmi lap mindenki számára / közread. Tarczali Dezső könyvkereskedése. – évf. n. sz. n. 1891. dec. – Megjelenik alkalmanként, minden év decemberében.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 12. évf. 1. sz. (1891. jan. 4.) – 12. évf. 52. sz. (1891. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

1892

Karácsonyfa : irodalmi és hirdető alkalmi lap mindenki számára / közread. Tarczali Dezső könyvkereskedése. – évf. n. sz. n. (1892. dec.). – Megjelenik alkalmanként, minden év decemberében.

Nyíregyházi hírlap : társadalmi hetilap / fel. szerk. Porubszky Pál ; közread. Ferenczi Miksa könyvkereskedése. – 1. évf. 26. sz. (1892. szept. 22.) – 1. évf. 40. sz. (1892. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 13. évf. 1. sz. (1892. jan. 2.) – 13. évf. 52. sz. (1892. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

1893

Nyíregyházi hírlap : társadalmi hetilap / fel. szerk. Porubszky Pál ; közread. Ferenczi Miksa könyvkereskedése. – 2. évf. 1. sz. (1893. jan. 5.) – 2. évf. 52. sz. (1893. dec. 28.). – Megjelenik hetente. – *[Alcíme 1893.*

jún. 22-től Társadalmi hetilap : a Felső-Tisza-vidéki Gazdasági Egyesület hivatalos lapja, 1893. szept. 14-től Társadalmi hetilap.]

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 14. évf. 1. sz. (1893. jan. 1.) – 14. évf. 52. sz. (1893. dec. 31.). – Megjelenik hetente.

1894

Gazdasági értesítő : a Felső-Tisza-vidéki Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye / szerk. Simitska Ferenc ; közread. F[első] T[isza] v[idéki] Gazdasági Egyesület. – 1. évf. 1. sz. (1894. dec.). – Megjelenik kéthetenként.

Nyíregyházi hírlap : társadalmi hetilap / fel. szerk. Porubszky Pál ; közread. Ferenczi Miksa könyvkereskedése. – 3. évf. 1. sz. (1894. jan. 4.) – 3. évf. 52. sz. (1894. dec. 27.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. 15. évf. 1. sz. (1894. jan. 9.) – 15. évf. 52. sz. (1894. dec. 30.). – Megjelenik hetente.

1895

Gazdasági értesítő : a Felső-Tisza-vidéki Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye / szerk. Simitska Ferenc ; közread. F[első] T[isza] v[idéki] Gazdasági Egyesület. – 2. évf. 1. sz. (1895. jan.). – 2. évf. 8. sz. (1895. szept.). – Megjelenik kéthetenként.

Nyíregyházi hírlap : társadalmi hetilap / fel. szerk. Porubszky Pál ; közread. Ferenczi Miksa könyvkereskedése. – 4. évf. 1. sz. (1895. jan. 3.) – 4. évf. 52. sz. (1895. dec. 26.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba

Elek. 16. évf. 1. sz. (1895. jan. 6.) – 16. évf. 52. sz. (1895. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

1896

Gazdasági értesítő : a Felső-Tiszavidéki Gazdasági Egyesület hivatalos közlönye / szerk. Simitska Ferenc ; közread. F[első] T[isza] v[idéki] Gazdasági Egyesület. – 3. évf. 1. sz. (1896. jan.). – 3. évf. 10. sz. (1896. okt.). – Megjelenik kéthetenként. *[1896. máj. 15-től megjelenik havonként.]*

Nyíregyházi hírlap : társadalmi hetilap / fel. szerk. Porubszky Pál ; közread. Ferenczi Miksa könyvkereskedése. – 5. évf. 1. sz. (1896. jan. 2.) – 5. évf. 52. sz. (1896. dec. 24.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. – 17. évf. 1. sz. (1896. jan. 5.) – 17. évf. 52. sz. (1896. dec. 27.). – Megjelenik hetente.

1897

Nyíregyháza : társadalmi hetilap / fel. szerk. Prok Gyula ; közread. Prok Gyula, Sztempák Jenő. – 1. évf. 1. sz. (1897. okt. 7.) – 1. évf. 13. sz. (1897. dec. 30.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Vitéz Mihály ; közread. Jóba Elek. – 18. évf. 1. sz. (1897. jan. 3.) – 18. évf. 52. sz. (1897. dec. 26.). – Megjelenik hetente. *[Főmunkatárs 1897. szept. 26-tól Prok Gyula.]*

1898

Karnevál : alkalmi lap / közread. a „Nyírvidék” szerkesztősége. – Megjelenik a „Nyíregyházi Jótékony Nőegylet” jelmezestélye alkalmából. – 1. évf. 1. sz. (1898. febr. 22.). – Megjelenik alkalmanként.

Nyíregyháza : társadalmi hetilap / fel. szerk. Prok Gyula ; közread. Prok Gyula, Sztempák Jenő. – 2. évf. 1. sz. (1898. jan. 6.) – 2. évf. 52. sz. (1898. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. 19. évf. 1. sz. (1898. jan. 2.) – 19. évf. 52. sz. (1898. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

1899

Eleven újság / szerk. és közread. Albertina és Jozefa. – 1. évf. 1. sz. (1899. nov. 4.) – 1. évf. 2. sz. (1899. nov. 5.). – Megjelenik naponta.

Nyíregyháza : társadalmi hetilap / fel. szerk. Prok Gyula ; közread. Prok Gyula, Sztempák Jenő. – 3. évf. 1. sz. (1899. jan. 5.) – 3. évf. 13. sz. (1899. márc. 30.). – Megjelenik hetente.

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. 20. évf. 1. sz. (1899. jan. 1.) – 20. évf. 53. sz. (1899. dec. 31.). – Megjelenik hetente.

1900

Nyírvidék : vegyes tartalmú hetilap : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők Egyletének közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. 21. évf. 1. sz. (1900. jan. 7.) – 21. évf. 52. sz. (1900. dec. 30.). – Megjelenik hetente. *[Az alcíme 1900. júl. 8-tól Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Általános Tanító-Egyesületének hivatalos közlönye.]*

Vasárnapi lap : a „Nyírvidék” melléklete / szerk. Inczedy Lajos ; közread. Jóba Elek. – évf. n. sz. n. (1900. okt. 7.) – évf. n. sz. n. (1900. nov. 4.). – Megjelenik hetente.

1901

Nyírvidék : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Általános Tanító-Egyesületének hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ;

közread. Jóba Elek. 22. évf. 1. sz. (1901. jan. 6.) – 22. évf. 52. sz. (1901. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

1902

Nyírvidék : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Általános Tanító-Egyesületének hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. 23. évf. 1. sz. (1902. jan. 5.) – 23. évf. 52. sz. (1902. dec. 28.). – Megjelenik hetente. *[Az alcíme 1902. márc. 2-től Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcs-vármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Általános Tanító-Egyesület hivatalos közlönye; 1902. nov. 16-tól Szabolcsvármegye hivatalos lapja : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanító-Egyesület hivatalos közlönye.]*

1903

Evangelikus homiletikai folyóirat : az evangéliumi alapigék évfolyama / fel. szerk. és közread. Geduly Henrik. – 1 évf. 1. sz. (1903. márc.) – 1 évf. 9. sz. (1903. nov.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegye hivatalos lapja : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Általános Tanító-Egyesületének hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. 24. évf. 1. sz. (1903. jan. 4.) – 24. évf. 52. sz. (1903. dec. 27.). – 1903. – Megjelenik hetente. *[Az alcíme 1903. jan. 11-től a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanító-Egyesület hivatalos közlönye; 1903. júl. 26-tól a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanító-Egyesület hivatalos közlönye.]*

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczedy Lajos. – [1. évf.] 1. sz. (1903. jan. 4.) – [1. évf.] 54. sz. (1903. dec. 31.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1904

Evangelikus homiletikai folyóirat : az Evangéliumi és epistolai alapigék évfolyama.

/ fel. szerk. és közread. Geduly Henrik. – 2. évf. 1. sz. (1904. jan.) – 2. évf. 12. sz. (1904. dec.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. – 25. évf. 1. sz. (1904. jan. 3.) – 25. évf. 52. sz. (1904. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczedy Lajos. – [2. évf.] 1. sz. (1904. jan. 7.) – [2. évf.] 57. sz. (1904. dec. 29.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1905

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. – évf. 1. sz. (1905. jan. 1.) – 26. évf. 52. sz. (1905. dec. 31.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczedy Lajos. – [3. évf.] 1. sz. (1905. jan. 4.) – [3. évf.] 54. sz. (1905. dec. 28.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1906

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóba Elek. – évf. 1. sz. (1906. jan. 1.) – 27. évf. 52. sz. (1906. dec. 31.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczedy Lajos. – [4. évf.] 1. sz. (1906. jan. 2.) – [4. évf.] 60. sz. (1906. dec. 27.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Színházi újság / fel. szerk. Vajda Dezső. – 1. évf. 1. sz. (1906. máj. 9.) – 1. évf. 40. sz. (1906. júl. 15.). – Megjelenik idényben naponként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1907

Független szabolcsi újság : 48-as függetlenségi politikai napilap / fel. szerk. Inczédy Lajos ; közread. Inczédy Lajos, Jóna László. – 1. évf. 1. sz. (1907. jan. 15.) – 1. évf. 54. sz. (1907. márc. 19.?). – Megjelenik naponként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóna Elek. – évf. 1. sz. (1907. jan. 6.) – 28. évf. 52. sz. (1907. dec. 29.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczédy Lajos. – [4. évf.] 1. sz. (1907. jan. 3.) – [4. évf.] 59. sz. (1907. dec. 26.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1908

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóna Elek. – 29. évf. 1. sz. (1908. jan. 5.) – 29. évf. 52. sz. (1908. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczédy Lajos. – [6. évf.] 1. sz. (1908. jan. 2.) – [6. évf.] 57. sz. (1908. dec. 24.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Tiszapolgár és vidéke : társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap / fel. szerk. Piszkei Lajos ; közread. Kovács László. – 1. évf. 1. sz. (1908. máj. 3.) – 1. évf. 35. sz. (1908. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

1909

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóna Elek. – 30. évf. 1. sz. (1909. jan. 3.) – 30. évf. 52. sz. (1909. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs : politikai lap / fel. szerk. és közread. Hlatky-Schlichter Gyula 8. évf. 52. sz. (1909. dec. 25.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczédy Lajos. – [7. évf.] 1. sz. (1909. jan. 7.) – [7. évf.] 53. sz. (1909. dec. 30.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Tiszapolgár és vidéke : társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap / fel. szerk. Piszkei Lajos ; közread. Kovács László. – 2. évf. 1. sz. (1909. jan. 3.) – 2. évf. 52. sz. (1909. dec. 26.). – Megjelenik hetente.

1910

48-as szabolcsi hírlap : a Szabolcsmegyei 48-as és Függetlenségi-Párt hivatalos lapja / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Linder Jenő ; közread. a „48-as Szabolcsi Hírlap” Kiadóhivatala. – 1. évf. 1. sz. (1910. máj. 7.) – 1. évf. 69. sz. (1910. aug. 12.?). – Megjelenik naponként. *[Az alcíme 1910. máj. 14-től a Szabolcsvármegyei 48-as és Függetlenségi-Párt hivatalos lapja.]*

Igazság : szépirodalmi és társadalmi hetilap / főszerk. Kalmár Ede. – 1. évf. 1. sz. (1910. szept.) – 1. évf. 13. sz. (1910. dec.). – Megjelenik hetenként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczédy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. Jóna Elek. – 31. évf. 1. sz. (1910. jan. 1.) – 31. évf. 52. sz. (1910. dec. 25.). – Megjelenik hetente

Szabolcs : politikai lap / fel. szerk. és közread. Hlatky-Schlichter Gyula. – 9. évf. 1. sz. (1910. jan. 1.) – 9. évf. 52. sz. (1910. dec. 31.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczédy Lajos. – [8. évf.] 1. sz. (1910. jan. 6.) – [8. évf.] 56. sz. (1910. dec. 30.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Tiszapolgár és vidéke : társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap / fel. szerk. Piszkei Lajos ; közread. Kovács László. – 3. évf. 1. sz. (1910. jan. 2.) – 3. évf.

21. sz. (1910. máj. 22.). – Megjelenik hetente.

1911

A Hónap : szépirodalmi, művészeti és tudományos folyóirat / főszerk. Vertse K. Andor. – 1. évf. 1. sz. (1911. okt.) – 1. évf. 3. sz. (1911. dec.). – Megjelenik havonként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Igazság : szépirodalmi és társadalmi hetilap / főszerk. Kalmár Ede. – 2. évf. 41. sz. (1911. júl.) – 2. évf. 53. sz. (1911. dec.). – Megjelenik hetenként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 32. évf. 1. sz. (1911. jan. 1.) – 32. évf. 53. sz. (1911. dec. 31.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs : politikai lap / fel. szerk. és közread. Hlatky-Schlichter Gyula. – 10. évf. 1. sz. (1911. jan. 7.) – 10. évf. 17. sz. (1911. ápr. 30.). – Megjelenik hetente.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczedy Lajos. – [9. évf.] 1. sz. (1911. jan. 5.) – [9. évf.] 54. sz. (1911. dec. 28.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1912

A Hónap : szépirodalmi, művészeti és tudományos folyóirat / főszerk. Vertse K. Andor. – 2. évf. 1. sz. (1912. jan.) – 2. évf. 3. sz. (1912. márc.). – Megjelenik havonként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Igazság : szépirodalmi és társadalmi hetilap / főszerk. Kalmár Ede. – 3. évf. 1. sz. (1912. jan.) – 3. évf. 9. sz. (1912. márc.). – Megjelenik hetenként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Inczedy Lajos ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 33. évf. 1. sz. (1912. jan. 7.) – 33. évf. 52. sz. (1912. dec. 29.). – Megjelenik hetente. *[1912. dec. 5-től*

megjelenik hetente kétszer. A fel. szerk. 1912. okt. 27-től ifj. Jóba Elek.]

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső, Inczedy Lajos. – [10. évf.] 1. sz. (1912. jan. 4.) – [10. évf.] 54. sz. (1912. dec. 26.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1913

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. ifj. Jóba Elek ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 34. évf. 1. sz. (1913. jan. 1.) – 34. évf. 104. sz. (1913. dec. 28.). – Megjelenik hetente kétszer.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső. – [11. évf.] 1. sz. (1913. jan. 2.) – [11. évf.] 53. sz. (1913. dec. 25.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1914

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. ifj. Jóba Elek ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 35. évf. 1. sz. (1914. jan. 1.) – 35. évf. 104. sz. (1914. dec. 31.). – Megjelenik hetente kétszer.

Philatelia : bélyeggyűjtési folyóirat / szerk. Örvös János ; közread. Füredi Lajos. – 1. évf. 3. sz. (1914. dec.). – Megjelenik havonként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső. – [12. évf.] 1. sz. (1914. jan. 1.) – [12. évf.] 53. sz. (1914. dec. 31.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1915

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. ifj. Jóba Elek ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 36. évf. 1. sz. (1915. jan. 3.) – 36. évf. 104. sz. (1915. dec. 30.). – Megjelenik hetente kétszer.

Philatelia : bélyeggyűjtési folyóirat / szerk. Örvös János ; közread. Füredi Lajos. – 2. évf. 1. sz. (1915. jan.) – 2. évf. 12. sz. (1915. dec.). – Megjelenik havonként. [*Címváltozás 1915. márc. 3-tól Bélyeggyűjtési folyóirat : az „Első Magyar Alkalmibélyeg-Gyűjtők Egyesületé”-nek hivatalos lapja.*]

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz Dezső. – [13. évf.] 1. sz. (1915. jan. 7.) – [13. évf.] 53. sz. (1915. dec. 30.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül. Szerkesztő 1915. jún. 24-től Mikecz István.*]

1916

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. ifj. Jóba Elek ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 37. évf. 1. sz. (1916. jan. 6.) – 37. évf. 104. sz. (1916. dec. 30.). – Megjelenik hetente kétszer.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz István. – [14. évf.] 1. sz. (1916. jan. 7.) – [14. évf.] 57. sz. (1916. dec. 28.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül.*]

1917

Nyírvidék : Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. ifj. Jóba Elek ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 38. évf. 1. sz. (1917. jan. 4.) – 38. évf. 288. sz. (1917. dec. 30.). – Megjelenik hetente kétszer. [*1917. jan. 18-tól megjelenik naponként. 1917. jan. 18-tól a címe Politikai napilap : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsvármegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye. Fel. szerk. 1917. jan. 18-tól Kertész László.*]

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz István. – [15. évf.] 1. sz. (1917. jan. 4.) – [15. évf.] 53. sz. (1917. dec. 20.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül.*]

1918

Nyírvidék : politikai napilap : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsvármegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Kertész László ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 39. évf. 1. sz. (1918. jan. 1.) – 39. évf. 288. sz. (1918. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Mikecz István. – [16. évf.] 1. sz. (1918. jan. 3.) – [16. évf.] 52. sz. (1918. dec. 26.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül.*]

1919

Békesség : a görögkatolikus magyar nép hitvédő, társadalmi és közgazdasági hetilapja / szerk. és közread. Ivancsó Jenő Ödön. – 2. évf. 1. sz. (1919. jan. 1.) – 2. évf. 5. sz. (1919. febr. 1.). – Megjelenik hetenként.

Nyírvidék : politikai napilap : a Szabolcsvármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcsmegyei Tanítóegyesület hivatalos közlönye / fel. szerk. Kertész László ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 40. évf. 1. sz. (1919. jan. 1.) – 40. évf. 288. sz. (1919. aug. 31.). – Megjelenik naponként. [*Az alcíme 1919. márc. 23-tól politikai napilap : a Szociáldemokrata Párt hivatalos lapja; 1919. márc. 26., 27. politikai napilap : a Szabolcsvármegyei Szocialista Párt hivatalos lapja; 1919. ápr. 29-től napilap; 1919. máj. 3-tól nincs alcíme. Fel. szerk. 1919. ápr. 29-től Seres József; 1919. máj. 3-tól Gergely Andor; 1919. júl. 26-tól Szabó László, S[asi].*]

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Gergelyffy Endre. – [17. évf.] 1. sz. (1919. jan. 2.) – [17. évf.] 53. sz. (1919. dec. 25.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül. A szerkesztő 1919. jún. 5-től Tóth László. 1915. jún. 24-től Mikecz István.*]

1920

Nyírvidék / fel. szerk. S[asi] Szabó László ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 41. évf. 1. sz. (1920. jan. 1.) – 41. évf. 288. sz. (1920. dec. 30.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [18. évf.] 1. sz. (1920. jan. 8.)

– [18. évf.] 54. sz. (1920. dec. 30.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1921

Görög katolikus népiskola : a Hajdúdorog-egyházmegyei Kántortanító Egyesület Közlönye / fel. szerk. Ivancsó Jenő Ödön. 1. évf. ? sz. (1921.). – Megjelenik havonként. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Nyírvidék / fel. szerk. S[asi] Szabó László ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 42. évf. 1. sz. (1921. jan. 1.) – 42. évf. 297. sz. (1921. dec. 31.). – Megjelenik naponként. *[Az alcíme 1921. szept. 23-tól Szabolcsvármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja.]*

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [19. évf.] 1. sz. (1921. jan. 6.) – [19. évf.] 55. sz. (1921. dec. 29.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1922

Egyházi híradó : evangélikus közművelődési lap / fel. szerk. és közread. Valent Márton. – 1. évf. 1. sz. (1922. okt.) – 1. évf. 3. sz. (1922. dec.). – Megjelenik havonként.

Görögkatolikus tudósító : a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönye / főszerk. Vaszló Endre. – 2. évf. 1. sz. (1922. jan.) – 2. évf. 43. sz. (1922. dec.). – Megjelenik kéthetenként. *[1922. ápr.-tól megj. hetenként.]*

Görög katolikus népiskola : a Hajdúdorog-egyházmegyei Kántortanító Egyesület közlönye / fel. szerk. Ivancsó Jenő Ödön. – 1. évf. 4. sz. (1922. jan.) – 1. évf. 10. sz. (1922. jún.). – Megjelenik havonként.

Görög katolikus népiskola : a Hajdúdorog-egyházmegyei Kántortanító Egyesület közlönye / fel. szerk. Ivancsó Jenő Ödön. – 2. évf. 1. sz. (1922. szept.) – 2. évf. 4. sz. (1922. dec.). – Megjelenik havonként.

Katolika revuo : por religiaj, socialaj, sciencaj kaj literaturaj aferoj / szerk. Kozma Johano. 1. évf. 1. sz. (1922. jan.) – 1. évf. 11/12. sz. (1922. nov./dec.). – Megjelenik kéthavonként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. S[asi] Szabó László ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 43. évf. 1. sz. (1922. jan. 1.) – 43. évf. 297. sz. (1922. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [20. évf.] 1. sz. (1922. jan. 5.) – [20. évf.] 60. sz. (1922. dec. 29.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1923

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház közlönye / fel. szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 14. évf. 12. sz. (1923. jún. 15.) – 14. évf. 24. sz. (1923. dec. 12.). – Megjelenik kéthetenként. *[1923. aug. 1-től megjelenik havonként.]*

Egyházi híradó : evangélikus közművelődési lap / fel. szerk. és közread. Valent Márton. – 2. évf. 1. sz. (1923. jan.) – 2. évf. 12. sz. (1923. dec.). – Megjelenik havonként.

Görögkatolikus tudósító : a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönye / főszerk. Vaszló Endre. – 3. évf. 1. sz. (1923. jan.) – 3. évf. 51. sz. (1923. dec.). – Megjelenik hetenként.

Görög katolikus népiskola : a Hajdúdorog-egyházmegyei Kántortanító Egyesület közlönye / fel. szerk. Ivancsó Jenő Ödön. – 3. évf. 2. sz. (1923. nov.) – 2. évf. 4. sz. (1923. dec.). – Megjelenik havonként. *[Címváltozás 1923. jún. 4-től Görögkatolikus Népiskola : a Hajdúdorog-egyházmegyei Kántortanító Egyesület Közlönye; 1923. jún. 4-től a Magyar Görögkatolikus Tanítók Országos Egyesületének hivatalos közlönye.]*

Jövönk : a Görögkatolikus tudósító ifjúsági melléklete [melléklapja] / szerk. Demkó Sándor ; közread. MAGOSZ Sajtóvállalat. 1. évf. 1. sz. (1923. jan.) – 1. évf. 4. sz. (1923. júl.). – Megjelenik kéthavonként.

Nyíregyházi iparosok lapja : a Nyíregyházi Ipartestület hivatalos közlönye / fel. szerk. Pisszer János ; közread. az Ipartestület. 1. évf. 1. sz. (1923. nov.) – 1. évf. 4. sz. (1923. dec.). – Megjelenik hetenként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 44. évf. 1. sz. (1923. jan. 3.) – 44. évf. 295. sz. (1923. dec. 30.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [21. évf.] 1. sz. (1923. jan. 4.) – [21. évf.] 55. sz. (1923. dec. 28.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

1924

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház közlönye / fel. szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 15. évf. 1. sz. (1924. jan. 1.) – 15. évf. 24. sz. (1924. dec. 1.). – Megjelenik havonként.

Egyházi híradó : evangélikus közművelődési lap / fel. szerk. és közread. Valent Márton. – 3. évf. 1. sz. (1924. jan.) – 3. évf. 10. sz. (1924. okt.). – Megjelenik havonként.

Görögkatolikus tudósító : a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönye / főszerk. Vaszló Endre. – 4. évf. 1. sz. (1924. jan.) – 4. évf. 35. sz. (1924. dec.). – Megjelenik hetenként.

Nyíregyházi iparosok lapja : a Nyíregyházi Ipartestület hivatalos közlönye / fel. szerk. Pisszer János ; közread. az Ipartestület. 2. évf. 1. sz. (1924. jan.) – 2. évf. 8. sz. (1924. máj.). – Megjelenik kéthetenként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 45. évf. 1. sz. (1924. jan. 3.) – 45. évf. 295. sz. (1924. dec. 30.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [22. évf.] 1. sz. (1924. jan. 4.) – [22. évf.] 55. sz. (1924. dec. 25.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi szabók lapja / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 1. évf. sz. n. (1924. szept.) – 1. évf. sz. n. (1924. dec.). – Megjelenik hetente

1925

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház közlönye / fel. szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 16. évf. 1. sz. (1925. jan. 1.) – 16. évf. 12. sz. (1925. dec. 1.). – 1925. – Megjelenik havonként.

Görögkatolikus tudósító : a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönye / főszerk. Vaszló Endre. – 5. évf. 1. sz. (1925. jan.) – 5. évf. 24. sz. (1925. dec.). – Megjelenik kéthetenként.

Nyírvidék : Szabolcsvármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 46. évf. 1. sz. (1925. jan. 1.) – 46. évf. 297. sz. (1925. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [23. évf.] 1. sz. (1925. jan. 8.) – [23. évf.] 55. sz. (1925. dec. 31.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi szabók lapja / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 2. évf. 1. sz. (1925. márc.) – 2. évf. 12. sz. (1925. dec.). – Megjelenik átmenetileg havonként.

1926

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház közlönye / fel. szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 17. évf. 1. sz. (1926. jan. 1.) – 17. évf. 12. sz. (1926. dec. 1.). – Megjelenik havonként.

Görögkatolikus Tudósító : a Magyar Görögkatolikusok Országos Szövetségének hivatalos közlönye / főszerk. Vaszló Endre. – 6. évf. 1. sz. (1926. jan.) – 6. évf. 23. sz. (1926. okt.). – Megjelenik kéthetenként. *[Az alcíme 1926. jún. 20-tól A MAGOSZ és a MAGNOSZ hivatalos közlönye.]*

Nyírvidék : Szabolcsvármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 47. évf. 1.

sz. (1926. jan. 1.) – 47. évf. 297. sz. (1926. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs népe : politikai, társadalmi és gazdasági képes hetilap / főszerk. Kállay András ; ideigl. közread. a Jóba ny. – 1. évf. 1. sz. (1926. jan.) – 1. évf. 51. sz. (1926. dec.). – Megjelenik hetenként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [24. évf.] 1. sz. (1926. jan. 7.) – [24. évf.] 53. sz. (1926. dec. 30.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi kézműiparos / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 1. Úf., 3. évf. 1. sz. (1926. jan.) – 1. Úf., 3. évf. 12. sz. (1926. dec.). – Megjelenik havonként. *[1926. máj. 5-től megjelenik havonként kétszer, 1926. nov. 20-tól hetenként.]*

1927

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház közlönye / fel. szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 18. évf. 1. sz. (1927. jan. 1.) – 18. évf. 12. sz. (1927. dec. 1.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : Szabolcs vármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 48. évf. 1. sz. (1927. jan. 1.) – 48. évf. 297. sz. (1927. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs népe : politikai, társadalmi és gazdasági képes hetilap / főszerk. Kállay András ; ideigl. közread. a Jóba ny. – 2. évf. 1. sz. (1927. jan.) – 2. évf. 52. sz. (1927. dec.). – Megjelenik hetenként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [25. évf.] 1. sz. (1927. jan. 6.) – [25. évf.] 52. sz. (1927. dec. 29.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi kézműiparos / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 4. évf. 1. sz. (1927. jan.) – 4. évf. ? sz. (1927. dec.). – Megjelenik hetenként.

1928

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház Közlönye / fel. szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 19. évf. 1. sz. (1928. jan. 1.) – 19. évf. 12. sz. (1928. dec. 1.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : Szabolcs vármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 49. évf. 1. sz. (1928. jan. 1.) – 49. évf. 297. sz. (1928. dec. 30.). – Megjelenik naponként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [26. évf.] 1. sz. (1928. jan. 5.) – [26. évf.] 54. sz. (1928. dec. 27.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi kézműiparos / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 5. évf. 1. sz. (1928. jan.) – 5. évf. 3. sz. (1928. apr.). – Megjelenik hetenként.

Szent harc az alkohol és az erkölcstelenség ellen : alkohol- és erkölcstelenség elleni lap : a Püspöki Metodista Egyház „Békeharang” című havi közlönyének állandó melléklete / szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 6. évf. 12. sz. (1928. dec.). – Megjelenik havonként.

1929

Békeharang : a Püspöki Metodista Egyház Közlönye / fel. szerk. Wallraenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 20. évf. 1. sz. (1929. jan. 1.) – 20. évf. 12. sz. (1929. dec. 1.). – Megjelenik havonként.

Nyírvidék : Szabolcs vármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 50. évf. 1. sz. (1929. jan. 1.) – 50. évf. 298. sz. (1929. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Reménysugár : a nyíregyházi V. Felsőkereskedelmi Iskola diáklapja / fel. szerk. Gottesman Artúr ; közread. a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola Dr. Schak Béla Önképzőköre. – 10. évf. 1. sz. (1929.

szept.) – 10. évf. 4. sz. (1929. dec.). – Megjelenik havonként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [27. évf.] 1. sz. (1929. jan. 3.) – [27. évf.] 65. sz. (1929. dec. 26.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szent harc az alkohol és az erkölcstelenség ellen : alkohol- és erkölcstelenség elleni lap : a Püspöki Metodista Egyház „Békeharang” című havi közlönyének állandó melléklete / szerk. Wallrabenstein Jakab ; közread. a Keresztény Könyvesház K. F. Szövetkezet. – 7. évf. 1. sz. (1929. jan.) – 7. évf. 12. sz. (1929. dec.). – Megjelenik havonként.

Tiszavidék : politikai napilap / fel. szerk. Kovács Zoltán ; közread. a Tiszavidék Nyomdaüzem és Lapkiadó-vállalat. – 4. évf. ? sz. (1929. szept. 1.) – 4. évf. 297. sz. (1929. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

1930

Nyírvidék : Szabolcs vármegye és Nyíregyháza város hivatalos napilapja / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 51. évf. 1. sz. (1930. jan. 1.) – 51. évf. 296. sz. (1930. dec. 31.). – Megjelenik naponként. *[Az alcíme 1930. ápr. 11-től politikai napilap]*

Reménysugár : a nyíregyházi V. Felsőkereskedelmi Iskola diáklapja / fel. szerk. Gottesman Artúr ; közread. a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola Dr. Schak Béla Önképzőköre. – 10. évf. 5. sz. (1930. jan.) – 10. évf. 10. sz. (1930. máj.). – Megjelenik havonként.

Reménysugár : a nyíregyházi V. Felsőkereskedelmi Iskola diáklapja / fel. szerk. Hunek József ; közread. a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola Dr. Schak Béla Önképzőköre. – 11. évf. 1. sz. (1930. szept.) – 11. évf. 4. sz. (1930. dec.). – Megjelenik havonként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [28. évf.] 1. sz. (1930. jan. 2.) – [28. évf.] 54. sz. (1930. dec. 25.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi tanító : a Szabolcs várm. Tanítók Otthona-, Ált. Tanítóegyesület-, Kir. Tanfelügyelőség-, Iskolánkívüli Népművelési- és Testnevelési Bizottság- és Tanítók Szövetkezete hivatalos lapja / fel. szerk. Bökényi Dániel ; közread. Prékopa István. – 8. évf. 9. sz. (1930. máj.) – 8. évf. 16. sz. (1930. dec.). – Megjelenik havonként.

Tiszavidék : politikai napilap / fel. szerk. Kovács Zoltán ; közread. a Tiszavidék Nyomdaüzem és Lapkiadó-vállalat. – 5. évf. 1. sz. (1930. jan. 1.) – 5. évf. 52. sz. (1930. márc. 4.). – Megjelenik naponként.

1931

Nyírvidék : politikai napilap / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 52. évf. 1. sz. (1931. jan. 1.) – 52. évf. 295. sz. (1931. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Reménysugár : ifjúsági lap / fel. szerk. Hunek József ; közread. a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola Dr. Schak Béla Önképzőköre. – 11. évf. 5. sz. (1931. jan.) – 11. évf. 10. sz. (1931. jún.). – Megjelenik havonként.

Reménysugár : ifjúsági lap / fel. szerk. Szűcs Mihály ; közread. a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola Dr. Schak Béla Önképzőköre. – 12. évf. 1. sz. (1931. szept.) – 12. évf. 4. sz. (1931. dec.). – Megjelenik havonként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [29. évf.] 1. sz. (1931. jan. 1.) – [29. évf.] 55. sz. (1931. dec. 31.). – Megjelenik hetente. *[Közreadó feltüntetése nélkül.]*

Szabolcsi tanító : közművelődési havi folyóirat / fel. szerk. Süle Dénes ; közread. Prékopa István. – 9. évf. 1. sz. (1931. jan.) – 9. évf. 12. sz. (1931. dec.). – Megjelenik havonként. – *[Az alcíme 1931. jún.-júl.-tól a Szabolcs vármegyei Tanítók Otthona, Általános Tanítóegyesület, Kir. Tanfelügyelőség, Iskolánkívüli Népművelési és Testnevelési Bizottság, Tanítók Szövetkezete hivatalos lapja.]*

1932

Keletmagyarország / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 9. évf. 1. sz. (1932. jan.). – 9. évf. 44. sz. (1932. jan. – dec.). – Megjelenik hetenként. [*Címváltozás 1932. dec. 30-tól Szabolcsi kézműiparos : Keletmagyarország.*]

Máriapócsi Virágoskert : a Szent Bazil-Rend hitbuzgalmi folyóirata / fel. szerk. Kozma János ; közread. a Szent Bazil-Rend Máriapócsi Rendháza. – 8. évf. 2/3. sz. (1932. febr./márc.)

Nyírvidék : politikai napilap / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 53. évf. 1. sz. (1932. jan. 1.) – 53. évf. 296. sz. (1932. dec. 31.). – Megjelenik naponként.

Reménysugár : ifjúsági lap / fel. szerk. Szűcs Mihály ; közread. a Nyíregyházi Városi Felsőkereskedelmi Iskola Dr. Schak Béla Önképzőköre. – 12. évf. 5. sz. (1932. jan.) – 12. évf. 10. sz. (1932. jún.). – Megjelenik havonként.

Reménysugár : ifjúsági lap / fel. szerk. Klein Ernő ; közread. Bódi József. – 13. évf. 1. sz. (1932. szept.) – 13. évf. 4. sz. (1932. dec.). – Megjelenik havonként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [30. évf.] 1. sz. (1932. jan. 7.) – [30. évf.] 54. sz. (1932. dec. 29.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül.*]

Szabolcsi tanító : a Szabolcsvármegyei Tanítók Otthona, Általános Tanítóegyesület, Kir. Tanfelügyelőség, Iskolánkívüli Népművelési és Testnevelési Bizottság, Tanítók Szövetkezete hivatalos lapja / fel. szerk. Süle Dénes ; közread. Prékopa István. – 10. évf. 1. sz. (1932. jan.) – 10. évf. 12. sz. (1932. dec.). – Megjelenik havonként.

1933

Nyírvidék : politikai napilap / fel. szerk. Vertse K. Andor ; főmunkatárs Prok Gyula ; közread. ifj. Jóba Elek. – 54. évf. 1. sz. (1933. jan. 1.) – 54. évf. 47. sz. (1933. febr. 26.). – Megjelenik naponként. [*Folytatása 1933. márc. 1-től Szabolcsi hírlap, 1934. júl. 1-től Nyírvidék szabolcsi hírlap.*]

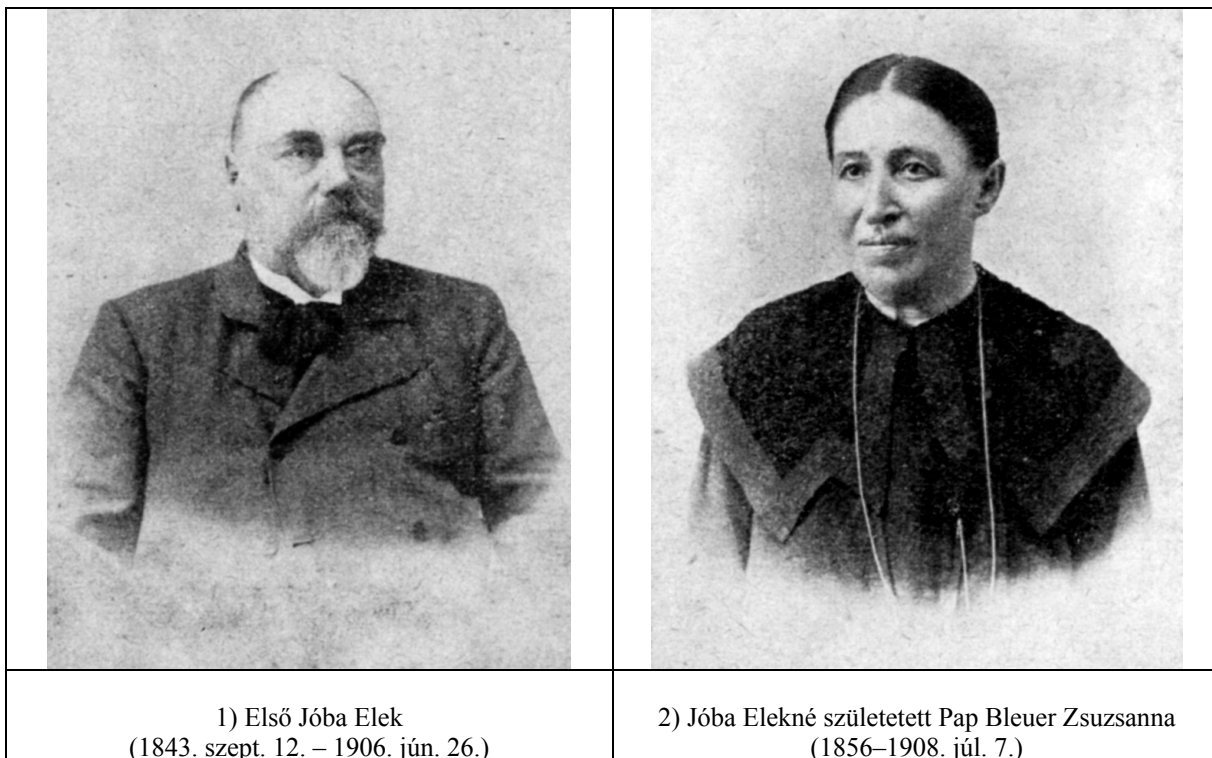
Reménysugár : ifjúsági lap / fel. szerk. Klein Ernő ; közread. Bódi József. – 13. évf. 5. sz. (1933. jan.) – 13. évf. 6. sz. (1933. febr.). – Megjelenik havonként.

Szabolcs vármegye hivatalos lapja / szerk. Tóth László. – [31. évf.] 1. sz. (1933. jan. 1.) – [31. évf.] 9.? sz. (1933. febr. 26.). – Megjelenik hetente. [*Közreadó feltüntetése nélkül.*]

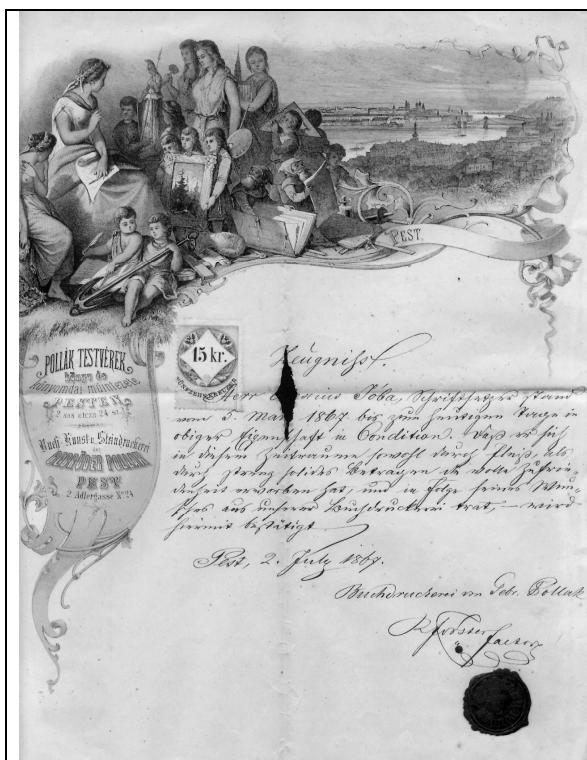
Szabolcsi kézműiparos : Keletmagyarország / fel. szerk. és közread. Molnár Zsigmond. – 10. évf. 1. sz. (1933. jan.) – 10. évf. 8.? sz. (1933. febr.). – Megjelenik hetenként.

Szabolcsi tanító : a Szabolcsvármegyei Tanítók Otthona, Általános Tanítóegyesület hivatalos lapja / fel. szerk. Süle Dénes ; közread. Prékopa István. – 11. évf. 1. sz. (1933. jan.) – 11. évf. 2. sz. (1933. febr.). – Megjelenik havonként.

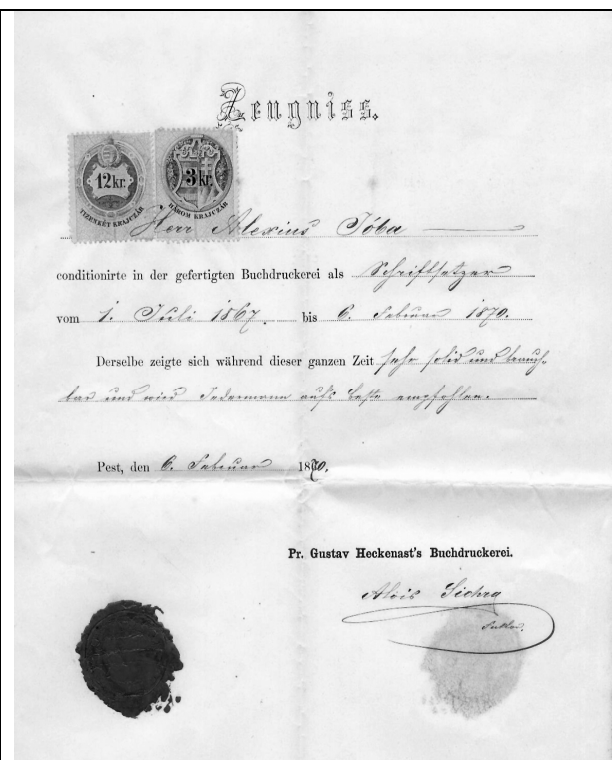
KÉPMELLÉKLETEK

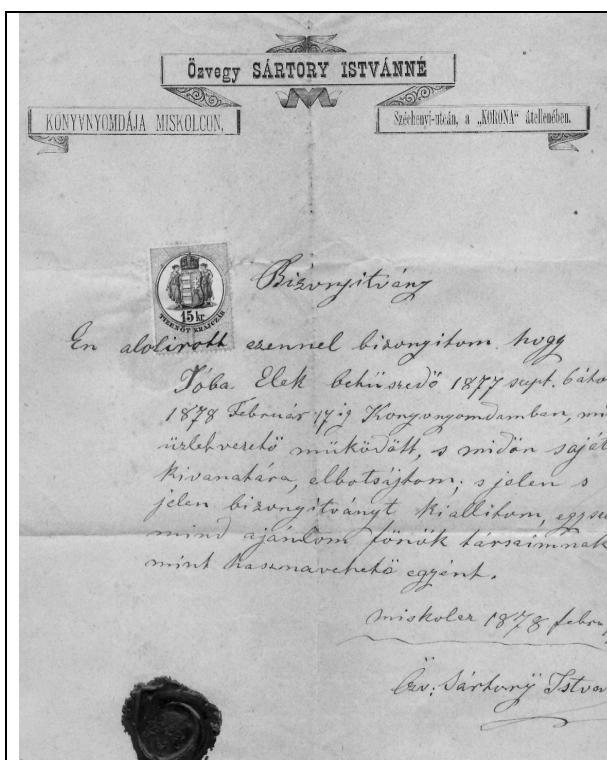
<i>Regt</i> A budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Nyugtakönyv Szedő } <i>Jóba Elek</i> Nyomó } Gépmester } <i>Lander</i> számára. Öntő } I. könyv, kiállítva <i>Budapesten</i> <i>1867. márc. 9.</i> számvívó. EGYLETE BUDAPEST'S Verein der Buchdrucker und Schriftgießer in Budapest. Quittungsbuch für den Seher } <i>Jóba</i> Drucker } <i>Alexius Alexander</i> Maschinenm. } Gießer } I. Buch, ausgefertigt in <i>Budapest</i> <i>1867. márc. 9.</i> Zeichnungsführer. EGYLETE BUDAPEST'S Verein der Buchdrucker und Schriftgießer	— 2 — Személyiek. — Personalien. Született <i>Halas</i> Geboren in „ am <i>1843</i> -n. Kitanult <i>Labadka</i> Ausgelernt in „ am <i>1859</i> -n. Belépett <i>Budapest</i> Eingetreten in „ am <i>9. März 1867</i> -n. Felvételi pénzt <i>most</i> fizetett. Eintrittsgeld <i>azelőtt</i> <i>früher</i> gezahlt. A nyugta-tulajdonos sajátkezű aláírása : Eigenhändige Namensunterschrift des Inhabers : <i>Jóba Elek</i>
3) Első Jóba Eleknek a Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete által kiállított nyugtakönyve 1867. márc. 9-én.	

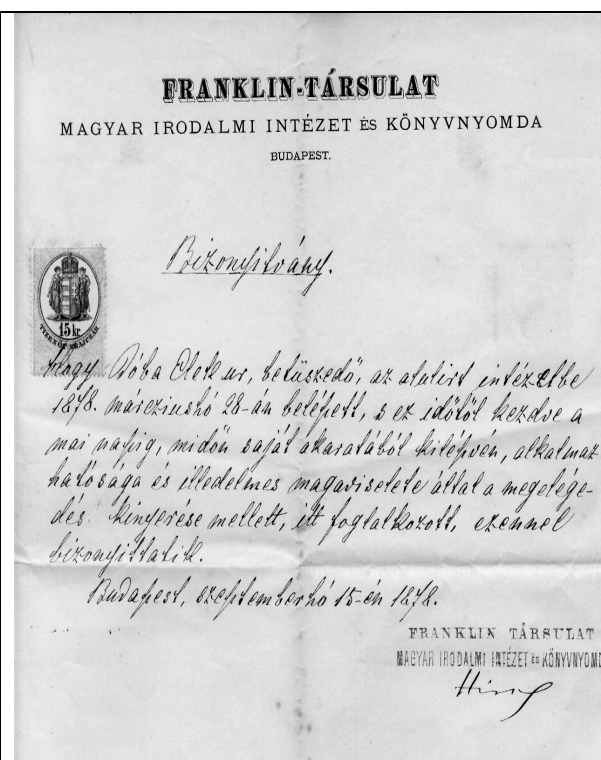
4) Első Jóba Elek német nyelvű bizonyítványa a Pollák Testvérektől 1867. júl. 2-án.

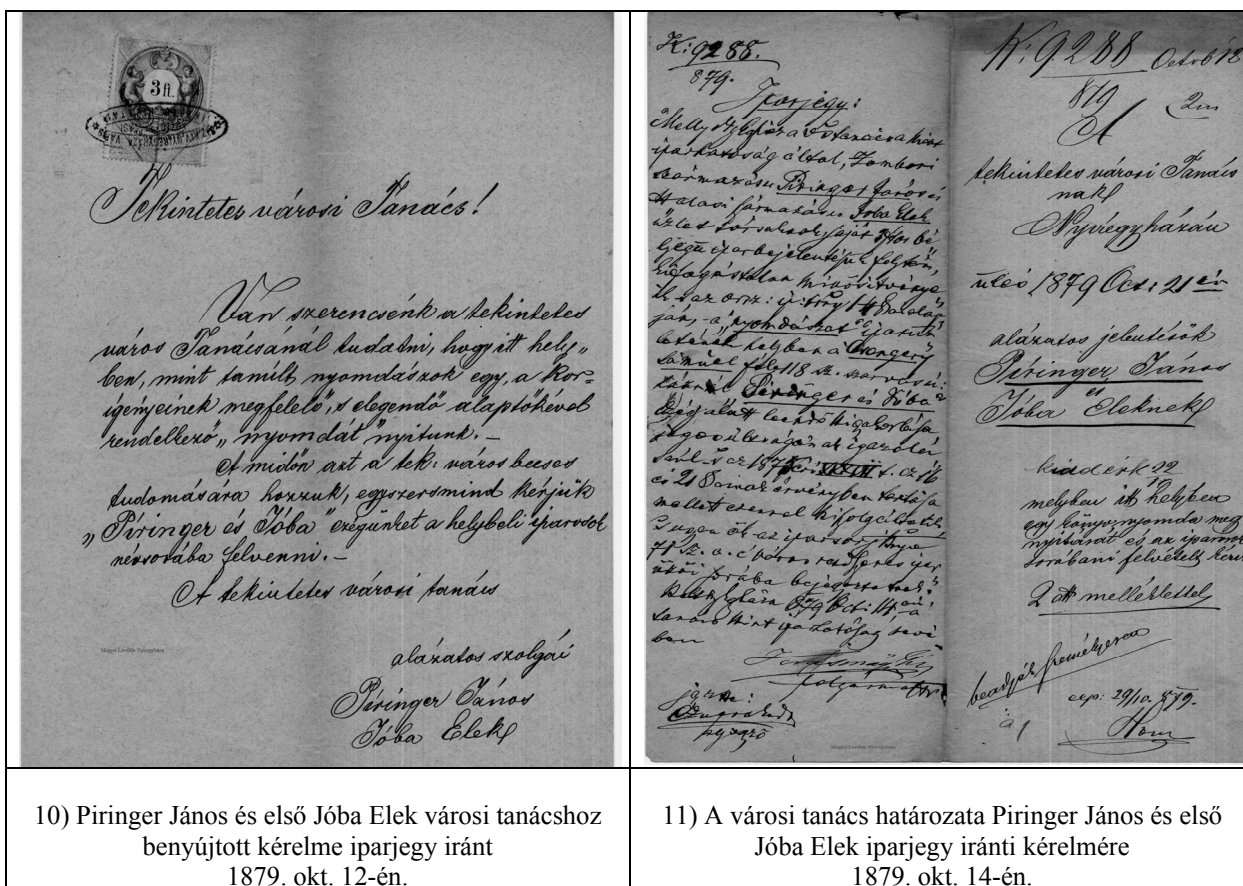
5) Első Jóba Elek német nyelvű bizonyítványa a Heckenast-nyomdától 1870. febr. 6-án.

6) Első Jóba Elek magyar nyelvű bizonyítványa özv. Sártory Istvánnétől 1878. febr. 17-én.

7) Első Jóba Elek magyar nyelvű bizonyítványa a Franklin Társulattól 1878. szept. 15-én.

NYIREGYHÁZA SZABAD, KIVÁLTSÁGOLT VÁROS TÖRTÉNETE. IRTA: LUKÁCS ÖDÖN, NYIREGYHÁZAI EV. REF. LELKÉSZ, FELSŐ-SZABOLCSI ESZPERES. Megrendelési ára 2 frt. — Bolti ára 3 frt. A TISZTAJÓVEDELEM A NYIREGYHÁZAI EV. REF. EGYHÁZ NÖNEVELÉSI CZÉLJAIÁRA FORDITTATIK. NYIREGYHÁZA, NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN 1886.	NYIREGYHÁZA AZ EZREDIK ÉVBEN NYIREGYHÁZA VÁROS ERKÖLCSI ÉS ANYAGI TÁMOGATÁSÁVAL IRTA: GEDULY HENRIK, ÁG. H. EV. LELKÉSZ. — 4 képpel, 5 fénynyomat csoporttal. — NYIREGYHÁZA NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN. 1896.
14) Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. (1886).	15) Geduly Henrik. Nyíregyháza az ezredik évben. (1896).

SZABOLCSVÁRMEGYE LEVÉLTÁRÁNAK MOHÁCSI VÉSZ ELŐTTI OKLEVELEI. KIADJA: SZABOLCSVÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE. NYIREGYHÁZÁN, NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN 1901.	AZ ALKOTMÁNY- VÉDELEM SZABOLCS VÁRMEGYÉBEN. 1905—1906. AZ ALKOTMÁNYVÉDŐ- BIZOTTSÁG HATÁROZA- TÁBÓL MEGIRTA: ● ● INCZÉDY LAJOS SZABOLCS VÁRMEGYE FŐLEVÉLTÁRNOKA. ● NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN NYIREGYHÁZÁN, 1907.
16) Szabolcs vármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei. (1901).	17) Inczedy Lajos: Az alkotmányvédelem Szabolcs vármegyében, 1905–1906. (1907.)

NYÍRVIDÉK.

TÁRSADALMI HETI LAP.
MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.
Felolós szerkesztő: ABRÁNYI LAJOS.

Előfizetési árak:		Előfizetési pólusok, megrendelések, valamint a lap azételköltsége tárgyában teendő fizetési módok:		Előfizetési árak:	
postán vagy helyben hűsös hordva:		Az előfizetési pólusok, megrendelések, valamint a lap azételköltsége tárgyában teendő fizetési módok:		Minden hűsös hordva hűsös hordva postán vagy helyben hűsös hordva:	
Egész évre	4 frt.	A lap azételköltsége tárgyában teendő fizetési módok:		Minden hűsös hordva hűsös hordva postán vagy helyben hűsös hordva:	
Felére	2 "	A lap azételköltsége tárgyában teendő fizetési módok:		Minden hűsös hordva hűsös hordva postán vagy helyben hűsös hordva:	
Negyedévre	1 "	A lap azételköltsége tárgyában teendő fizetési módok:		Minden hűsös hordva hűsös hordva postán vagy helyben hűsös hordva:	
Egy szám 10 K.		A lap azételköltsége tárgyában teendő fizetési módok:		Minden hűsös hordva hűsös hordva postán vagy helyben hűsös hordva:	

Bevezetés gyanánt.

Örömmel üdvözljük szép számmal begyűlt előfizetőinket. Nem csalódtunk midőn elérkezettnek találtuk azon időt, hogy a megyei közözhajnak, a szabad és értelmi nyilvánulásnak a sajtó útján meg-
nyitunk a tórt.

A korszellem hatalmas haladása lehetővé teszi az egyesek művelődési fejlettségét kiterjeszteni a nagy tömeg fokozatos és feltartóztatlan kiképzésére. Ennek első és főtenyezője a sajtó!

A sajtónak kötelessége és feladata fokozatosan felelősséget vállalni azon szikráért, melynek tolvajlásáért Prometheuszt a sziklához lánczoltatá Zeus.

Ez a szikra: az emberi szellem.

A régi Hellenek szellemi műveltsége mai nap-
ság is bűmulatunk tárgya! Való igaz, de még a
jelen században is kétezer év előtti korszakot kell
néldá evanant feltüntetni.

Lapunk tehát, igyekezni fog az általános köz-
mívelődés előmozdítására a társadalom minden ré-
tegeiben.

ban. Uzsoratorvény, bagatell törvény, gyámi törvény, tisztviselői redukció, höherre Spaarsystem: magasra vivő intézkedések, jók sorsra váltó erőkötés, tojásba föld ideák: egyház gálya keztyű a megfagyó embernek, articsóka az éhenhalónak. Földesurak föld nélkül, iparosok ipar nélkül, tekintes urak tekintély nélkül, nagyságos urak nagyság nélkül, méltóságos urak méltóság nélkül, nemzetes, nagyjó-, ifjú-, szomszéd-, és komámuraimék, trágyabiztosági tagok, marha-commissáriusok, okörpercepek, löbözősök, a más szeretetjének ferjei csak még ezen is alul állanak a proletáriátus ranglépcsőjén egy chorusban jajgatunk a felakasztandó czigányaink, hogy: ebbe belehalunk, ezt Isten utca, nem állunk ki.

Mindentett találkoznak az anyagi súlyedés jeleivel. Mindenütt beleetközünk egy-egy különböző-különből új fináncz kalamitásba, érezzük mindnyájan, érezzük folytonosan a helyzet nyomorát, de ez nem olyan, mint a légnyomás, mely nagy, de mégsem teher, hanem olyan, mint bizonyos szürkegubbas földcsökki elszaporodása, melyekről tudjuk, hogy

Tudjuk, hogy ennek a bajnak van egy orvos-sága, de... kormányvna van a patikája.

letekké válnak már a gazdasági egyletek, félreismerhetlen jeleivel találkozunk e változásnak már nálunk is.

A gazdasági tudomány s gazdasági viszonyok fejlődését szemmel kísérő és gondolkozó gazdák, az úgynevezett közrátkártnak nagymérvű hasznosságát a gazdaságra nézve, a külföldi hasonló intézetek példájából már régben felismerték. Igyekeztek annak eszméjét nálunk is megvalósítani. Ily rátkártnak létrehozására, mely ne idegen érdekekért, de a gazdaság érdekében álljon fenn — a gazdasági egyet. volt egyedül hívata.

Alaptörvényének csekélysége a felhasználásának korlátoztsága azonban amellett, hogy a tagokat új áldozatokra felhívni a jelen nyomasztó viszonyok között sikerrel nem biztatott — oly anyagi akadályt képezett az eszmé megterjesztésében, melyet legyőzni semmi erőkezezt nem volt képes.

A dolgok így állásában jött az egylethez Haas Mór helybeli kereskedőnek azor ajánlata, hogy ő kész az egylet részére felépíteni a tervezett rak-
tárt saját költségén, ha annak kezelésével őt az
egyesület, mint bizományosát megbizandja.

Az egyesület H. M.-nak ez ajánlatát a finan-

18) Részlet a Nyírvidék első számának a címlapjából 1880. ápr. 1-jén.

NYÍRVIDÉK.

VEGYES TARTALMU HETILAP.
SZABOLCSVÁRMEGYE HIVATALOS LAPJA.

A SZABOLCSVÁRMEGYEI KÖZSÉGI JEGYZŐK EGYLETÉNEK KÖZLÖNYE.

☛ Megjelenik hetenkint egyszer, vasárnapon. ☛

[illegible]

19) Részlet a Nyírvidék III. évfolyama 34. számának a címlapjából 1897. aug. 22-én.

SZABOLCSI HÍRLAP.

POLITIKAI NAPILAP.

Nyiregyháza 1898.

I. évfolyam. 21. szám.

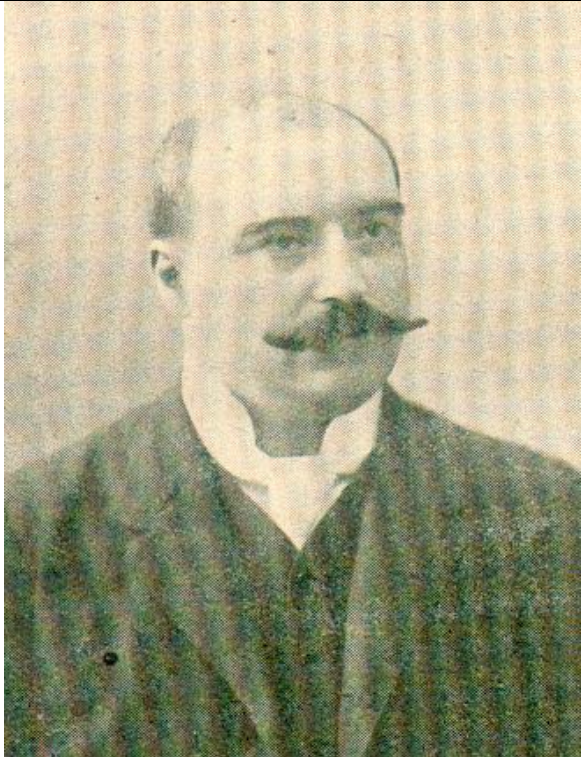
Kedd február 8.

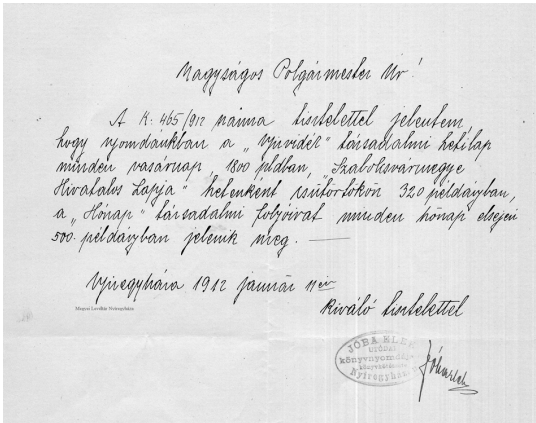
Szerkesztőség és kiadó-hivatal: Pazonyi-utca 7. szám. (Király-féle ház.)	Felelős szerkesztő: Iffj. Eöly Ede.	Szerkesztő és lapfajladonos: Székely Imre.	Egész évre 10 forint. Fél évre 5 forint. Negyed évre 2 frt 50 kr. Egy óra 1 forint. Egyes szám helyben 4 kr.
A szabolcsi küldöttség. Nyiregyháza, február 8. (G) Távirataink élén jeleztük tegnap, hogy Szabolcs megyei birtokosaiból alakult küldöttség tisztelettel báró Bánffy Dezső miniszterelnöknel és Darányi Ignác földművelési miniszternél, hogy eléjük tárják azt a veszedelmes helyzetet, amely a vármegyénkben folyt és most is folyó szocialista izgatások folytán valóságos lázadásra vezetett. A baj olyan rohamosan, olyan széles körben terjed, hogy minden órával közelebb jutunk ahhoz a szerencsétlenséghez, hogy a szocialisták fellázadnak és ellene szegülnek a karhatalomnak. Ez a küldöttség jellemezhetette legjobban a szocializmus természetét és okait, mert hiszen olyan emberek beszéltek róla, akik a szocialisták között élnek, közvetlen tapasztalatokkal bírnak a baj keletkezéséről, fejlődéséről, az izgatások kezdetéről, fokozódásáról és hatásáról illetőleg. A küldöttség tiszta, valódi képet adott a miniszterelnöknek és a földművelési mi-	A miniszterelnök válasza igazolta a küldöttség előtt, hogy jól van informálva a szabolcs megyei veszedeleseiről és ez teljesen megnyugtatta a küldöttséget. Darányi Ignác földművelési miniszter arra hívta fel a küldöttség figyelmét, hogy nem kell félni a szocialisták fenyegetésétől. Igaza van a földművelési miniszternek, mert félni csakugyan nem kell a szocialistáktól, de félni kell attól, hogy a felbőszített nép ellenszeggel a karhatalomnak, félni kell attól, hogy vér fog folyni s ez növelni fogja a vak tömeg dühét és bosszúját. Ezt kell megakadályozni mindenáron, erre lesz jó a katonaság kivezénylése. A szabolcs megyei küldöttek ma érkeztek Nyiregyházára s eljárásuk eredményéről értesítették a megyei hatóságot. Köszönet és elismerés illeti meg a szabolcsi küldöttséget, amely megtalálta a módját annak, hogy a kormányt alaposan, saját tapasztalataival informálja a mi bajainkról és kieszközölje, hogy az		A Szabolcs megyei gazdakör tagjai tudósítónk előtt elmondták, hogy mily szörnyű veszélyesek ma ott az állapotok. A parasztok fel vannak izgatva. — Nyoma sincs a régi patriarkális viszonyoknak földesur és munkás között. — A munkás dőlyfősen lenézi az urat és nincs rá eset, hogy köszönjön. A Földműves című szocialista lappal elárasztják a vidéket. Ez a lap földosztást ígér s a lehálaltalább módon igat az uri osztály ellen. A kis-várdai eset ismeretes. Most két nap előtt Mándokon történt hasonló zendülés. A szocialisták oly nagy számban verődtek össze, hogy a csendőroket is megsebesztették. — Kisvárdán — így szólt a küldöttség egyik tagja — még a templomba is revolverrel megyünk! — Életünk egy percze sem biztos — így szólt a küldöttségnek egy másik tagja. Nem tudjuk, hogy a mi itt küldöttségben járunk, az alatt nem gyilkolnak, nem rabolnak, nem gyújtogatnak-e? Azért jöttünk, hogy gyors és határozott intézkedést kérjünk a kormánytól. A küldöttség a miniszterelnöknel. A küldöttség az időközben megjelent Darányi földművelési miniszternél írásbeli előszót, ki a legkétségbeesettebb megígérte a legkiválóbb támogatást a forradalmi elemekkel szemben. Körülbelül fél egyre járt az óra, mikor Bánffy

20) Részlet a Szabolcsi Hírlap I. évfolyama 21. számának a címlapjáról
1898. febr. 8-án.

Nyiregyháza, 1908.	XXIX. évfolyam, 28. szám.	vasárnap, július 12.
NYÍRVIDÉK. A Szabolcs vármegyei Községi Jegyzők és a Szabolcs megyei Tanítóegyesület Hivatalos Közlönye.		
Megjelenik hetenként egyszer vasárnapon. Előfizetési feltételek: Egész évre 8 kor., Fél évre 4 kor., Negyed évre 2 kor., Egyes szám ára 20 fillér.	Szerkesztőség és Kiadóhivatal: VÁROSHÁZ-TÉR 6. SZÁM. Telefon szám: 139. Kéziratokat nem adunk vissza.	Hirdetések árak szerinti számításnak. A nyílt-téri közlemények díja soronként 60 fillér. Apró hirdetések 10 szög 40 fill., minden további szó 4 fillér. Vasatag betűvel szedett kétszeresen számít.
Sajtómorál. A tollforgatás az egyedüli mesterség, amely több rátermettséget kíván mint előképzettséget. Az épen a kérdés, hogy ki a rátermett. Mert lehet a pennát forgatni sokféle képen és sokféle materiában. Tintában, vérben, hajnalhasadás rózsapírjában, szemében és moslékban. Régebben, Hellas klasszikus földjén olympusi magasságokban virított az írói babér. Ma már megterem alacsonyabb régiókban is. Hajdanában dicsőséggel övezett homlokok díszre volt, ma már fűszerek is elkél a habart paszulyba. Hajdanában voltak írók és könyvek, újságírók és újságok. Ma már csak az újság dominál, könyv nem létezik, hacsak nem az újság jóvoltából. Ma az újságírók teszik az írókat és talán ezért van, hogy akárhány tüstént íróknak képzeli magát, mihelyt napszámosnak szegődött holmi csipcsup redakció oltóval, revolverrel, cseledkerítő ágensekkel és egyéb hasonló szerszámokkal felszerelt műhelyébe. Minden felekezetnek rendnek társa.	Az újságírásnak is van ilyen egyetememes moráltakarója, amely ápol és eltakar, csak az a baj, hogy magára szedheti olyan is, a ki talán egy épkézláb mondatot se tud összetákolni a maga emberségéből. Közismert dolog ez, hiszen a „borzas”, „hajember”, „hírfit”, „báuatlegény”, valamennyien elfogadott típusai a magyar újságírodalomnak. Hol nevésgesek, hol számalmasak. De én ezt a típust se nevésgesnek, se számalmasnak nem tartom, inkább megvetendőnek. Egyik-másik úgy gerálja magát, mint az égi szikra kizárólagos földi helytartója, a Pegazus egyetlén és örökös ura. Ha jól tudom, Gyulai Pál támadták meg egyszer azért, mert az Akadémiában bizonyos jóakarattal tette szavát a Veray Jánosokat, mint a régi naiv, népies költészet epigonjait. Nem tudom, mi igaza volt Gyulai Pálnak, azonban bizonyos, hogy a Hazafy Veray Jánosok fajtájában van egy tüsteltre méltó erény: a böles önismeret. Tudják ők szegények és vallják is magukról, hogy csak afféle „útszéli” betűvetők,	tagjain esik valamelyes iniuria. Ha pedig ezek ütnék csorbát a jogrendnek, azt mondják, hogy ennek kiköszörülése a törvény dolga. Így áll elő az a szomorú helyzet, hogy maholnap a sajtószabadság korlátozásának kérdése fogja foglalkoztatni a közvéleményt. Mindenesetre nehéz dolog orvosságot találni erre a beteges helyzetre. A sajtószabadság kétségtelenül első helyen áll a közjogi kiváltságok sorában. A negyvennyolcas törvényhozás legnagyobb büszkesége, a sajtó souverainitásának megteremtése. Ep ezért mester legyen, a ki biztos kézzel mer belevágni ennek a féltett betegnek testébe olyformán, hogy egészséges részeknek bántódása ne legyen. A sajtó veszedelmes fegyver, az frott betű hatalma általános és maradandó, mert „írva vagyon”. A toll szúrása olyan gyötrelmes kint tud okozni, hogy akkor is éri a sebesült, mikor már a sár tégei cirógatják odalent, mint Petőfi mondja. A fővárosnak gombamódra szaporodó fércalapjairól beszélni se érdemes. Az ilyen

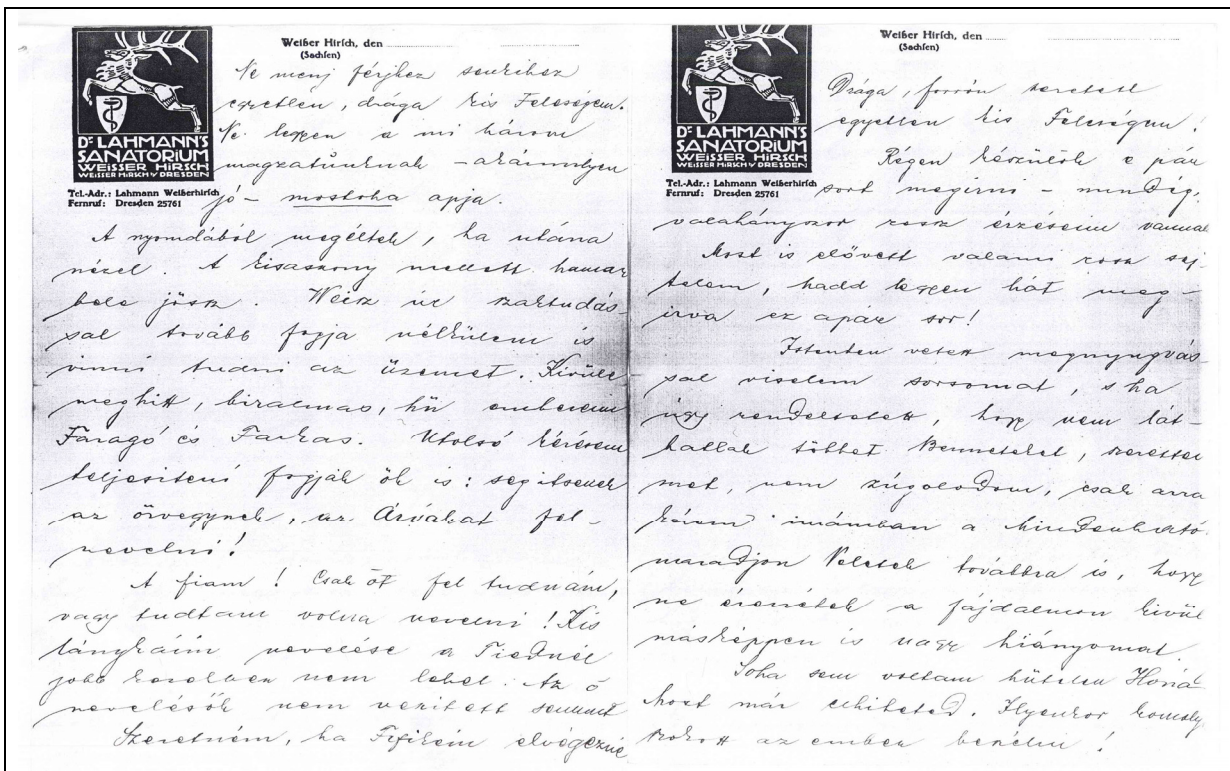
21) Részlet a Nyírvidek XXIX. évfolyama 28. számának a címlapjáról
1908. júl. 12-én.

	
22) Jóba Elekné született Gróman Ilona (1888. márc. 21. –1954. márc. 25.)	23) Második Jóba Elek (1881. máj. 2. – 1918. aug. 18.)

	
24) Második Jóba Elek levele Májerszky Béla polgármesternek 1912. jan. 11-én.	25) A Jóba-nyomdában egy 1912-ben készített meghívó.

26) A Jóba cég 1914-ben elkészült székháza a Széchenyi u. 9. sz. alatt.

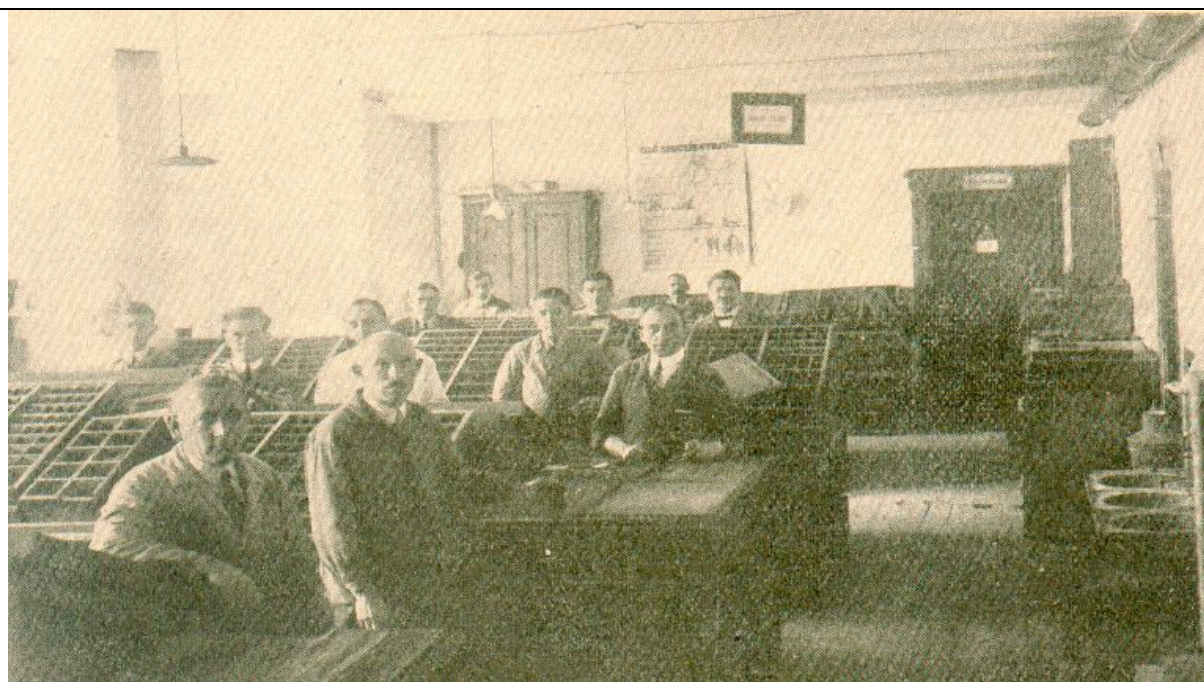
27) Részlet második Jóba Eleknek Drezdából, a Dr. Lahmann Szanatóriumból a feleségéhez 1918 nyarán írt leveléből.

31) Weisz Manó ügyvezető igazgató 1928-ban.

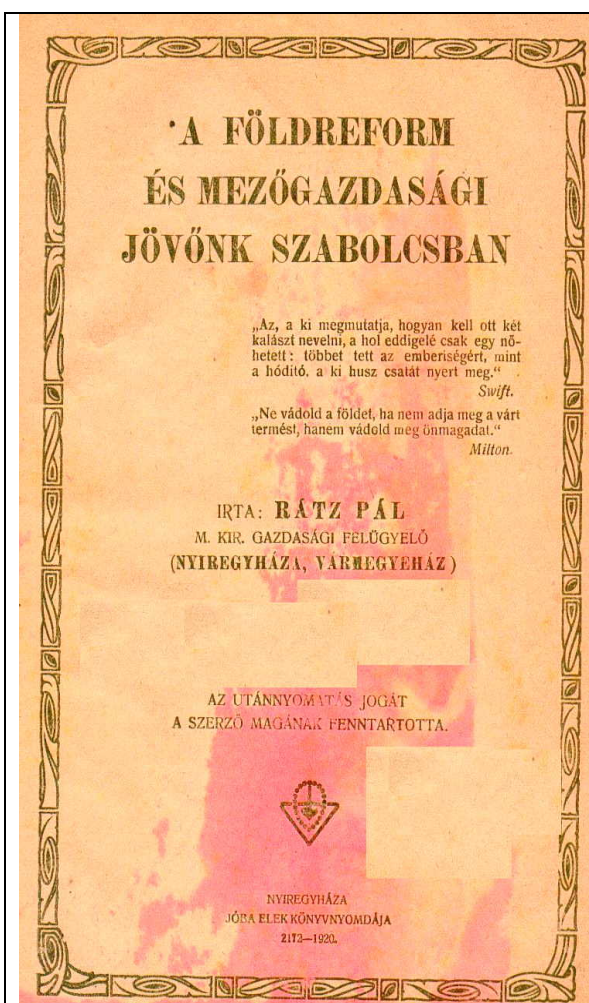
32) Urbán Ferenc művezető 1928-ban.

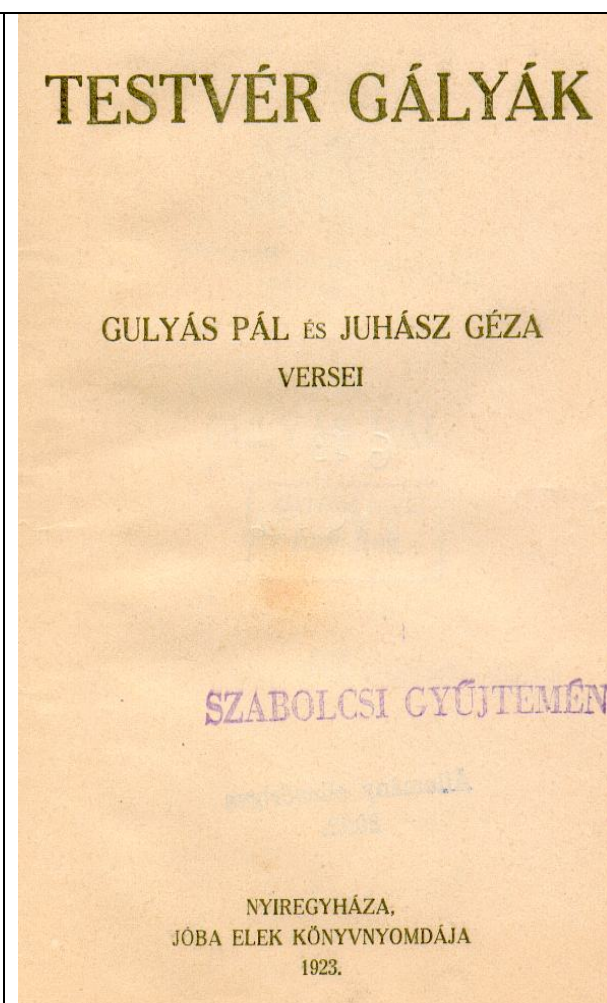
33) A szedőterem és dolgozói 1928-ban.

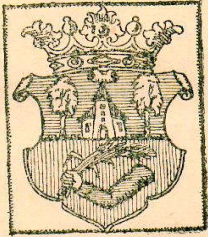
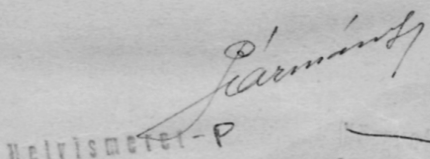
34) A Jóba cég műszaki személyzete 1928-ban.

35) Rátz Pál: A földreform és mezőgazdasági jövőnk Szabolcsban. (1920)

36) Testvérgályák, Gulyás Pál és Juhász Géza versei. (1923)

NYÍREGYHÁZA AZ ÖRÖKVÁLTSÁG SZÁZADIK ÉVÉBEN. A VÁROSI TANÁCS MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTETTE: SZOHOR PÁL, NYÍREGYHÁZA VÁROS FŐJEGRŐJE. NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN NYÍREGYHÁZÁN 1924.	AZ 50 ÉVES „NYÍRVIDÉK” ALBUMA SZERKESZTETTE: VERTSE K. ANDOR. NYOMATOTT NYÍREGYHÁZÁN, JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN 2423—1928.
37) Nyíregyháza az örökváltság századik évében. (1924)	38) Az 50 éves „Nyírvidék” albuma. (1928)

ÜZENEM ÁDÁMNAK M. JUHÁSZ MARGIT NYÍREGYHÁZA JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA 216—1930	ÍRÁSOK — VERSEK, NOVELLÁK — A SZABOLCSVÁRMEGYEI BENCZÜR KÖR IRODALMI SZAKOSZTÁLYA TAGJAINAK MUNKAIBÓL ÖSSZEÁLLÍTOTT KIADVÁNY NYÍREGYHÁZA JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA 2134—1932.
39) M. Juhász Margit: Üzenem Ádámnak. (1930)	40) Írások, versek, novellák. (1932)

A NYÍREGYHÁZI ÁLLAMILAG SEGÉLYEZETT ÁG. H. EV. FŐGIMNÁZIUM ÖTVENKETTEDIK ÉRTESÍTŐJE 1915—1916. SZERKESZTETTE: Dr. VIETÓRISZ JÓZSEF, IGAZGATÓ. NYÍREGYHÁZÁN, NYOMATOTT JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN 757—1916.	A NYÍREGYHÁZI KÖZSÉGI POLGÁRI FIÚISKOLA XVII. ÉRTESÍTŐJE 1923—24. TANÉVRŐL. KÖZZÉTESZI: TAMÁSKA ENDRE IGAZGATÓ. NYÍREGYHÁZA JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA 1927—1924.
41) A Nyíregyházi Államilag segélyezett Ág. H. Ev. Főgimnázium ötvenkettedik értesítője, 1915–1916. (1916)	42) A Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola XVII. értesítője, 1923–[19]24. tanévről (1924).

A NYÍREGYHÁZI VÁROSI FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLA KILENCEDIK ÉRTESÍTŐJE AZ 1926—1927. ISKOLAI ÉVRŐL. SZERKESZTETTE: MARGÓCSY EMIL IGAZGATÓ. NYÍREGYHÁZA, JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA 2353—1926.	A NYÍREGYHÁZI ÁG. HITV. EVANG. LEÁNYGIMNÁZIUM ÉRTESÍTŐJE AZ 1926—27. ISKOLAI ÉVRŐL. KÖZZÉTESZI: ADORJÁN FERENC IGAZGATÓ. JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA NYÍREGYHÁZA, 1336—1927
43) A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola kilencedik értesítője az 1926–1927. iskolai évről (1927)	44) A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1926–[19]27. iskolai évről (1927).

Debreceni Tankerület.

1928—29. év.

A NYIREGYHÁZI
KIR. KATHOLIKUS GIMNÁZIUM

NYOLCADIK

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1928—29. ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI:
Dr. NÉVERI JÁNOS
IGAZGATÓ,

NYOMATOTT NYIREGYHÁZÁN,
JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
1340—1929.

VIII. osztály.

A tanuló neve és vallása : ismétlő vagy tandíjmentes-e ?	Magaviselet	Tantárgyak	Jegyzet									
		Hittan	Magyar ny.	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Fizika	Menyiség	Flóra	Torna	
Csanády Ferenc r. k. etm.	1	1	1	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Dávid Zsigmond r. k. etm.	1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Jeney György r. k.	1	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Jóba Elek ref.	1	1	1	1	3	3	1	2	1	2	2	2
5 Jung Gyula r. k.	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Kerékgyártó János g. kath.	1	1	1	1	3	3	3	2	2	2	2	1
Klekner Károly r. k.	1	1	1	2	3	3	3	2	2	2	2	2
Kovács János r. k.	1	1	1	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Kriszta Miklós r. k.	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2
10 Kulcsár Gábor g. kath.	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1
Lengyel József g. kath. etm.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Leskó Mátyás r. k. etm.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lőrinczy Zoltán ref. etm. öd.	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1
Mayer László r. k. etm.	1	1	1	2	2	2	2	1	2	3	3	2
15 Molnár György g. kath.	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
Móricz Pál ref.	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Papp Lajos r. k.	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2	2	1
Puskás Lajos g. kath.	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2	1	2
Racsek György r. k. etm. öd.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
20 Seszták László g. kath. etm.	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	1	2
Sutka György g. kath.	1	1	1	2	3	2	2	3	1	1	2	1
Szeckő Kálmán r. k. etm.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1	1
Szilvassy Miklós g. kath. etm.	1	1	1	1	3	2	2	2	2	2	1	1
Zachár László r. k.	1	1	1	3	3	3	3	2	3	3	3	1
Magántanuló : Kovács József r. k.	—	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

A felvett tanulók száma : 25.

Az évfárhoz összefoglalásokon résztvevő nyilvános tanulók és osztályvizsgálatot tett magántanulók összes száma : 25.

Szathmáry László, osztályfőnök

45) A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium nyolcadik értesítője az 1928–[19]29. iskolai évről (1929).

46) A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium végzős diákjai 1929-ben, akik között harmadik Jóba Elek is megtalálható.

A NYÍREGYHÁZI M. KIR. ÁLLAMI ELEMI NÉPISKOLAI TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET VI. ÉRTESÍTŐJE AZ 1927—28. (XIV.) ISKOLAI ÉVRŐL. SZERKESZTETTE : LUKÁCS BÉLA IGAZGATÓ. NYIREGYHÁZA JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA 1911—1928	AZ ANGOLKISASSZONYOK NYIREGYHÁZI RÓM. KAT. LEÁNYLICEUMÁNAK ÉRTESÍTŐJE AZ 1931—32. ISKOLAI ÉVRŐL. SZERKESZTETTE M. SZERVICZKY MARGIT dr. IGAZGATÓ. NYIREGYHÁZA JÓBA ELEK KÖNYVNYOMDÁJA 1932—1932.
47) A Nyíregyházi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképzőintézet VI. értesítője az 1927–[19]28. (XIV.) iskolai évről. (1928).	48) Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leányliceumának értesítője az 1931–[19]32. iskolai évről. (1932).

NYÍRVIDÉK.

Előfizetési árak helyben és vidéken:
Egy hétre 2:50 pengő. Negyedévre 7:50 pengő.
Külföldi előfizetőknek és tanulóknak 20% emedmény.

Alapította JÓBA ELEK
Főszerkesztő: Dr. S. SZABÓ LÁSZLO.
Felelős szerkesztő: VERTSE K. ANDOR.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
SZÉCHENYI-UT 9. SZÁM.
Telefon szám 189. Postacheque 27658.
Kéziratokat nem adunk vissza.

Kifeszített drólkötél metszette le egy autó utasainak a fejét.

Az oxfordi országuton több fali legény másfél méter magasságban drótkötéllel feszített ki. Egy autó teljes sebességgel haladt, s nekiszaladt a drótkötélnek, amely a szó szoros értelmében lemetszette a sofőr és az autó három utasának fejét. A tettesek elmenekültek. (B. E.)

Álarcos banditák támadása egy gyorsvonat ellen.

Londoni jelentés szerint a kelet-kínai vasúti társaság vonalán tegnap álarcos banditák megtámadtak egy gyorsvonatot. Négy utast megöltek, nyolcat súlyosan megsebesítettek. A külföldi utasokat, akik között igen sok volt a japán egytől-egyig kirabolták. Több utast foglyul ejtettek, hogy azután majd magas váltságdíjat követeljenek tőlük. (B. E.)

Időjárás.

Löwenstein belga milliomos rejtélyes halálát öngyilkosság okozta.

London. Löwenstein Alfréd belga milliomos rejtélyes halála a londoni piacon sok szóbeszédre ad alalmat. Nem hiszik el ugyan, hogy öngyilkosságot követett el, vagy hogy súlyos zavarokkal küzdött, de általában rámutatnak vállalkozásainak erősen spekulatív jellegére. — Ilyen körülmények között a halál eset az összes érdeklődőket erősen megrendítette. A londoni tőzsde lecsillapításra, mint jelentik, az a pénzintézet, amelyben Löwenstein elsősorban érdekelve volt, Szarvasi igazgató aláírásával nyilatkozatot bocsátott ki, amely szerint a társaság pénzügyi viszonyai a lehető legegészségesebbek és Löwenstein részvényei egyáltalán nincsenek megterhelve. Egyébként az a hír járja, hogy Löwenstein élete az angol társaságoknál kétszáz ezer font

értékig volt biztosítva, beleértve öngyilkosság esetét is.

A boulognai törvényszék, amely Löwenstein bankár utózkodás elutazása ügyében nyomozást folytatott, arra a megállapításra jutott, hogy a szerencsétlenség esete teljesen ki van zárva, a bankár öngyilkosságot követett el. (B. E.)

Löwenstein belga bankár haláláról még nem tudják megállapítani, hogy öngyilkosságról, vagy balesetről van-e szó. Löwenstein a világ leggazdagabb emberei között a harmadik helyen állott. Titokzatos halála a párisi tőzsdén is nagy izgalmat okozott, mely később csökkent, mert egy tröszt, amely szoros kapcsolatban állott vele, a Löwenstein vezetése alatt álló vállalatért a teljes felelősséget vállalta. (B. E.)

A sárvári műselyemgyár Löwenstein bankár érdekltségi körébe tartozott.

Löwenstein bankárnak Magyarországon is nagy érdeklődést keltett, főleg a sárvári műselyemgyár iránt.

Megválasztották az új osztrák igazságügyminisztert.

Wienből jelentik. A nemzetgyűlés 80 szavazattal 59 ellenében Slama dr. nagyméretű tartománygyűlési képviselőt igazságügyminiszterre választotta.

Tizenegy német mérnököt halálra ítélték Oroszországban

Moszkvai jelentés szerint tegnap fél 2 órakor hírdette ki a szövetségi bíróság ítéletét azoknak a porosz mérnököknek a porében, akiket szabotázs váddal vádoltak. A mérnökök közül 11 embert halálra, 38 embert életfogytiglani fegyházra ítélték, négyet pedig felmentettek.

Óriási panama történt ismét Romániában.

Bukarestből jelentik. Több állami tisztviselő három és félmilliárd leuért eladta az állami petroléum földeket egy angol társaságnak. A panamában igen sok miniszter és más magas rangú államférfi

49) Részlet a Nyírvidék XLIX. évfolyam 152. számának a címloldalából
1928. júl. 7-én.

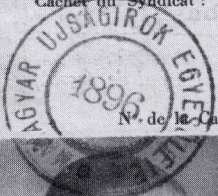

50) Harmadik Jóna Elek és felesége, született Papp Erzsébet Róza (1910–2003. dec. 13.) fotója 1936-ban.

51) Harmadik Jóna Elek (1912. jan. 28. – 1985. febr. 5.) börtönből való szabadulása után 1946 végén.

Le Secrétaire Général de l'ASSOCIATION DES JOURNALISTES HONGROIS
certifie que M. **Alexis Joba**
de Nationalité **hongroise**
est journaliste professionnel et voyage pour les besoins
de la mission de presse dont il est chargé.

Cachet du Syndicat : Le Secrétaire Général : *[Signature]*

N° de la Carte : **09276**

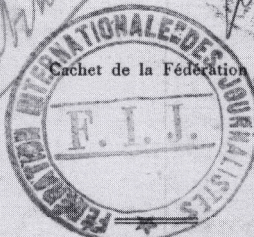
SIGNALEMENT :
Taille : **178 cm.**
Visage : **rond**
Cheveux : **bruns**
Bouche : **normale**
Signes particuliers : **aucun.**

Signature du titulaire : *[Signature]*

Le Secrétaire Général de la FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES JOURNALISTES prie les organisations nationales sur le territoire desquelles le titulaire de cette carte est amené à voyager pour l'accomplissement de sa mission de presse, de l'aider à obtenir des pouvoirs publics et des autorités publiques ou privées et en général de toute personne utile les facilités nécessaires à cette mission.

Le Président : *[Signature]* Le Secrétaire Général : *[Signature]*

Cachet de la Fédération :

CETTE CARTE EST VALABLE POUR UN AN
DU 193 AU 193

Visa du Ministère des Affaires Étrangères
(Service de Presse)

Budapest, le 30 mars 1938

Visé par *[Signature]*
à *Budapest Hongrie*
le *30 mars 1938*

Visé par *[Signature]*
à *[Signature]*
le *[Signature]*

Visé par *[Signature]*
à *[Signature]*
le *[Signature]*

Le Directeur ⁽¹⁾ du journal
Le Rédacteur en Chef du journal
Nyírvidek - Szabolcsi Hírlap
à **Nyíregyháza**

certifie que M. **Alexis Joba**
est attaché à la rédaction de ce journal de façon permanente.

Nyíregyháza, le **29 mars** 1938

NYÍRVIDÉK SZABOLCSI HÍRLAP
POLITIKAI NAPILAP
KIADÓHIVATALA.

(1) Effacer les indications inutiles.

52) Harmadik Jóba Eleknek a Nemzetközi Újságíró-szövetség által
1938. márc. 30-án kiállított igazolványa.

Méltóságos Polgármester Ur!

A végső kétségbe esés,-a teljes anyagi csődnek közvetlen veszélyéből eredő erkölcsi és anyagi felelősség érzete arra késztettnék,hogy egy végső erőfeszítést tegyek atyám 50 esztendőse cégének megmentése érdekében.

Ezelőtt egy esztendővel fiatalkoromat meghaladó komoly elhatározással egy olyan feladat megoldására vállalkoztam,amelynek Méltóságod által is jólismert nehézségei nagy erőt,akarást,kitartó munkát és áldozatkészséget követelnek attól,aki e feladat megoldására vállalkozik.Ösztönösen érzetem,hogy a lehetetlenséggel határos megkívánt élet tapasztalatok és kifejtett ipari és kereskedelmi érzék hiányában az általam férfias akarással kitűzött cél megvalósítása érdekében eredményesen közreműködöm,-mégis ugyan máról-holnapra szakítottam a fiatal kor szórakozásaival,-kiméletlen kézzel eldobtam magamtól azok eszközeit is,hogy minden akarással ily módon az elérni kívánt cél szolgálatába állíthassam.

Megtettem mindent fenntartás nélkül,-anélkül,hogy önmagam személyében mártíromságot kerestem volna.

Megtettem,mert mindazok,akik hozzám közel állottak elhatározásomat helyeselték,-megtettem,mert Méltóságodnak,mint az árvaszék elnökének is ez volt a kívánsága,-és végül megtettem - ezt mind döntő szempont kívánon hangoztatni - mert ugy Méltóságod,mint a Főispán Ur Öméltsége kijelentették előttem,hogy lehetetlennek látszó feladataim eredményes megoldásának lehetővé tétele érdekében a hatóság erkölcsi erejével támogatni fognak, egyben cégünk anyagi helyzetének javítása tekintetében is közreműködnek.

Ezelőtt egy esztendővel hazajöttem,elelthivatásom elérését előző tanulmányaimat abban hagytam és hozzákezdtem vállalatunk talpraállítására irányuló munkássághoz.

Leépítettem mindazt,ami leépíthető volt,a megkívánt takar

legkisebb késedelem helyrehozhatatlan veszedelmek kuforrását jelenti.

Mély tisztelettel kérem,méltóztassék 24 órán belül elrendelni vállalatunk anyagi helyzetének megvizsgálását,az aktív és passzív egymáshoz való viszonyának megállapítását,-ennek megtörténte után méltóztassék jogi szakemberek bevonásával megtárgyaltatni a végleges összeomlás elhárítására szolgáló teendők azonnali folyamatba vételének eshetőségeit,végül méltóztassék egy családi tanács összehívását elrendelni,amelynek hivatása volna megtárgyalni mindazokat a módokat,amelyek egyfelől ugy családi,mint üzemi vonatkozásban lehetővé tennék azoknak a kereteknek a teljes leszűkítését ugy személyi,mint dologi tekintetben,amelyek feltétlenül szükségesek és mondhatni alapját képezik az üzem megmentésére irányuló törekvéseknek.

Mély tisztelettel:

Benk Kálmán

53) Harmadik Jóba Elek levele Bencs Kálmán polgármesternek 1931. szept. 7-én.

Nyíregyháza, 1933. február 26. Vasárnap

LIV. évfolyam 47. Sz

NYÍRVIDÉK.

POLITIKAI NAPILAP

Alapítvány: JÓBA ELEK
Főszerkesztő: VERTSE K. ANDOR

Aranykor: 2 P 50 L. — Megjegyzés: 7 P 50 L.
Egyesületi ár: havi 10 P, féléves 50 L, évi 100 L.

Szerkesztőség és kiadóhivatal címe:
Széchenyi-utca 9. szám. — Telefonszám: 139.
Működés: az Újsághoz is felvesz. Bethlen-utca 2.

A nemzet hálája

Gombos Gyula miniszterének a képviselőháznak benyújtotta a rokkantságtörvény javaslatát, amely bevezetésében a következő deklarációt tartalmazza: »A magyar nemzet hős fiának a világháború során teljesített önfeláldozó szolgálataira emlékezvén, az alábbi következő törvény megalkotásával a mai a hadiszolgálat foytán hősihalálát halt, vagy megrokkant katonákkal és ezeknek hátramaradtainak szemből halálát az országma súlyos gazdasági helyzetében is leróni kívánja.«

Az államháztartás nehéz helyzete nem engedi meg, hogy egy-egy gazdag államok példájára a rokkantok ellátásáról megfélelő pénzügyi juttatásokkal gondoskodjunk. Az ellátási összegek még a létfenntartást is alig biztosítják, és ezeknek felemelése a mai viszonyok között nem lehetséges. Ezért a rokkantságtörvény kiemelt egyébként módokon kívánja előnyben és kedvezményben részesíteni a hadirokkantokat, akik az ellátásukat a

A Kuria egyévi fogházra ítélte Vay Kázmért

Littkét és Halasyt felmentették

Budapestről jelentik: Több napig tartó tárgyalás után pénteken tüzte ki az ítélethirdetést a kir. Kuria Vay Kázmér és társai bűnügyében.

Annakidején a törvényszék Székely-tanácsa a bűnügyben ügyítkezett, hogy Vay Kázmér, Halasy Gézát és Csillért Anakt felmentette az ellenük emelt vád alól, míg Littke Kálmánt 11 hónapi fogházra, Klaussek Rezső műszaki főtanácsost nyolc hónapi fogházra ítélte. Az ítéletábra Gadó-tanácsa megváltoztatva a törvényszék ítéletét, Vay Kázmért megvesztegetés vétségéért egy évi fogházra, Halasy Gézát 10 hónapi fogházra ítélte. Littke bűntetését pedig ugyanazsak 10 hónapra szállította le. Klaussek 8 hónapi bűntetését, valamint Csillért Anakt felmentését helybenhagyta.

A főügyész az ítéletben meg is nyugodott, az elítelt vádlottak azonban semmisségi panasszal éltek az ítélet ellen.

barátai faggatására hirtelen eltűnt a faluból és azóta nyoma veszett. A fiatallemberről legénytársai a következő gyanús körülményeket közölték a csendőrséggel:

Barátai anyagi viszonyaihoz képest feltűnő nagyságu pénzügyességeket láttak nála és amikor azok eredete felől kezdtek faggatni, erősen zavarba jött és nem tudott elfogadható magyarázatot adni. További gyanús ok: a papgyilkosság előtti napokban gyakran látták a páróchia táján átkozni, leginkább este leőben és amikor valami járókelő közeledett feléje, mindig nagy sietővel eltűnt. Végül: volt neki egy nösszu vasú cipész-árja, amelynek rendeltetéséről sokat faggatták, most arra kérték, hogy mutassa meg, de ekkor kijelentette, hogy sohasem tud ilyen szerszámja. Ez igen gyanúsá tette a legények előtt, mert hiszen azelőtt éppen ő volt az, aki sokszor dicsékedett a hosszuvásu szerszámmal.

A csendőrség bűntudatára közölsre azonnal megindította a nyomozást. A gyanúba vett fiatalember azonban ugy látszik ezt időben megérezte, mire szó nélkül eltűnt a neszéle.

54) Részlet a Nyírvidék LIV. évfolyam 47. (utolsó) számának a címloldalából 1933. febr. 26-án.

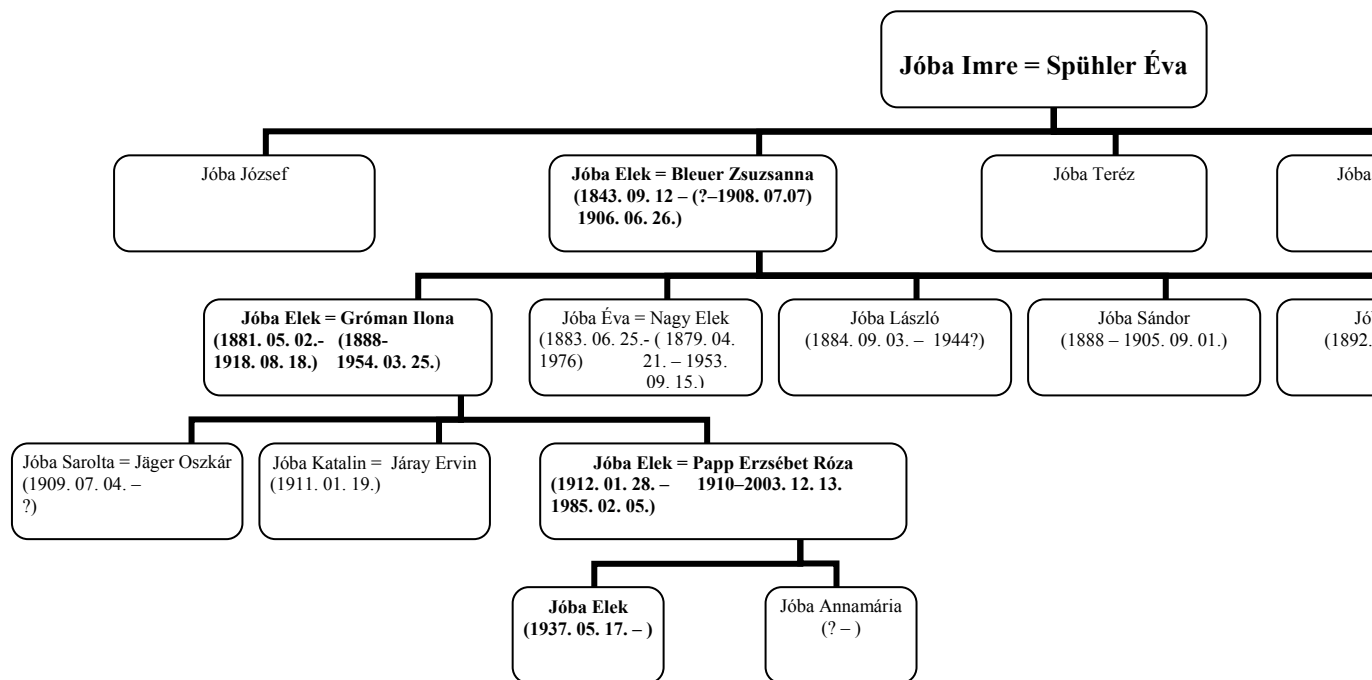
KÉPEK JEGYZÉKE

- 1) Első Jóba Elek (1843. szept. 12. – 1906. jún. 26.)
Forrás: Az 50 éves „Nyírvidék” albuma, 1928. 530.
- 2) Jóba Elekné született Pap Bleuer Zsuzsanna (1856–1908. júl. 7.)
Forrás: uo. 531.
- 3) Első Jóba Eleknek a Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete által kiállított nyugtakönyve 1867. márc. 9-én.
Forrás: negyedik Jóba Elek magántulajdona.
- 4) Első Jóba Elek német nyelvű bizonyítványa a Pollák Testvérektől 1867. júl. 2-án.
Forrás: uo.
- 5) Első Jóba Elek német nyelvű bizonyítványa a Heckenast-nyomdától 1870. febr. 6-án.
Forrás: uo.
- 6) Első Jóba Elek magyar nyelvű bizonyítványa özv. Sártory Istvánnétól 1878. febr. 17-én.
Forrás: uo.
- 7) Első Jóba Elek magyar nyelvű bizonyítványa a Franklin Társulattól 1878. szept. 15-én.
Forrás: uo.
- 8) Első Jóba Eleknek a Debreceni Könyvnyomdászok Önképző Egyletéből történt belépést igazoló tagsági jegy 1878. okt. 1-jén.
Forrás: uo.
- 9) Első Jóba Eleknek a Debreceni Könyvnyomdászok Önképző Egyletéből történt kilépését bizonyító igazolvány 1879. aug. 31-én.
Forrás: uo.
- 10) Piringer János és első Jóba Elek városi tanácshoz benyújtott kérelme iparjegy iránt 1879. okt. 12-én.
Forrás: V. B. 186. K. 9288/1879.
- 11) A városi tanács határozata Piringer János és első Jóba Elek iparjegy iránti kérelmére 1879. okt. 14-én.
Forrás: uo.
- 12) Piringer János és első Jóba Elek által kötött adásvételi szerződés 1884. április 2-án.
Forrás: negyedik Jóba Elek magántulajdona.
- 13) Kohányi Tihamér beszámolója Jóba Eleknének fia, Jóba László clevelandi tartózkodásáról 1904. jún. 3-án.
Forrás: uo.
- 14) Lukács Ödön: Nyíregyháza szabad, kiváltságolt város története. (1886).
Forrás: MZSK Helyismereti Gyűjteménye
- 15) Geduly Henrik. Nyíregyháza az ezredik évben. (1896).
Forrás: uo.

- 16) Szabolcsvármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei. (1901).
Forrás: MZSK Helyismereti Gyűjteménye
- 17) Inczedy Lajos: Az alkotmányvédelem Szabolcs vármegyében, 1905–1906. (1907.)
Forrás: uo.
- 18) Részlet a Nyírvidék első számának a címoldalából 1880. ápr. 1-jén.
Forrás: uo
- 19) Részlet a Nyírvidék III. évfolyama 34. számának a címoldalából 1897. aug. 22-én.
Forrás: Nyíregyházi Főiskola Könyvtára
- 20) Részlet a Szabolcsi Hírlap I. évfolyama 21. számának a címoldaláról 1898. febr. 8-án.
Forrás: uo.
- 21) Részlet a Nyírvidék XXIX. évfolyama 28. számának a címoldalából 1908. júl. 12-én.
Forrás: uo.
- 22) Jóba Elekné született Gróman Ilona (1888. márc. 21. –1954. márc. 25.)
Forrás: Az 50 éves „Nyírvidék” albuma, 1928. 533.
- 23) Második Jóba Elek (1881. máj. 2. – 1918. aug. 18.)
Forrás: uo. 532.
- 24) Második Jóba Elek levele Májerszky Béla polgármesternek 1912. jan. 11-én.
Forrás: V. B. 186. XIII. 34/1912.
- 25) A Jóba-nyomdában egy 1912-ben készített meghívó.
Forrás: V. B. 186. XIII. 29/1911.
- 26) A Jóba cég 1914-ben elkészült székháza a Széchenyi u. 9. sz. alatt.
Forrás: Az 50 éves „Nyírvidék” albuma, 1928. 539.
- 27) Részlet második Jóba Eleknek Drezdából, a Dr. Lahmann Szanatóriumából a feleségéhez 1918 nyarán írt leveléből.
Forrás: negyedik Jóba Elek magántulajdona.
- 28) Az Est Lapkiadó Részvénytársaság főigazgatója kérelme a városi tanácshoz 1918. júl. 30-án Az Est-lapok nyíregyházi terjesztése ügyében főbizományosuk, Jóba Elek révén.
Forrás: V. B. 186. XIII. 1351/1918.
- 29) Weisz Manó és özv. Jóba Elekné árajánlata a Nyíregyháza az örökváltság századik évében című jubileumi évkönyvre a polgármesteri hivatal számára 1924. jún. 2-án.
Forrás: V. B. 186. III. 35/1924.
- 30) Özv. Jóba Elekné levele az alispánnak 1920. márc. 6-án.
Forrás: V. B. 186. XIII. 1351/1918.
- 31) Weisz Manó ügyvezető igazgató 1928-ban
Forrás: Az 50 éves „Nyírvidék” albuma, 1928. 535.

- 32) Urbán Ferenc művezető 1928-ban.
Forrás: Az 50 éves „Nyírvidek” albuma, 1928. 536.
- 33) A szedőterem és dolgozói 1928-ban.
Forrás: uo.
- 34) A Jóba cég műszaki személyzete 1928-ban.
Forrás: uo. [538.]
- 35) Rátz Pál: A földreform és mezőgazdasági jövőnk Szabolcsban. (1920)
Forrás: MZSK Helyismereti Gyűjteménye
- 36) Testvérgályák, Gulyás Pál és Juhász Géza versei. (1923)
Forrás: uo.
- 37) Nyíregyháza az örökváltság századik évében. (1924)
Forrás: uo.
- 38) Az 50 éves „Nyírvidek” albuma. (1928)
Forrás: uo.
- 39) M. Juhász Margit: Üzenem Ádámnak. (1930)
Forrás: uo.
- 40) Írások, versek, novellák. (1932)
Forrás: uo.
- 41) A Nyíregyházi Államilag segélyezett Ág. H. Ev. Főgimnázium ötvenkettedik értesítője, 1915–1916. (1916)
Forrás: Nyíregyházi Főiskola Könyvtára
- 42) A Nyíregyházi Községi Polgári Fiúiskola XVII. értesítője, 1923–[19]24. tanévről (1924).
Forrás: uo.
- 43) A Nyíregyházi Városi Felső Kereskedelmi Iskola kilencedik értesítője az 1926–1927. iskolai évről (1927)
Forrás: uo.
- 44) A Nyíregyházi Ág. Hitv. Evang. Leánygimnázium értesítője az 1926–[19]27. iskolai évről (1927).
Forrás: uo.
- 45) A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium nyolcadik értesítője az 1928–[19]29. iskolai évről (1929).
Forrás: uo.
- 46) A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium végzős diákjai 1929-ben, akik között harmadik Jóba Elek is megtalálható.
Forrás: A Nyíregyházi Kir. Katolikus Gimnázium nyolcadik értesítője az 1928–[19]29. iskolai évről, 1929. 60.

- 47) A Nyíregyházi M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképzőintézet VI. értesítője az 1927–[19]28. (XIV.) iskolai évről. (1928).
Forrás: Nyíregyházi Főiskola Könyvtára
- 48) Az Angolkisasszonyok Nyíregyházi Róm. Kat. Leánylíceumának értesítője az 1931–[19]32. iskolai évről. (1932).
Forrás: uo.
- 49) Részlet a Nyírvidék XLIX. évfolyam 152. számának a címlapjából 1928. júl. 7-én.
Forrás: uo.
- 50) Harmadik Jóba Elek és felesége, született Papp Erzsébet Róza (1910– 2003. dec. 13.) fotója 1936-ban.
Forrás: negyedik Jóba Elek magántulajdona.
- 51) Harmadik Jóba Elek (1912. jan. 28. – 1985. febr. 5.) börtönből való szabadulása után 1946 végén.
Forrás: uo.
- 52) Harmadik Jóba Eleknek a Nemzetközi Újságíró-szövetség által 1938. márc. 30-án kiállított igazolványa.
Forrás: uo.
- 53) Harmadik Jóba Elek levele Bencs Kálmán polgármesternek 1931. szept. 7-én.
Forrás: V. B. 189. 2821/1937.
- 54) Részlet a Nyírvidék LIV. évfolyam 47. (utolsó) számának a címlapjából 1933. febr. 26-án.
Forrás: Nyíregyházi Főiskola Könyvtára.

A NYÍREGYHÁZI JÓBA NYOMDÁSZCSALÁD TÖRTÉNETE,

1879 – 1944

Rezümé

Nyíregyházán az általam vizsgált 83 évben összesen 48 nyomda működött, amelyek közül a Jóba Elek Könyvnyomda volt a legnagyobb. A nyomda fiúágon öröklődött tovább három generáción át. Első Jóba Elek 1879-ben még csupán társtulajdonosként, majd rövid idő elteltével önállóan vezette officináját, amiből a századfordulóra a város legnagyobb lapkiadói és nyomdaipari vállalkozása alakult ki. Gépparkját 1894-ben és 1904-ben egy-egy gyorsajtó beszerzésével bővítette. Első Jóba Elek sikeres üzletember és Nyíregyháza nagy tiszteletben álló polgára volt.

A cég a legfényesebb időszakát a nyomdaalapító legidősebb fia, második Jóba Elek irányítása alatt, 1906–1918-ig élte. Ebben az alig több mint egy évtizedben minden olyan nyomdai üzletágában kiteljesedett a tevékenysége, amit egy vidéki officina művelhetett. 1914–1916 között második Jóba Elek látta el officináját modern, a kor követelményeinek megfelelő nyomdagépekkel, építtetett a kiváló technikai színvonalú nyomdájához illő, önálló székházat, és bővítette kiadóhivatala profilját. Nemcsak köztisztviselőként álló nyomdatulajdonos volt, hanem a város közéletében is fontos szerepet játszott.

Végül a dolgozat nyomon követi a vállalkozás sorsát második Jóba Elek korai halálát követően, amikor 1918–1933 között özvegye és üzemvezetője irányította azt. Erre a periódusra esik ennek a jobb sorsra érdemes nyomdászdynasztiának a hanyatlása, sőt a nyomda megszűnése is. Megtudhatjuk, hogy milyen erőfeszítéseket tett harmadik Jóba Elek a családi vállalkozás megmentésére. Majd az ő lapkiadói tevékenységét és életének alakulását követhetjük nyomon.

A Jóba-nyomda volt Nyíregyháza legnagyobb és legtöbb nyomtatványt előállító tipográfiai üzege. Olyan nyomtatványokat készített, melyek elsősorban a helyi közigazgatáshoz, a társadalmi és kulturális élethez kapcsolódtak. Többnyire a nyírségi szerzők szép- és szakirodalmi munkáinak nyomtatását – csak a nyomdai munkákat –, a helyi lapok előállítását, illetve több esetben a kiadását és a városi, valamint a megyei hivatalok közigazgatási nyomtatványainak készítését végezték. Ritkán fordult csak elő, hogy regionális vagy országos érdeklődésre számot tartó, illetve nem helyi szerző által írt munka hagyta el sajtójukat, de néha ilyenre is akadt példa. A Jóba-nyomda termékeit elsődlegesen a lokális érdekek szolgálata jellemezte.

A dolgozat adattára tartalmazza a többi helyi nyomda történetét 1866-tól, az első nyomdászvállalkozó megjelenésétől 1949-ig, az utolsó három magánkézben lévő nyomda államosításáig. A velük való összehasonlítás jobban megvilágítja a Jóba cég törekvéseit, nehézségeit, és segíti a konkurenciaharc helyi, illetve ágazati megnyilvánulásainak megértését.

A disszertációt a Jóba-nyomda termékeit teljességre törekvően számba vevő bibliográfia zárja, amely alapján képet kapunk a vizsgált tipográfiai műhely teljesítményéről, és egyúttal betekinthetünk a korabeli Nyíregyháza kiadványaiba.

THE HISTORY OF THE JÓBA PRINTER FAMILY OF NYÍREGYHÁZA, 1879 – 1944

Summary

During the analyzed 83 years there were altogether 48 printing-offices in Nyíregyháza. Among these the Elek Jóba Printing-Office was the largest. It was inherited on male line for three generations. In 1879 Elek Jóba the first was only a part-owner, but after a short period he became the leader of the office and turned it into the largest publishing and printing enterprise by the centenary. The first owner was a successful businessman and also a highly respected citizen, who enlarged the equipment park of the printing-office with new high-speed printing machines.

The company's most fruitful period – from 1906 to 1918 – was under the direction of Elek Jóba the second, the eldest son of the founder of the printing-office. In a little more than a decade he completed all business activities that such a country office was capable. Between 1914 and 1916, Elek Jóba the second equipped his typographic workshop with up to date printing-machines, he had an independent centre built, and he widened the profile of his publishing office as well. He was not only a highly respected owner of printing works, but also played a very important role in the city's public life.

Lastly the dissertation follows the fate of the enterprise after the early death of Elek Jóba the second, when – between 1918 to 1933 – his widow and his works manager took over its direction. This period can be considered the decline of this printer dynasty, which deserved a better fate, and indeed the closing-down of the printing-office. We can get to know the efforts Elek Jóba the third made for saving the family enterprise. Later we can follow his publishing activities and turns of his life.

The Jóba Printing-Office was the largest and the most productive typographic factory in Nyíregyháza. It had typographical matters that were connected to the local administrative-, social-, and cultural life. They mostly did the printing of imaginary and scientific works of authors from "Nyírség" – only the printing works –, the production of local newspapers – in many cases the publishing too –, and making administrative printouts for county offices. It very rarely happened that a regional or a national paper or a work not written by a local author was made in their printing-house, but sometimes there were examples of this too. The primary profile of their products was serving the local interests.

The second part of the dissertation contains the history of all the other local printing-offices from 1866 – the first printer’s entrepreneur – to 1949 – until the nationalization of the last three printing-offices that were privately owned. Comparing them and the Jóba firm clarifies all the efforts and difficulties that they went through, and helps us understand the manifestation of rivalry.

The dissertation ends with an extensive bibliography of the products of Jóba Printing-Office, which gives us a comprehensive view of the analyzed typographical workshop and its achievement.